

Academia Română

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

RADU CIUCEANU

THALASSA!

THALASSA!

THALASSA!

**București
2018**

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL
TOTALITARISMULUI

COLECȚIA MEMORII

THALASSA! THALASSA! THALASSA!

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

Str. Arh. Grigore Cerchez Nr. 16 Sector 1 București 011876

Telefon: 021-230 6992; Fax: 021-230 7682

www.totalitarism.ro; www.inst-idst.ro

www.arhiveletotalitarismului.blogspot.com

E-mail: inst.academia@gmail.com

RADU CIUCEANU

THALASSA!

THALASSA! THALASSA!

Prefețe de:

Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei,
Timotei Prahoveanul, Episcop-Vicar Patriarhal,
Dumitru Radu Popescu, Răzvan Theodorescu,
Sorin Ilieșiu, Octavian Roske, Corneliu Beldiman

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

București

2017

Coordonator colecție: Octavian Roske
Redactor: Corneliu Beldiman
Culegere: Octaviana Jianu
Bianca Nițu
Corectură și machetare: Corneliu Beldiman
Lista abrevierilor: Corneliu Beldiman
Coperta: Iuliana Dumitrescu
Radu Ciuceanu
Coperta 1: Cap de statuie – atlet grec
(„Atletul Amelung”), marmură, Roma,
Muzeul Capitoliului (foto) – după F. M.
Ricci, *Art FMR, Antiquité av. J.C.*, Tome I,
Franco Maria Ricci Editore, Milano, 1991,
p. 215 (foto), 219 (text).
Tipar executat la: NEDEA PRINT S.R.L. București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CIUCEANU, RADU *Memorii* / Radu Ciuceanu ; prefață și note de Octavian Roske. - București : Meridiane, 1991 - vol. ISBN 973-33-0181-7

Vol. 6. : Thalassa! Thalassa! Thalassa! / pref.: - București : Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2017. -

ISSN 2601 - 0607 : ISSN-L 2601 - 0607 : ISBN 978-973-7861-95-5

I. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei (pref.)

II. Timotei Prahoveanul, Episcop-Vicar Patriarhal (pref.)

III. Dumitru Radu Popescu (pref.)

IV. Răzvan Theodorescu (pref.)

343.8(498)(0:82-94)

821.135.1-94

94(498)"1946/1964"

© INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI, 2017
Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate I.N.S.T. Reproducerea integrală sau parțială a textului fără acordul I.N.S.T. este interzisă și se pedepsește conform legii. Distribuirea în străinătate fără acordul I.N.S.T. este interzisă.

ISSN 2601 - 0607; ISSN-L 2601 - 0607; ISBN 978-973-7861-95-5

CUPRINS

• ACATISTUL SFINȚILOR ROMÂNI DIN ÎNCHISORI	9
• LA IEȘIREA DIN IAD / Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	11
• ÎNCERCĂRILE TEMNIȚEI ȘI BUCURIILE PRIMITE DE LA DOMNUL / Timotei Prahoveanu, Episcop-Vicar Patriarhal	14
• DOUĂ VORBE DESPRE SCRITORUL RADU CIUCEANU / Dumitru Radu Popescu	18
• CĂLĂTORIE ÎN INFERNUL CARCERAL AL ROMÂNIEI TOTALITARE / Răzvan Theodorescu	24
• RAIUL DIN IAD / Sorin Ilieșiu	25
• POVEȘTEA UNEI VIEȚI / Octavian Roske	29
• LA CAPĂT DE VREMUIRE DETENȚIONALĂ. CĂLCÂND APĂSAT PE ȚĂRMUL MĂRII IZBĂVITOARE / Corneliu Beldiman	37
• 1 / CÂND AMINTIRILE NE POT FI DE FOLOS	47
• 2 / 1958 – ANUL SURPRIZELOR	54
• 3 / IVAN ȘAHIN.....	60
• 4 / REVOLUȚIA MAGHIARĂ ȘI ECOUL EI	65
• 5 / BUCĂTARUL REGELUI	70
• 6 / MĂRTURISIRILE UNUI ZECK	87
• 7 / NISTRU. UN APOSTOL AL BASARABIEI – PANTELIMON HALIPPA ..	96
• 8 / MIROS DE PRAF DE PUȘCĂ LA GHERLA	115
• 9 / RECORDUL NAȚIONAL AL GREVEI FOAMEI – MARIN COCIORAN..	122
• 10 / MAI APROAPE DE TINE, DOAMNE!	127
• 11 / O DUMINICĂ FĂRĂ PERECHE	135
• 12 / SFÂRȘITUL UNUI FOST PARTIZAN – GHEORGHÎȚĂ DUDAȘ....	147

• 13 / EMIL RITTI	151
• 14 / O UMBRĂ ÎN ÎNTUNERIC.....	156
• 15 / UCENICII LUI AESCULAP	166
• 16 / LAZARET	173
• 17 / POPAS DE SFÂRȘIT. CHIPURI DE NEUITAT	178
• 18 / O PARTIDĂ DE VÂNĂTOARE.....	184
• 19 / UN GENERAL GREU.....	191
• 20 / VICTIMELE REBELIUNII.....	193
• 21 / O DUMINICĂ CU TÂLC	198
• 22 / UN INGINER	201
• 23 / UN MILITAR FILOSOF	204
• 24 / MARTORUL LUI IEHOVA	209
• 25 / DREPTUL CU MÂNA.....	212
• 26 / MAREA SARGASELOR	225
• 27 / RĂZMERIȚA.....	229
• 28 / 2 FEBRUARIE 1943. CATASTROFA	235
• 29 / AL TREILEA RĂZBOI MONDIAL NU VA FI!	239
• 30 / FILOSOFII LA ZID	253
• 31 / VASILE VOMIR.....	259
• 32 / UN CARDINAL ÎN PREMIERĂ	267
• 33 / PODURI ȘI ȘOSELE	273
• 34 / ULTIMUL DIALOG	278
• 35 / SFÂRȘIT DE REGAT SAU FUGA UNUI REGE	293
• 36 / O PROFEȚIE FĂRĂ TERMEN	297
• 37 / STRĂLUMINARE	300
• 38 / FINAL DE CRONICĂ. ÎNTÂLNIRE CU APOSTOLII REGIMULUI ..	304
• 39 / ULTIMA ZI	313
• 40 / TRENUL ÎN VINGĂTORILOR. GARA DE NORD. THALASSA!	317
• LISTA ABREVIERILOR.....	328

ÎNCHIN ACESTE MĂRTURII
CAMARAZILOR MEI, ȘTIUȚI SAU
NEȘTIUȚI.

RECUNOȘȚINȚĂ VEȘNICĂ MAMEI ȘI
FRATELUI MEU, AMÂNDOI LUPTĂTORI
ÎN MIȘCAREA NAȚIONALĂ DE
REZISTENȚĂ DIN OLTENIA.

Radu Ciuceanu

ACATISTUL SFINȚILOR ROMÂNI DIN ÎNCHISORI

Condacul al 5-lea:

Satana însuși s-a pogorât ca să vă cearnă, Sfinților Mărturisitori, în grozava temniță de la Pitești, iar călăul cel îndrăcit tocmit să vă zdrobească sufletele striga: „Dacă Hristos ar fi trecut prin mâinile mele, nu mai ajungea nici El pe cruce și n-ar mai fi înviat. Eu sunt adevărata Evanghelie! Eu o scriu acum pe stârvurile voastre!"; iar voi, Sfinților, neavând nădejde de izbăvire decât de la Dumnezeu, Acestuia cu lacrimi îi strigați: Aliluia!

Icosul al 5-lea:

Îngerii cei din ceruri și-au ascuns fața neputând suferi nebulia urătorilor de Dumnezeu, că în Vinerea Patimilor, spre batjocură, un tânăr pe perete au răstignit și cu loviri sălbatice l-au ucis, iar zidurile temniței se cutremurau de urletele celor schingiuiți, dar din adâncul iadului Dumnezeu cu putere v-a

ridicat, ca mai slăvit să vestiți până la marginile Pământului
Învierea sa, pentru care vă laudăm zicând:

Bucurați-vă, martiri care mult ați pătimit.

Bucurați-vă, că fiare cu chip de om v-au lovit.

Bucurați-vă, că peste cap cu pari ascuțiți v-au bătut.

Bucurați-vă, că degetele cu clești vi le-au frânt.

Bucurați-vă, că în picioare cu ură ați fost călcați.

Bucurați-vă, că-n genunchi, cu mâinile legate mâncați.

Bucurați-vă, că sare spre mâncare ați primit.

Bucurați-vă, că de apă zile-ntregi v-au lipsit.

Bucurați-vă, că dureri peste fire ați răbdat.

Bucurați-vă, că Mucenicilor din vechime v-ați asemănat.

Bucurați-vă, că nici în căderi Domnul nu v-a părăsit.

Bucurați-vă, că ridicându-vă, mai cu putere L-ați propovăduit.

Bucurați-vă, Sfinților Mărturisitori, care în temniță Golgota
Neamului Românesc ați suit!

LA IEȘIREA DIN IAD

Cel mai recent volum din șirul Memoriilor domnului Radu Ciuceanu cuprinde amintiri din ultima parte a celor 15 ani de detenție în temnițele comuniste.

Și în scrierea acestui volum, directorul fondator al *Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului* respectă o serie de criterii, după cum le-a enumerat într-o mărturisire publică. Secvențele prezentate sunt „filtrate” astfel încât „să reziste criticii istorice”, „să se poată întoarce împotriva fantomelor răului” și „să fie de folos patriei”.

De aici decurge o serie de caracteristici ale memoriilor. Autorul lor nu dorește să prezinte fapte care doar să impresioneze cititorul sau care să plaseze, cumva, personajul principal în sfera victimizării. Se ia din cumplita experiență a regimului carceral și din lungile discuții între colegii de celulă doar ceea ce poate să fie de folos generațiilor actuale și viitoare, evitându-se, pe cât posibil, nuanțele subiective în redarea unor adevăruri istorice.

Dar, mai sesizăm aici, în maniera de redactare a memoriilor, și nuanța unei necesare exorcizări. Memoriile domnului Radu Ciuceanu sunt ca un soi de spovedanie publică, precum se întâmpla în primele veacuri de creștinism. Numai că aici survine

o particularitate. Dacă la primii creștini mărturisirea era pasul necesar, premergător reintegrării în comunitatea bisericească, în Trupul lui Hristos (cf. I Corinteni 12, 27), prin Radu Ciuceanu, mai degrabă comunitatea românească recuperează și reintegrează acea parte din istoria sa, ocultată, până nu demult, de un regim totalitar și ateu. Acesta este, poate, și motivul pentru care domnia sa mărturisește că, rememorând în scris cele pătimate de cei ce au „gustat” din calvarul pușcăriilor comuniste, „își simțea mâna călăuzită de o datorie”.

O datorie împlinită de către un laic din Biserică; domnia sa duce, iată, la bun sfârșit, misiunea de „purtător de cuvânt” al unei generații, care ne-a mai vorbit și printr-un preot de mir, ca Dimitrie Bejan, ori printr-un monah, precum Nicolae Steinhardt. Un triptic mărturisitor al providenței și iubirii jertfelnice a Preasfintei Treimi.

Lectura acestui volum de memorii are ceva aparte față de cele anterioare, are o notă specifică. Și, pentru a descifra de unde vine acest gust aparte pe care ți-l lasă mai ales parcurgerea ultimelor pagini, este nevoie să ne reamintim un fapt. Viața pe pământ a Mântuitorului nostru Iisus Hristos a devenit paradigmatică pentru oricine alege să-L urmeze. Evanghelia devine foarte personală pentru fiecare dintre ucenicii Săi, indiferent de veacul în care trăiesc sau vor trăi.

De aici și dese analogii între momentele de acum două mii de ani, care jalonează traseul mântuirii noastre, și viața omului sau istoria unei nații creștine.

Spre exemplu, mai ales în atmosfera Crăciunului, suntem obișnuiți să auzim că Hristos vine să Se nască în ieslea din

Bethleemul inimii noastre. Poetul „nepereche” Mihai Eminescu numea Mănăstirea Putna „Ierusalimul Neamului Românesc”.

Poarta Albă, ca să revenim la atmosfera descrisă de domnul Radu Ciuceanu, locul unde mii de persoane au pierit, în muncă epuizantă, la Canalul Dunăre-Marea Neagră, este descrisă adesea drept „o Golgotă a Neamului Românesc”.

Urmând aceeași logică hristocentrică, despre acest volum de memorii se poate spune că zugrăvește nu doar alte momente din iadul concentraționar comunist, ci, mai ales, *ieșirea din acest iad*. Precum Mântuitorul a fost, mai întâi, văzut de femeile mironosițe, tot partea feminină este aceea care îl întâmpină pe fostul deținut Radu Ciuceanu și care îl ajută cu multă însuflețire. Așa cum Domnul a fost înconjurat de cei uimiți de Învierea Sa, de un tratament asemănător se bucură și cel ce revine în societate, în familie, după 15 ani de chinuri și pătimiri infernale.

Iar șoapta de final a fratelui domnului Radu Ciuceanu – „Ați învins, ați învins voi... chiar dacă sunteți niște umbre” – este ca un ecou al biruinței Celui ce „cu moartea pe moarte a călcat”.

Emoția eliberării din închisoare devine, astfel, pregustare a adevăratei libertăți, cea pe care o primește în dar cel ce se străduiește să „intre într-o bucuria Domnului său” (cf. Matei 25, 21 și 23).

† Teofan

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

ÎNCERCĂRILE TEMNIȚEI ȘI BUCURIILE PRIMATE DE LA DOMNUL

În paginile Scripturii găsim nenumărate referiri la oameni care s-au înfățișat a fi chipuri pilduitoare în toate vremurile.

Mântuitorul l-a privit cu drag pe tânărul care L-a întrebat ce să facă pentru a trăi veșnic. La răspunsul acestuia: „Pe toate le-am păzit din tinerețile mele”, Hristos i-a spus: „Una îți mai trebuie, du-te, vinde toate câte ai, împarte-le săracilor, apoi vino de-Mi urmează.”

Din această convorbire înțelegem că întotdeauna mai este ceva de făcut în viața noastră, a fiecăruia. Sunt oameni pe care Mântuitorul îi privește cu drag și azi, așa cum l-a privit, odinioară, pe dregătorul bogat din Evanghelie.

Așa l-am privit și eu, de mult, la televizor mai întâi, descoperindu-l apoi în paginile ziarelor și ale publicațiilor de prestigiu, pe profesorul Radu Ciuceanu, unul dintre luptătorii pentru adevăr și dreptate ai pământului românesc.

Cine nu a auzit de el? Cine nu știe că a luptat ani mulți cu încercările întunericului, care păreau să pună stăpânire peste o țară întreagă? Din spusele sale și ale celor care l-au cunoscut trebuie să mărturisim că, fiind în temniță, s-a întâlnit cu Domnul,

pentru că, atunci când oamenii l-au părăsit și nu au știut să îi mângâie suferințele, Mântuitorul a fost lângă el..., aducându-i, tainic, bucurie.

Mulți oameni care au petrecut vreme îndelungată în detenție au descoperit temnița ca pe un rai și au mărturisit că acolo a fost revelația adevăratei lor bucurii. Oameni dintre cei adevărați, în mod paradoxal, au descoperit fericirea în temniță. Așa spuneau și monahul Nicolae Steinhardt și alți luptători pentru credință și adevăr din acea grea perioadă a istoriei noastre cu valuri puternice.

După mulți ani l-am descoperit față către față pe profesorul Radu Ciuceanu. Vorbea frumos, avea amintiri care erau păstrate cu discreție într-un sipet prețios. Odată, la sediul unei protoierii din București, a vorbit preoților, prezenți în număr mare, despre biserica Mănăstirii Văcărești. A făcut temniță acolo și apoi a luptat împreună cu alți români adevărați pentru salvarea ei. Dacă unele biserici a reușit să le salveze, grație curajului său și al altor camarazi de luptă, biserica Mănăstirii Văcărești a căzut sub furia buldozerelor. A vorbit despre Văcărești mai mult decât în alte multe expuneri academice.

Am discutat cu el, apoi, un ceas, două și mai multe. Mi-a mărturisit că, după ce a scăpat din temniță, a ales drumul mănăstirii, nu pentru a deveni monah, ci pentru a osteni asemenea monahilor în chinovia ștefaniană de la Putna, într-o vreme când mai mulți arheologi căutau mărturii acoperite de pământ și de trecerea anilor.

A întâlnit acolo ierarhi și monahi de faimă, cărora le-a făcut mărturisiri tulburătoare, fiind singurii în care avea încredere să le

așeze la inimă tainele încercărilor din temniță, dar și despre libertatea în Hristos, pe care doar puțini oameni o dobândesc.

După 1990 a fost deputat, membru fondator al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, directorul-fondator al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, dar, în același timp, mărturisitor al credinței în Mântuitorul nostru Iisus Hristos, singurul care l-a mângâiat când alții l-au umilit și au încercat să îi stingă elanul și dorința de mărturisire a Adevărului.

M-a rugat, de mai multe ori, să officiez pomeniri pentru cei care au luptat împreună cu el în munți, având un lung șir de nume pe care nu le-a uitat. Unii dintre ei au murit în temniță și profesorul Ciuceanu mărturisea că nu mai are cine să îi pomenească. El, fiul unei mame mărturisitoare, căsătorit, de asemenea, cu o apărătoare a demnității și libertății poporului român, a îndemnat totdeauna și pe alții să meargă pe aceeași cale către Lumină.

Profesorul Radu Ciuceanu a avut răgazul să se așeze la masa de scris. Așa au apărut numeroase mărturii despre oamenii care au știut să lupte și care au murit ca să fie liberi, pentru că adevărata libertate nu o au decât aceia care înțeleg să se jertfească.

El este unul dintre mărturisitorii vremurilor din urmă, iar cuvintele lui nu sunt doar acelea ale unui cărturar, ci mai ales sunt cuvintele unui trăitor, ale unui om care are mărturii de mare frumusețe și a cărui experiență și profundă trăire îl așază între mărturisitorii dintotdeauna ai Bisericii.

Pentru un astfel de om nu sunt decât cuvinte de laudă, mai ales că la vârsta sa laudele nu îl mai pot tulbura.

Întâmpin cu bucurie acest nou volum pe care domnul profesor Radu Ciuceanu îl tipărește și îl recomand tuturor cu aceeași bucurie pe care o descoperi citind nu doar slove frumoase, ci mai ales mărturisiri adevărate. Ele, prin condeiul domnului Radu Ciuceanu, intră într-un tezaur care se va păstra și de care noi toți ne vom bucura, pururea.

Deși nu a urmat Teologia, Radu Ciuceanu a devenit, în felul său, un *sacerdot* nehirotonit. Tainele credinței le-a învățat în temniță și, apoi, le-a înțeles la un nivel mai înalt în obștea Mănăstirii Putna, unde a făcut noviciat, precum și printre vestigiile arheologice pe care le-a pus în lumină la vestita mănăstire ștefaniană.

Astfel, a descoperit, mai ales, bogăția unei trăiri duhovnicești, care i-a înnobilat sufletul.

Această noblețe este mai presus decât aceea princiară, pe care o au unii oameni. Este *noblețea spiritului!*

† Timotei Prahoveanu
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor

DOUĂ VORBE DESPRE SCRIITORUL RADU CIUCEANU

Istoria rămâne ca o umbră pentru textierii cu doctorate la buzunar, ca o umbră pe care aceștia o boiesc după cum bate vântul, făcând, până la urmă, din istorie, o moară de vânturi!

Dar iată că există oameni care nu și-au pierdut amintirile, și nici nu și le-au precupețit cu boierii politici; ei vin și trag umbra hodorogită de pe istorie – și fac să pătrundă lumina peste aceste neguri ce i-au obligat să-și vadă zilele înghesuite între cele două ieșiri din inima patriei, una spre durere și alta spre Statuia Libertății, pe care stăteau, surâzători, scânteietorii patriei, ce vedeau până și la Tudor Arghezi cum putrezește poezia, fără să observe, măcar că, sub stindardul de marmură al Libertății, creștea un cimitir în care cei morți de tineri se amestecau cu morții plecați la o vârstă mai înaintată de pe pământ, simțind, împreună, greutatea rușinoasă a statuii ce-și difuza vânturile în vânt!

În cărțile pe care le-a tipărit, și în piesa ce pune, în pagini excelente, tragedia de la Pitești, cu unele personaje care au patronat-o – piesă pe care câțiva directori de teatre, actori revoluționari de cauciuc, n-au băgat-o în repertoriile producțiilor lor cu balerizde, iar unul dintre ei chiar i-a cerut o sumă (da, da,

da!) ca s-o monteze! – în aceste cronici ale timpului trăit, nu ale unui trecut ficțional!, Radu Ciuceanu se dovedește a fi și *un scriitor adevărat!* Tălmăcirea tragediei cotidiene este legată de pulsația unui viitor plin de speranță!

Oare, acum, Radu Ciuceanu este încântat de acest viitor așteptat?!... Nu prea vreau să intru în amănunte!... Totuși... Parcă multe idei din vechime s-au stins, ca să nu spunem că au murit cu desăvârșire! România este împrăștiată peste mări și țări! Românii au ajuns nu doar să spele vase și să culeagă căpșunici, iar româncele să... Hm!

Nu, aproape că nu există țară în care danubiano-ponticii noștri să nu fie victimele unor atacuri teroriste – un semn sigur al prezenței lor în noua geografie a doamnei Merkel! La Londra, Paris, în Italia!... Apoi: câți români sunt prezenți în Italia, unde a doua limbă oficială este româna?!... Nici măcar un singur oraș din România nu are un număr egal de locuitori... cu câți români trăiesc la Roma! De insule... nu mai vorbesc, acolo românii barosani joacă table pe plajă și-și regalează pereții vilelor cu tablouri scumpe! Din păcate – ca să vezi și să nu crezi! – în localitățile atinse de turbarea uraganelor americane, două viloace aparținând unor corectici politici din București au cam fost belite!... De unde se vede că avem capacități intelectuale ce nu se mulțumesc să trăiască în istoria carpato-dunăreană!...

Ei, da!... Mai ales actele ne arată cum, în cele două catastrofe, petrecute într-o singură lună, pe Valea Jiului, unul dintre cei morți avea un salariu de 20 de milioane pe lună, iar altul de 18 milioane! S-au dus oamenii într-un alt univers, mai uman! Miorița, Miorița! Salariile acestea, da... Sunt ceva, totuși, față de

marile capacități naționale care intră în pensie... cu câte milioane?!... Și la câți ani? Aud?... Teroarea istoriei, pentru aceștia, este cumplită: le dă dreptul să se angajeze, din nou, cu salariile de câteva ori mai mari, pe lună, decât salariile îngemănate ale celor doi mineri decedați!...

În „Miorița”, moartea era luminată ca o nuntă în ceruri, cosmică! Într-un sat din Gorj, cu aprobarea guvernului Cioloș și a Mitropoliei Olteniei, morții din cimitir erau obligați să... migreze într-un alt cimitir... Această exilare a morților, intens gonflată de primarii democrați ai acelor plaiuri gorjene, arată patriotismul arrogant al bălucilor și bălucirilor lor politice!...

Bre, gorjeni, feriți-vă de impactul mecanizării carboavelor cu care vă umpleți buzunarele, în acest prezent accelerat, sub cerul vostru gol! Căci mâine, cu siguranță, Radu Ciuceanu nu vă va uita în scrierile domniei sale despre ziua de azi!

Trebuie subliniat faptul că, în Zarca de la Gherla, precum și în alte asemenea carcere ale trupului și ale timpului, Dumnezeu nu era considerat un bătrân căzut din lună, neștiutor de ce se întâmplă pe pământ. Dar nimănui nu-i trecea prin cap să nege realitatea morții! Oamenii rămâneau oameni în împărăția numită Zarcă, nu se gândeau să renunțe la familie, la o posibilă iubire. Dar asta nu însemna nici că – Doamne ferește! – legile strâmbe ale zilei îi îndemnau să fie indiferenți față de legile cele sfinte, ale credinței, sau să fie indiferenți față de propriul lor trup, supus unor degradări somatice, fiziologice... Nu se considerau nici un fel de îngeri căzuți din cer, ajunși incapabili să îndrepte mersul lumii... Cum, în mai toate țările fudule din Europa, Primul Război Mondial și al Doilea Război Mondial dovediseră, nu o singură

dată sau doar într-un singur stat, că față de aproape toate formele de existență ale oamenilor, crima ideologiilor și a setei de puteri economice devenise o religie de stat!... Deși, pentru majoritatea popoarelor, Dumnezeu rămâne Dumnezeul iubirii și al sufletelor!..., asta nu înseamnă că urmașii lui Cain s-au pocăit, ori au ieșit la pensie!

Dar, culmea, în climatul restrictiv dintr-o zarcă, sau din alta, alchimia stărilor lăuntrice nu devenea o regină a incomunicabilului! Iar oamenii voiau să dispară din propriile lor biografii! Nu! Ei au reușit să treacă dincolo de timp!

Da! Consistența amintirilor le întărește puterile! Se spovedesc unii altora, ca într-o biserică, fără să-i disprețuiască, fundamental, pe inșii în uniforme, ce nu sufereau... pentru că nu credeau în nimic! Și nici măcar în propria lor leafă! Sigur, excepțiile rămăneau excepții: existau destui nefericiți care se bucurau că nu vor fi niciodată în zeghe!...

Cartea profesorului – scriitorului Radu Ciuceanu, despre tragedia atâtor ani petrecuți prin închisorile devenite celebre în România, cuprinde, până la ultima ei filă, istoria țării noastre din prima jumătate a secolului al XX-lea. Întâlnim pagini fulminante despre răscoala țăranilor din 1907, despre cele două Războaie Mondiale, despre Casa Regală, despre partidele politice perindate la putere, despre asasinarea atâtor conducători politici, despre soarta unor mari intelectuali băgați la zarcă, despre – ca să găsim un final acestei fraze! – istoria și geografia României din acest veac, știut fiind că, nu de puține ori, dacă nu dintotdeauna, istoria și geografia sunt nu doar înfrățite, ci îngemănate...

N-ar fi ceva nou, atâta vreme cât putem spune că și imperiile și istoriile de altădată erau pe roți: azi, Imperiul Roman, să zicem,

cuprindea și Dacia, pe lângă alte întinse teritorii aflate departe de Roma. Iar mâine, când roțile imperiale se opreau și intrau în putrefacție... se știe ce se-ntâmpla!... Așa s-a întâmplat mai în – să le zicem! – epocile trecute cu Germania, cu... etc. Marile imperii – ca să vezi! – nu s-au născut printre sfinți, și nici chiar printre zei!

Așa că Radu Ciuceanu, colindând ani de zile pe ruta Pitești-Gherla-Aiud-București etc.! – și stând de vorbă cu o mulțime de zarcagii! – a descifrat, în hrăpărețul timp al pușcăriilor (și al tragicului exil în interiorul țării sale!), care era fața reală a timpului și a patriei...

Găsim în volumul semnat de scriitorul Radu Ciuceanu, repet, adevăruri inedite despre regii României, despre miniștrii planificați să fie asasinați, despre Nicolae Iorga, Emil Cioran, Vladimir Streinu... Nu este trecută cu vederea nici struțocămilia unor politicieni, nici cuvintele convenționale, care au făcut, uneori, ca teroarea istoriei să nu fie o vorbă în vânt, ci să aibă un rezultat pozitiv!...

Animalizarea omului de către om, cameleonizarea politică și minimalizarea credinței religioase au dus la îmburghezirea labirintului iraționalului...

Ei, ca o paranteză, putem spune că, după părăsirea Daciei de către Aurelian și de către romanii săi, astăzi asistăm la părăsirea României de către cei șase milioane de români, plecați să restructureze Roma și cultura spirituală a Spaniei – din domeniul căpșunăritului științific!...

Sunt sigur că, mâine, Radu Ciuceanu ne va vorbi și despre plecarea României din istoria și geografia ei, lăsate obleagă...

Aș pune punct acestor scurte cuvinte despre cartea profesorului Radu Ciuceanu – citând doar două scurte pasaje. Un martor al Războiului din Răsărit spune: „Din regimentul nostru, am aflat mai târziu, n-au scăpat decât câteva căruțe încărcate cu ostași... și câțiva ofițeri... Am pierdut atunci la Don și la Stalingrad 10-12 divizii, cu armament cu tot, formate din cele mai tinere contingente.”

Și: „În scurtul meu popas, de peste trei-patru luni de zile în acea celulă, am cunoscut un țăran voinic cât un urs, care se topea cu zile!... Țăranul vorbea puțin și am reținut dorința lui:

– Și după ce voi trece de hotarul acestei vieți vă rog pe dumneavoastră să vă duceți la mine acasă... și-l rog pe Dumnezeu Cel de Sus să strângă din suferința noastră tot ce-a fost bun și să le dea copiilor noștri.”

„A murit liniștit, fără vaiet, fără lacrimi și fără să știm de unde este și ce făcuse împotriva năimiților.

Celălalt, Nicolae Dănilă, a simțit moartea cum îi dădea ocol și m-a rugat ceea ce nimeni până atunci nu-mi ceruse... să-i păstrez amintirea și s-o dau mai departe celor care vor veni după mine – mi-a zis el cu ochii în lacrimi. A murit cu mâna paralizată, în semn de cruce.

Am tăcut și am plâns.”

Istoria văzută din închisoare poate să aibă două fețe – complementare sau ba – ca și timpul! – pe care, din fericire, scriitorul Radu Ciuceanu le ține minte, pe amândouă!...

Academician Dumitru Radu Popescu

CĂLĂTORIE ÎN INFERNUL CARCERAL AL ROMÂNIEI TOTALITARE

Un nou volum de memorii – ultimul, înțeleg – semnat de Radu Ciuceanu, este încă o călătorie în infernul carceral al României totalitare.

Jilava și Gherla sunt scenele teribile pe care, din 1957 până în 1963, se perindă victime și torționari, prinți și bucătari, preoți și legionari, personaje istorice precum basarabeanul Pantelimon Halippa și mulți alții...

Revolte, greve, liturghii improvizate, suferințe de neimaginat, dar și rezistența prin „ore de istorie națională”, toate alcătuiesc o amplă frescă, greu de uitat.

Iar finalul, cu eliberarea mântuitoare, cu gesturi de solidaritate mișcătoare, ne pune în față pagini care alătură drama și extazul.

Avem în față un volum de istorie scris de un istoric care a făcut istorie!

Academician Răzvan Theodorescu

RAIUL DIN IAD

Revelația tâlcului Infernului din închisorile comuniste a fost cheia fermecată care l-a dus pe tânărul deținut politic Radu Ciuceanu către o poartă invizibilă, lăsată acolo de Dumnezeu doar pentru cei care aveau ochi s-o vadă.

Iar poarta s-a deschis singură către Raiul din Iad. Cei care au inventat comunismul nu-și puteau imagina că ar putea exista oameni care să creadă în Dumnezeu chiar și atunci când părea culmea absurdului să mai crezi în El.

Timp de 15 ani, cât a fost deținut politic, între 21 și 36 de ani, tânărul Radu Ciuceanu a trăit, simultan, în Iad și în Rai, dar mai ales în *Raiul din Iad*, acolo unde omul nou comunist nu îl mai poate uide pe omul vechi pentru a face din el un supraom eșuat în subom. În Raiul din Iad, omul rămâne om – o performanță pe care inventatorii Molochului comunist nu au crezut-o posibilă.

Acolo, în Iadul terestru de la Pitești, de la Gherla și din alte penitenciare politice, tânărul Ciuceanu și-a asumat misiunea de a nu uita nimic pentru a putea spune totul la momentul potrivit: tot ce-a trăit, tot ce-a văzut, tot ce-a auzit, tot ce-a simțit și tot ce-a înțeles.

Nu întâmplător, Dumnezeu l-a salvat de fiecare dată de la moartea care i-a dat, de atâtea ori, târcoale, tânărul fiind conștient că este salvat pentru a-și putea continua misiunea.

Nu întâmplător, Dumnezeu i-a dat ani mulți și buni, precum și o memorie uimitoare.

Nu întâmplător, El l-a înzestrat cu un talent literar, aparent miraculos – dar, de fapt, firesc și, mai ales, cu o profundă putere de înțelegere a lucrurilor pe care le-a trăit, de la cele mai mici detalii aparent lipsite de semnificație până la contextul politic național și internațional care a făcut posibilă forma monstruoasă, lipsită de cea mai vagă urmă de umanitate pe care a luat-o comunismul în țara noastră.

Așa s-au născut cărțile de memorii prin care dl. Profesor Radu Ciuceanu își îndeplinește misiunea pe care și-a asumat-o: *Intrarea în tunel* (1991), *Potcoava fără noroc* (1994), *Pecetea diavolului* (2002), *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod: Artistul* (1963-1970) (2005), *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod: Cucu* (1970-1989) (2006), *Prea mult întuneric, Doamne!* (2012), drama istorică *Frumoase zile de tinerețe* (2011), *La taină cu diavolul* (2015) și cartea de față, *Thalassa! Thalassa! Thalassa!* (2017).

Cred că toate aceste cărți ar merita să facă parte din *Biblioteca Paradisului-care-poate-exista-chiar-și-în-Infern*.

Și mai cred că aceste cărți ar trebui să devină filme de neuitat, filme care să se „înșurubeze”, ireversibil, în memoria spectatorilor. Iar aceste filme nu ar trebui să fie de ficțiune – pentru că ele reprezintă realități, nu ficțiuni –, ci *reconstituiri filmate cu actori care să nu pară actori*.

În aceste cărți există paragrafe scrise, parcă, de un scenarist care este, totodată, regizor de film și director de imagine. Iată un exemplu elocvent: la un moment dat, în ultimul an de închisoare, tânărul de 36 de ani se îmbolnăvise grav. Era teribil de

însălmântat. Dar nu de moarte, ci de imposibilitatea de a-și continua misiunea dincolo de zidurile închisorii, în „libertate”. Citez din paginile acestei cărți rememorarea celei mai edificatoare încercări prin care a trecut autorul, intitulată *Străluminare*:

„Surpriza și-a făcut loc spre sfârșitul săptămânii, când somnul a dispărut treptat-treptat, și m-am pomenit cu o trezie ca o stare de veghe și cu o fibrilație în tot corpul.

De la o zi la alta pofta de mâncare se atenua progresiv; spre groaza mea, urina începuse să se înroșească...

Am făcut apel la memorie și mi-am adus aminte de simptomul debutului de icter. /.../

În noaptea ce a urmat am îndrăznit, în nemernicia mea, să ridic tonul către Dumnezeu:

- De ce, Doamne, m-ai lăsat pe mâna dușmanilor?!... Să mă chinui și să mor în ultimul an, al slobozeniei mele?!...

Se făcuse târziu, spre miezul nopții, senzația de vomă se accentuase și descopream, poate prea târziu, că fusesem supus unei testări și, poate, ales pentru dispariție, înaintea eliberării!...

*Somnul m-a cuprins târziu, după ce, timp de două zile, refuzasem beneficiile **medicamentului-minune**.*

Am adormit cu aceeași întrebare ce-mi stăruia, ca un tăciune aprins, în minte. La un moment dat, m-am trezit pe jumătate; eram parcă într-un dialog; în orice vis vocile dispar și se percepe mesajul, care poate să fie însoțit și de imagine.

L-am văzut pe Iisus Christos, Mântuitorul nostru, în fața mea purtându-Și crucea și I-am auzit îndemnul: Și tu să-ți porți crucea!

Imaginea era aievea și mesajul limpede. Când m-am trezit eram lac de sudoare, și, în egală măsură, liniștit și speriat... Căpătasem imediat răspunsul dorit prin acea prezență divină!

Mi se părea de necrezut! S-a încropit în mine ferma convingere că imaginea cristică de la penitenciarul Văcărești mă va însoți de-a lungul întregii vieți!..."

Amin!

Iar în românește, Amin înseamnă nu doar *Adevărat!* sau *Așa să fie!*, ci și: *Așa a fost, așa este și așa va rămâne!*

Prof. univ. dr. Sorin Ilieșiu

POVESTEA UNEI VIEȚI

Dacă mi s-ar oferi ocazia de a scrie povestea vieții lui Radu Ciuceanu aş începe făcând desenul unei încăperi, una din acele camere de anchetă de la N.K.V.D., de unde nu puteai fi sigur dacă vei mai ieși vreodată pe picioarele tale. Execuțiile aveau loc, după tipicul sovietic, noaptea, cei care anchetau pronunțând, ca în vremea CEKA, și condamnarea la moarte.

Cine ajungea din nou în sediile Securității socotea că a avut un dram de noroc. Nu pentru că acolo nu s-ar fi bătut, nu s-ar fi torturat, uneori după rețete perverse...

Când un procuror a venit de la București pentru a-l ancheta pe Radu Ciuceanu, era, desigur, încă o încercare de a deconspira conducerea grupării de rezistență din Oltenia, interogatoriul a început cu întrebări sacadate, pentru a face apoi un salt spre o teribilă tortură: arderea tălpilor în buza sobei. Urletele celui chinuit au fost repede acoperite cu un căluș. Lăsat în nesimțire, legat de scaun, tânărul deținut a fost îngrijit, după plecarea procurorului, de doi milițieni. Rana necurățată, în care resturile de lână arsă se amestecau cu bucăți de carne, putea aduce în corp o infecție fatală.

Dacă ar fi fost prinși, cei doi gardieni, sergenții majori Călin și Naidin, ar fi fost aruncați în spatele gratiilor, fiindcă nu milă se aștepta de la cei plătiți să-i păzească pe deținuții politici de la penitenciarul Craiova. Nu milă, ci cruzime, o ură care să vibreze prin fiecare gest, așa cum o vor arăta în decembrie 1949 milițienii de la închisoarea Pitești, intrați în Camera 4 Spital pentru a stinge și ultima urmă de împotrivire a celor care nu înțelegeau de ce sunt bătuți chiar de camarazii lor de pușcărie.

Încă nu aflaseră câtă putere primiseră Țurcanu, Popa Țanu și ceilalți torționari de la șefii Securității pentru a-i aduce pe tinerii deținuți pe calea reeducării. Și nici nu bănuiau, așa cum erau azvârliți unul peste altul, cu fețele zdrobite, amestecându-și sângele din răni, ce va urma nu peste multă vreme.

Poate că Radu Ciuceanu s-a gândit, în dimineața Crăciunului din 1949, pe când auzea gemetele celor bătuți de Țurcanu și locotenenții săi, că ratase șansa de a evada, în miez de noapte, așteptând vagonul-dubă în gara Craiova, chiar dacă același gardian Călin îl prevenise, printr-o simplă privire, că locul era împânzit de soldați și că orice tentativă de a fugi s-ar fi terminat cu un glonț în spate.

O lecție care nu se uită, fiindcă, ajuns mai târziu la Târgșor, un lagăr pentru elevi, mai puțin restrictiv decât închisorile în regim special, s-a descoperit pe sine dând sfaturi unor tineri care-și făcuseră planuri de evadare. „Nu numai că nu veți ajunge departe, dar noi toți cei rămași în urma voastră vom avea de suferit”, le spunea el, cu înțelepciunea celui care văzuse deja ce se petrecuse la Jilava, după evadarea sârbilor, când cordonul de milițieni năvălise asupra celor socotiți vinovați, de fapt toți

deținuții luați de-a valma, loviturile zdrobind mâini și picioare, lăsând în urmă o masă de trupuri sângerânde.

În avântul lor tineresc, Lupeș și Măzăreanu credeau că vor fi mai iuți decât Miliția și Securitatea, pierzându-se în aglomerația orașelor, și că oricum, istoria nu se repetă. Nu ei au avut dreptate, ci cel care a vrut să împiedice o nenorocire pe care o mai trăise o dată. După evadarea celor doi, elevii de la Târgșor au fost adunați în curtea lagărului și trecuți printre bâte și răngi, până n-a mai rămas unul în picioare.

Răzvrătirea, ca și evadarea, poate arăta mai curând o lipsă de înțelepciune decât îndrăzneală și putere atunci când ai în fața ochilor ce va fi după: oameni bătuți, răni dureroase, infirmități pe viață.

Când tinerii frontieriști de la Gherla au decis să declanșeze răscoala, în vara lui 1958, Radu Ciuceanu a fost cel care a îndemnat la prudență. „Nu vom primi nimic, poate doar niște bastoane sau gloanțe”, le transmitea el în secret celor de pe celular, care sperau că glasurile lor vor fi auzite dincolo de zidurile închisorii.

Mutat la Zarca – șefii de lot considerați periculoși erau aduși acolo pentru mai multă siguranță, Radu Ciuceanu aude vuietul din primele clipe ale răscoalei, de parcă un val uriaș ar fi izbit pereții și simte că ar trebui, deși se împotrivise ideii, să dea semnalul revoltei și în temnița cu regim special, când, din spate, este lovit de Alecu Constantinescu, un deținut cu mintea zdruncinată după șirul anchetelor de la Securitate.

Când și-a revenit l-a auzit spunând: „Nu puteam să te las. Ne-ar fi împușcat,ăștia 17 câți suntem la Zarcă. De aici nu se aude nimic.”

Gândul că ți se poate întâmpla orice fără ca vreo persoană de dincolo de sârma ghimpată și turnurile de pază să afle vreodată era, desigur, mai chinuitor decât foamea, frigul, pedepsele cu izolarea, mirosul fetid din hârdaie. Puteai fi chinuit de haidamacii lui Țurcanu ore și zile în șir, până ți se umfla carnea pe tine, iar durerea îți zguduia creierii. Se stingea încet și speranța că vei putea povesti cuiva toate chinurile prin care ai trecut, și abia atunci te prăvăleai în hău.

Când Radu Ciuceanu a început să-i vorbească lui Vais Vintilă, era mai mult o șoaptă cântărită în căușul palmei, dar tocmai această speranță a renăscut: că va ajunge cineva să vorbească despre bestiile reeducării, că va fi ascultat de cei care aveau comenzile puterii, și că va fi dat un ordin ca barbaria aceasta să ia sfârșit.

Dacă avertismentele date elevilor de la Târgșor și frontieriștilor de la Gherla arătaseră prudența unui deținut care știa cât de mare este prețul nesăbuiinței, vorbele strecurate în urechea lui Vais Vintilă aveau tremurul disperării. Fost comandant la Pașapoarte, încadrat până nu demult în M.A.I., pe funcție de general, Vais Vintilă ar fi putut crede că a căzut în plasa unui provocator. Dacă l-ar fi denunțat conducerii închisorii sau gorilelor lui Țurcanu, ceea ce era cam același lucru, represaliile ar fi fost cumplite.

Aruncarea pentru a doua oară în vârtejul reeducării nu putea duce decât la nimicirea celui care îndrăznise să dea la iveală atrocitățile de la Gherla. L-ar fi putut denunța chiar Ghiță Rădoi, deținutul care îi păzea de pe marginea priciului. Student la matematică, trecut prin demascările și bătăile de la Pitești, el ar fi

trebuit s-i vegheze pentru a nu fi prinși în flagrant de Livinschi, Pușcașu sau vreun discipol de-al lor. „Trebuie să ajungi sus, la ai tăi, și să le spui ce se petrece aici”, îl îndemna Radu Ciuceanu pe Vais Vintilă. „Ai văzut cu ochii tăi, oamenii sunt bătuți până la moarte, și totul se petrece cu binecuvântarea administrației. Nu cu aștia să vorbești, ci cu cei de afară. Ei vor ști ce să facă, dacă te vor crede pe cuvânt.”

Torționarii din celulă nu au observat nimic, Ghiță Rădoi nu a vorbit cu nimeni despre ce se întâmplase sub ochii lui, iar Vais Vintilă a convins conducerea închisorii să fie trimis la București pentru a face declarații importante.

Când au fost puși din nou în lanțuri, în decembrie 1951, Țurcanu, Popa Țanu și ceilalți criminali încă mai credeau că vor fi recompensați, cu grade și funcții în slujba Securității, pentru crimele de la Pitești și Gherla.

Ei, care se plimbaseră în voie dintr-o celulă în alta alegându-și victimele după plac, ei, care învățaseră să smulgă declarații prin torturi înfiorătoare, ei, care năruiseră încrederea în tot ce poate avea un om mai de preț, păseau acum greoi spre dubele din fața închisorii, fără să bănuiască vreo clipă că prăbușirea lor începuse odată cu destăinuirile lui Radu Ciuceanu.

Nici el nu bănuise cât de aproape fusese de pieire, dacă, fie și pentru o secundă, ochiul vreunui torționar l-ar fi surprins vorbindu-i lui Vais Vintilă. Îl stăpânise doar gândul că izbăvirea va veni curând, pentru el și pentru sutele de prizonieri ai demenței lui Țurcanu.

Aș mai putea începe să povestesc viața lui Radu Ciuceanu făcând desenul unei alte camere, una dintre cele în care moartea

pășea înăuntru zilnic, așezându-și umbra peste vreun trup istovit de boală. Camera 122 de la Gherla, un loc unde pulsația plămânilor mâncați de tuberculoză se confunda cu gemetele agoniei, un loc în care fiecare putea paria pe zilele rămase în tolba vieții, a celui de lângă el, a oricărui altcuiva, fiindcă spre marea despărțire se îndreptau, mai grăbiți sau alene, unul câte unul.

Ce-ar fi avut de făcut Radu Ciuceanu, așteptându-și sfârșitul, alături de alți muribunzi întinși pe priciuri, decât să privească înapoi spre întâlnirile sale cu Cea care părea să fie acum atât de aproape?

Poate că îi venea în minte călătoria de pe Platforma Borăscu, undeva la peste 2000 de metri, în arcu Carpaților Meridionali, într-un februarie cumplit de geros, când, alături de alți tineri din rezistența armată, încerca să găsească o suprafață cât mai întinsă unde, la declanșarea războiului dintre americani și sovietici, ar fi urmat să fie parașutate echipamente militare, armament și muniție. Cu viscolul în față, aproape orbiți de zăpadă, ar fi pierit de bună seamă dacă n-ar fi reușit să-și facă un adăpost sub o stâncă, așteptând venirea zorilor.

S-ar mai fi putut gândi la clipele petrecute alături de Alexandru Lupescu, un avocat închis la Gherla, ocolit de cei din celulă, fiindcă se știa că era fratele Elenei Lupescu, despre care cei mai mulți n-aveau decât vorbe de ocară. Cu trupul cotropit de metastaze, Alexandru trăgea să moară, iar Radu Ciuceanu îi alina setea când, spre seară, îl auzi întrebând cu o voce străvezie: „O vezi? E chiar în fața ta... O făptură, parcă ar avea o mantie pe umeri, ceva cenușiu... Pentru mine a venit. În seara asta vom pleca împreună.” Pe urmă n-a mai spus nimic. Se stinsese.

Moartea fusese iarăși atât de aproape, la câțiva pași de el, îi dăduse târcoale, înainte de a-și lua tainul.

Sau poate își aducea aminte cum își luxase glezna într-o altă misiune de explorare în munți, chiar înainte de a coborî în valea unde se adăpostise un grup înarmat. Durerea l-a ținut la pământ, și acolo a rămas până a doua zi. Între timp trupele de Securitate au împânzit valea, iar partizanii au fost lichidați înainte de a schița vreun gest de împotrăvire. Dacă ar fi coborât pe cărare, așa cum plănuise, ar fi fost și el sfârtecat de schijele grenadelor.

Cum de își luxase glezna chiar atunci? Să-i fi fost pavăză rugăciunile mamei? De când fusese condamnat, ea nu încetase să-i ceară Celui de Sus să-i ocrotească fiul, să-i dea putere să îndure chinurile temniței, să-i lase anii de viață pentru a se întoarce acasă.

Ori poate îi revenea în minte figura procurorului militar maior Pârvulescu, un personaj cu față dublă? Înainte de proces, acesta a găsit un moment potrivit pentru a-i spune la ce să se aștepte: „Voi chiar ați crezut că începe războiul, că americanii vor da năvală aici și tot poporul va pune mâna pe arme ca să scape de ruși... Și asta v-au băgat-o în cap generalii voștri, iar voi v-ați grăbit să-i credeți”, îl lămuria procurorul. „Acum, dacă v-aș încadra la Legea 16, v-ar aștepta plutonul de execuție. Păcat de tinerețea voastră. O să intrați cu 209, dar să nu vă așteptați la mare lucru. Veți lua pe puțin 15 ani temniță grea.”

Amintiri, răsfirate pe firul unei vieți care putea fi curmată atât de ușor...

Pentru Radu Ciuceanu moartea n-a mai intrat pe ușa de la camera 122. Mai târziu, tot la Gherla, la camera 104, moartea și-a anunțat din nou prezența, ascunsă în spatele unor medici,

strecurată într-o fiolă de calciu, o injecție tonică pentru cel mai nimerit pacient, cel care se încăpățânase să trăiască o duzină de ani în cele mai sinistre închisori. Ca și altădată, dornic să-și ajute camarazii de suferință, Radu Ciuceanu l-a îndemnat pe doctor să facă injecția unui tânăr moț, Gheorghiță Dudaș, luptător în munți. A doua zi tânărul s-a plâns de o durere în coapsă; a treia zi a apărut febra, iar locul înțepăturii s-a învinețit. Chemat în celulă, medicul închisorii, dr. Sin, a pus diagnosticul: cangrenă gazoasă. Intrat în comă, tânărul este internat în spital, unde își găsește sfârșitul.

Moartea se apropiase încă o dată de Radu Ciuceanu, la pas prădalnic, cu sclipiri hulpave. Dacă i-a fost dat să scape din îmbrățișarea ei, atunci și mai târziu, în închisori și dincolo de ele, atâtea clipe coborâte din cer, a fost pentru a-i îngădui să-și depene povestea vieții.

Probabil că acesta este și sensul memoriilor sale, ajunse acum la ultimul volum.

Conf. univ. dr. Octavian Roske

LA CAPĂT DE VREMUIRE DETENȚIONALĂ. CĂLCÂND APĂSAT PE ȚĂRMUL MĂRII IZBĂVITOARE

Structurată în 40 de capitole, de întindere variabilă, volumul al șaselea (și ultimul) al *Memoriilor* Domnului Profesor Radu Ciuceanu, intitulat (cum altfel!) *Thalassa! Thalassa! Thalassa!*, așterne în fața ochilor noștri segmentul final al periplului carceral al autorului, acoperind perioada 1956-1963.

Suntem luați și purtați, din nou, în prelungirea volumelor anterioare, peste Golgota Iadului Roșu, pe ale cărei pante abrupte, de stâncă aspră, încinsă, colțuroasă s-au topit, prelins și solidificat, contopindu-se cu masa minerală, de dedesubt, timpul a aproape două decenii de istorie postbelică a României: destine individuale și colective, valori materiale, morale și spirituale ale societății românești tradiționale, deznădejdi și speranțe...

În ritualul rememorării alunecăm, rectiliniu, pe un celular virtual, când strâmt, când spațios, când întunecat, când luminos; în fața noastră, autorul înaintează la pas, făcându-ne, cu mâna dreaptă ridicată, fără a se întoarce, semn să-l urmăm... Apoi el

trage din mers, ambidextru, ivăre grele, care pecetluiesc, aparent fără loc de speranță, destinele unor ființe umane... Încuietorile cedează, în pocnet orizontal, sec, inechivoc, eliberator... Și ușile metalice – numerotate deasupra, nituite precum un *Titanic* încă neizbit și sfâșiat, fatal, de colții aisbergului atlantic – se deschid în scârțâit multiplicat sinistru...

Înșiruite cadențat, de o parte și de alta a coridorului, într-o simetrie inexorabilă, aceste *interfețe tenebre-lumină*, montate în țâțâni solide, decupează, cadențat, în beznă, patrulater prăfuite, jumelate *pe vest și pe est*, desenând o perspectivă dințată, de asimetric-sinistru *joc crenel – merlon* și întâlnind, până la urmă, punctiform, când nu ne mai așteptam, orizontul în care așteaptă, răbdătoare, *Thalassa Gării de Nord, cu ale sale Coloane...*

Tempi passati!...

Ici și colo, în clarobscurul ritmat de zăvoare și vizete – ajunse acum să nu mai izoleze *strâmtul de larg* – în intervalul dintre petele rectangulare de lumină prăfoasă, umbrele zăvoazilor regimului „de tristă amintire” stau încă de pază... încremenite în fantomatici pâslari trași, regulamentar, peste lustru de carâmb...

Din golurile unor hrube răsar siluetele camarazilor de calvar ai autorului, culcate, chircite, încă în picioare... În alte beciuri, deținuții se mișcă liniar, stau adunați și ascultă expunerile celor mai de frunte pe teme așteptate de toți cu sporită înfrigurare, țin sfat șoptit sau tac, ațintind departe, dincolo de pereții reci, priviri goale... încercând să țină vii firele care îi leagă de o existență trecută și, poate, viitoare...

Confesiunile lor biografice sunt ferestre deschise spre lumea de dincolo de gratii; ele îi poartă înapoi, spre viața anterioară și au valoarea izvorului de apă vie, adăpând speranța zilei de mâine, care cheamă clipele de libertate și normalitate...

Tempi Rossi passati!...

Cartea etalează un panopticum, *tablouri dintr-o expoziție* a realităților carcerale din regimul comunist aflat în prima sa fază de existență. Sunt extracte conservate ale vremurilor deja apuse, fragmente rezultate prin disoluția unei lumi, România Modernă, strivită, cu o coadă de seceră și alta de ciocan, în mojarul roșu, postbelic, sub presiunea implacabilă a mâinii Marelui Frate de la Răsărit.

Ca și în volumele anterioare, mozaicul este marcat de surprinzătoare și variate amalgamări și tipologii. În fața noastră se etalează un amestec unic de feluri de oameni, chipuri și atitudini, destine individuale și colective, origini sociale și etnice, vârste, confesiuni, ideologii, credințe și convingeri lăuntrice, meserii, locuri, fapte, semnificații și urmări, semne ale prezenței lui Dumnezeu sau ale afundării în magmele infernale.

Cu alte cuvinte, cioburile unei societăți traumatizate...

Rețeta include ingrediente incompatibile, un amestec de victime anticomuniste de toate felurile: țărani, meseriași, țigani deținuți de drept comun (*dreptul cu mâna*, ai cărui „beneficiari” adoptaseră un fel de atitudine antitotalitară profitabilă pentru ei dar, se pare, nu mai puțin riscantă...), burghezi, intelectuali de marcă sau anonimi, reprezentanți ai clerului, de diverse confesiuni, militari de toate gradele și armele; alături de ei se regăsesc: foști membri ai

aparaturii politic și represiv, militari sovietici, activiști de partid, foști ofițeri de Securitate etc.

Toate aceste elemente sunt malaxate, sumbru, între zidurile reci și umede ale închisorii și toate sunt readuse la viață de către autor, printr-un eroic efort de rememorare, transpus în stilul său narativ inconfundabil, dublat de o memorie fenomenală, instrument de înregistrare, spre aducere aminte, precisă, a celor pătimate; anii risipiți în celulă obligă la activarea voită, la maximum, a ținerii de minte, întreținute, apoi, după *revenirea la viața reală*, în libertate, prin frecvente rememorări în solilocvii, în dialoguri sau, poate, prin coșmarurile devenite prelungiri-sechele dureroase ale timpurilor de urcare a Golgotei...

Aceste realități sunt fărâamele propriului destin al deținutului politic Radu Ciuceanu, răsfirate în fața cititorului; iar acesta din urmă, odată ce deschide cartea, devine complice la retrăirea dureroasă a unor secvențe impregnate de tragism, dar și de gândul pozitiv, plin de speranță, care transpare din fiecare capitol, alimentat de un fond uman încă nealterat integral, stimulat de solidaritatea camaraderească și, deasupra acesteia, esențial și mai mult ca sigur, de Pronia Cerească...

Reperle cronologice sunt presărate clar în unele capitole; în altele nu ni se oferă elemente care să ne plaseze precis într-un an sau altul al vremuirii pușcărieale. Asistăm, în mod constant, la alternarea basculărilor (cronologice, dar și topografice: Jilava-Văcărești-Gherla) și a revenirilor la cotidianul carceral. Tonul relatării este alert, cu accente epopeice și tușe viguroase, precise,

uneori cu accente dumasienne, care nu lasă cititorul să răsuflă și îl metamorfozează în părtaş al tuturor secvențelor rememorate.

Evenimentele, istoriile și locațiile se succed în capitole cu titluri sugestive. Luăm cunoștință de episoade precum: plecarea de la Jilava din 1956 către Gherla; primirea „cordială” și întâlnirea Goiciu-Sachelarie; discutarea evenimentelor politice, precum revoluția maghiară, retragerea trupelor sovietice din țară, pierderea speranței în intervenția salvatoare a Occidentului; fereastra cu geam clar, către lumea de afară, desenată pe peretele celulei prin popasul vremelnice la 131 al lui Popescu, bucătar regal depreciaț în făcător de bucate fine și aducător de vinuri alese la mesele actorilor noului regim; verbalul exces de zel antisovietic l-a costat o experiență carcerală „de neuitat” între zidurile secularei pușcării transilvane; Popescu oferă colegilor de detenție (ca și nouă, de altfel...) și un petilant *excursus* în domeniul său de predilecție, aseasonat cu scotocirea meșteră a podgoriilor și pivnițelor de vinuri alese ale Europei; rusul Nikolai Petrov, victima vigilenței exacerbate a regimului sovietic; pătimirea lui Pantelimon Halippa, figură emblematică a făuririi României Mari; revolta carcerală, refuzul lucid de alăturare al deținuților de la camera 131 și rolul autorului *Memoriilor*, din poziția sa de lider de celulă, conferită de mulțimea anilor de temniță; demnitatea lui Marin Cocioran ca motivație de a face greva foamei; transmiterea – aparent imposibilă, dar înfăptuită, ca o minune – a Sfintei Împărtășanii către trei camarazi aflați într-o celulă vecină, condamnați la moarte și care au fost executați a doua zi (12 septembrie 1958); inspecția unei delegații/comisii internaționale,

care trebuia să constate condițiile „exemplare” din detenție și dialogul suprarealist, purtat în limba rusă, între Vladimir Boutmy de Katzmann și o tovarășă sovietică dispusă, în chip surprinzător, să înfrunte zăgrăvirea, de către un deținut, a realităților extrase din regimul carceral autohton; vizita medicală la camera 104 și refuzarea de către autor, în ultima secundă (inspirat de Providență), a injecției „revigorante”, calcifere-vitaminizante, oferite, cu suspectă generozitate, de medicul închisorii; administrarea era, de fapt, parte a experimentului de verificare a unui „produs medicamentos” de uz carceral, cu efecte letale... dovedite ca atare, în scurt timp, pentru un camarad, moț de origine și Gheorghită Dudaș pe nume; acesta a acceptat, inconștient – sau poate într-un efort fatal-eliberator? –, „tratamentul”...

Și exemplele continuă, în curgerea restului capitolelor, până la al 40-lea, tragice sau luminoase, iar cititorul le descoperă pe rând, pline de personaje, chipuri, date, fapte, pilde, până la episodul eliberării, al plecării, în pantaloni de marinar și opinci de căpătat, de la Gherla, „cu ocazia” (un camion în care se afla prima ființă liberă fără legătură cu închisoarea, întâlnită, după ani de zile: un tânăr și anonim șofer binevoitor...), al reconectării, șovăielnice, la realități banale, dar demult lăsate în urmă (a mânca slănină sau brânză, de exemplu...) și al confruntării cu situații noi, apărute „afară” în anii de întrerupere a legăturilor cu lumea normală, cum sunt scenele de pe peronul gării Apahida și cele de la Cluj – gară și centrul orașului, marcate, invariabil, de spontane și emoționante manifestări de solidaritate umană, în felurite înfățișări.

Momentul final, al ajungerii la București este îmbrăcat într-o austeritate majestuoasă, străjuită de stâlpii, siderurgici și nituiți, ai peronului Gării de Nord, martorii atâtor episoade – cotidian-comune și oficiale, tragice și triumfale, triste și luminate de bucurie – ale istoriei românești, moderne și contemporane. Descinderea pe pavajul cadrilat materializează *atingerea țărmului Mării Izbăvitoare* (la care fostul deținut politic Radu Ciuceanu visase în toți anii detenției...) și reîntâlnirea cu mătușa Iuca și cu fratele Constantin. Cu prudență, Mama (Elena Ciuceanu) fusese oprită a veni să-și întâmpine fiul, pentru a fi cruțată de emoțiile momentului, prea intense pentru o inimă șubrezită de aproape trei decenii de suferință, scurse de la dispariția prematură a ilustrului său soț, profesorul Ștefan Ciuceanu, în 1936 și prelungită apoi, din 1948, prin supliciul carceral al fiului celui mic...

Tensiunea dramatic-emoțională care încarcă atmosfera, între șine și traverse, prin aburul străveziu al locomotivei care pufăie, asudată după un drum istovitor, este de mare densitate, redată magistral de către autor, într-un tablou cu *dense tușe cinematografice*.

Înșiruirea, parcă, prin efect subliminal, a mulțimii de pe peron în spatele *Învingătorilor* – eliberații din închisoare sosiți cu trenul de Cluj, care se îndreptau grăbiți, călcând apăsător, spre *Intrarea* de la Coloane – semnifică *scurgerea Coloanei printre Coloane*, curgerea Destinului peste stavile, triumful speranței și deschiderea orizonturilor către viitor...

O altă *image intens-cinematografică*... peste care cade genericul: *Un Nou Început!*

Încheierea seriei de volume puse sub semnul *Memoriilor* ne deschide, continuu, alte și alte porți...

Căci Sfârșitul Nu-i Aici!

Ne vom întoarce fără încetare – mergând neobosit, păziți numai de propria conștiință, pe *cercul din curtea noastră interioară*, încălziți de lumina unui nou răsărit și respirând aer proaspăt, matinal – la paginile celor șase volume dăruite de Domnul Profesor Radu Ciuceanu pentru a surprinde, cu fiecare nouă lectură: unghiuri neștiute de percepție a vremurilor și destinelor; oameni și caractere; eroi și suboameni; exemplificarea demnității, a dârzeniei și a decăderii; lanțuri de fapte și urmări; alte date inedite; inflexiuni, sugestii, conexiuni; nuanțe, trimiteri, înțelesuri și subînțelesuri, toate (re)contextualizate. Și aceasta ca și cum ne țin captivi, fără nici un răgaz, ca sub o vrajă, fulgerările, multicolore, ale fațetelor unui diamant imens, perfect șlefuit, mișcat de o mână măiastră în lumina de răsărit estival, pe țărmul unei *Mări Izbăvitoare*...

Parcurgând, fără nici un răgaz, paginile volumului al șaselea al seriei, ca și pe cele ale volumelor anterioare, putem cunoaște, din spusele și scrisele unui personaj de marcă, patimile trecerii prin vremurile de început ale regimului comunist din România, generatoare de răni greu vindecabile pentru oamenii care au avut șansa cunoașterii normalității altui mod de viață, a altui regim politic, anticomunist; dar, în egală măsură, luăm contact și cu un exemplu, aflat de partea unei drepte cauze, de dârzenie și supraviețuire în contexte halucinante, ireale, dezumanizate și dezumanizante.

Călăuzit de Pronia Cerească, invocată continuu în rugăciunile unei Mame prea îndurerate, autorul *Memoriilor* ajunge la țarmul *Acelei Mări Izbăvitoare*, strigând, asemenea grecilor expediționari din vechime, protagoniștii aventurii Marșului celor Zece Mii din secolul al IV-lea precristian, immortalizați în *Anabasis*-ul lui Xenophon: *Thalassa! Thalassa! Thalassa!*

El iese, astfel, *Învingător* în fața Răului copleșitor, țâșnit din străfundurile Abisului Roșu...

Învingător! Pentru un Nou Început!

Căci Marea (pe care grecii o numesc *Thalassa*, dar și *Pontos*), leagă orizonturi și poartă destine spre împlinire, după o supraviețuire miraculoasă...

Legea compensației lucrează, neobosit...

O supraviețuire spre renașterea proprie a autorului *Memoriilor* și răspândirea Cunoașterii și a Binelui către cei din jur...

Răspândire căreia și noi i-am fost – și îi suntem – între mulți, contemporani și beneficiari...

Cărțile memorialisticii anticomuniste detenționale ale Domnului Profesor Radu Ciuceanu rămân în literatura domeniului blocuri de temelie, extrase cu dalta de oțel din stânca suferinței, pentru templul martirajului Neamului Românesc, în sângerarea veacului al XX-lea.

Dr. Corneliu Beldiman

CÂND AMINTIRILE NE POT FI DE FOLOS

Plecasem din burta Jilavei, din *Reduit*, după o mutare intempestivă de pe *lungă*. Mutarea s-a făcut în puterea nopții, iar celula noastră, de la coada secției, și-a deșertat trupurile în viață în mai puțin de juma' de oră; am reușit, totuși, să ne luăm rămas bun, fiindcă o regulă de argint a pușcăriei te obligă să te uiți adânc în ochii celui de care te desparți, deoarece nu poți obliga Divinitatea să-ți mai ofere șansa unei revederi.

Nu am zăbovit în fosta cupolă a Fortului 13 decât câteva zile. Am plecat spre triunghi, unde am așteptat, tăcuți și cu privirile în jos, să sosească vagoanele-dubă care urmau să preia încărcătura *bandiților*. Așteptarea a fost lungă și începusem să tropăim de frig; din păcate, țigani de la fierăria Jilavei mă înzestraseră cu brățări de fier la picioare, strânse în câteva zale, dar, har Domnului, fie uitaseră, fie se schimbase obiceiul atașării bilei de fier pe lanț!...

Aflasem cu ușurință destinația, chiar din gura șefului de escortă: era dublă și, geografic, apropiată: Aiudul sau Gherla, „apreciatele” abatoare umane din Ardeal.

Am urcat în *turmă* în cele două vagoane ale D.G.P.-ului și am poposit, cu „bijuteriile” la picioare, conform regulamentului, într-o celulă mică, împreună cu un țăran, și el încătușat, și încă doi deținuți, de vârstă medie.

Mijiseră zorile, când, pe vizetă, am primit patru porții de pâine, o bucată de brânză și parcă o ceapă sau un praz lung. Ni s-a atras atenția să nu mâncăm tot o dată fiindcă este masa noastră pe toată ziua. Aflasem cu acest prilej, de la unul dintre colegii de *pușcărie mobilă*, duba de fier, că, pe seama acestui rudiment de *meniu*, milițienii din escortă făceau afaceri bune, mai ales pe rutele lungi, unde puteai să rămâi flămând zile întregi!

După ce vagonul pentru Aiud și-a deșertat conținutul, am făcut o stație de juma' de zi până când am fost cuplați la un tren ce urma să ne ducă către *Gherla, draga mea temniță*.

Vagonul nostru, *carul de fier*, cum era botezată duba, a mai zăbovit vreun ceas-două pe o linie secundară până când am descins între linii și am fost numărați, ca vitele, de echipa de milițieni care sosise ca să ne ia în primire.

Gherla, însă, nu-și putea uita *recepția* și, în cei doi ani ce trecuseră de când mă despărțisem de ea, am fost surprins de aceleași căutături pline de ură, fraze rostite cu năduf, presărate cu înjurături ce modulau pe română și maghiară. Ba, mai mult, chiar, am primit și o lovitură zdravănă în coaste, cu îndemnul să nu dorm *în front*.

Când am ajuns la porțile temniței a urmat primul ritual al *numărului*:

– *Luați, bă, pe șase, 'tu-vă parastasele voastre de bandiți!*

Ne-am înșirat în coloană și am apreciat că eram cam 60-80 de deținuți. Când am trecut de poarta a doua, am întors capul, în noapte, către acel *adagio* latin gravat în piatră pe arcul porții ce străjuia incinta cea mare a temniței, ridicată în 1859: *Deus aductor et protector anima mea! Quem timebo?*¹.

Ploaia rece care ne spălase chipurile se ostoise până am ajuns în interiorul zidurilor temniței. Bătea, însă, un vânt puternic, care ne-a condus până în incinta a doua.

Se făcuse noaptea târziu, când am auzit tropăit de cizme și îndemnul milițienilor să stăm înșiruiți pentru *număr*.

În incinta clădirii centrale, care se aseamua cu litera U, ne-am pomenit, deodată, cu o baie de lumină, ce se concentra pe rândurile noilor veniți. În forfota alinierii, am avut plăcuta surpriză să-l văd, lângă mine, pe Radu Sturdza și, lateral, pe fostul colonel de jandarmi Vladimir Sachelarie. Ne-am așezat toți trei în linie, după ce ne-am îmbrățișat mai mult din priviri decât din gesturi; apoi, am văzut statura înaltă și chipul bocciu al vestitului căpitan al penitenciarului Galați, fostul ceferist Petre Goiciu, bulgar la origine și bestie la momentul respectiv.

Prefirarea a durat mult: animalul se oprea în fața fiecăruia și începea să-l chestioneze, după un obicei de care „beneficiasem” și eu *la o vizită în Jilava*. Scăpasem atunci ușor fiindcă malacul era deja obosit după ce își exersase mușchii pe câțiva foști ofițeri superiori ai Armatei Regale Române.

Trecuse de crucea nopții, frigul ne pătrunsese în oase și haita de milițieni, în frunte cu *comandantul*, încă nu ajunsese la noi.

¹ *Dumnezeu mă ajută și ferește sufletul meu! De cine mă voi teme? (lat.) (n.a.).*

În sfârșit, statura bovină a lui Goiciu s-a proțăpăit în fața fostului șef al Jandarmeriei C.F.R. din timpul războiului trecut. Colonelul Sachelarie era mic de statură, huiduma trecea de 1,80 m.

– Tu ce ai fost, mă?

A urmat întrebarea repetitivă:

– Tot țăran? Chiabur, 'tu-ți mămițica ta!... Aveai moară și vindeai păpușoiul pe zile de muncă, la nevoiași!... Banditule! Dar, vite, cai n-ai avut? Câți au fost?

Pe colonel îl știam zgârcit la vorbă și tăcut în priviri. L-am văzut, în lumina orbitoare a farurilor, cum și-a ridicat ochii către Petre Goiciu și a zis:

– Nu, domnule comandant, nu am fost nici chiabur și nici bandit. Am fost lucrător la C.F.R., muncitor...

Și a făcut un gest pe care nu l-am înțeles imediat. Și-a scos un fel de capelă de pe creștetul capului și s-a uitat fix la Goiciu.

Îl scrutam pe căpitan, care se proțăpise în fața colonelului. Era la doi pași de mine și număram, în minte, secunde care, de regulă, precedau un pumn zdravăn sau o palmă, repezită cu putere peste fața condamnatului.

Dar nu s-a petrecut nimic din cele așteptate. Dimpotrivă, am citit în ochii temnicerului o mirare, care creștea pe măsura apropierei sale de făptura din fața lui.

– Să trăiți!

Goiciu a înțepenit într-o atitudine ostășească față de un superior.

– Să trăiți dom' colonel!

Un „să trăiți!” spontan, speriat și uluitor pentru noi.

– Dar ce căutați dvs. aici, printre...

A vrut să spună *bandiți*, dar s-a oprit.

– Am fost subalternul dvs. în război, a continuat Goiciu. Sergent-major, dacă vă mai aduceți aminte... Ați avut grijă de noi ca de copiii dvs. și n-ați făcut rău la nimeni.

Cel care l-a trezit la realitate a fost chiar Sachelarie care, pe un ton rece, calm, l-a potolit:

– Domnule comandant, sunt deținutul politic Sachelarie Vladimir, iar vinovăția mea este încă în fața instanțelor și aștept verdictul lor!

Goiciu parcă s-a recules, o clipă, și și-a curmat monologul:

– Bine, bine, adică rău, dar nu se poate să rămâneți printre bandiți! Am să văd eu...

Apoi a ajuns în fața mea:

– Dar dumneata, cine ești și ce-ai făcut?

Lui Goiciu îi tremura vocea și era vizibil tulburat de întâlnirea cu fostul lui comandant...

– Ce-ai mai făcut, mă, sfrijitură? Că te suflă vântul peste zidurile astea!...

Și fiindcă nu aveam de gând să încasez vreo lovitură prin care el să-și dovedească revenirea la propria autoritate, i-am răspuns, neutru:

– Deh, domnule comandant, când ești tânăr nu prea deosebești visele de zi de cele de noapte... Mă-nțelegeți...

Am convingerea că Petre Goiciu nu a înțeles nimic din cele ce am grăit. Chiar mai mult, nici măcar nu le-a auzit...

Încă nu-și revenise când, la capătul rândului, a întâlnit privirea lui Radu Sturdza; acesta era de aceeași înălțime cu el, dar pe jumătate în greutate.

- Tu ce-ai făcut, mă?...

Goiciu își pierduse, însă, din tonalitate; cred că trăia încă impactul cu fostul său superior și făcea eforturi vizibile ca să-și revină.

- Ia, spune repede!

Radu Sturdza, cu umorul care-l caracteriza, i-a răspuns, candid:

- N-am făcut mai nimic. M-au acuzat, domnule comandant, că aș fi intenționat să sap un tunel prin care ar fi trebuit să arunc în aer Marea Adunare Națională. O prostie cât un basm de adormit copiii!...

Goiciu parcă-și revenise și a intrat pe portativul lui:

- Ce-ai fost, mă?

Iar răspunsul a fost sec și sonor:

- Prinț! Înțelegeți? Prinț! Nepotul unui voievod din Țara Românească și de meserie matematician. Am fost și pe front, cu vânătorii de munte, și am fost rănit grav la Sevastopol.

Goiciu părea excedat; de la fostul lui comandant trecea acum la unul care nu se sfia să susțină că este... prinț și-i mai spune și c-a luptat în Răsărit!...

- Cum te numești?

- Sturdza, domnule comandant, Radu Sturdza. Țsta sunt eu și atât vă pot spune!

Comandantul penitenciarului, scăldat în lumina proiectoarelor, a mai luat un rând la interogatoriu și și-a încheiat parodia identificărilor.

A treia sau a patra zi, colonelul nostru din Jandarmeria C.F.R. a fost chemat la poarta I, în cabinetul lui Goiciu, și s-a întors cu o sacoșă de țigări și cu fața răvășită.

Ne spuse:

- Să mă bată Dumnezeu dacă pot să-mi aduc aminte când i-am făcut un bine acestui om, care s-a transformat într-o fiară!...

A împărțit țigările și și-a oprit câteva pachete pentru el, iar la administrație a refuzat să se mai ducă.

Pesemne că îi spusese lui Goiciu că nu vrea să aibă un regim deosebit față de camarazii săi!...

2

1958 - ANUL SURPRIZELOR

Anul a început rău, cum nu se poate mai rău!

Afară pornise o vânătoare care urma să adune, în abatoarele noastre, pe cei care, cândva, și nu de mult, cunoscuseră beneficiile unei eliberări superflue.

Cu alte cuvinte, majoritatea deținuților eliberați, în special, pe *problema legionară*, erau urmăriți, anchetați și, în cele din urmă, vârâți în procese fără niciun temei logic și legal.

Peste noi au început să vină, zi și noapte, în loturi masive, fie veteranii unor condamnări, chiar din timpul Mareșalului Antonescu fie, cei mai mulți, aceia ce reușiseră să obțină condamnări mici sau chiar să se bucure de o libertate oferită, parcimonios, de instanță, prin absența unor probe!...

Arestările, care nu mai erau regionale și cuprinseseră întreaga țară, vărsau, lunar, sute de deținuți, foști camarazi de-ai noștri, care erau încărcăți acum cu pedepse uluitoare de mari: de la 5 până la 15 ani pentru o simplă întâlnire între doi simpatizanți ai unui partid sau ai Mișcării Legionare și care, în majoritatea

cazurilor, nu aveau decât o singură culpă: făcuseră parte, cândva, dintr-o organizație deja condamnată și ai cărei conducători erau de mult decedați, ba chiar asasinați.

Îi botezaserăm *refugiații*, adică aceia pe care regimul îi considerase, în libertate, ca fiind periculoși și le găsisse un loc unde „poporul muncitor nu putea să-i agrezeze sau chiar să le ia viața”. Așa se exprimase, la București, la Tribunalul Militar din strada Negru Vodă, un președinte de instanță, care, în lipsa probelor din rechizitoriul procurorului, nu găsisse legitimitatea aplicării acestor măsuri...

Arestările, prin care partidul își mai plătise polițele față de câțiva membri nedorți, prin atitudine și faptă, au continuat în primăvara anului 1958.

Ziua, și mai ales noaptea, eram înghesuiți de sosirea loturilor cu o compoziție diversă, în care începuseră să aibă preponderență chiar... membrii scumpului partid al clasei muncitoare.

Într-o zi ne-am pomenit cu un fercheș și proaspăt deținut, încă netuns, și într-un costum de oraș aproape neatins. L-am luat la rost pe *rătăcit* și am aflat, cu stupeoare, că fusese secretarul de partid al unei întreprinderi din Cluj.

Părea aiurit, săltat din stradă de Securitate și, fără niciun fel de explicație, ajuns pentru câteva zile într-o celulă, fusese apoi expediat de urgență la Gherla, purtând coama unei coafuri îngrijite.

Era încă șocat și ne-au trebuit câteva zile bune până când l-am asigurat că nu va păți nimic în încăperea noastră și, întrucât nu a fost anchetat, s-ar putea să se întoarcă în libertate.

A mai zăbovit aproape o lună de zile la noi, mirându-se cum puteam trăi cu un degetar de terci de mălai și cu două felii de pâine, alăturate unei gamele cu arpacaș...

A dispărut fără urmă într-o zi... A plecat precum venise, dar ne-a lăsat o informație care ajunsese, trunchiată, și în universul nostru: *retragerea armatei sovietice de pe teritoriul României!*

Evenimentul ni s-a părut major și l-am întors pe toate fețele.

Prima întrebare era firească: de ce a hotărât Hrușciiov să-și trimită diviziile îndărăt de pe teritoriul României? A fost un gest impus de evenimente externe sau dintr-o constatare a cărei rațiune noi încă nu reușeam s-o cuprindem?

De la început, am eliminat perspectiva, încurajatoare pentru noi, a unei înțelegeri între cele două tabere care împărțiseră globul. Prea era aproape eșecul occidentalilor în a oferi o asistență poporului maghiar ridicat la revoltă în 1956 și indiferența lor față de tragismul celor petrecute pentru pacificarea insurgenților, ca să mai putem crede într-o căință manifestată la nivel internațional și reflectată printr-un gest cu valoare strategică, a părăsirii unui teritoriu cucerit, de altfel, de *Krasnaia Armia* și cu un regim samavolnic, impus ulterior sub ochii concesivi ai marilor democrații.

Nici unul dintre noi nu mai credea că ar mai fi existat un moment de troc, înțelegere, între Moscova și capitalele lumii libere, în care să figurăm noi, românii, ca valoare nominală și care ar fi condus – evident, într-un schimb – la retragerea *de facto* a ocupanților după o duzină de ani.

Încercam să găsim motivația unei *părăsiri a Daciei – amissio Daciae* – de data aceasta de către bolșevici, și explicația ne scăpa printre degete.

Mai erau păreri pe care le numeam „sinistre”. Hrușcirov s-a hotărât să facă ceea ce Stalin a stat pe gânduri: înglobarea României ca un stat în rândurile republicilor socialiste; acum, în deceniul care a urmat morții *Marelui Călău*, conducătorii Kremlinului au reluat perspectiva care putea fi împlinită mult mai avantajos și cu o formă acceptabilă în exterior dacă pe teritoriul României nu se mai găsea picior de ciolovec.

Ipoteza ni se părea absurdă; dacă, totuși, rușii se hotărâseră să îndeplinească pasul, părea puțin logic și plauzibil să fie nevoie de un gest de asemenea anvergură. Exemplul intervenției brutale, soldate cu zeci de mii de victime din Ungaria, a pus capăt oricărei dispute pe această temă.

Mai rămânea să scotocim ca să înțelegem dacă gestul lui Hrușcirov a fost unul personal. Si dacă așa a fost, ne întrebam care au fost argumentele care l-au făcut să ia o decizie care nu mai avea o echivalență decât în retragerea, surprinzătoare, de pe teritoriul Austriei. Justificarea a fost repede combătută, întrucât la Paris, în 1947, se hotărâse, cu acordul comun al învingătorilor, evacuarea tuturor armatelor de ocupație după semnarea tratatelor, pentru a reînvia vechea Austrie cotropită de Hitler.

Aflasem că Hrușcirov ne făcuse o vizită în 1957 și se comportase ca un bădăran cu nomenclatura Partidului Comunist Român. Nu puteam avansa într-o argumentare favorabilă retragerii unei armate care ținea în genunchi o țară cu peste 20 milioane de locuitori. Până la urmă, ne-am declarat neputincioși

și în a ne explica misterul unei decizii ce urnise din loc sute de mii de ostași cu steaua roșie pe frunte!...

Până în Crăciunul lui '58, aflasem despre entuziasmul populației, care însoțise convoaiele rusești și de mormanele de flori oferite, prin gări, bravilor ostași ce ne jefuiseră țara timp de 13 ani!

O frântură din ziarul *România Liberă*, provenită din fabrică, ne-a umplut inimile de bucurie! Entuziasmul era prea mare, lacrimile prea multe, discursurile guvernamentale și de partid nenumărate, ca să nu credem că, într-adevăr, Hrușciiov comandase *stingerea*!

Luând-o pe toate fețele, sovieticii nu operaseră mai mult decât un gest *emoțional*. România avea, pe toate hotarele ei, exceptând Marea Neagră – prietena noastră dintotdeauna –, brâul roșu al trupelor sovietice.

Cât despre frontiera scurtă, cu Iugoslavia, Hrușciiov simulase deja o *Canossă* la Belgrad, iar călăul Tito o acceptase, mai abitir decât Papa Grigore al VII-lea penitentului romano-catolic Henric al IV-lea.

Torentul arestărilor a continuat strașnic, până în toamna anului 1958, când s-a stins, intempestiv, precum i-a fost și debutul.

Ne-am străduit, încă din primăvara anului 1958, ce urma să aibă o reverberație tragică asupra temniței împărătești Maria Teresa – Gherla –, să cuprindem, măcar parțial, numărul, dar și calitatea celor arestați și (mulți dintre ei) condamnați, ca efect direct desfășurat, pe întreg teritoriul României Populare, al retragerii efectivelor armatei rusești.

Gestul, ale cărui consecințe le-am evaluat cam la 10-15.000 de arestări și condamnări, l-am primit nu numai ca pe o garanție că R.P.R. era într-atât stăpână pe funcțiile ei vitale în teritoriu, încât își putea permite să declanșeze o nouă campanie de urmărire și arestări multiple, fără teama de a se repeta o nouă revoltă, după modelul maghiar.

Evident că miile de arestări au găsit un ecou favorabil și la Kremlin.

Pe plan intern, reacția a fost nulă. Securitatea își făcuse de mult timp datoria, secerând tot ceea ce reprezentase opoziție, luptă și respingere a unui regim impus de o forță străină încă din august 1944.

3

IVAN ȘAHIN

După obișnuita carantină, care a durat mulțișor, *ne-au vărsat* pe etajul al doilea, într-o celulă unde deja erau strânși peste douăzeci de deținuți, de toate culorile, dominând, însă, albul cioarecilor, purtați cu fală de țăranii proveniți din comunele ce s-au ridicat în 1950 în Cotul Carpaților și care au populat Canalul și temnița Gherlei cu sute și sute de victime.

Între cei câțiva *'telectuali* se detașa colonelul Orezeanu, fiul generalului Orezeanu, pe care au încercat legionarii lui Sima să-l asasineze la domiciliu cu prilejul unor reglări de conturi cu aceia care, cândva, fuseseră oponenții lui Horia Sima.

Într-o seară, după ce se legaseră între noi câteva linii de comunicare, am cutezat a-l întreba pe Orezeanu:

– A existat, într-adevăr, un motiv serios care să-l fi provocat pe șeful Mișcării la asasinarea generalului?

– Nu, sau cel puțin eu nu am avut o explicație în familie. Părintele meu, însă, a rămas marcat de faptul că a omorât doi tineri cu mâna lui, trăgând prin ușă. Ulterior, însă, Comenduirea

Bucureștiului a instalat post fix în fața vilei, unde permanent staționau doi ostași înarmați.

Generalul era bine văzut, atât de Mareșalul Antonescu, cât și de nemți, care-l percepeau ca pe un produs al școlii speciale de comunicații din Reich, iar prestația lui în Al Doilea Război Mondial, cel puțin pe Est, a fost impecabilă. Tot de la el am aflat că, în defecțiunea Wehrmacht-ului din fața Moscovei, din decembrie '41, un rol important l-a jucat și faptul că sute de locomotive au fost avariate în gerul cumplit al iernii rusești.

Peste puțin timp, grupului nostru i s-a mai adăugat un tânăr, doctor, cu o condamnare relativ mică: 5 ani. Cu trecerea timpului nu mi s-a mai părut bizar că am reținut condamnarea sa, iar numele s-a topit în uitare.

Izvorul cel mai bogat rămăsese colonelul, care aproape săptămânal își avea cronica sa, întinsă câteodată pe ore întregi, în care intervențiile noastre nu reușeau să-l *scoată de pe șine*.

O primă introducere în cariera sa militară a fost amicitia și protecția pe care i le-a acordat viitorul ministru al Basarabiei, Ion Incuț. Prin el a avut prilejul să-i cunoască și pe ceilalți făuritori ai Unirii Basarabiei cu Patria-Mumă, în împrejurări greu de imaginat.

- La sfârșitul lui 1917, nimeni și nimic n-ar mai fi putut să oprească milioanele de foști ostași ai armatei țarului. Cu greu vă puteți imagina ce a însemnat exodul unor mase de oameni ce nu știau decât un singur lucru: să se întoarcă acasă cât mai repede și să beneficieze de împărțirea pământului, atât de dorit de ei. Noi, basarabenii, am avut o șansă, și chiar armata de pe frontul vostru nu știu ce ar fi făcut dacă cei peste 700-800.000 de ruși și-ar fi

păstrat disciplina și ne-ar fi atacat, armat și organizat, din flancuri și din spate. Ar fi fost o catastrofă și cred că nici Casa Regală n-ar fi scăpat de măcel. În acele momente de cumpănă, am reținut marile personalități ale pământului dintre Prut și Nistru: Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, și, nu în cele din urmă, pe acela care va fi apropiatul lui Brătianu, Ion C. Inuleț, căsătorit cu Roxana Cantacuzino. Nu știu cum am ajuns jandarm, pesemne că tatăl meu, după ce s-au liniștit apele și i-am aruncat pe ruși peste Nistru, de la Hotin până la Cetatea Albă, m-a sfătuit să rămân în armată și să-mi apăr țara, pe marginea ei dinspre Răsărit. De aceea, mai întâi am fost grănicer, iar apoi am optat pentru corpul selecționat al Jandarmeriei.

Întrebarea a sunat cam așa:

– Care au fost raporturile oficiale pe care le aveți cu vecinii noștri de peste Nistru?

Colonelul ne-a răspuns ritos:

– Nu existau nici cele oficiale, și cu atât mai puțin unele neoficiale, de amicitie. După ce au încasat papara de la polonezi, atmosfera pe graniță a devenit cenușie. Nu se mai trăgea asupra grănicerilor români când apăreau în miezul zilei pe creasta malului românesc. Și atunci când apele Nistrului erau bocnă nu se mai deschidea focul, fără cruțare, asupra femeilor și copiilor care încercau să-și recapete libertatea, chiar cu prețul vieții.

– Aveți legături dincolo?

– Negreșit, cu toate că satele care odinioară își aveau grădinile caselor până în buza apei fuseseră evacuate. Aveam agenți până la Odesa și, în 1924-1926, reușisem să atragem de partea noastră chiar pe șeful CEKA din Odesa, care ne furniza

informații despre fluxul agenților trimiși în Regat. Îl chema Ivan Șahin. Și, odată, chiar am avut curiozitatea să-l văd la față sau, mai bine zis, să-i întind mâna. Eu eram într-o lotcă și aveam doi sergenți, înarmați cu pistoale, care trăsese la rame. Eu i-am zis *spasiva* (mulțumesc), iar el mi-a răspuns cu un fragment dintr-o rugăciune pravoslavnică. Ne-am îmbrățișat și atunci i-am simțit uniforma. A doua zi am plecat la București și am predat materialul primit, scris în rusește, ordonat și cu numele agenților ce urmau să se strecoare pe teritoriul nostru în următoarele săptămâni.

Epopoea omului din umbră, atât de prețuit de Secția a Doua a Statului Major, a durat aproape patru ani, cu pauze, câteodată lungi, de luni de zile, când pesemne căpăta alte misiuni.

Într-o noapte, într-un sector de mijloc al Nistrului, dacă nu mă înșel, Napadova, am auzit focuri de armă repetate. Era un semn convențional că bolșevicii vor să ne atragă atenția, fie asupra unei întâlniri la mijlocul Nistrului, cum se obișnuia, fie să ne marcheze un eveniment important pentru ei. Eram la Chișinău, când am fost chemat de urgență pe marginea Nistrului, la un pichet de comandă grănicerească. Mi s-a raportat c, dincolo de apa Nistrului, s-a ridicat un fel de piramidă, tăiată la vârf, pe care se legăna, într-o frânghie agățată de un stâlp, trupul masiv al unui *ciolovec*. Grănicerii mi-au mărturisit că nu prea înțeleg ce semnificație ar putea avea...

- Domnule locotenent, a sărit un tânăr grănicer gradat, mie îmi miroase a execuție. M-am uitat cu binoclul la cel chinuit. Era plin de sânge. Mai jos scrie ceva pe o tablă, pe limba lor!

- Ce scrie? Se poate citi?

– Nu știu, nu cunosc limba asta blestemată...

Am fugit de lângă ei, am urcat panta și m-am apropiat de buza dealului. Am dus binoclul la ochi și am citit ceea ce. în ultima clipă. mă temeam că ar putea fi... Pe o scândură erau scrise cu roșu două cuvinte: *Ivan Şahin*.

Cadavrul lui a stat acolo o săptămână, ciugulit de păsări și plâns, undeva, poate, de o mamă sau de niște copii...

Poate va veni vremea când vom putea să-i pomenim. în nemurirea unui monument. pe toți aceia care ne-au ajutat, neprecupețindu-și viața.

– Dar, spuneți-ne, comuniștii, de o parte și de alta, aveau legături strânse?

– Nu numai că erau strânse, dar erau și organizate. Aveau adevărate centre, pe care noi le-am dibuit cu greu, care pregăteau trecerile de o parte și de alta. Și aveau ca aliați ceața și gheața. Când temperatura scădea, iar apele înghețau și se mai aduna și ceața, era un adevărat calvar pentru grănicerii noștri să dibuiască culoarele de tranzit, iar în Basarabia celulele comuniste, întreținute de populația alogenă, în care predominau evreii, erau o realitate devenită amenințătoare după aventura lor de la Tatar-Bunar, din 1924.

4

REVOLUȚIA MAGHIARĂ ȘI ECOUL EI

În celula noastră, pe *lungă*, la etajul al doilea, căreia nu-i mai reținusem numărul, cu un peisaj uman de circa 28-30 de oameni, numărul *'telectualilor* era de cinci-șase, fiind copleșit de un masiv lot de țărani culeși de prin toate colțurile României.

Din vechea gardă rămăsesem numai câțiva, în frunte cu colonelul de jandarmi Vladimir Sachelarie. Se mai adăugaseră, în prima săptămână, încă doi foști ofițeri, căpitanul Criveanu din Craiova și locotenentul Greculescu, a căror biografie, plină de fapte, o învățasem pe de rost. Din când în când ne mai spoream rândurile cu câte un rătăcit sosit din Ardeal sau chiar din îndepărtata Bucovină.

De-a lungul ceasurilor lungi ca niște zile de post, chiar și consimțit, ne strângeam într-un colț, spre fereastră, și încercam să înțelegem câte ceva din cele ce se petrecuseră pe Vest, în țara vecină, Ungaria. Făceam cu schimbul la vorbă, dar concluziile le trăgeam la unison.

În prima săptămână am încercat să fac un bilanț al *preliminariilor*. Am pomenit de Geneva ca o conferință gândită de

ruși să eșueze și, pe urmă, un an și câteva luni mai târziu, la Budapesta, intervenția sălbatică a statelor Pactului de la Varșovia asupra unui popor care ajunsese la limita răbdării și promovase în fruntea sa chiar un fost membru marcant al Partidului Comunist. Plecarea lui Rákosi din fruntea partidului și înlocuirea cu Gerő *eiusdem farinae* i-au deschis porțile lui Imre Nagy.

Am încercat, iarăși, să punctez, în măsura datelor pe care le aveam, cursul sinuos al revoltei din Budapesta și, pe urmă, din centrele mai importante ale țării. În prima etapă, insurgenții au câștigat partida, în a doua, atunci când rușii au folosit mai mult de 6.000 de tancuri, revoluția a fost înăbușită, cu peste 30.000 de morți și răniți și 10.000 de execuții. A fost o adevărată hecatombă, în care tineretul maghiar și-a dat tributul cel mai de preț.

– Care crezi că a fost punctul-cheie al insurecției? Schimbarea echipei guvernamentale prosovietice și sosirea lui Imre Nagy la vârf?

– Poate la început am gândit și eu pe același palier. Mi-am dat seama, însă, că pentru sovietici, pierderea Ungariei nu însemna mare lucru pe plan strategic. O țară mică, având o populație pe măsură, înconjurată și ea de diviziile Pactului, comandate de același for suprem: Moscova. Aș crede că, mai degrabă, a fost declarația *Urbi et Orbi* a lui Nagy, că Ungaria va trece la un regim pluripartinic și, ceea ce mi se pare cel mai important motiv al intervenției, retragerea imediată din Pactul de la Varșovia.

Am fost ușor contrazis aproape de toți.

– Bine, bine, așa poate a fost, dar să nu uităm represiunile populației asupra ÁVH. Se pare că au fost scene cumplite de răzbunare, a completat colonelul Orezeanu. A fost luat cu asalt

sediul Securității din capitală și i-au spânzurat pe toți care mai erau în viață!

Câtiva ne-am pronunțat chiar cu tărie. Iar eu am pomenit de un proverb auzit de la bunicul meu: *Măcelarul își spală mâinile numai după ce și-a terminat treaba!*

Concluzia a pus-o colonelul Sachelarie:

- Eu îi cunosc bine pe bolșevici, i-am văzut la față. N-au plâns ei după câteva sute de victime ale ÁVH. Pe ei i-a interesat ca Ungaria să nu fie un exemplu de urmat și pentru alte țări ocupate de *Krasnaia Armia*.

La sfârșitul prelegerii noastre, cineva, *din public*, a mai pomenit de un moment care a umplut de rușine trei națiuni (Marea Britanie, Franța și Israel), așa-zisa *afacere murdară a Suezului*.

I-am dat dreptate și ne-am gândit cum va rămâne în istorie acest episod cumplit, când o țară mică se lupta pentru libertatea sa, cu ochii ațintiți către Occident, iar mai marii conducători ai democrației, în loc să fie prezenți în afirmarea unei demnități naționale, s-au angajat într-o acțiune ignorând fățiș orice protest sau intervenție, în zilele când șenilele tancurilor sovietice striveau trupurile apărătorilor din Budapesta.

- Dar la noi a mișcat cineva? Studenții, țăranii sau sutele de mii de victime din rândurile așa-zisei burghezii?...

Cu câteva zile înainte aflasem, pe *calea țevilor*, că în București, dar mai ales în Timișoara, au fost manifestații puternice organizate de studenți, dar care au fost reprimare cu ajutorul Miliției și Securității. Știrea-bombă o promisem cu o seară înainte; ea conținea date destul de detaliate despre o acțiune militară ce

angajase un grup de ofițeri de la un regiment de tancuri din Prundu Bârgăului, care urma să întreprindă o acțiune de eliberare a deținuților chiar din temnița noastră.

Știrea ni se părea fantezistă, dar ne-a venit confirmarea ei chiar din gura unui subofițer maghiar, poreclit Rode Molai! Vânduți, trădați, arestații urmau să fie judecați în Tribunalul Militar de la Cluj și, cu siguranță, executați!

– Partea cea mai gravă din revoluția maghiară o tragem, însă, și noi. Odată cu sfârșitul ei tragic se stinge și orice nădejde de schimbare, împărtășită de cei care mai sunt în munți și luptă sau de cei care, prin *codrul orașului* gândesc, scriu sau aștern pe ziduri manifeste împotriva unui regim care a umplut pământul nostru de oase și sânge. De acum încolo, fiți siguri că nimeni, din milioanele de oameni care așteptau izbava de la un Occident ce nu înceta să ne incite la opoziție și revoltă, nu-și mai ridică ochii către cer, așteptând Liberatorii sau o înfruntare armată care să ne aducă, în cele din urmă, libertatea! Putem spune și noi, ca polonezii în revoluția lor, din 1830-1831, a lui Tadeusz Kościuszko, susținută masiv de către biserică; la înăbușirea revoluției, în 1831, ei s-au pronunțat cu acel memorabil: *Finis Poloniae!* Și noi, ca și revoluționarii polonezi din secolul al XIX-lea, ne-am irosit iluziile și viețile în așteptarea unor arhangheli ai libertății. De acum încolo începe adevăratul calvar al poporului nostru, fiindcă indiferența, vecină cu crima, a occidentalilor a șters din mințile și sufletul nostru ceea ce este mai de preț în suferință: *speranța*. Aș putea spune, ca veteran al Primului Război Mondial și trăitor al revenirii Basarabiei, furate de Imperiul Rus, că de acum încolo trebuie să intrăm în cele mai adânci tranșee ale

rezistenței, evitând orice confruntare fățișă cu un regim de import de peste Prut și așteptând cu obstinație ca, din rândurile lui, să se dezvolte un curent care să fie pătruns de o realitate pe care sovieticii o încearcă după moartea lui Stalin, *că nu poți să stai mereu pe vârful baionetelor*. Și cel mai bun exemplu îl avem noi în ecou: dezvăluirile lui Nikita Hrușciov asupra dosarului de crime și ilegalități înfăptuite la ordinul lui Stalin, soldate cu milioane de victime.

Discuțiile se înverșunau în a găsi o soluție de supraviețuire pentru noi, deținuții, păreri alunecând, deseori, într-o zonă a deznădejdi absolute.

- Vor redeschide, din nou, șantierele din Dobrogea și vor măcina acolo ce a mai scăpat tânăr și valid din rândurile noastre, vor reduce și mai mult rațiile noastre alimentare, provocând o dispariție fizică accelerată a zecilor de mii de deținuți!

Ascultam de multe ori, cu ochii închiși, perspectivele sumbre care căpătaseră, după prăbușirea revoluției maghiare, în realitatea de dincolo de gratii, o susținere de netăgăduit.

5

BUCĂȚARUL REGELUI

Spune, bă, repede: tata, mama și baraca și treci în rând... 'tu-ți pe toți ai tăi!

Cam așa suna *invitația* identificării la Canal, *drumul fără pulbere* al zecilor de mii de condamnați politici care urmau să moară din ordinul lui Stalin și prin complicitatea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Anii, însă, trecuseră, dar amintirile rămăseseră tot atât de vii ca și monumentul neolitic, aflat în Anglia, la Stonehenge.

După zece ani de când porțile Canalului se închiseseră, invitația de a mărturisi cum ai ajuns și cine ești, cel puțin la Gherla, suna cam așa:

- Cum vă cheamă, de unde veniți și ce condamnare aveți?

Era dis-de-dimineată, după deșteptare...

Îl luase în primire Mache, alias Vladimir Boutmy de Katzmann. La număr ne-am dumirit toți că, între timp, efectivul nostru sporise cu încă un deținut.

Era înalt, purta ochelari și era îmbrăcat ciudat, cel puțin pentru noi: un costum negru impecabil, din aspectul căruia lipsea numai batista albă, întoarsă la piept.

După zeama gălbuie, numită terci, am făcut cerc în jurul lui. Era vărsat de la Rahova, centrul de anchetă predilect al Securității București. Părea de 40-45 de ani și cred că purtase o mustață ce-i întregea, cândva, o față cu trăsături regulate, boltită frumos și străjuită de două sprâncene negre precum pana corbului.

Părea calm și, după ce *identificarea* a luat sfârșit, l-am luat la rost pentru ultimele știri. Sacul îi era destul de proaspăt fiindcă avusese prilejul nefericit să cunoască, pentru câteva zile, și *edenul* Jilavei. Iar la Reduit se intersectase cu câțiva deținuți proaspăt veniți de la un proces.

Îl chema Popescu, iar prenumele i l-am uitat... Ajunsese, cred, la jumătatea vieții, iar meseria lui fusese de bucătar șef, dar nu orișicare! Și asta după ce avusese prilejul să fie remarcat, elev fiind, la un concurs organizat la un liceu de Arte și Meserii din București, unde luase premiul I la gastronomie.

Bucuria familiei a fost întrecută de cariera tânărului absolvent. Am înțeles din saga lui că și-a pornit viața de ucenic-bucătar, întâi, prin cârciumile de pe Calea Rahovei, unde învățase rotiseria! Adunându-se anii, Popescu a fost angajat pe la firmele mari ale Bucureștiului: *Mon Jardin*, *Continental*, *Gambrinus*, *Carul cu Bere*, *Brotăcei* și, după 1939, la *Pescăruș* și *Bordei*.

– Am trecut prin multe locuri, unde am învățat meserie, nu glumă. Iar specializarea în patiserie am făcut-o în două părți: la *Ambasador* și *Coterbic*, o cofetărie mică și cu o grădiniță în față, așezată în apropierea Căii Dorobanților. M-am îndrăgostit lulea

pe la vreo 30 de ani, mi-am pus pirostriile și am avut și doi copii. Pe urmă, după recomandarea unui patron, care nu știu nici acum cine era, am ajuns să dau un fel de concurs tocmai... la Palatul Regal. Probele au fost severe și au durat aproape o săptămână. Cel mai greu mi s-a părut examenul de bucătărie românească, unde cea mai dificilă probă erau ciorbele tradiționale. Unde, pentru a fi în frunte, am lăsat de o parte cărțile de bucate citite, în frunte cu Sanda Marin și m-am concentrat pe experiența acumulată de-a lungul anilor. Din vreo 20 de tineri sau mai puțin tineri, eu am fost al treilea sau al patrulea. După o așteptare de aproape o lună mi s-a comunicat angajarea, dar am mai pierdut câteva zile, fiind chemat pe la Poliție, unde s-au interesat de părinți, rude și dacă am ceva prieteni prin Basarabia. Pesemne că m-au găsit curat și am intrat ca ajutor de bucătar, cu un salariu pe care nu îl visasem vreodată. La început m-au trimis la aprovizionare și nu mi-e rușine să spun că am spălat și pe jos sau am făcut munci de corvoadă. După juma' de an am fost avansat și mi s-a permis să mă apropii de recipientele de gătit care străluceau ca luna, destinate Casei Regale. Dar surpriza a fost mare când mi s-a propus să plec în Italia, în primăvara sau în vara lui '38, ca să mă specializez în bucătăria italiană, iar în paralel să fac Facultatea de Drept, pe spezele Casei Regale. Și atunci am fost chemat la Palat și întrebat chiar de către Ernest Urdăreanu, mareșal al Palatului și mâna dreaptă a lui Carol, dacă accept sau ba. Am zis cu gura plină și cred că și cu ochii mari un „Da!”, care a înlocuit orice fel de mulțumire sau recunoștință. În Italia am dus-o bine, din păcate nu am reușit să-mi aduc familia pentru că aveam copiii încă mici. La facultate m-am înscris, dar

nu am reușit s-o termin pentru că începuse războiul, în toamna lui '39, și mi s-a spus să revin degrabă în țară.

A urmat un potop de întrebări, dintre care una părea să fie în frunte:

- L-ați văzut vreodată pe Vodă?

- O singură dată, când s-a deschis Luna Bucureștilor, dar atunci eram civil și încă de vreo două sau trei ori când, pe 10 Mai, Vodă oferea întotdeauna un banchet la Palatul din București sau la Sinaia.

- Și ce părere v-ați făcut despre el?

- Pe mine, personal, nu m-a onorat cu niciun cuvânt, cu toate că l-am servit de câteva ori la masă când absentă cineva din personalul strict de serviciu.

- Dar pe Mihai, viitorul rege, l-ați văzut?

- Tot așa, de câteva ori. Pe el l-am văzut și la Palatul Elisabeta, era un puști, dar bine dezvoltat.

Cineva, *din asistență*, a murmurat:

- Dar pe Mareșal?

Popescu a făcut o pauză și parcă ne-a întrebat, din priviri, dacă poate să aibă încredere în noi.

- De multe ori, dar ultima oară mi s-a părut trist și îngrijorat. A fost de sărbătoarea independenței noastre, pe 10 Mai, când a venit la București și neamțul ăla înalt, Keitel, mareșal și el, așa că am avut la masă trei mareșali, în frunte cu Regele Mihai. Păreau triști și îngândurați. Antonescu s-a întreținut cu neamțu'. Dar cred că de formă. Începuseră bombardamentele, în aprilie, care ne costaseră peste 10.000 de victime, de la Chitila până la Gara de

Nord. Pe urmă am fugit la Sinaia și ne-am împărțit sarcinile. Iar șeful meu, nea Stelică, m-a luat la munte...

- Și când au venit „eliberatorii”?

- Păi, dacă nu era Batalionul de Vânători de Munte să ne apere, rușii ar fi făcut praf și pulbere Peleşul, Pelișorul și și-ar fi încărcat camioanele cu furțișaguri. Mai ales că Regele era la Dobrița, fugit și la adăpost. Iar pe bietul mareșal l-au dat pe mâna rușilor niște ticăloși, în frunte cu Sănătescu!...

Fostul bucătar a făcut o pauză mare, parcă ar fi urcat Everestul.

- Ne-au pustiit, pe urmă, țara ca lăcustele. Nu se mai terminau camioanele și sutele de căruțe conduse, în bună parte, de mongoli sau de alte neamuri. Regele a revenit la București și, câteodată, se mai ducea și la Sinaia. Era prea fraged ca să-și dea seama ce făcuse în noaptea când a vorbit la radio că s-a încheiat un armistițiu, când nici vorbă nu era de așa ceva! Toată armata din Moldova s-a predat rușilor și au luat drumul Siberiei sute de mii de ostași și ofițeri... Pe urmă, m-au adus degrabă la București și i-am servit și pe sovietici, pe americani sau englezi. Se redusese personalul aproape la jumătate. Rușii făceau adevărate chefuri când erau singuri sau numai cu noi. Curgea vodca precum apa pe gătlejul lor... și nu se îmbătau... Când era, totuși, Regele Mihai de față sau americanii și englezii, se păstra protocolul!

Ultima întrebare i-a aruncat-o colonelul Sachelarie:

- Dar, la abdicare, unde ai fost dumneata?

- Păi, ne pregăteam pentru Anul Nou și m-am prezentat dis-de-dimineață la serviciu, parcă pe 30 decembrie.

- Ai observat ceva suspect?

- La început nu, dar după evenimentele care au urmat, mi-am dat seama că, încă din cursul nopții, fuseserăm înconjurați de trupe, iar pe la 9-10 dimineața, când am încercat să dau un telefon acasă, am constatat, întâi mirat și pe urmă îngrijorat, că nu funcționa linia! Am încercat pe sus, pe la birouri, legăturile erau toate tăiate, iar noi izolați. Ultimul telefon pe care-l primiseră aghiotanții era de la comandorul Traian Udrinschi; întreba ce se petrece la noi fiindcă dânsul este blocat acasă!...

Târziu, seara, am aflat că nu mai eram un regat și că Mihai, împreună cu maică-sa, urmau să plece în străinătate și să ne lase de izbeliște. L-am judecat pe loc fiindcă am considerat că este un act de lașitate. Ce puteau să-i facă rușii, când Stalin îi dăduse câteva avioane și cel mai înalt ordin al lor, *Pobeda*, bătut în nestemate!... Cel mult, îl puteau duce la o frontieră și îl aruncau peste graniță, prin Elveția!... Dar nu trebuia să semneze!... A fost laș!... N-ar mai merita nicicând să calce pe pământul nostru!...

A doua sau a treia zi, *interogatoriul* nostru a continuat.

- Domnule Popescu, imaginați-vă că vă găsiți în fața unei instanțe cu iz democrat și cu pretenții de obiectivitate.

Sedința era condusă de fostul căpitan Constantin Greculescu.

- Când ați fost arestat? Și de ce ați fost condamnat?

- Am fost arestat pe 7 noiembrie, anul trecut, orele 19.00, în drum către casă, de către un echipaj al M.A.I., care m-a cules de pe stradă, din fața blocului, spunându-mi-se că am o mică problemă asupra căreia trebuie să dau o declarație. Au scos chiar legitimațiile și mi le-au fluturat prin fața ochilor. Unul, care s-a recomandat colonel, avea haina deschisă și, pe burtă, prăselele unui pistol erau la vedere. M-au dus la Ministerul de Interne,

mi-am dat seama pentru că știam unde e, m-au lăsat fără pantofi, mi-au luat cravata și cureaua și, pe urmă, tot ce aveam asupra mea: bani, verighetă, stilou. M-au coborât în adânc și pe urmă s-a deschis o ușă, cu zgomot, și m-au împins înăuntru. Eram singur-cuc și încăperea nu avea nici ferestre, numai într-un colț era un wc. Patul era de beton și peste câteva ore mi-au aruncat o pătură, pesemne pentru noapte. Ancheta mea a durat mult, cred că vreo două-trei săptămâni. De altfel, numai succesiunea meselor îți marca ziua petrecută. Întrebările erau aceleași: cine m-a trimis să servesc și să fiu ospătar-șef la masa oficială de pe 7 Noiembrie? Alte întrebări erau la fel de idioate: cine a indicat locul unde se va petrece recepția, *Sala Chrissoveloni*, după numele celui mai vechi bancher din România; ce complici am avut când am pus la cale un atentat, în urma căruia toți invitații de seamă, în frunte cu mareșalul Voroișilov și secretarul partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej, urmau să-și piardă viața, împreună cu membrii guvernului; parcă a fost și Petru Groza. Le-am spus, de la început, că au greșit adresa și că, niciodată, prin gândul meu, n-a trecut ideea că aș putea să fiu un ticălos, un asasin și să pun la cale un astfel de gest! Încetul cu încetul au schimbat accentul pe alte probleme, iar eu încercam să aflu ce urmăresc. Anchetatorii erau tineri și îmi păreau cu puțină experiență. În mod normal, trebuiau din prima zi să-și dea seama că n-am stofă de conspirator și cele ce le spun sunt perfect adevărate. Ancheta s-a încheiat fără să fi luat măcar o palmă sau vreo înjurătură. Mă vlăguise însă insistența lor de a mă face vinovat, plăsmuindu-mi fapte sau chiar gânduri pe care nu le avusesem niciodată. Când umbrele nopții începuseră să-și facă apariția, în biroul de anchetă

a intrat un bărbat scund, cam la 50 de ani, care s-a uitat, întrebător, la cei doi, bănuiesc locotenenți, făcându-le un gest să iasă afară. Rămas singur, a început, parcă, să surâdă, dar m-a întrebat, pe un ton agresiv:

– De ce, tovarășe Popescu, ai găsit dumneata că vinul nostru vechi, de Cotnari, nu era pe măsura unuia dintre cei mai cunoscuți mareșali ai Uniunii Sovietice, apropiat de tovarășul conducător al popoarelor, Stalin?

Dacă aș fi pus mâna umedă pe un conductor de 220 V n-aș fi simțit șocul mai tare. Cred că mi-a tremurat și bărbia și m-am albit la față.

Colonelul (bănuiesc că avea gradul acesta) s-a apropiat de mine și mi-a spus, pe un ton încurajator:

– Vezi, tovarășul Popescu, că noi, într-adevăr, știm tot? Chiar și ce vorbiți voi, ăștia, bucătarii, pe culoarele... bucătăriei. Și poate n-am fi luat în serios ce ai spus dumneata. Poate erai obosit și te sculaseși dis-de-dimineată. Dar ca să-l faci dumneata așa pe tovarășul mareșal, trimis special la marea zi de 7 Noiembrie, când muncitorii s-au revoltat și au dat năvală în Palatul de Iarnă, peste asta n-am putut trece...

A continuat, cu un glas molcom:

– Ne-am convins că n-ai avut niciun gând să faci vreo prostie sau să ai complici. Dar dumneata erai șeful ospătar, în dumneata am avut încredere de te-am pus acolo. Și tocmai în acea zi de mare sărbătoare, dumneata să-l faci pe tovarășul Vorosilov... într-un fel?

A vrut, parcă, să pronunțe *porc*, dar s-a abținut.

– Hai să dai o declarație la băieții ăștia ai mei și mâine te duci la post, de unde ai plecat.

– Și ce-a urmat?

– Eh, ce bănuieți dumneavoastră? Teatru! M-au luat în primire vreo doi procurori, am dat declarații și pe urmă m-au expedit la Jilava și m-au ținut acolo din februarie până acum câteva zile, când am ajuns la Gherla, în carantină. Nici până acum nu știu dacă m-au condamnat ori ba. Am însă speranța că meseria mea mă va elibera cât de curând! Mai ales că, în ultima săptămână, mi-au spus-o pe șleau:

– Îți dăm drumul imediat, nu vei păți nimic, dar să-ți ții gura și să nu povestești pe unde ai fost!

Dar au greșit adresa și peste o săptămână m-am pomenit sub pământ, la Jilava. Și de acolo m-au vărsat la dumneavoastră, la Gherla.

– Dar după plecarea regelui ce ați făcut?

– Am stat o lună șomer, poate chiar două, și într-o zi am ajuns, după o discuție cu un ștab de la Gospodăria de Partid, să fiu șef bucătar pentru Comitetul Central. Categorie că obârșia mea sănătoasă fusese controlată la fața locului. Iar taică-meu, nu știu prin ce mișculație, trecuse în mod fericit în rândurile țăranilor săraci. E drept, dându-le bolșevicilor cele patru sau cinci hectare, pe care le avea, o parte din ele de la bunicul, mort în Primul Război Mondial. Tovarășu' m-a asigurat că îmi va rămâne mai departe apartamentul primit de la foștii mei stăpâni, cu îndemnul: *Să fii tot atât de priceput pe cât ai fost în timpul foștilor tăi șefi, care te-au exploatat fără milă.* Tovarășul mi-a întins mâna și, din nou, m-am pomenit într-un regim privilegiat!

Într-adevăr, nu se împliniseră zilele unei săptămâni când *tovarășul* Popescu și-a auzit numele strigat pe vizetă. Plecarea a făcut-o cu încetinitorul; a dat mâna cu noi toți, pe tânărul Boutmy l-a îmbrățișat, i-a urat viață lungă și dus a fost! Iar Comitetul Central și-a recuperat un rătăcit, dar necesar, *bucătar-șef*.

Dar pe *tovarășul* Popescu nu l-am lăsat fără să-l stoarcem, câteva zile, ca pe un strugure copt, rugându-l, în cor, să ne spună câte ceva din meseria domniei sale de *bucătar-șef* al regelui și, ulterior, al administrației Comitetului Central.

Popescu părea foarte bine etajat în cunoștințe și exprimare. Ne-a promis că va începe cu o expunere despre ceea ce se poate vorbi, după câte a auzit, în pușcărie, unde *meniurile* sunt interzise nu numai să fie prezentate, dar și să fie pomenite.

– Vă voi vorbi, a spus el, despre vinuri. În Italia, unde am zăbovit mai mult, și, pe urmă, câteva săptămâni în Spania și câteva zile în Portugalia, am avut prilejul să cunosc problemele legate de viticultură; la ei constituie o veritabilă știință.

Și într-o zi a pornit să-și deruleze istoria de la cultivarea *viței-de-vie*. A pornit de la vremurile antichității, atunci când romanii, pentru a asigura creșterea *viței-de-vie*, foloseau copacii și s-a oprit la epoca modernă, când strugurii se coc pe o viță tăiată iarna sau în preajma frigului. Ne-a mai făcut, pe urmă, o prezentare a înmulțirii *viței-de-vie*, altoiurile fiind plantate timp de aproape un sezon pentru a forma rădăcini. Ne-a mai spus, în aceeași zi, că o producție benefică se înscrie sub 30 de ani, când vinul rezultat este considerat cel mai bun. Ne-a mai vorbit de acel secol hotărâtor, al XVII-lea, când s-au descoperit avantajele sticlei

și ale folosirii dopului de plută și ne-a întrebat pe noi, cu un zâmbet complice:

- Și dacă au aflat avantajul dopului de plută, ce mai lipsea?

Întrebarea s-a așternut pe chipurile noastre, fără răspuns.

- Păi, după ce bați și împingi dopul de plută, cine te ajută să-l mai și scoți?

Am răspuns toți o dată, pocnindu-ne frunțile:

- Tirbușonul!

Vinul ținut într-o sticlă și într-o poziție avantajoasă se poate învechi mult mai bine decât în butoaie, asigurând o fermentație îndelungată, a continuat Popescu.

În secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, comerțul cu vinuri devine nu numai o îndeletnicire, dar și un teren de concurență. Vă dau un exemplu: în California, și mai ales în Italia, Spania, o populație majoră de circa 60-70% se îndeletnicea cu producția și exportarea vinului.

Și, fiindcă am ajuns la dopurile de plută de calitate, bucătarul ne-a vorbit și de bolile care le fac periculoase în păstrarea și învechirea vinului. În paralel, ne-a vorbit, fugitiv, de lemnul de stejar și utilizările sale în procesul vinificației. Iar după natura lemnului, vinul începe să aibă o aromă specifică și ne-a dat exemplu cu vinurile roșii, care de obicei sunt maturate până la 20 luni, în butoaie de stejar vechi, iar vinurile albe pot fi maturate în butoaie de-a lungul a trei luni sau chiar mai puțin.

În zilele următoare, prelegerile sale oenologice au continuat.

- Vă voi vorbi de Italia, unde am fost trimis pentru bucătăria lor și până la urmă m-am îndrăgostit de varietatea lor de vinuri, de palate, de picturile celebre de prin galerii, care par fără de

sfârșit în valori și întindere. Italia și-a păstrat întotdeauna primul loc în producția anuală a vinului și rareori este întrecută de o Franță mai *performantă* și cu o variată reclamă a șampaniei, care vinde foarte bine la export. Explicația o găsim, în primul rând, în relieful ei, cu o catenă muntoasă care pornește din nord, având pantele însoțite, favorabile culturii viticole, în condițiile unui climat temperat. Din păcate, pentru economia țării lor, la italieni cantități majoritare de vin sunt îmbuteliate de exportatori străini. Pentru a degusta vinurile Italiei trebuie să înveți un alfabet. De exemplu, un an cu recoltă bună și foarte bună se numește *annata*. *Dolce* înseamnă dulce și *bianco*, evident, alb. *Passito* este un vin tare și dulce. Un *Superiore* se prezintă ca un vin vechi, conținând 0,5-1% mai mult alcool. *Vendemmia tardiva* este un cules de struguri târziu, iar *Riserva* înseamnă o selecție viticolă învechită în mulți ani. În mare, se poate spune că Italia din nord-vest, cu podgorii de faimă pe Valea Aostei și până în nord-est, ca și Piemontul, care are un microclimat deosebit, cu toamne lungi și cețoase, dar cu temperaturi de iarnă coborâte, formează o vastă regiune viticolă. Specificul regiunii îl dau vinurile roșii, pe unul l-am reținut, numit *Barbaresco*. Nu e de uitat nici *Chardonnay* sau *Moscato*. În nord-estul Italiei se cultivă viță pentru vinuri fine, dar și *Valpolicella*, care are o producție de masă. Și *Venezia-Giulia* este bogată într-o viticultură variată, unde excelează soiuri albe, precum *Cabernet*, *Chardonnay* și *Merlot*. Tot în nord-est, pe Valea Adige, se afirmă, pe un teren stâncos, vița pentru vinuri vechi precum *Rotaliano*. În regiunea *Venezia-Giulia*, vinurile roșii sunt căutate de toți! Iar *Cabernetul* din *Friuli-Venezia-Giulia* e în fruntea vinurilor din această provincie.

Italia Centrală se caracterizează prin zone, pe est și vest, cuprinse între Marea Adriatică și cea Ligurică. Au, deopotrivă, vinuri cu o notă ridicată de noblețe și culoare. Este o regiune în sudul Florenței care reunește zonele cu cele mai fine vinuri din Peninsulă. Este zona mult cunoscutelor vinuri *Chianti*. *Chianti classico* se combină cu alte soiuri la fel de cunoscute în spațiul european, precum *Chianti Montalbano*. O altă provincie cu vechi tradiții este *Umbria*, cu al său vin de *Orvieto*. Sudul Italiei, cu întinse podgorii, cu tradiție romanică, produce soiuri cunoscute și apreciate pe piața Europei, cu soiuri de vin alb, ca *Lacryma Christi*.

Ultima provincie, în care am și stat o lună, a fost Sicilia, cea mai mare insulă a Mării Mediterane. Solul atinge maximul de ariditate, producând faimoasele vinuri fortifiante *Marsala*, *Moscato di Siracusa* și *Moscato di Pantelleria*. Insula asta, care este mai aproape de Africa decât de Italia, are numai soiuri alese. Are și o poveste care a făcut-o mai celebră decât podgoriile așezate, deseori, pe un teren stâncos. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, când anglo-americanii au debarcat în Sicilia, se spune că, somați să se predea, locuitorii insulei au capitulat printr-un singur răspuns: „Poftiți, sunteți bineveniți!”. Exemplul ei a făcut înconjurul Italiei și multe baterii de coastă ale lui Mussolini, înșirate de-a lungul Siciliei, i-au imitat gestul.

Din Italia am trecut într-o țară care, încă, purta rănilor cruntului război civil care o însângerase: Spania. Când am ajuns eu la Barcelona, încă am mai apucat vehicule abandonate pe străzi și case ciuruite de proiectile. Se vorbea puțin, și se răspundea și mai greu. Aveam însă o sumă de bani care mi-a permis să stau vreo două-trei săptămâni în oraș. Spaniolii de pe

acolo nu sunt deloc zgârçiți și-ți oferă vinul imediat după recoltă! Populare mi s-au părut acele *bodegas*, cârciumile lor, care erau populate până în stradă, într-o capitală precum Madridul, unde amintirile războiului începuseră să se piardă.

Împărțindu-le pe provincii, am făcut o escapadă în nord, în vestitele podgorii din Castilia și Leon, amândouă pe Valea Duero. Ce m-a izbit a fost climatul aspru, la o altitudine la care, la noi în țară, cultivarea viței-de-vie este de neconceput. Podgoriile spânzurate la 700-800 metri altitudine dau un vin alb, cu un parfum de mere.

În centru și în est, chiar dacă au cunoscut ororile războiului, care a fost crâncen pentru spanioli, se află întinse podgorii, iar orașul Valdepeñas este înconjurat de podgorii bătrâne, care merg până spre Estremadura. Dar cele mai dulci vinuri spaniole le-am degustat pe insulele de verdeață, Canare, care se înșiră de-a lungul coastei Marocului și care au un renume mondial prin faptul că n-au cunoscut niciodată dușmanul de moarte al viței: filoxera.

Nu am reușit să trec prin Navarra, Toro sau Rioja, dar am închis periplul ajungând din nou în Barcelona, unde m-am obișnuit să beau șampania lor, numită Cava. Așezate la o altitudine medie sau scăzută, podgoriile se întind pe zeci de kilometri până în câmpia litoralului. Dar nu trebuie uitați nici butucii de viță care merg până la înălțimi de 700-800 metri, profitând de soarele generos al sudului.

Dar n-am putut pleca din Spania fără să nu am pe masă vinuri tari, provenind de pe Costa del Sol. Mi s-a povestit că orașul a avut mult de suferit în timpul războiului civil, când mai

mult s-au înfruntat oamenii între ei decât principiile lor. Se zice că, la început, orașul a fost o colonie feniciană, pe urmă romană, mai târziu cucerit de arabi și, în cele din urmă, întors la creștinism prin *Reconquista*. Vinul alb de Malaga are două înfățișări: una este vâscoasă, iar cealaltă ușoară, cu o aromă de portocale.

În rezumat, aş zice că nicăieri istoria vinului nu se poate găsi mai ușor ca în această provincie, unde vița-de-vie este cultivată de peste două mii de ani.

– Dar despre Madeira aveți să ne spuneți ceva?

Popescu s-a recules ca și cum ar fi fost întrebat la școală de o temă pe care o știa mai puțin.

– Ce vă pot spune eu este că Madeira se găsește precum cea mai mare insulă într-un arhipelag, iar cei care au debarcat primii, portughezii, s-au stabilit pe un sol fertil; ulterior insula a fost aranjată în terase pentru culturile de trestie de zahăr, viță-de-vie și chiar flori de grădină. Vinul lor este dulce-acrișor și are o aromă care îl face celebru. Pentru a avea acces la vinul de Madeira trebuie să aștepti douăzeci de ani, iar producția trebuie să fie dintr-un singur soi de struguri, vin învechit în butoaie strict supravegheate de producător.

În altă zi l-am luat în primire ca să ne facă aprecieri asupra unei țări care, deseori, concura și chiar ocupa locul întâi în producție oenologică. Am vrut să debutăm cu Franța. Din păcate n-am reușit să-i smulgem decât o introducere și a venit sfârșitul detenției pentru fostul bucătar-șef al regelui.

– Câteva cuvinte s-ar cuveni să rețineți. În primul rând că, din punct de vedere cantitativ, este prima țară în producția de

vinuri și cu legiuiri ce nu permit oricui să planteze viță-de-vie fără să se supună unor reguli. Calitatea strugurilor, coacerea lor, cantitatea de zahăr pe care trebuie să o conțină și, lucru mai deosebit și inedit... controlul asupra cantității de vinuri care urma să fie produsă. Se spune că, în Franța, apa curentă este un produs auxiliar, iar vinul este prezent și pe masa săracului. Mi-ar lua zile întregi, a continuat Popescu, să-mi aduc aminte, în primul rând, de ce am învățat și văzut atunci când m-am rătăcit, împreună cu alți invitați, prin pivnițele din vestitele provincii ale acestei țări în care, dacă printr-o catastrofă ecologică s-ar stârpi izvorul apei, nimeni n-ar muri de sete!

Podgoriile împodobesc Franța precum bijuteriile coroanei regale. Soiurile își împletesc *simpatia* în funcție de gusturile și apetitul produsului. Se merge de la un *Beaujolais*, fermentat rapid pentru a stimula aromele specifice și a micșora cota taninurilor, până la un *Chablis*, care cândva era cultivat pe mai mult de 40.000 de hectare, un vin tare, trăgându-și puterea din solul pietros și ajungând, atunci când este supus învechirii, la calitatea unei licori cu reflexe aurii. Sunt vestite niște soiuri pe care le-am avut și la București, la Palat, ca *Grand Cru* sau *Chablis Première*.

În ceea ce privește reclama șampaniei, ea este diversă, dar sunt câteva firme care au avut trecere și la noi ca: *Comtes de Champagne*, *Dom Pérignon*, care era servit cu zgârcenie chiar și la festine.

Aș putea să vă vorbesc mai mult despre vinurile din sud, dar pe care nu le-am gustat. *Bordeaux*, vinul prin excepție roșu, datorează calitatea solului plin de nisip și pietriș. Fac excepție vinurile albe, dulci, aproape nectar, din Balzac, departamentul

Charente. Pentru soiurile deosebite s-a folosit încă din secolele trecute o manieră de culegere târzie, care se prelungește până în luna noiembrie. Am auzit și eu că se folosește cultura și prezența unui mucegai care are ca rol eliminarea apei din bobul de strugure, lăsând astfel elementele aromatice, acizii și zahărul, în suc astfel concentrat. Prețul unei sticle de vin consacrate prin această operație urcă vertiginos.

Bucătarul regelui ne amenințase că va continua periplul său prin tainele oenologiei europene, iar următoarea *stație* urma să fie chiar Germania, cu ale sale văi și podgorii vestite.

Dar n-a fost să fie așa și Popescu, șeful bucătăriei regale, dar și a celei a C.C.-ului, a dispărut din orizontul nostru, lăsându-ne amintirea unei *victime colaterale* a vigilenței regimului comunist...

6

MĂRTURISIRILE UNUI ZECK

După legenda Vechiului Testament, în Arca lui Noe s-ar fi adăpostit, de teama potopului care cotropise fața pământului, toate ființele menite a asigura perpetuarea firului genetic al regnului viu.

Tot așa, am avut prilejul, în penitenciarul Gherla, să fim *vizitați* de fel și fel de viețuitoare ale regimului comunist, care intraseră, pe diferite pretexte sau chiar motive reale, în conflict direct cu P.C.R.-ul sau cu faimoasa Securitate sovietică.

Aceasta din urmă pusese laba, cândva, pe un brav ostaș, fost ofițer superior al armatei eliberatoare, Krasnaia Armia. Din păcate, zic eu, șederea lui la închisoare fusese scurtă.

Era un tip de rusnac get-beget, înalt și mătăhălos, tuns și el ca și noi. Nu cunoștea o iotă pe limba noastră, însă avusese noroc de talmaci: găsisse pe un învățător, fost primar al orașului Bălți și, mai ales, pe un fost colonel al Jandarmeriei, Vladimir Sachelarie, ambii traducători perfecți. Deseori se completeau unul pe altul într-o interpretare lingvistică la care rusul râdea ca un copil.

L-am întrebat cum îl cheamă și mi-a răspuns imediat:

– Nicolai Petrov!

Patronimul său obligatoriu l-am uitat. Avusese ghinionul să fie comandantul gărzii, la Kremlin, pe durata unei săptămâni chiar, întrucât garda celebrului Palat al Țarilor, acum roșu, aparținea de garnizoana Moscovei; la sorți, nu prin rotație, căzuse în sarcina companiei sale să asigure, timp de 7 zile, accesul și exteriorul bârlogului *celui mai iubit și părintele veșnic al popoarelor* (sic!), Iosif Vissarionovici Stalin!

– Și cum de-ai ajuns dumneata să fii arestat? l-am întrebat eu.

– Că doar nu l-ai împușcat pe tiran... a adăugat, autoritar, colonelul Vladimir Sachelarie.

Rusul a luat o mină tristă și a răspuns, cu capul în jos:

– Eh, dacă aș fi știut atunci ce știu acum, așa ar fi trebuit să fac!

Și a continuat:

– Am căzut, după cum zice Dostoievski, că n-am avut noroc. Asta a fost. Compania mea a avut gloria să-l păzească pe cel mai mare strateg al lumii, iar dacă eu m-aș fi găsit în concediu sau trimis în deplasare pe la vreo școală de perfecționare în cadrul forțelor armate, poate aș fi scăpat.

– Ai fi scăpat de la ce? l-a interogă Sachelarie.

Rusul s-a uitat la noi, sărind cu privirea de la unul la altul. Răspunsul a fost un oftat și o umbră de întuneric așternută peste ochi:

– De arestare și de risipirea familiei mele.

– Dar ce-ai făcut omule? Spune odată! a răcnit colonelul la el. În definitiv, ce-ai săvârșit, *tovarășe*, omule, ca să-ți pierzi familia, gradul și onoarea de a fi ostaș al vestitei armate, i-a spus colonelul cu o maliție scăldată într-o curiozitate vizibilă.

– Păi mai nimic, i-a răspuns rusul, dar trebuie să merg mult

îndărăt cu povestea! Unitatea mea de artilerie ajunsese prin mai-iunie 1945 până la Viena. Acolo am stat câteva săptămâni, poate chiar o lună, chiar în suburbiile orașului. Au venit, pe urmă, americanii și ne-am înfrățit, cum se zice, cu ei. Dar așa, mai pe ascuns. Fiindcă cei cu șepci albastre, adică N.K.V.D.-ul, ne interzisese să stăm de vorbă cu ei, iar raporturile noastre trebuiau să fie reduse la un simplu *salut* și un *zdrastvite*. Cum mai nimeni din regiment nu știa limba lor, ne înțelegeam foarte bine la un pahar de vodcă și mai ales unul de whisky. Eram *starșilitinant*, locotenent-major și mi-am găsit imediat câțiva ofițeri americani și englezi; francezii nu prea erau pe acolo să ne petrecem nopțile, având toți convingerea că, peste puțin, ne vom despărți pentru totdeauna! Așa s-a și petrecut, iar pe noi, ofițerii, ne-au scos de acolo politrucii, după vreo două-trei luni de zile de fraternizare, și ne-au aruncat să stăm cu trupa în niște cazărmi la marginea orașului, intrând în programul cazon al regimentului: curățenia tunurilor și reparația mașinilor, care din fericire, fiind americane, Studebaker, păreau ca noi, în ciuda unor solicitări permanente.

- Și ce-ai mai făcut? Ai băut și te-ai bătut cu vreun N.K.V.D.-ist? l-am întrebat noi, degrabă.

Rusul s-a întunecat la față și, cu un glas tăios, ne-a replicat:

- Tovarăși, N.K.V.D.-ul este elita armatei sovietice și nu admit să fie jignit!

A izbucnit pe urmă într-un râs cutremurător și s-a uitat la noi cu o ură nedisimulată.

- Chiar dacă printre voi ar fi vreun *stucaci* (turnător), eu tot îl înjur pe Stalin, care l-a omorât pe bunicul meu în răscoala de la Tambov din 1922 și a înfometat și ucis milioane de ucraineni.

Cred că voi trăi mai multe zile decât acest regim care ne-a costat zeci de milioane de victime.

Să vă spun de ce am fost arestat după doi ani și ceva de la sfârșitul războiului. La noi în unitate, chiar în bateria mea, a fost lângă mine un tânăr sublocotenent pe care eu îl îndrăgisem, era pirpiriu și îl țineam mai mult în adăpost decât la observator, în linia întâi. M-am bucurat când l-am văzut locotenent-major și a fost mirat, apoi, când i-au pus steaua mare de maior înaintea tuturor colegilor. Pe urmă l-am pierdut și a fost mutat cine știe pe unde! Mirarea mi-a fost curmată peste câțiva ani de la detașarea sa. Într-o zi m-a chemat polcovnicul la el în birou și mi-a ordonat să însoțesc pe doi prăpădiți de ofițeri cu chipie albastre, care m-au salutat rânjind. Erau N.K.V.D.-iști. M-au umflat – nu știam că așa le este obiceiul – și m-au dus la Butîrka, vechea pușcărie țaristă, nu înainte de a-mi fi făcut un interogatoriu, după care am crezut eu, nașrodul, că mă vor elibera imediat, neavând niciun motiv să mă rețină. M-au luat întâi pe ocolite, să le spun cum a fost în război, și asta cam după o săptămână-două. Păreau că se mulțumesc cu o înșiruire destul de comună a unui ostaș care făcuse toată campania războiului, din vara lui 1941 până în mai 1945.

– Ei câți erau?

– Doi. La început doi civili.

Dar când a intrat un colonel peste noi și m-a îndemnat, domol, să fiu sincer, am aflat că amândoi erau căpitani. Colonelul mi s-a adresat respectându-mi gradul. I-am zis ceva în gând, iar nopțile, albe, mi le petreceam sfredelindu-mi creierul pentru a găsi, totuși, măcar un pretext care să-i fi condus la arestarea mea.

Niciodată nu avusesem un conflict cu comandantul regimentului, sau pe front cu cel al divizionului. Și, de asemenea, mă feream ca de dracu' să am vreun dialog cu vreun comisar politic. Nu cerusem niciodată să fiu promovat pentru meritele excepționale din timpul războiului, unde îmi umplusem pieptul cu ordine și tinichele.

- Și până la urmă ce-ai descoperit? Cine te-a turnat și de ce?
- Păi nimeni... adică eu!

Și-a umflat pieptul și a murmurat:

- Da, chiar eu însumi... La Viena, într-o seară, cu voie bună, în care noi cântam de-a valma pe rusește și americanii lătrau pe limba lor, ne-am întovărășit glasurile și paharele de vodcă și whisky. La sfârșit, către zori, eram toți făcuți pulbere! Unii adormiseră deja pe jos, alții mai numărau, în întrecere, paharele. Atunci, un american mi-a oferit ceva; era într-o uniformă de aviație, mi-am adus aminte, și ne-am îmbrățișat de mai multe ori, cu lacrimi în ochi; îmi povestise de mai multe ori cum a bombardat Berlinul și chiar bârlogul lui Hitler, ca și cum acesta ar fi fost însemnat pe harta metropolei. Drept să spun, n-am știut ce primesc: era un obiect pătrat care lucea și pe care a insistat să-l primesc. Mi-am adus aminte mai târziu că, la început, l-am refuzat, dar până la urmă el l-a vârat în vestonul meu.

- Ți-a dat un cadou?
- Da!

Am sărit toți la unison și am trântit-o:

- Păi de ce se mai miră dobitocul acesta că, până la urmă, l-au săltat? Ha-ha...

Sachelarie, însă, mergea pe urmele rusului ca vânătorul în

pădure după pradă.

- Bine, bine, și te-ai lăudat la tovarășii tăi că ai primit un cadou de la americani?!

- Nu! Tâmpit n-am fost niciodată în viața mea, dar credul, da, și am plătit. Dacă mă laudam în bateria mea și aș fi arătat cadoul primit, cred că ar fi fost o îngrămădeală la ofițerul politic, să mă toarne... Atunci ar fi aflat și ultimul ostaș și s-ar fi grăbit să mă vândă. Am făcut însă acest lucru mult mai târziu când, întâlnindu-mă cu fostul meu protejat, ajuns locotenent-colonel, l-am invitat și la mine acasă, să-mi cunoască familia. Soția mea l-a întrebat, amical și încrezător, dacă el are o amintire din cumplitul război prin care am trecut. Tot ea i-a arătat tabachera și i-a spus că i-am dat-o cadou la vreo aniversare, este din argint curat și o păstram ca fiind cea mai scumpă amintire de pe front, de la un ofițer american...

Petea a fost impresionat și a spus câteva fraze frumoase despre mine, pomenind cât l-am ajutat să rămână în viață.

- Da - am izbucnit eu în râs - dar n-a fost pe gratis, l-am ținut în adăpost mai tot timpul, iar el îmi făcea cizmele și îmi pregătea masa și ceaiul de seară.

Ne-am despărțit cu îmbrățișări și aduceri aminte. De atunci nu l-am mai văzut.

După o lună de anchetă civilizată, echipa s-a schimbat și am rămas pe seama unei brute care mi-a ordonat să mă dezbrac și să depun uniforma. Mi-au dat haine vărgate și două-trei zile timp să mă gândesc la ce-am făcut împotriva clasei muncitoare. Am protestat și, socotind că nu făcusem nimic peste regulamentul militar, am intrat în greva tăcerii. Dialogul, cumva, devenise

unilateral, iar înjurăturile și loviturile nu au întârziat să apară. Am cerut în scris să mi se spună de ce sunt acuzat. A urmat o lună în care m-au bătut zi de zi, sugerându-mi-se să declar ce legături am avut eu la Viena cu serviciile speciale americane și pe cine am recrutat din rândul ofițerilor sovietici. Evident că, neavând nimic de spus, acuzele lor n-au rămas în picioare. Ei îmi impuneau să iscălesc un singur lucru: să recunosc angajarea mea într-o misiune de spionaj împotriva Armatei Roșii. Și cum nu era adevărat, tovarăși, m-am împotrivit și am plătit cu sânge și dinți spărți, până când, într-o dimineață, pe biroul anchetatorului a apărut ceva învelit și purtat cu grijă.

I-am auzit pe călăi:

- Ei, acum poți să ne mai contrazici când avem prețul trădării tale? Câte mii de dolari ai luat, banditule, de la imperialiști?

Ei au rânjit, parcă, toți la o comandă și, într-un glas, au spus asta, să fi fost vreo trei-patru!

- N-ai luat dolari, banditule! Că n-aveai ce face în Uniunea Sovietică cu dolarii, ai fi intrat imediat la zdup. Sigur ai cerut altceva de preț și ți s-a oferit imediat.

Am grăit către ei tare, ca și cum i-aș fi înjurat:

- Păi ce le puteam cere? Diamante? Aur? Argint sau milioane de ruble?

Cel care conducea calvarul meu și-a aruncat brațul spre obiectul care era înfășurat și zăcea pe birou.

- Că bine zici, argint! Cu el te-au cumpărat, banditule, ca pe Christos ăla!

A desfășurat ambalajul și am rămas uluit. În fața mea

ajunsese tabachera americană de la Viena!

O lumină neagră mi-a cuprins ființa: suferisem atâta umilință, bătași și deznădejdi pentru un cadou pe care îl promisem, fără nici un fel de obligație, de la un tânăr aviator american. Valoarea tabacherei era incomensurabil mai mare prin mulțimea de amintiri decât ar fi reprezentat argintul din care fusese turnată. Am întins automat mâna să o iau îndărăt, dar pumnul, plasat în piept, al unui călău, m-a aruncat la pământ.

I-am auzit rânjind pe toți, batjocoritor:

– Nu vrea să recunoască, banditul, că a fost cumpărat!...

Pe loc am făcut legăturile care m-au dus în mod sigur la cel care mă turnase și care, numai el, ar fi putut să se coboare atât de jos încât să-și cumpere avansarea rapidă printr-o turnătorie infamă. Le-am spus atunci tot ceea ce se petrecuse pe durata legăturilor noastre, ale ofițerilor sovietici, cu ofițerii armatei americane pe care îi cunoscusem. M-au ascultat și, din când în când, monologul meu era întrerupt de câte o înjurătură, deja obișnuită, la adresa mea. Când le-am pomenit de Petea, turnătorul, cel care conducea ancheta, mi s-a spus că, dacă aș fi fost sincer de la început, n-aș fi avut parte de regimul sever al anchetei.

– Dar tu ai greșit chiar și înainte, că nu te-ai dus la comisar sau la polcovnicul regimentului să-i pui tabachera pe masă și să-i spui că ți-a dat-o un dușman de clasă imperialist.

A doua sau a treia zi am fost chemat și mai sus, unde l-am găsit pe colonelul care părea să fie conducătorul anchetei.

– Ai fost un prost, o dată și chiar de două ori. O dată că te-ai încrezut în cel pe care l-ai ferit să moară și a doua oară, mai grav,

că nu ți-ai dat seama că o nenorocită de tabacheră poate să-ți aducă ani mulți în temniță.

Pe urmă a început plimbarea mea. M-am întors la Butîrka și pe urmă am ajuns la Lubianka, unde am zăbovit câteva luni, urmând, în sfârșit, să mă bage într-un lagăr ce avea reputația de a fi cel mai mare din Uniunea Sovietică și poate din Europa, conținând peste 4 milioane de *zakliucennîi*: Vorkuta, sub Cercul Polar. Tot acolo am aflat că fusesem judecat, e drept, în lipsă, și căpătasem drept pedeapsă *dvadțatipeati* (25) de ani de muncă obligatorie.

A încheiat candid și pe un ton mirat:

– Nu știu, însă, de ce am ajuns în România. De la voi n-am primit nici o tabacheră și nici altceva de preț! Dar mai știi ce îmi vor mai pune în cărcă ticăloșii?!...

S-a așternut o tăcere lungă și niciunul dintre noi nu l-a contrazis, iar rusul, înalt cât un mal, l-a îmbrățișat pe Sachelarie, cu lacrimi în ochi.

Plecarea sa a fost tot atât de bruscă pe cât i-a fost și sosirea!

Am încercat, pe toate canalele noastre, să aflăm ce s-a mai petrecut cu maiorul bănuț de spionaj pentru... o tabacheră.

Întunericul îl cuprinsese și pe el, aruncându-l, cine știe pe unde, în nesfârșitul imperiu secret al Gulagului sovietic!

7

NISTRU. UN APOSTOL AL BASARABIEI - PANTELIMON HALIPPA

*Bună ziua, Nistrule,
Nistrule, bătrânule!
Am venit să te mai văd,
Să te văd, la sfat să șăd.
Că tu, frate, multe știi,
Multe vezi pe unde vîi,
Multe prinzi și multe-auzi
Prin huceagul un-te-ascunzi!...
Ce mai veste ne aduci,
Pe-ale tale unde dulci,
De la frații cei de sus,
Și acei de la Apus?
Ce mai știi de viața lor
Sub jugul străinilor?*

Basarabia, 1913

*Spune, dragă, de ce taci?
Oare nu cumva te faci,
Că n-auzi, Măria Ta,
Rugămintea caldă-a mea?!...
Însă Nistrul parcă-i mut
Parcă-i un moșneag tăcut.
Ce-a văzut, l-a întristat,
O rușine și-un păcat!
Că românii-s ferecați
De hainii împărați...
Și eu trec cum am venit
Amărât, nedumerit,
Cu nădejdea-mi – praf în vînt
Cu avîntu-n două frînt.*

A venit la noi într-o seară, când primăvara se instalase deja, iar aripi de vânt ne aduceau miresmele copacilor înfloriți.

Când a intrat *bătrânul* și și-a pronunțat numele, ne-am ridicat toți în picioare, ca la o comandă, iar colonelul Vladimir Sachelarie a considerat obligatoriu să-i dea raportul:

– Domnule Președinte, camera 103, cu un efectiv de 18 deținuți, este onorată de prezența dumneavoastră și, în același timp, deplânge întemnițarea președintelui Sfatului Țării al Basarabiei, Pantelimon Halippa!

Când l-am văzut, era deja un om cernit. Numai ochii păstrau o tinerețe vădită. Ne-a făcut un semn de mulțumire pentru primirea pe care i-am făcut-o și pe loc i-am găsit adăpost într-un pat de metal, unde am înghesuit câteva saltele prăpădite. Părea supt la față de un regim de detenție suferit în îndepărtata Siberie.

L-am lăsat o zi-două să se obișnuiască cu *ambientul*. Am încercat, prin rotație, să-i îmbunătățim hrana. A refuzat ferm și n-am insistat.

În zilele ce au urmat, l-am rugat să ne spună câte ceva din biografia sa. A acceptat chiar cu satisfacție.

– M-am născut la 1 august 1883, în satul Cubolta, județul Soroca. Am frecventat Seminarul Teologic din Chișinău și, ulterior, m-am înscris la Facultatea de Științe Naturale a Universității din Dorpat. Acolo m-a apucat și prima revoluție din Imperiul Țarist, din 1905. Primul act de curaj l-am avut când am plecat ca reprezentant al Uniunii Țăranilor la Moscova, unde am cunoscut faimoasa pușcărie Butîrka.

Am militat pentru drepturile țăranilor din Rusia, în așteptarea unei reforme agrare generale. La Chișinău, o întâlnire

rodnică a fost cu profesorul de la Iași, Constantin Stere, cu Ion Pelivan, dar și cu avocatul Emanuil Gavrilă, toți având același crez de emancipare a țăranimii basarabene. Cu ajutorul boierului Vasile Stroescu, un mare mecena al Basarabiei, am scos primul ziar în limba română, *Basarabia*, publicație militantă ce a fost urmărită și sancționată de Ohrana țaristă. Ultima ediție, numărul 78, a conținut, spre furia autorităților, imnul deșteptării naționale, *Deșteaptă-te, române!*

Mai târziu, în 1908, am trecut Prutul și am mers la Iași, unde Constantin Stere m-a ajutat să intru la Litere, secția de Istorie. Ajuns la București am dat mâna cu o serie întreagă de personalități ale conștiinței românești: George Coșbuc, bucovineanul Iancu Flondor, Octavian Goga și alții...

M-am întors în Basarabia și, ajutat de luminatul boier Vasile Stroescu, am scos publicația *Viața Basarabiei* și m-am alăturat acelor care doreau unirea cu Regatul.

După revoluția din februarie 1917, care a fost adevărata revoluție și care a dus la răsturnarea Romanovilor, o echipă de patrioți ca Onisifor Ghibu, Vladimir Herța, Vasile Stroescu și alții, a înființat Partidul Național Moldovenesc, la Odessa. M-au ajutat unii militari, precum maiorul Emanuel Catelly, alături de Anton Crihan și alții; se preconiza autonomia Basarabiei, cu justiție, armată și școli proprii.

În același an am reprezentat, cu mandat, la Petrograd, țăranimea basarabească. Am avut prilejul să-l cunosc chiar pe Lenin, care ne-a sfătuit ca în problemele noastre didactice să facem apel la guvernul României.

Dar, înainte de a ajunge aici, am uitat să vă spun un lucru cu care mă mândresc până mi-o închide Domnul ochii. Scrisesem cândva, cu zece ani de zile înainte, o propoziție care mă obligă să mă recunoașteți ca un fel de profet și vizionar al pământului dintre Prut și Nistru și pe care am semnat-o cu pseudonimul „Basarabeanu!”, ca să nu mă dibuiască Ohrana. Am clamat din tot sufletul: *Unirea este alt mare mijloc în lucrul nostru național. Iată de ce noi zicem că prin luptă și unire vom dobândi dreptul nostru sfânt...*

Și această premoniție nu m-a părăsit nici chiar când am fost aruncat în sălbăticia Siberiei.

*Și de va fi norocul și cu mine
Mai sper să văd și întâmplări senine,
Când din Hotinul, azi robit durerii,
Și până-n valul răzvrătit al Mării
Și de la Nistru până-la Prutu-n zare,
Va răsări al învierii soare
Și eu voi înceta să plâng de jale
Și vom slăvi cu toți în osanale
A neamului întreg eliberare
Și-a țării întregite sărbătoare!*

Pe urmă, am avut un moment, în toiul revoluției, pe care nu pot să-l trec sub tăcere chiar dacă îmi dă ghes modestia. În vârtoarea evenimentelor, m-am gândit că e momentul să ne impunem cu hotărâre alfabetul Regatului, acela al latinității poporului nostru și în spiritul ctitoririi unei instituții de căpătâi; am sprijinit înființarea Facultății de Teologie, Universitatea

Centrală și, nu în cele din urmă, a unei facultăți necesare nouă, Facultatea de Agricultură, la Chișinău, cu activitate dintru început prodigioasă.

În concluzie, pot spune că am susținut, în chip și fel, patrimoniul sfânt al Marelui Ștefan Voievod, luptând atât în Parlamentul țării, cât și în viața de toate zilele pentru toți luminătorii poporului dintre Prut și Nistru, chiar dacă, uneori, mi se părea că glasul meu părea prea tăios și nu convenea unor colegi din Parlament sau chiar conducătorilor țării.

Nu vă ascund un fapt la care am contribuit direct: creșterea tirajului publicației *Cuvânt Moldovenesc*; din primăvara eliberării popoarelor din Imperiul Rus ajunsese până la 15.000 de numere și pătrunsese adânc în lumea satului basarabean. Ulterior, am aflat că, împreună cu calendarele religioase, gazeta noastră trecuse de 100.000 de apariții pe an.

Am avut iarăși ocazia să afirm, într-un articol, că proclamarea independenței Ucrainei a fost pentru noi un exemplu și spuneam atunci că, prin despărțirea Ucrainei de Rusia, Basarabia a ajuns cu totul dezlipită de Imperiu, iar noi am rămas *fără stăpânire înaltă*. Articolul meu se încheia cu acest îndemn: să deschidem Sfatul Țării, din sânul căruia să alegem cea dintâi stăpânire a Basarabiei autonome.

În aceeași epocă, a punerii temeliilor, am exprimat, într-un articol din primăvara anului revoluției, o părere asupra sărăciei moldovenilor noștri și am început cu prima pricină a ei, care am considerat că ar fi întunecimea care îi ține pe loc, în obiceiurile și deprinderile rele; a doua o să vă mirați când v-oi spune-o, este beția, care de multe ori e practică ca un refugiu față de

asprimea vieții și, am adăugat eu, proasta gospodărire, fiindcă moldovenii noștri vând ieftin și cumpără scump, și aici am recomandat acele întovărășiri cooperative care ar fi de mare folos. Poate am adăugat și alte necazuri ale țăranului nostru, dintre care nu ar lipsi risipa și delăsarea, amândouă surate și dușmane ale chivernisirii.

În anii care au urmat Unirii, am dat ghes la o activitate care s-a oglindit în diferite publicații: *Viața Basarabiei*, *Cuvânt Moldovenesc*, *Pământul* și altele, cu ecou în viața provinciei răpite de un Imperiu rapace.

În martie 1940 am ajuns președintele Societății Scriitorilor din Basarabia; în 24-25 ale lunii s-a ținut prima Adunare Generală unde au luat cuvântul și românii transnistreni. A urmat tragedia din iunie 1940, când ultimatumul sovietic a rupt din trupul României poate cea mai frumoasă și bogată provincie a sa. Protestul pe care l-am adresat pe 2 iulie întemeietorilor României Mari în fața cedării către sovietici a unor teritorii românești l-am semnat alături de Iuliu Maniu, de Gheorghe Brătianu, Nicolae Iorga, G. G. Mironescu, Ion Mihalache, Alexandru C. Cuza, Ion Costinescu, M. Oromolu, Virgil Madgearu, Gheorghe Polizu-Micșunești, Ion Lugoșianu, Pamfil Șeicaru și alții.

În paralel, în Parlament, basarabeanul Ștefan Ciobanu, senator, cu inima frântă de durere, lansează un strigăt de revoltă împotriva noii uzurpări a Basarabiei de către Uniunea Sovietică, punând accentul pe faptul că poporul român din Basarabia a împărtășit soarta întregului popor român, a participat la formarea individualității sale etnice și la apărarea existenței sale naționale, subliniind că Basarabia nu a avut niciodată și nu putea să aibă

vreun contact politic cu statul rus. A mai spus delegatul nostru că o serie de istorici și sociologi slavofili au recunoscut că Basarabia este românească și toate recensămintele făcute până în 1940 arată că populația românească din Basarabia nu și-a pierdut niciodată conștiința națională. Mai menționa Ștefan Ciobanu că, în cursul celor 22 de ani de viață, analfabetismul promovat de regimul rus a dispărut aproape cu desăvârșire, iar minoritățile ar trebui să știe că s-au bucurat de drepturi pe care nu le-au avut sub Imperiul Romanovilor. Discursul se încheia cu un apel la lumea civilizată, care atrăgea atenția asupra tragediei unei populații majoritar românești.

Mai târziu, la București, am relatat haosul și ticăloșiile celor care ne-au fost vecini și prieteni de circumstanță, ca și manifestarea unor etnii care s-au grăbit să transforme bisericile în săli de dans pentru pionieri și bațjocura a ceea ce a fost tradiția religioasă a basarabenilor. Chișinăul, ulterior, și-a dublat populația cu venetici de tot soiul, iar o informație care m-a impresionat peste măsură a fost culeasă de la Radio Moscova, care a anunțat că nu se mai doinește târăgănat ca altădată și se dansează săltăreț, iar eu am completat... într-adevăr, în Basarabia nu se mai dansează deloc fiindcă se plânge. Am mai dus și alte acuzații celor care ne-au cotropit pământul, printre care și mențiunea că guvernul bolșevic de la Petrograd, încă din noiembrie 1917, a afirmat libertatea popoarelor neruse și drepturile lor de a-și hotărî singure soarta, chiar despărțindu-se de Rusia. Iar, în ceea ce privește raporturile cu Ucraina, U.R.S.S. a uitat că Rada Centrală Ucraineană a trimis un reprezentant în Sfatul Țării, care a salutat Parlamentul Basarabiei. Am încheiat

folosind cuvintele lui Lenin: *Dreptul la viață de sine-stătătoare îl au toate popoarele care au fost cucerite și subjugate, în decursul veacurilor, de către Rusia țaristă, deoarece s-a văzut că traiul minorităților nu numai că a regresat sub stăpânirea rusească, dar a împiedicat și progresul rusesc.*

Evenimentele au mers, pe urmă, învolburate și, după ce am organizat Congresul Ostășesc Moldovenesc al soldaților și ofițerilor și le-am spus ostașilor că în ei este toată nădejdea țării și că vrăjmașii nu sunt numai la hotare, ci chiar în mijlocul nostru, am trecut la actul memorabil din 27 martie 1918, când am votat unirea Basarabiei cu România, cu o majoritate de voturi și cifre pe care le rețin chiar dincolo de mormânt: 86 pentru, 36 de abțineri și 3 contra. După eveniment m-am dus, cu Daniel Ciugureanu, Ion Pelivan și Ștefan Ciobanu la Iași și, pe urmă, ne-am dus la frații noștri de la Cernăuți, iar la 1 decembrie 1918 am votat cu toții Unirea cu Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul. Ca să ajungem mai tari și să fim auziți, am dat mâna cu Partidul Țărănesc din România și am fost permanent membru în conducerea sa, împreună cu istoricul Teofil Sauciuc-Săveanu, cu Constantin Stere și alții.

În perioada interbelică activitatea mea a inclus ocuparea demnităților de senator, deputat, ministru, dar, indiferent ce funcții politice am avut, n-am încetat o clipă să lupt împotriva abuzurilor, corupției și să cobor printre țărani, atât de dragi mie, ai Basarabiei.

Nu mai știu cine dintre noi i-a curmat șuvoiul amintirilor:

– Știm că ați avut cândva și o altercație cu Jandarmeria Română...

- Aș fi vrut să trec peste acest incident, care nu numai că m-a durut și revoltat moral, dar nu-mi închipuiam că un deputat al Parlamentului român poate să fie pălmuit de un tânăr locotenent de jandarmi, care nici nu văzuse frontul, asta petrecându-se chiar în cabinetul prefectului de Soroca. Din nefericire, am declarat și în Parlament, Basarabia noastră, cu răzeși de sute de ani și intelectuali luptători, a fost tratată ca un soi de colonie, unde erau dislocate cele mai de clasă elemente din aparatul administrativ. Fenomenul acesta cuprinsese chiar și selecția cadrelor din unele unități militare.

Colonelul Sachelarie i-a pus o întrebare frontală:

- Domnule Președinte, considerați, după atâția ani de luptă națională, că această provincie de frontieră a României a fost suficient de înarmată moral și material de politicieni?

- Nu, categoric nu. Pe cât erau de ascultați frunțașii ardeleni în pricinile lor, în Parlament, pe atât eram noi de amânați, câteodată chiar ignorați. O singură dată, am în minte, s-a produs trezirea, dar asta a durat o zi-două, atunci când, din inițiativa sovietelor, s-a organizat răscoala de la Tatar-Bunar și, poate, și-au dat seama că apele Nistrului nu sunt destule ca să ne apere de o putere care înlocuise vocația istorică imperială de panslavism cu ofensiva unei ideologii tot atât de rapace și necruțătoare.

- Ce-a fost atunci și acolo?

Colonelul a luat-o pe ocolite, cu atât mai mult cu cât aflasem - pe sub mână, de la niște *jândari* de-ai lui - că Vladimir Sachelarie fusese, cândva, și sublocotenent la Grăniceri și că participase *de facto* la înăbușirea răscoalei din sudul Basarabiei.

- Aparent n-a fost mare lucru, dar răzmerița, ca să-i zic așa, a scos în prim-plan, pe de o parte, implicarea unor agenți sau/și ofițeri sovietici și existența unei îndelungi și minuțioase pregătiri, atât a momentului declanșării insurecției, cât și a capacității combative a trupelor noastre. A fost un examen sever al posibilităților noastre reactive, ca să spunem așa, în fața unei minirevoluții care, în primele faze, a antrenat mii de locuitori alogeni; aceștia au percutat subit la provocările unor agenți și conducători, unii localnici, alții de peste Nistru; ei au pus stăpânire pe câteva sate, printre care Tatar-Bunar, Nikolaevka și alte câteva; aici, după ce au asasinat organele administrative, unele cu întreaga familie, au declarat înființată o republică sovietică, în contextul fals, *proclamat* de insurgenți, al retragerii trupelor române de pe teritoriul Basarabiei. Riposta noastră a fost dură și imediată, prin cele 4 regimente de infanterie și unul de artilerie. De remarcat că, într-un sat... până la sosirea trupelor legale și regale, populația mixtă româno-germană, folosind armele, a respins rebelii, provocându-le pierderi grele. În pacificare s-au făcut și excese; au fost executate fără mandat și judecată câteva loturi ale rebelilor, dintre cele care se dovediseră criminale. Dar epopeea acestei răscoale, de mici proporții, a fost speculată la scară europeană și mondială de cei care pregătiseră, moral și material, un *experiment* asupra stării de spirit a populației autohtone și a organizării aparatului său administrativ.

Procesul - fiindcă a existat un proces - a inclus peste 500 de indivizi; surpriza a fost cu atât mai mare cu cât câțiva ziariști străini și mai ales figura emblematică a stângii franceze, Henri Barbusse, s-au oferit să apere „cauza” rebelilor în mod gratuit,

nesiliți de nimeni și din proprie inițiativă; Barbusse era deja în slujba Sovietelor și a condamnat public intervenția armatei române și victimele provocate de ea. La fel de slugarnică a fost și presa română de stânga, excelând condeiele unor directori de ziar...

În concluzie, Tatar-Bunar trebuie luat ca un semnal de alarmă, primit de sfânta noastră burghezie, pornită în iureș, după dublarea teritoriului național, spre căpătuială și ignorarea uriașului său vecin de la Răsărit. O analiză obiectivă a fost raportul citit în fața Parlamentului de către Subsecretarul de Stat Guță Tătărăscu. Raportul releva aspecte care, inițial, au părut minore, dar care ulterior au căpătat importanță. Evenimentele care au dus la izbucnirea răscoalei au fost îndelung pregătite de Moscova și au avut ca scop final compromiterea autorităților române în provincia nou alipită Regatului Român și descurajarea, prin teroare, a aparatului guvernamental instalat în Basarabia. Acțiunea a fost conjugată și cu *raidurile* comitagiilor de la frontiera noastră meridională. Din informațiile M.St.M. am aflat de implicarea în aceste evenimente a unui birou comunist de la Sofia, care a dirijat și susținut incursiunea celor 20 de teroriști, îmbarcați pe coasta bulgară în cinci bărci cu motor.

În același context se pot înscrie și gravele incidente de frontieră petrecute în Polonia, izvorâte din aceeași sursă.

Domnilor, pot spune, cu mâna pe inimă, că parlamentarilor noștri, dacă voiai să-i indispuși, le pomeneai de prezența, la Est, a unei armate de zeci de ori mai numeroasă decât a noastră, care ne pândește și ne dorește sfârșitul.

România Întregită a fost un vis trăit numai de cei care au stat sub cnutul Țarului și, poate, și de câțiva ardeleni care-și mai

aduceau aminte de legile sclerate ale lui Aponyi, care a desființat sute de școli românești în Ardeal, sau de jandarmii maghiari, cu pene de cocoș la chipiu. Iar singurul om de valoare care a reprezentat Regatul României, mai bine decât toate ambasadele la un loc, a fost Nicolae Titulescu, ales de două ori președinte al Ligii Națiunilor. Când l-a scos Vodă Carol din scaun, noi am rămas uluiți. Au circulat atunci două explicații care se contraziceau. Prima, că lui Buzilă ajunsese să-i fie teamă de faima, de dinlăuntrul țării, a diplomatului român și de prestigiul său în exterior. Deci, într-un moment de cumpănă mare, suveranul l-a eliminat pe marele diplomat fără scrupule – și în ajunul unui pact de înțelegere cu U.R.S.S. A doua versiune este la antipod. Titulescu a fost înlocuit tocmai pentru că pune la cale o înțelegere cu sovieticii. Dar, mă întreb, eu, care nu pot fi bănuir de naivitate la vârsta mea, ce valoare ar fi avut un pact de neagresiune cu România pe masa tratativelor dintre Al Treilea Reich și U.R.S.S.? Și-ar mai fi adus aminte Stalin de un petec de hârtie, de o învoială diplomatică încheiată cu o țară condusă de moșieri și cu un rege în frunte?

I-am răspuns în cor:

– Nici vorbă! Ultimatumul din iunie 1940 ar fi fost același, cu același comportament și consecințe!...

A fost întrebat dacă se putea evita în vreun fel raptul.

Pan Halippa ne-a răspuns, încrâncenat:

– Da, dacă românii ar fi avut o diplomație flexibilă și eficientă.

Ne-am ascuțit urechile și l-am chestionat printr-o cascadă de întrebări:

- Ce puteam face în iunie 1940? Ar fi trebuit să ne împotrivim și să murim până la unul? Să fi urmat exemplul eroic al finlandezilor?

Ne-a răspuns calm, dar apăsător:

- Aici acuz pe toți consilierii, profesorii și parlamentarii care s-au împotrivit unui joc dublu care nu ne putea fi decât de folos.

- Adică?

- Păi, după ce alianții noștri tradiționali au asistat, cu mâinile încrucișate, la revenirea zonei industriale germane, de maximă importanță, Renania, și când o singură divizie franceză ar fi putut să curme planul lui Hitler de reînarmare, diplomația noastră și-ar fi putut închipui cursul pe care l-a luat Hitler după pronunțarea München-ului. Mai mult decât atât, Franța mai era bântuită și de Frontul Popular, cu adânci reflexe comuniste. Am mers orbește, pe nemți i-am ținut departe, ba chiar le făceam reproșuri, prin 1937-1938, că fac spionaj la noi în țară și că vom reacționa neplăcut față de ei. În vara lui 1940, Stalin a ales momentul optim, când Franța era îngenunchată, Anglia asediată, iar Germania obligată să cedeze rușilor teritorii pe care nicicând nu le posedaseră.

Am pierdut pământul secular al Basarabiei cât ai clipi din ochi, iar cele două consilii de coroană au fost jalnice, atât prin reprezentarea lor politică, cât și prin lașitatea unor căpetenii militare. Vă dau un exemplu grăitor: Rex l-a întrebat pe Florea Stănescu, șeful Statului Major, câtă muniție de artilerie avem pentru a susține frontul. Nici până acum nu ne-am dumirit ce l-a *propozit*, termen rusesc, pe general să mintă fără rușine, asigurându-l pe Vodă că în depozitele noastre nu aveam muniție

pentru susținerea frontului mai mult de două săptămâni! Minciună, o gravă minciună! O trădare consider și absența, în cele două consilii, a conducătorilor spirituali ai pământului dintre Prut și Nistru.

- De ce?!

- Se temeau, poate, că împotrivirea noastră ar fi fost atât de fățișă și legitimă, încât ar fi putut întoarce hotărârile abandonului. Restul îl știți. N-am să înțeleg niciodată și de aceea nu pot să uit și pe durata acelor zile cumplite mă tot întrebam: de ce? 22 de ani m-am străduit, de la tribuna Parlamentului sau din fruntea unor ministere, să aduc în Basarabia pace și liniște și n-am încetat nicio clipă să scriu și, mai ales, să cred că populația Basarabiei era privită ca tolerată și vrednică de dispreț în Regatul României!

- Dar, ca deputat în Parlament, nu ați avut niciun moment când ați fost tratat ca un străin?

- Eu nu, dar alții, din păcate, au fost acuzați că sunt agenții Kominternului. Să fim înțeleși. Revenirea Basarabiei la Patria-Mumă o consider un miracol, eu, care am trăit momentele pe muchie de cuțit! Să vă explic de ce: câteva luni de zile, dacă întârziam acel 27 martie 1918 al unității noastre și unirii ulterioare cu România, Ucraina și-ar fi desăvârșit statutul, independența și suveranitatea, înghițându-ne cu ușurință și pe noi. Aiasta este prima slobozenie pe care am avut-o. A doua ne-a venit fără zăbavă: prezența și intervenția diviziilor de ostași români căliți în lupte și a guvernului de la Iași, favorabil cererii noastre față de Unire. De multe ori mi-am pus întrebarea: dacă ostașii Țarului nu ar fi produs debandada prin părăsirea frontului, noi, basarabenii, am fi putut realiza ceva?!

*

Ne obișnuisem cu fostul Președinte al Sfatului Țării. Ascultam cuvântul său dintr-un dublu interes. Primul, legat de mărturia sa *de visu*. Halippa participase, prin destinul său, la cele două revoluții care aruncaseră la fund unul dintre marile imperii ale lumii. Ceea ce ne uimea pe noi, ca spectatori, era bogăția amănuntelor relatărilor, alături de care nu lipseau, însă, nici talentul oratorului, nici virtuozitatea portretistului. Tabloul vieții politice din interregnul celor două războaie l-a colorat cu cele mai variate tușe, legate atât de atmosfera, în general, patriarhală a României Mari, cât și de virulența și, câteodată, amploarea unor procese ce îmbrăcau marile partide în responsabilități ce s-au dovedit, până la urmă, a fi funeste pentru destinul României Mari. În relatările legate de galeria oamenilor politici se simțeau în glasul său și note emoționante, traduse prin întâlniri trăite în împrejurări diferite.

Coțofană, tânăr sosit de curând în rândurile noastre, dornic să se instruiască, a murmurat o întrebare către magistrul:

- Dar, dintre dumneavoastră, basarabenii de frunte, cine a fost cel mai împlinit?

Halippa, contrar așteptărilor noastre, a căzut pe gânduri:

- Mi-e greu, tinere, să spun, dintre atâtea vârfuri, care a fost cel mai înalt și, deci, cel mai văzut și poate cel mai admirat.

A stat o clipă-două și ne-a cuprins pe toți într-o privire:

- Cred că a fost Constantin Stere și, foarte aproape de el, Ion Pelivan. Ei ar putea fi așezați lângă marii comandanți spirituali ai lumii antice, lângă un Pericle, Temistocle, Leonidas etc. Cei ca ei

au salvat viața și onoarea cetăților conduse, dar au avut parte de ceea rămâne o constantă a firii umane de-a pururi: nerecunoștința.

Stere a fost mâna dreaptă a lui Ion I. C. Brătianu până la declanșarea războiului. Pe urmă, în măsura în care noi căutam să ne apropiem de Rusia Imperială, Brătianu s-a îndepărtat de emulul său, sfârșind prin a-l condamna pentru alianța cu Rusia, dușmanul cel mai mare al vieții sale. Rămânerea în București a lui Stere, unde a fost și directorul ziarului *Lumina* (aruncat în tranșeele armatei române) a însemnat, fără îndoială, un act condamnabil. Dar în lumina celor mărturisite de diferite voci, se pare că însuși premierul Brătianu l-a rugat – de altfel, același lucru s-a petrecut și cu Marghiloman – să rămână în teritoriul cucerit pentru a *îmblânzi* ocupantul german și nu numai. Procesul care i s-a făcut și care-l putea duce la execuție, fiind învinuit de înaltă trădare, a fost, după câte știu eu, oprit chiar de Casa Regală. A fost un gest pe care opinia publică l-a aflat mai târziu și l-a prețuit, cu atât mai mult cu cât Stere, într-o feroare greu de explicat, propusese nemților demiterea regelui și a familiei sale. A mai fost o față a eroului nostru, puțin cunoscută, care s-a împletit cu retragerea sa din viața politică și angajarea pe un tărâm unde a excelat, chiar fără rival: literatura, cu romanele sale biografice, în care se reflectă o maturitate a creației aproape fără concurent. Aș încheia portretul lui Stere amintindu-vă de cele trei volume ale sale: *Lutul*, *Vania Răutu* și *Hotarul*. În ultimul, printr-o uluitoare putere de evocare, Siberia își va găsi, prin exilul său, cea mai reușită înfățișare, într-un peisaj înfricoșător. Acolo și-a încrucișat pașii cu aceia ai viitorului mareșal al Poloniei,

Pilsudski, și chiar cu ai viitorului lider al revoluției, Lenin (Ulianov). La bilanț, pentru mine, Constantin Stere va rămâne basarabeanul cu cele mai nobile virtuți umane.

Periplul personalităților de dincolo de Prut îl planificasem ca pe stivuirea unei grămezi de bârne: cele mai grele deasupra, ca prin greutate și dimensiuni să țină strâns pe cele mai reduse. Urma să-l avem pe Ion Inculeț. Ne pregătisem cu grijă ghemul de întrebări și hotărâsem să-l chestionăm mai adânc pe acele luni de zbucium care au precedat unirea Basarabiei în condiții atât de vitrege pentru România, după acea nefericită pace de la București.

- Despre Inculeț, a început povestea din urmă Pan Halippa, aş putea să vă grăiesc multe: era mai mic decât mine cu un an și descindea din satul Răzeni, ajuns pe urmă în județul Lăpușna. Era mai scund decât mine și după un *exercițiu* teologic la Chișinău, a absolvit Facultatea de Matematică și Fizică la Petersburg. Revoluția din februarie l-a prins la Petrograd și a izbutit să ajungă deputat în Sovietul Capitalei. Ajuns la Chișinău, reușește să fie ales deputat în Sfatul Țării, militând pentru profunde transformări social-politice. În noiembrie 1917 este ales, prin vot, președinte al Sfatului Țării, iar în 24 ianuarie proclamă, printr-o majoritate de voturi, independența Basarabiei față de noua putere a sovietelor. În 27 martie, după numeroase tratative, inteligent conduse, Sfatul Țării decide, cu o majoritate de voturi, Unirea cu România a ținutului dintre Prut și Nistru. Aici aş adăuga că am avut și câteva grupuri compacte de potrivnici. În primul rând, pe aceia care, sub o formă sau alta, erau agenții FRONTOTDEL-ului de la Odesa, partizani ai unor legături

puternice cu Petrogradul răsculat. Alții, dintre care mulți evrei, vedeau în puciul de la Moscova o șansă ca Basarabia să rămână, mai departe, un ținut controlat de noii conducători ai Rusiei. Și, în fine, câteva nefericite familii cu obârșie veche, românească, dar deznaționalizate, rusificate; acestea își pierduseră de mult timp rădăcinile istorice, ba chiar unele, puține la număr, intraseră în regimul privilegiat ale Rusiei Imperiale, cu acces direct la Curte. Atitudinea lor antinațională și antiunionistă se lega și de faptul că Sfatul Țării se pronunțase pentru o imediată și profundă reformă agrară. În fruntea lor era marea familie Krupenski.

Ion Inuleț era, aș putea spune, opusul meu, un om calm, liniștit, dar cu un înzestrat simț politic, care l-a adus în preajma primului ministru Ion I. C. Brătianu. Ceea ce ne-a unit, însă, până la confundare, au fost iubirea nestrămutată pentru țaranul român și reforma agrară, care trebuia săvârșită cât mai repede cu putință. S-a stins în anul tragic, 1940, când fruntariile noastre dinspre Răsărit au fost zdrobite de Armata Roșie.

În ziua următoare am vrut să ne facă portretele personalităților pe care le cunoscuse în cei 22 de ani de trăire în România Mare. În galeria lor, printre primii, figurau: Grigore Iunian, Constantin Argetoianu, Iuliu Maniu, Ion Mihalache. De ultimul, oaspetele nostru era chiar fascinat...

- Dar înainte de a-i lua la rând, nu pot să nu vă pomenesc de cel care mi-a fost prieten și care a cunoscut și el întunecimea Siberiei, Ion Pelivan. A absolvit, ca și mine, seminarul la Chișinău și pe urmă și-a completat studiile superioare la Dorpat. A fost cel mai activ militant dintre noi și s-a opus rusificării Basarabiei de către administrația imperială a guberniei, care făcea apel la cele

mai diverse și condamnabile mijloace. Lui Pelivan i se datorează, indiscutabil, faptul că județul său, Bălți, a aderat la actul Unirii, în martie 1918. L-a preocupat și pe el, ca pe noi toți, unioniștii, măsura în care Regatul României urma să înțeleagă necesitatea imediată a rezolvării unor probleme, printre care cea mai importantă era aceea social-economică a țăranimii; de altfel, aceasta a fost abil folosită de bolșevici prin Decretul nr. 1 de împroprietărire a milioane de mușici. A avut parte, însă, de o moarte cumplită, fiind ucis bestial în *abatorul* personalităților politice, Sighet, temnița blestemată unde au pierit și Iuliu Maniu, mitropolitul Ioan Suceu, amiralul Nicolae Păiș, istoricul de frunte Gheorghe Brătianu și atâtea alte somități ale neamului nostru...

A doua zi, însă, cronica și-a întrerupt firul, fiindcă, peste noapte, fostul președinte al Sfatului Țării ne-a părăsit pe drumul Gulagului românesc..., fără măcar să ne fi putut lua rămas-bun din priviri!

8

MIROS DE PRAF DE PUȘCĂ LA GHERLA

Mesajul – răspuns l-am expediat chiar a doua zi.

Același Mache era în transmisie. S-a folosit limba franceză, cu prescurtări. Nu a durat mai mult de două-trei minute, bătut pe același canal – țeava caloriferului – în timpul prânzului, atunci când milițienii erau ocupați cu distribuirea hranei. S-a reluat, seara, în aceleași condiții de securitate.

Cuprinsul: o revoltă a deținuților din Gherla presupune angajarea a cel puțin două paliere, adică circa o mie de oameni, dispuși să intre într-o grevă pe care nici măcar o majoritate n-ar fi acceptat-o. Dacă se declanșează numai într-un mediu restrâns, ea poate fi înăbușită brutal, din prima mișcare. Obligatorii erau legătura cu fabrica și antrenarea ei în acțiune. În situația de fapt și după regulamentul intrat recent în vigoare, măsurile represive sunt admise până la folosirea armelor de foc în caz de rebeliune și de atacare a organelor de pază. Era de presupus că se va invoca acest pretext pentru o intervenție masivă din partea administrației.

Întrucât pierderile vor întrece avantajele ipotetice, nu suntem de acord cu declanșarea grevei generale. Ultima frază am rugat să fie transmisă de două ori. Hotărârea o luasem după câteva ceasuri de opinii, unele afirmate răspicat. I-am ascultat cu atenție – fiind cel mai bătrân în ani de temniță – pe cei care aveau în palmares măcar câteva zile de grevă, dacă nu chiar o săptămână-două de chin și umilințe. Cunoșteam și maniera în care se administra, sub pretextul supraviețuirii *grevistului*, o alimentare forțată mortală; de câteva ori, am constatat, cu groază, că se greșea inserarea tubului cu lichid și, în loc să meargă pe tractul obișnuit, era împins în trahee, iar deținutul murea, sufocat, în câteva minute.

Refuzul se mai datora și altor motive, între care aplicarea celor douăzeci și cinci de lovituri de pedeapsă; acest tratament putea degenera, oricând, în folosirea unor mijloace dure, care duceau, nemijlocit, la schilodire sau chiar la pierderea vieții.

Se mai adăugau izolarea penitenciarului la marginea orașului - unde numai morții de la Rózsa Sándor ne-ar fi putut ajuta, cu duhul lor, chiar din apropierea zidurilor - și absența unei autorități (Procuratură, tribunal) în urbea Gherlei.

În consecință, decesele ar fi fost nenumărate; exista o discrepanță totală între capacitatea de rezistență fizică a celor care erau dispuși să declanșeze răzmerița (cei mai mulți tineri frontieriști, până în treizeci de ani) și, la polul opus, o majoritate, epuizată, care forma patru cincimi din inventarul viu al pușcăriei, masă umană aflată într-o stare avansată de cașexie și măcinată de ani grei de temniță.

Am supus la vot și toți câți eram am dat un *veto*.

A urmat o pauză lungă până când mesajul nostru a ajuns la camera 87, la frontieriști, de unde pornise inițiativa grevei generale. Pe celular părea că totul se liniștise. Într-adevăr, nu mai număram kaloriile; devenisem niște umbre și ne clătinam când ne sculam de pe priciuri.

În 9 iunie, după ce luasem prânzul, mi-am auzit numele strigat pe vizetă, poruncitor: „Fă-ți bagajul!”. Abia am reușit să-mi iau rămas-bun, din ochi, de la ai mei camarazi și am și primit un ghiont zdravăn din partea lui Nichi, un nemernic de sergent-major, care mi-a spus să o iau înainte, conform regulamentului.

În câteva minute am ajuns în curtea mare a penitenciarului și, în pas alergător, am trecut de poarta a treia.

- Ia-o la dreapta, banditule, și o să ajungi unde meriți!

Mai fusesem o dată pedepsit cu câteva zile la Zarca Gherlei, o clădire dreptunghiulară cu două nivele. Jos, la subsol, două-trei celule, 1,5/2,75 m pentru condamnații la moarte, iar sus, parter și etaj, câte nouă celule pe nivel.

M-a dat în primire unui gabor cu o mutră acră, care părea trezit din somn. A urmat o aventură care mi-a salvat, totuși, viața. Ușa de fier s-a deschis la numărul 131, agățat sus, pe un suport metalic și am intrat cu sufletul îndoit. Înăuntru m-a întâmpinat un tânăr de circa 25-28 de ani, cu părul vâlvoi – deci, ieșit din regulament – care mi-a întins mâna, liniștit și binevoitor:

- Mă numesc Alexandru Constantinescu. Am o condamnare de douăzeci și cinci de ani, mi-a zis el. Am avut o anchetă grea. Sunt din Moldova și... am tulburări psihice, din când în când,

după care nu-mi mai aduc aminte ce-am făcut. V-aș ruga ca atunci când constatați că aș fi în preajma unei crize să vă puneți la adăpost, să bateți la ușă și să-mi plângeți de milă...

L-am întrebat imediat dacă este vorba de epilepsie sau o altă afecțiune. Mi-a luat cuvintele din zbor și mi-a spus că a fost ofițer de Securitate și că a fost torturat, la Ministerul de Interne, de către unul dintre vestiții călăi, numit Brânzaru – fost boxeur de categoria grea. S-a angajat în M.A.I. și a fost folosit în anchetele unde, de multe ori, anchetații decedau.

În celulă spațiul era și mai restrâns prin prezența a două paturi de fier peste care erau așezate două saltele de paie, al căror conținut devenise, între timp, un rumeguș. Fereastra era mică și cetluită cu bare de fier, care aminteau simbolul legionar („Gardul”).

Zilele treceau pline de poveștile pe care, cu talent, tânărul meu camarad se ambalase să mi le prezinte, într-o cascadă de mici întâmplări și evenimente din viața lui. Era fiul unui învățător dintr-o comună de pe lângă Vaslui, iar tatăl lui luptase la Cotul Donului și scăpase din infernul de acolo. Avea, fără îndoială, un vădit talent literar. Iar, când a dorit - și nu l-am oprit - să înșire destinul clasei sale într-un roman pe care îl botezase ad-hoc *Clasa eminentă*, i-am mărturisit admirația mea și îndemnul ca talentul pe care i l-a dat Dumnezeu să nu-l îngroape, ci, dimpotrivă, să-l înmulțească.

Și zilele au curs pe un uluc nevăzut, până în dimineața zilei de 18 iunie. Zi frumoasă, cu cer senin, cu vuietul motoarelor din fabrică, cu forfota *dreptului cu mâna*, șuții care-și pregăteau căruțele ca să plece în oraș, cu milițienii pe capră, să ducă

produse și să aducă merinde. Din păcate, fiind la parter, un zid de aproape trei metri ne obtura vederea către poarta întâi și a doua și numai imaginația ne ajuta în realizarea unui *matineu* în temnița Gherlei.

Înainte de toaca premonitoare a prânzului și a declanșării convoaielor cu *potol* către celularul principal, urechea – care este cel mai important organ de simț, chiar înaintea văzului – ne-a adus la cunoștință un vuiet sinistru...

Mai întâi ni s-a părut că unul sau mai multe motoare ale fabricii au luat-o razna. Ne-am dat seama, însă, după câteva minute, cu urechea pusă pe tabla de fier a ușii, că urletul nu era mecanic, ci uman.

Eram cu Alecu, colegul meu, parcă lipiți de fier și încercam să dăm o explicație zgomotelor care începuseră să devină distincte și care, din când în când, marcau, parcă, unele cuvinte sparte, lozinci și chiar și sunetele înăbușite ale unor obloane care, nu de mult timp, la începutul lui 1957, ne obturaseră complet lumina înlăuntrul celulelor, sub pretextul unei totale izolări a *bandiților* de viața de afară.

Am trecut repede la perete și am întrebat dacă au aflat ce se petrece în celularul mare, de acolo de unde proveneau urletele și bufniturile. Peste aproximativ o oră s-a dat alarma și, conform regulamentului, ne-am aliniat pe dușumea, dar cu urechile ațintite către vacarmul care crescuse în intensitate. Acum se distingeau clar protestele deținuților: *Jos cu directorul-călău! Vrem mâncare, nu lături! Vrem pachete și legătura cu familia! Vrem vorbitor! Nu suntem condamnați la moarte!* Și, în pauze, se auzea un fluierat strident, sporit de un *huo* general!...

Pe la 2-3 p.m., odată cu un paroxism al rebelilor de la ferestrele etajului 3 – *frontieriștii*, căci ei erau – am auzit, distinct, primele focuri de armă. Îngroziți, am luat, pe loc, hotărârea ca și noi, de aici, de la Zarca Gherlei, să ne manifestăm protestul față de regimul de exterminare la care eram supuși.

M-am ridicat în picioare, am pus mâna pe galent (papuc de lemn) și m-am repezit la ușă. Gestul ce urma să se petreacă nu era lipsit de rațiune și logică. Chiar dacă le spuseseam de *planul* declanșării unei revolte care să cuprindă întreg penitenciarul, odată declanșată, noi nu puteam s-o ignorăm, chiar dacă eram în Zarca Gherlei.

În clipa în care mi-am încordat brațul să lovesc, am simțit în ceafă o lovitură puternică precum aceea aplicată cu un ciocan. M-am prăbușit, iar când mi-am revenit în simțiri, Alecu Constantinescu, nebunul, mi-a rânjit duios:

– Coane Radule, ce folos aveam și cu ce-i puteam ajuta pe *frontieriștii* de pe celular? Nici măcar protestele noastre răcnite pe fereastră nu puteau fi auzite. În plus, noi am fost aduși aici ca și cei mai periculoși și fii sigur că o grupă de ciomăgași de-abia așteaptă să dea năvală peste noi, iar dacă s-a ajuns dincolo la împușcături, nu văd de ce n-ar fi permise și aici. Așa că... să mă ierți că te-am pocnit, dar cred că am salvat viața multora de aici, inclusiv pe a dumitale.

Ceafa mă durea prea tare ca să mai aplic o analiză logică evenimentelor și comportării companionului meu, dar după ce răzmerița a fost potolită și s-a tras cu armele automate, într-o seară, în schimbul de noapte, sergentul-major Potcoavă a deschis ușa de fier și a răcnit:

- Bă, voi nu faceți curățenie în fața celulei voastre? Ia pune mâna pe șomoilogul ăsta și șterge podelele astea din față că-s pline de murdărie, ca la porci!

M-am așezat în genunchi și am tras cu cârpele peste tot până în fundul palierului.

Când am terminat, Potcoavă a răcnit:

- Bă, am să te mai pun și mâine să mai tragi un rând, că n-ai învățat la universitate, că nu ți-a plăcut acolo!...

Aprecierea a fost însoțită de o înjurătură în care fusese inclusă o bună parte din familia mea!

Înainte de a mă apropia de celulă mi-a șoptit:

- Bravo vouă, că ați avut minte să nu doborâți obloanele și să răcniți. Mureați ca proștii și vă rupeam oasele degeaba!

M-a împins în celulă, nu înainte de a-și pune mâna discret pe spatele meu, în semn de rămas-bun!

9

RECORDUL NAȚIONAL AL GREVEI FOAMEI - MARIN COCIORAN

Totul s-a petrecut într-un vârtej de scrâșnet de ivăre trase și de înjurături scurte, peste care o poruncă ne-a cutremurat:

- Aruncă-l de pe targă, dă-l în p... mă-sii!

Oblonul s-a deschis și, la lumina alb-gălbuie a becului de 25 de wați, am văzut un trup rostogolit în micul spațiu ce despărțea de ușă cele două priciuri de lemn. Am sărit să-l luăm în primire pe noul venit, care horcăia îngrozitor.

La numărul matinal, sergentul Nichi ne-a întrebat, curios:

- Bă, a crăpat ăla de azi-noapte?

Și-a întors apoi capul către mine și mi s-a adresat direct:

- Să ai grijă să nu-l ții mort în celulă și să-l raportezi imediat.

Până spre prânz am încercat să-l descoasem pe cel care nu-și revenise dintr-o stare vecină inconștienței.

- Cine sunteți, cum vă cheamă, de unde veniți?!

Întrebările noastre curgeau precum umbra unui alergător. Cu chiu, cu vai am reușit, după ce s-au strâns gamelele de prânz, să aflăm, din silabele rostite cu greu, sacadat:

- *Sunt Ma-rin Co-cio-ran și sunt* - a făcut o pauză, a tras aer în piept și și-a umezit buzele - *în gre-va foa-mei...*

Ochii îi erau pierduți în fundul găvanelor și parcă a așteptat să-și șoptească identitatea.

Aveam ceva experiență în privința ultimului act de protest și împotrivire a deținutului în fața unei administrații surde și oarbe în fața ignorării regulamentului. Trăisem o experiență cu sfârșit tragic în vara lui '49 în penitenciarul de la Craiova, care ne transformase, într-o săptămână, în muribunzi; altă experiență, de scurtă durată, se consumase cu două luni înainte, chiar în celula 131, fiind curmată de doctorul Sin, al cărui sfat mi-a fost stea polară. Mi-a șoptit, cu o nuanță gravă, că de-ar face tot celularul grevă - și știam că sunt acolo vreo 2.500-3.000 de deținuți - ar putea interveni, altfel, greva mea s-ar fi sfârșit odată cu propria viață. Atunci m-am convins, pe propria piele, că suprimarea hranei are un calendar sigur și prompt și, indiferent de la ce prag fiziologic pornești, simptomele și etapele sunt aceleași: de la neputința de a rămâne în ortostație, ce survine în a șasea sau a șaptea zi, până la sleirea salivei, dublată, mai târziu, de absența masticăției. Ceea ce mi s-a părut mai primejdios este că, după primele zile, când foamea, într-adevăr, te mistuie, urmează, în a doua săptămână, o veritabilă ataraxie, o așa-zisă liniște în care intri și care precede lupta organismului împotriva morții prin epuizarea până la ultima celulă vie a ficatului.

După prânz a sosit sanitarul, însoțit de un milițian necunoscut și i-au administrat, fără să aibă aprobarea victimei, o alimentație artificială. Un tub introdus pe esofag deversa în organism un cocteil de produse energizante. Din păcate, Marin Cocioran nu dorea acest ajutor, iar sanitarul nu părea să fie îndemânatic în astfel de ocazii.

Zacerea victimei a fost de scurtă durată și, în cele din urmă, spre groaza noastră, a celor ce auzisem că, de multe ori, tubul greșea direcția, ajungând în trahee, alimentarea forțată s-a comis. Rezultatul a fost pe de-a-ntregul surprinzător; Cocioran nu a mai vorbit cu noi, chiar dacă l-am refuzat pe sanitar atunci când ne-a cerut să contribuim la imobilizarea victimei.

Spre seară l-am auzit vorbindu-ne legat:

– Sunteți și voi la fel ca ei!

Am încercat să avem un dialog, dar refuzul său a fost total și numai a doua zi, după ce ne-a cerut apă, pe care a sorbit-o cu greu, ne-a dat o explicație, întretăiată de sughițuri și de închiderea pleoapelor.

Marin Cocioran căzuse cu o mică organizație din județul Dolj și cred că fusese chiar șef de lot. Era oltean get-beget și, din zilele și săptămânile ce au urmat, i-am înțeles gestul.

– Fac greva foamei, ne-a mărturisit, pentru voi toți, pe care vă acuz de lașitate. Și sunteți mii la Gherla. Vă înjură, vă bat și vă scuipă, nici animalele n-ar îndura atâta rușine și dispreț...

Am încercat să-i sugerez că nici noi nu suntem de pripas și ocazional în pușcărie, Liviu Popa îngroșând și înmulțind adjectivele la adresa mea.

Orice răspuns al lui Cocioran era bolborosit invariabil:

- Poate cândva ați fost eroi, dar ce folos! Acum ați ajuns niște sclavi și vă puneți unul altuia lanțurile la mâini și la picioare!

În fond, chibzuind, avea dreptate, dar o grevă nu se face și susține dintr-un orgoliu rănit de loviturile sau înjurăturile unui milițian. O grevă, ca să reușească, îmi declarase cândva mentorul meu, cu experiență îndelungată, Marin Predoaica, trebuie să îndeplinească câteva condiții. Prima, cea mai importantă, este să cuprindă toată sau aproape toată masa deținuților dintr-un penitenciar. A doua, cu aceeași încărcătură, să fie provocată sau să provoace un accident violent, în care administrația să fie vinovată. A treia, nu ajungi la grevă când ai un efectiv uman cu o rezistență fizică limitată, întrucât în primele două săptămâni ai deja zeci de decese. A patra și ultima condiție este reprezentată de șansa de a se face cunoscută în exterior și antrena populația civilă, lucru care știam că s-a petrecut la Craiova în '49 și la Târgu Ocna în 1950.

- În concluzie, bietul Marin Cocioran s-a autocondamnat la moarte! îi mărturiseam inginerului Popa.

Am încercat să iau legătura cu camarazii noștri de la camerele ce se înșirau la parterul și etajul Zărcii Gherla. L-am rugat pe un băiat de ispravă de la celula 132, Alexandru Niculescu, să ia legătura, prin morse, cu un student în ultimul an la Medicină, Mihai Lungeanu, de la etajul superior, un tânăr trecut prin reeducare, dar revenit imediat și cu o inimă de aur cât roata carului!

Au fost circa două săptămâni în care am asistat la agonia unui tânăr care nu avusese parte să fie înțelepțit de un veteran și nici de cuvântul Evangheliei care condamnă ferm suicidul!

Într-o dimineață a venit doctorul Sin, acompaniat de ofițerul politic Sucigan, care a rămas în ușă, cercetându-ne din priviri mai mult pe noi și mai puțin pe muribund. Marin Cocioran își trăia ultimele zile din lumea de aici! Împlinise peste 80 de zile de grevă, bătând toate recordurile de rezistență și de demnitate în fața unui regim care, nu numai că ignora mila și suferința, dar nu ținea cont nici măcar de propriul regulament administrativ.

Doctorul Sin a vorbit tare, ca să fie auzit de noi toți, dar în special de cel care era sigur că avea auzul redus:

- Înțelege, domnule Cocioran, că te găsești pe margine de mormânt. Pot să-ți confirm, ca medic, că-mi este foarte greu, dacă renunți chiar în această zi la grevă, să te mai pot salva. Ai urina roșie, pulsul 130, plămânul blocat de mucus; am însă datoria, ca doctor, să fac tot posibilul să fii repus pe picioare. Te rog să mă asculți - vocea îi devenise caldă, chiar duioasă - ai o familie, o mamă care te iubește și care dorește să te întorci la vatră! Nu-ți pierde viața - și l-am văzut cum și-a aruncat privirea către pragul ușii, și, nevăzându-l pe Sucigan, care dispăruse între timp - a continuat: pentru o ambiție, pentru oameni care, poate, nu au înțeles - uitându-se atunci la noi - că ești om!

Doctorul l-a mângâiat pe frunte, Cocioran și-a deschis pleoapele și din priviri am înțeles că va merge până la capăt!

Sin și-a ridicat privirile către noi și ne-a spus domol:

- Dacă ia o hotărâre bună - și a accentuat - să fiu imediat anunțat!

După cel mult două săptămâni, sergentul Potcoavă mi-a anunțat decesul lui Marin Cocioran.

Un martir, un erou sau amândouă la un loc?!

MAI APROAPE DE TINE, DOAMNE!

Rămăsesem singur și mutarea inginerului Liviu Popa se transformase, cum îmi plăcea să mă autocompățimesc, într-o *criză existențială*. Fusese omul care își împărțise bucata de pâine, este drept, mai mare decât a mea, fiindcă obținuse un regim medical care să-l ajute să scape de o congestie pulmonară care îl putea duce, negreșit, în mormânt. O bucată de pâine în temniță are valoarea unui bulgăre de aur comestibil!

Pentru a mă convinge să accept darul, m-a amenințat, parșiv, că declară greva foamei. Cu el împărțisem rigurile unui regim de zarcă, unde supravegherea era permanentă și înjurătura omniprezentă. La despărțire am reușit să ne îmbrățișăm și ne-am dat o întâlnire cât mai aproape! Făcând bilanțul, socoteam că, rând pe rând, pierdusem *tovarășii* pe care îi consideram parte activă și chiar protectoare din viața mea de la celula 131 Zarcă. Penultima îmbrățișare o avusesem cu Sandu Niculescu, student, parcă din Ploiești, care se oferise, după ce am pierdut priciurile de lemn, drept pedeapsă, să doarmă chiar lângă fereastră unde,

de multe ori - întrucât geamurile nu mai existau de mult - trebuia să suporte, pe față și pe trup, picăturile de ploaie ce se strecurau prin zăplazul de lemn.

Tot în șirul camarazilor în tranzit, cunoscusem doi tineri ajunși la Zarcă din motive pe care nu le-am putut reține. Unul era înalt, se numea Capotă, iar celălalt, scund, Marin Mihai. Amândoi aveau o condamnare redusă și-și îndeplineau visele viitorului cu dorințele prezentului. Am reținut rezultatul unei vizite făcute de Capotă la ofițerul politic Avădanei, zis Șchiopul. Plecase dimineață și s-a întors peste câteva ceasuri.

Părea furios și se întreținea cu prietenul său, Marin Mihai:

- Ce-și închipuia, dobitocul ăsta de ofițer politic, că eu sunt vreun ciripitor care să-i spun lui ce vorbesc camarazii mei? L-am ascultat încruntat și i-am spus să se uite în dosarul meu să vadă dacă am mai făcut ceva asemănător. Mi-a promis, nerodul, că poate să mă scoată din izolare și să-mi dea un loc bun în fabrică!...

Și Liviu l-a întrebat:

- Și dumneata ce i-ai răspuns?

- Că n-am nevoie, fiindcă eu mă simt foarte bine la Zarcă și am niște colegi foarte buni.

Avădanei a dat din cap, în sens negativ:

- Dumneata nu știi ce drepturi ai în fabrică, poți să ai pachete de acasă, cu scrisorică pentru ai dumitale și, mai ales, ți se va reduce din pedeapsă. Din trei zile, una ți se șterge.

A mai bâlbâit el și alte avantaje, dar eu am rămas mut și, când i-a făcut semn milițianului să mă scoată, m-am uitat în ochii lui și i-am zis:

- *Nu înghite ciupitul!*

Celălalt, Mihai Marin, era mai retras, cu vorbă mai puțină și erau zile când se cufunda într-o tăcere motivată, cred, de *dorul* de părinți, de casă.

Acum rămăsesem absolut singur și începusem să cred că Dumnezeu este prea departe ca să mă mai audă, că Sfinții și Mucenicii Săi au devenit fum, că pereții sunt muți și că am epuizat orice repetiție, de la rugăciune la poezie, de la amintire până la închipuire; începi să urli pe dinăuntru și să te abții pe dinafară, ca să nu le dai ocazie călăilor să se bucure, că ești într-un prag al disperării!

La celula 131, însă, în afara unui spațiu, măsurat în puțini pași, restul era confortabil. Legăturile mele cu celula învecinată rămăseseră în program, iar oaspetele, de seară sau de noapte, cunoscuta *măgăreață*, era prezentă pe orizontala, dar mai ales pe verticala celularului, aproape cotidian.

Într-o noapte de vară, când căldura din celulă se echilibra cu temperatura de afară, după stingere, am auzit glasuri și șoapte din canalul *calului de fier*. Am încercat și, în cele din urmă, am izbutit, să aflu sursa lor. Veneau de jos și se prelungeau pe gaura unde fuseseră instalate țevile de calorifer, care nu funcționaseră, poate, niciodată. *Calul de fier*, așa cum botezasem caloriferul, nu tropăise nicidecum, darămite să necheze și, într-un avânt pervers, să potolească gerul cumplit al nopților de iarnă, atât de aprige în nord-vestul României!...

Mi-am lipit, imediat, urechea de țevă. Întâi am deslușit câteva voci, pe urmă cuvintele s-au adunat și prepozițiile le-am legat de fiecare persoană. Erau trei, uniți prin același tragic destin. Fuseseră condamnați la moarte și sentința urma să se

aplice în curând. Aflasem, de la sergent-major Potcoavă, unde era locul execuției: în majoritatea cazurilor, condamnații la pedeapsa capitală își găseau sfârșitul într-un luminiș al pădurii, situat pe vestul temniței, cam la patru-cinci sute de metri de zidul incintei; în alte cazuri, se mai folosea și o încăpere de sub cantina milițienilor, unde îndeobște se adăposteau alimentele și sacii de grâne. Pentru a nu crea o atmosferă de teroare pentru întreaga închisoare, plutonul de execuție, care primea o retribuție pentru *efort*, se schimba și, în general, era numit de către comandantul penitenciarului.

Reușisem, cu câteva nopți înainte, să iau legătura cu subsolul Zărcii și să aflu componența celulei de sub mine. Primul identificat era doctorul Capotă, șef de lot într-o organizație paramilitară din Munții Apuseni. Condamnarea la moarte o primise nu numai în urma faptului că se împotrivise cu arma în mână la arestare, ci în special pentru ecoul stârnit în satele unde își făcuse serviciul de medic. Ajunsese un fel de Avram Iancu al regiunii și, cu toate că nu dorise să schimbe nici măcar un foc de armă cu trupele de Securitate, se iviseră câteva momente de tensiune maximă, când fusese obligat să-și salveze viața răspunzând cu promptitudine în angajarea armată cu trupele M.A.I.-ului. În rechizitoriu s-a precizat faptul că, în urma unor astfel de întâlniri cu Batalionul de Securitate, avusese două-trei pierderi în rândurile grupului său. Căzuse în urma unei trădări, iar doctorul rezistase până la *ultimul cartuș* tras pe țeava Schmeisser-ului său.

Celălalt camarad era un tânăr cioban, pe cât dibuisem eu, care n-a binevoit să-mi dea nici o relație despre organizația din

care a făcut parte și împrejurările care au dus la condamnarea sa la moarte. Bănuiam că aparținuse lotului maiorului Dabija, cea mai puternică și înarmată formație de luptă a rezistenței din Transilvania, pivotată pe culmile Muntelui Mare, la o înălțime de 1.600 m, comandată de un șef energetic, veteran al războiului din Est și decorat cu înalte ordine românești și germane. Organizația maiorului Nicolae Dabija se apropia de standardele clasice ale unor tabere militare active, dar și de refugiu, ale unor unități paramilitare din Rezistența franceză! Exemplul cel mai elocvent în acest sens (Franța) a fost în vara anului 1944, când, într-o zonă fortificată din Podișul Central, Puy-de-Dôme, au fost anihilați, în mod tragic, peste 1.000 de luptători francezi din Rezistență. Drama s-a repetat și pe meleagurile țării noastre într-o încheștare, când raportul de forțe între atacanți și rezistenți era net în avantajul celor dintâi. În Franța, în luna iunie 1944, forțele care au înconjurat platoul se aflau, aproximativ, la cifra de 3.000 de combatanți (Divizia de elită SS *Das Reich*), iar efectivele apărătorilor nu se ridicau la mai mult de 1.000. Spre deosebire de rezistenții români din Muntele Mare, care erau deficitar înarmați față de adversar și, ca număr, circa 100-120, formațiile de luptă franceze aveau muniție și armament din belșug, aduse pe calea aerului. Și unii și alții au comis prima greșală pe care au săvârșit-o toți cei care nu știau, nu auziseră sau ignorau un adevăr verificat printr-o experiență pe care, cândva, o lansaseră burii, în Africa de Sud, la sfârșitul veacului al XIX-lea, în lupta deznădăjduită pentru libertate și pentru pământul lor; aceștia au reușit, timp de aproape trei ani de zile, să le provoace englezilor pierderi grele. Acea lege de fier pe care au ignorat-o francezii din

Rezistență în vara anului 1944, iar românii tot într-o vară, a anului 1949, a fost *mobilitatea acțiunilor*, care nu-i permitea adversarului două lucruri: o dată, să localizeze centrul de comandă, iar a doua oară, să-și concentreze forțele pe un singur obiectiv major. Și unii și alții au fost eliminați, fără cruțare, în urma ignorării celor două legi de fier!

Al treilea personaj mi-a rămas necunoscut. Avea o voce baritonă și i-am auzit glasul de puține ori. Reușisem să trec, prin multiplele percheziții, câteva fărâme din Sfânta Împărtașanie. Le adăpostisem în gulerul unui pulover peticit, încât nu se mai vedea care îi fusese croiala inițială și nici materialul din care fusese confecționat. L-am coborât cu grijă cu *măgăreața* și, în câteva minute, mi-au confirmat toți trei, pe rând, primirea *darului* printr-un *mulțumesc*, șoptit tainic.

În noaptea următoare am primit un mesaj care m-a tulburat:

– Am luat toți trei ceea ce ne-ai trimis și asta după ce n-am băut și n-am mâncat toată ziua! Acum suntem toți trei pregătiți *să trecem dincolo!*

A urmat o zi întreagă de tăcere și numai spre seară le-am auzit glasurile, aproape șoptite. Doctorul, care cred că nu avea mai mult de 35-40 ani, deschise dialogul. Audiția era acceptabilă (pentru mine) și încercam să redau vocilor de jos și o înfățișare distinctă:

– Dacă ai ști, băiatule, ce nevestică mi-am luat eu și ce copil frumos mi-a dăruit! A fost colegă cu mine la facultate și cu vreo doi-trei ani mai mică. Dacă ai ști dumneata cât de mult mă doare că trebuie să mă despart de ei... Mă mângâie gândul că acolo, sus, poate ne vom întâlni, cândva!

Tânărul, bănuiesc că-l asculta cu ochii țintă. L-a mai întrebat când și unde s-au văzut, dar vocile nu aveau același registru, și în parte le-am pierdut. L-am auzit pe urmă pe cel care se numea Ionică sau Vasilică:

- Apoi, domne doctor, vă este greu să vă despărțiți de femeia dumneavoastră și de prunc, dar ce să zic eu de mine? Știți dumneavoastră cât de mult mă gândesc eu și cât îmi umple inima de jale că, poate, în noaptea asta sau în cea de mâine voi pierde toată agoniseala mea? Toată viața mea eu n-am avut pe nimeni drag, decât mioarele mele, vreo 60 și cu miei cu tot încă vreo 20. Le știam pe nume, că le botezasem pe toate, iar dimineața ele mă trezeau cu behăitul lor dulce și se îngrămădeau la șîștar! Dumneata plângi după pruncul dumitale, iar eu îmi înăbuș dorul după mioarele și după zăvozii mei, domnule doctor. Aveam doi, mari cât niște urși, care se luau la trântă cu toate jivinele care dădeau roată stâinii. Cu urechea lipită de țeava rece a caloriferului l-am auzit pe doctor încurajându-l:

- O să te întâlnești din nou cu ele, Ionică, îți spun eu. Dumnezeu ne va ajuta să ne vedem, din nou, cu cei rupți din inima noastră.

A urmat o noapte grea și pentru mine, iar gândul a zburătăcit către destinul aceluia baci moldovean din cel mai frumos poem al literaturii noastre populare: *Balada Mioriței*.

*Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale,
Trei turme de miei,*

*Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan...*

Am rămas cutremurat și n-am pus geană pe geană toată noaptea, gândindu-mă la acel ciobănaș român, care în fața morții și în duiosia despărțirii brutale își uitase părinții, rudele, satul și, poate, pe tânăra aleasă a inimii sale și se gândea la ceea ce credea el a avea mai de preț: stâna, zăvozii și mioarele!

A doua noapte, spre zori, am auzit pași grei și mulți pe scară și zornăieli de lanțuri. Am îngenuncheat, eram singur și cu fața către răsărit: am așteptat detunăturile armelor. Nu le-am auzit fiindcă i-au executat, pesemne, în pădure.

Dar gloanțele mi-au sfâșiat mult timp inima când vreun procuror, nepăsător, a pronunțat sentința capitală!

A doua zi am încercat să aflu data execuției pentru a o fixa în memorie. Până în seară am aflat-o și am încrustat-o ca pe-o piatră de preț în cununa martirilor români: 12 septembrie 1958!

O DUMINICĂ FĂRĂ PERECHE

Trecuseră câteva săptămâni de când răzmerița tinerilor frontieriști de la celula 87 luase sfârșit, cu consecințele sale tragice. Liniștea în celular se așternuse odată cu teroarea milițienilor, ce ne sileau să stăm la marginea priciului de la 6 dimineața până la 10 seara.

Rememorând, am mai zăbovit încă o lună la Zarca Gherlei. Când am sosit în celularul mare și am făcut front la parter pentru a fi luați în primire și selectați. Din echipa caraliilor nu putea lipsi una dintre bestiile *remarcabile* ale penitenciarului, sergent-major Todea. Înalt, uscățiv, de circa 30-35 ani, vărsat de la nu știu ce alt penitenciar din Ardeal. Când te pocnea, și predilecția sa anatomică erau stomacul și genunchii, devenea fiară. Nu l-am auzit înjurând, însă făcuse o fixație semantică pe calificativul *bandit*. Mai avea o *calitate*, nu te lăsa din ploaia de lovituri decât atunci când te prăbușeai, plin de sânge, pe mozaicul pardoselii.

Pesemne că aflaseră că venim de la Zarcă, fiindcă, după un preambul de înjurături, aruncate de tovarășii lui Todea, pentru

încălzire, au trecut la *luarea în primire*. În dimineața aceea nu s-au numărat nici pumnii și nici picioarele date. Acuza *post-festum* era că, la Zarcă noi, șefii de lot, pregătisem revolta frontieriștilor!

Cel mai vehement era Todea, din care țâșneau diferite aprecieri:

- Da, bandiților, voi ați plecat înainte de izbucnirea răzmeriței, bandiților, dar voi ați pregătit-o!

Se oprișe în fața mea, după ce mă umpluse de sânge.

- De ce ați tăcut, mă, atunci, de ce n-ați dat și voi obloanele jos?

Mi-a rânjit în obraz și m-a mai pocnit o dată în burtă.

Încerca să aibă un dialog cu mine, afirmând că mă cunoaște de ani de zile în Gherla și, în zilele răzmeriței, m-a căutat prin toate celulele până a obosit.

- Știu, mă, cine ești și ai un locotenent de-al tău de-i zice *Butmir*, pe ăla l-am găsit și l-am cotonogit bine și l-am învățat minte să mai arunce obloanele de la ferestre... de s-au sfărâmat cu zecile!...

Continuam să tac și să nu-i răspund bestiei, care atât ar fi așteptat ca să-mi facă raport pentru o săptămână de carceră *strânsă*.

*

În august, căldura la etajul al treilea era copleșitoare, iar *perdelele* de lemn, bătute strâns la ferestre, o făceau și mai cumplită.

Nu mai știu cine dintre noi a avut o inițiativă năstrușnică: să spună la închiderea de noapte vreunui *înstelat* ca direcția închisorii să facă economie prin coacerea sutelor de pâini ale bandiților pe acoperișul de tablă al temniței Mariei Tereza. Propunerea a fost aprobată de toți, dar nimeni nu s-a oferit s-o comunice caraliilor!

Era o Sfântă Duminică și ne-am mai adus aminte de Ea, fiindcă ieromonahul Ioan Iovan, fostul duhovnic al mănăstirii de maici de la Vladimirești, condamnat la 25 ani temniță grea, se pregătise să officieze o Sfântă Liturghie, e drept, fără cor și de un *format* redus. Totul, însă, trebuia să se desfășoare în taină, iar partea cea mai importantă a slujbei, Prefacerea, se oficia într-o tăcere solemnă, în care cei care se pregătiseră cu o zi-două de abținere de la apă și mâncare, beneficiau de Sfânta Împărtășanie! Lipseau, însă, potirul aurit și vinul transfigurant! Mă obișnuisem să aflu că, în lumea subterană a Bisericii lui Christos, exista o circulație secretă a Antimisului chiar la proporții minime!

Sinaxarul anului bisericesc îl învățasem de mult timp, și eu și alții. Predica devenise o provocare pentru mica noastră comunitate creștină; era rostită pe un ton normal, care străbătea vizeta și urechile caraliilor și era legată, pe cât îmi aduc aminte, de viața, misiunea și finalul celor doi mari apostoli, Petru și Paul din Tars. Și pentru a înșela auzul și judecata supravegherii politice, numele marilor propovăduitori erau evitate, ba mai mult chiar, erau înlocuite cu personaje din lumea satului românesc, cu învățători, primari și câteodată chiar preoți. Erau interzise închinatul și folosirea unei terminologii creștine. Același *protocol*

era viabil și exersat mai ales de vreun preot ortodox sau prelat al bisericii universale.

În duminica aceea slujba se terminase, părintele Iovan ne binecuvântase discret, când ușa metalică s-a deschis și și-a făcut apariția Șomlea cel Bătrân, scund, călcând greoi ca un lăptar, cu o privire porcină și cu un rânjel constant:

– Bă, am venit la voi să văd ce faceți! Pe unii dintre voi îi știu și le-am numărat coastele!

S-a uitat fix la cel mai tânăr dintre noi:

– Bă, Butmire, am bătut la tine ca la fasole toamna! Văd că te-ai mai potolit și ai tot timpul să ți se urce mintea la cap, a grohăit pe loc.

S-a întors apoi către noi, cu o privire roată:

– Bă, să stați cuminți că o să avem oaspeți... De vă întreabă ceva să răspundeți, să nu creadă că sunteți muți sau că v-am interzis noi să vorbiți. Răspundeți scurt și... ce trebuie, bă! Nu uitați că ei ascultă și pleacă... noi rămânem până la sfârșitul veacului, cum vă spun popii voștri...

În ușă apăruse un civil ce ne scruta din ochi și parcă fără chip...

– Bă, m-ați înțeles, să stați cuminți că amu vă dăm potolul!

Gamelele începuseră să zornăie pe celular și, într-adevăr, în mai puțin de o jumătate de oră, vizeta mare s-a deschis și primele porții și-au făcut apariția, constând dintr-o ciorbă vâscoasă, presărată cu bucăți de carne de vită.

Surpriza a fost atât de mare, încât l-am auzit pe Doru Novacovici țipând:

- Fraților, ăștia au greșit hârdăul cu mâncare și ne-au dat de la dreptul comun!

Câteva voci din spate l-au acompaniat:

- Foarte bine, foarte bine, să avem parte și noi de potolul lor, măcar în duminica asta!

Ritmul distribuirii s-a accelerat și gamelele se umpleau până-n buză. Era o grabă pe care nu o bănuiam c-ar fi fost justificată. Explicația am căpătat-o, dar n-am înțeles-o:

- Bă, spălați-vă gamelele lună și așteptați!

Simfonia lor căpătase, parcă, o rezonanță mai profundă, din josul celularului. Am aflat când am primit ordinul să deschidem din nou vizeta și să prezentăm gamelele. De data aceasta surpriza a fost totală: un polonic cu un conținut pe care de mult timp îl uitasem, numit piure, alb la față, în care era înfiptă o bucată de carne, caldă încă!

Eram printre primii care privisem imaginea, căci la început a fost ea, pe urmă, a intervenit olfactivul, sincron cu nedumerirea: cum, după aproape o lună de zile de alimentație constantă cu carne stricată de miel, ne pomenim cu un prânz bogat?! Care ar fi putut fi prețul său? Întrebarea ne-am pus-o când *dezmățul* a luat sfârșit...

Peste o oră, când liniștea s-a așternut în nava temniței, am încercat să-i dăm un recurs. Au început să fie ventilate primele explicații pozitive, ca niște petarde cărora cu greu le puteam da foc. Au venit, în sfârșit americanii, și regimul comunist se va stinge! Tot așa: dacă nu s-au înțeles rușii cu ei la Geneva, acum și-au dat mâinile și au împărțit globul!

Cea mai verosimilă explicație ne-a dat-o Mache (Boutmy) și am ascultat-o, dându-i notă maximă:

- Astăzi sau mâine, ne-a spus tânărul lingvist, vom fi vizitați și mă iau după cele grăite de pachidermul ăla de Șomlea, vă aduceți aminte? Cred că uitasem toți când el ne-a reamintit... să stăm cuminți! De ce credeți că ne-a *recomandat* asta bestia?

- Fiindcă se va petrece ceva...

- Și ce-ar putea urma după festinul pe care ni l-au oferit de ne-au spart burțile? Păi să le luăm la rând. O percheziție de zi sau de noapte, suntem deja obișnuiți. O ciomăgeală de o oră sau două cade, fiindcă n-avea rost să mai facă această risipă cu noi. Să fi auzit că vom fi în curând eliberați?! Nici asta nu merge, fiindcă s-ar fi pregătit din timp terenul... ideologic. Nu rămâne decât o singură ipoteză...

Mache s-a uitat la noi, întrebător:

- Hai, spuneți-o, una singură, și pe urmă totul va intra în normal: mâncare la limită, bătaie la fund cât încape și înjurături ca ploaia toamna la Gherla?

Ne-a lăsat, câteva secunde, în derivă, apoi a silabisit:

- *O vi-zi-tă!*

A urmat o pauză lungă și reacția a fost unanimă:

- Așa e, ai dibuit-o, dar și nouă ne-a trecut prin cap aceeași explicație. N-a venit el, Șomlea, degeaba, să ne sfătuiască să fim cuminți! Păi dacă este așa, să ne gândim cine ar putea să dorească să ne vadă...

I-am luat la rând: Procuratura, am strâmbat toți din nas, aflasem de la eroii răzmeriței de anul trecut că s-au purtat la fel de violent precum Securitatea. Și ce motiv ar fi avut să ne

viziteze? În nici un caz pentru ei nu s-ar fi oboseit, Goiciu sau cine s-o mai fi aflat la conducerea penitenciarului, să ne dea *potol* atât de ales...

- Dar dacă ar veni un ciopor de doctori, alarmați de mâncarea fetidă din luna ce se încheiase?

Era posibil, dar puțin probabil. Muriseră prea puțini pentru a se deplasa o comisie medicală de la Cluj sau chiar de la București să investigheze și să obțină mărturii din rândurile celor condamnați.

În cele din urmă, am căzut toți pe gânduri, după ce-am epuizat eventualii oaspeți.

- Dar cine ar mai putea să ne viziteze?

De sus, de pe prici, l-am auzit pe inginerul Ilea:

- Păi poate o fi vreo vizită *extra muros* care să calce în siajul celor petrecute anul trecut și - a continuat mai mult pentru sine - s-o fi auzit peste graniță de intervenția brutală în reprimarea revoltei: o *co-mi-si-e... ex-ter-nă*.

Se așternuse o liniște suspectă în întreg penitenciarul, întreruptă, la distanțe aproape egale, de zgomotul stins al unor ivăre trase.

Jos, la parter, se petrecea ceva. Am așteptat preț de jumătate de oră și am luat legătura, prin morse, cu cei de la etajele inferioare.

Am primit un mesaj scurt; *nu mai insistați, au sosit doi străini*.

Peste un timp mai îndelungat, ni s-a transmis alt mesaj laconic: *două persoane, un bărbat și o femeie, sunt însoțiți*.

Am mai încercat să culegem amănunte, dar, pesemne că pe celular era plin de milițieni, concentrați pentru a face față unor eventuale confruntări.

Ne-am astâmpărat curiozitatea și, cam peste un ceas, ușa s-a deschis. Era de serviciu Rode Molai, ungurul; au intrat două persoane. După ele ușa metalică a rămas întredeschisă și am auzit voci pe pasarelă, menite, poate, să ne atragă atenția asupra prezenței lor.

Un bărbat era înalt și cu ochelari. Avea mutră de nordic, blonziu, cu ochi cenușii, parcă, iar cealaltă ființă, o femeie, cam la jumătatea vieții, era îmbrăcată sobru, cu o bluză deschisă la culoare.

Ni s-a adresat cu o ușoară înclinare a capului, rostind un *bună-ziua*, fără zâmbet sau vreo curiozitate așternută pe față. A încercat, cu o privire mai insistentă, să ne cuprindă pe toți, într-o totală evaluare. Pe urmă și-a ridicat brațul, a arătat către obloane și a rostit formal un *de ce*.

A răspuns cineva care era mai aproape de fereastră, scurt și cuprinzător:

– Regulament!

Femeia a dat din cap în semn că a înțeles și nu părea surprinsă; cred că, până la noi, întrebarea mai stăruise, iar răspunsul nu putea fi decât același.

La noi, în celula noastră, întâmplarea făcuse ca șipcile să fie mai apropiate, iar lumina soarelui să se strecoare mai greu înlăuntru, iar penumbra zăcea în împărăția sa.

A urmat un dialog între cei doi oaspeți. După limba vorbită și după aparențe, cred că delegatul era danez sau suedez.

Femeia a cerut, pe urmă, la întâmplare, să știe ce pedepse execută câțiva dintre camarazii mei. Apoi, a continuat, într-o românească tare pocită, să ne întrebe dacă am fost și la *spațir*. Am răspuns corect fiindcă știam că suntem ascultați și am dat frecvența băii la două săptămâni, adică am indicat prin semne, prin ridicarea degetelor de la o mână.

Cât despre plimbare, maiorul Ștefan Niculescu, fostul șef al Casei Militare a premierului Mihai Antonescu, a dat din umeri și i-a răspuns prompt:

– Rar, foarte rar, când se poate, zâmbindu-i.

Delegata, fie că nu a înțeles, fie că i s-a părut ciudat că nu avem câte o plimbare zilnică, l-a întrebat pe maior insistent când a fost ultima dată și cât a durat. Când i s-a răspuns că acest fapt s-a petrecut cu o lună în urmă și că s-a consumat preț de 15-20 minute, i-a tradus imediat însoțitorului său, nu înainte de a-și fi consemnat acest fapt într-un carnețel cu care se dotase.

Ultima întrebare a fost însoțită de un gest care semnifica prezența unor violențe asupra noastră. Maiorul i-a răspuns tot gestic, dându-i de înțeles că nu suntem loviți.

S-au mai uitat peste noi o dată și au dat să plece.

Din spatele meu s-a auzit vocea melodioasă, dar fermă, a lui Vladimir Boutmy de Katzmann:

– *Budite liubeznî. Mogu li vas zaderjati na minutku? Hociu Vam skazati cito vsio cito. Vî slîșali do sih por-eto cistaia loji. Mî ne videli solnța po krainei mere tri mesiata, i togda liși na protiajenii 10 minut, skvozi reșiotki zabora. Edinstevennoe cito otveciaet deistvoitelinosti - eto bania raz v dve nedeli i to cito ne dubasiat 1 Maia i 7 Noiabria – dni prazdnikov partii.*

– *Kakaia u Vas sudimosti?*

– *Bîl prigovorion k poiznennomu katorjnomu trudu.*

– *I vîderjisi?*

– *Ia pravoslavnîi celovek. Hristos nas spasiot.*

– *Skoliko celovek bîli v gruppe. Jenşcinî bîli?*

– *Nas bîlo semi: şesti mujcin i odna jenşcina naşego nacialinika kaznili uje.*

Uşa încăperii se deschide mai mult şi apare o persoană în civil, căreia delegata îi zâmbeşte şi-i face semn să mai aştepte puţin.

– *Pişcia kak?*

– *Skvernaia.*

– *Sviazi s semioi esti?*

– *Net!*

– *Peredaci?*

– *I reci bîti ne mojeti!*

– *Pisima*

– *Tak je.*

– *Gazetî, knighi?*

– *Za kusocek gazetî poluciaeşi 3 dnia carţera.*

– *Zimoi kak?*

– *Holodno. Greemsia nashimi telami.*

– *A letom?*

– *Vidite sami.*

În româneşte, convorbirea ar suna cam aşa:

– Fiţi amabilă, vă pot reţine un moment? Vreau să vă spun că tot ceea ce aţi auzit până acum este o minciună curată. Noi nu am văzut soarele de cel puţin trei luni. Şi atunci doar 10 minute, prin zăbrelele gardului. Singurul lucru adevărat este baia o dată la două săptămâni şi că nu ne ciomăgesc de 1 mai şi 7 noiembrie, sărbători ale partidului.

- Ce condamnare ai?
- Am fost condamnat la muncă silnică pe viață.
- Și vei rezista?
- Sunt ortodox, Hristos ne va salva.
- Câți ați fost în lot? Femei au fost?
- Am fost șase bărbați și o femeie. Pe șeful nostru l-au executat deja.

- Mâncarea cum este?
- Mizerabilă.
- Legături cu familia ai?
- Nu.
- Pachete?
- Nici vorbă!
- Scrisori?
- La fel.
- Ziare, cărți?
- Pentru o bucată de ziar primești trei zile de carceră.
- Iarna cum este?
- Frig, ne încălzim cu propriile corpuri.
- Iar vara?
- Vedeți singură.

Delegata vrea să mai întrebe ceva, dar celălalt (danez sau suedez) care o însoțea îi atrage atenția că trebuie să curme dialogul, pentru a nu trezi bănuieli.

Și au plecat.

Am sărit, pe urmă, pe Mache cu întrebările:

- Ce i-ai spus rusoaicei?

Mache a luat o mutră spășită și, totodată, pusă pe șotii:

– Păi i-am comunicat că avem un regim demn de invidiat de alte pușcării europene, că obloanele sunt date jos noaptea ca să respirăm aer curat, iar ziua sunt puse la loc ca să nu facem insolație, că mâncarea este de la cantină și că atunci când suntem plictisiți suntem supuși, până leșinăm, la 25 de lovituri de curea la fund, pe care le numără numai călăul!...

Până la urmă toți l-am felicitat pe Mache și l-am declarat eroul zilei, iar intervenția sa, cu toate că a fost transmisă codificat în temniță, l-a costat trei zile de carceră *strâmtă*, cu cuie, fără niciun fel de proces verbal de *constatare*!

SFÂRȘITUL UNUI FOST PARTIZAN - GHEORGHÎĂ DUDAȘ

O, moarte, ce dragă-mi ești, dar nu întotdeauna mi-ai fost de folos!

Odată, într-o zi de vară, când soarele se pregătea de asfințit, ușa metalică de la camera 104 s-a deschis și cei trei doctori îmbrăcați în alb și-au făcut apariția, legănând în mână cutiile lor cu o cruce roșie pe capac și care conțineau toate același inventar, de la vată și pansamente până la sticlute, dominate de două mai pântecoase, de circa o jumătate de litru, una cu apă oxigenată, cealaltă cu un lichid galben pe care noi îl consideram un dezinfectant mai puternic. Restul, tuburi și un număr impresionant de fiole și seringi, adăpostite în cutii argintii de metal.

Vizita medicală, căci așa se numea, își avea tabieturile ei; milițianul pronunța pe un glas major: *Care ești, mă, bolnav!* și, fără să mai aștepte răspunsul, se proptea în ușă, conform regulamentului de supraveghere a bandiților; majoritatea caraliilor, însă, atunci când medicii mai făceau vreun consult și

puneau pe spatele nostru câte-o pânză de bumbac, picoteau de-a binelea, spre marea noastră mulțumire.

Doctorii noștri aveau o menire, dublată de o obligație. Prima, coordonată de administrație, a doua, moștenită de la alții în halat alb: să aducă știri, să transmită mesaje de la o celulă la alta sau chiar să ne strecoare discret o jumătate, ba chiar o pagină din *Scînteia* sau *România Liberă*. Riscul era, însă, mare și poșta nu se executa decât când erau de serviciu câțiva milițieni în care noi aveam, cât de cât, încredere că nu-i interesează abaterile de la regulament.

Era cald, chiar peste măsură și doctorii noștri își puseseră halatele direct pe piele. Echipa sanitară din seara aceea era compusă din trei medici deținuți: Gheorghe Cornea din comuna Veneția, din județul Făgăraș, căzut cu partizanii; Paul Iovănescu, supraviețuitorul unui grup de evadați de la Valea Nistrului; doctorul Tudor. Ultimii doi, tineri și vlăjgani, erau absolvenți ai Colegiului „Carol I” din capitala Băniei.

În seara aceea moartea ne-a vizitat și nu știu din ce motiv a pus ochii pe mine. Nu eram nici frumos, nici deștept și de mult timp renunșasem s-o caut! Eram pe ultimii ani de temniță și, prin rugăciune, așteptam clipa în care să-mi revăd mama și fratele. Poate și gândul acesta s-a înfiripat mai târziu, peste câteva zile, când umbra neagră a plecat de lângă mine, bănuiesc furioasă; am gândit că dispariția mea ar fi însemnat o încheiere de cont cu un fost deținut politic care se încăpățânase să trăiască peste o duzină de ani.

*

- Mi-a mai rămas una - și și-a ridicat brațul, arătându-ne o fiolă de calciu.

Tudor a ridicat-o ca s-o vedem cu toții și, zâmbind, a întrebat:

- Cine este cel mai nimerit pacient?

Atunci mi-am auzit numele, pronunțat de câțiva dintre camarazii mei, ba chiar au fost și glume...

- El e cel mai slab și vrem să ajungă pe picioarele lui până la tren...

Altul m-a recomandat sub motivul că poate pleca mai deștept decât am intrat.

Eu n-am interacționat decât atunci când doctorul a pregătit seringă și a îmbibat puțină vată în alcool. În clipa aceea, moartea mi-a zâmbit și m-a îmbiat: *Hai, du-te, după atâta pușcărie meriți o injecție tonică...*

Drept să spun, nu i-am văzut chipul, dar știu că am răspuns peste umăr. Poate vocea care mi-a ieșit din piept nici nu a fost a mea, ci a mamei, care m-a sfătuit, de departe, *să renunț la injecție în favoarea unui tânăr moț, numit Gheorghică Dudaș.*

Dialogul meu transcendențial a luat sfârșit odată cu apariția tamponului steril cu care doctorul a oprit sângerarea mușchiului fesier al tânărului partizan.

A venit pe urmă masa, numărul și închiderea, iar noaptea ne-a cufundat pe toți în somnul permisiv.

A doua zi, după prânz, tânărul Gheorghică, ajuns la vârsta majoratului, s-a plâns că simte o durere în coapsa unde-i fusese administrată injecția. Seara, durerea se afirmă din ce în ce mai

tare. Până la închidere, unul dintre doctori este prezent și ne liniștește că nu poate fi ceva grav și că a doua zi durerea va dispărea.

La prânz, în ziua următoare, Dudaș este cuprins de febră, iar seara apare un cerc vânăt pe locul unde fusese înțepat.

A treia zi, cursa către moarte se declanșează în etape sigure. Sosește la căpătâiul suferindului doctorul Sin și, împreună cu ceilalți, stabilește diagnosticul: infecție gazoasă, tetanos activ; pacientul trebuie transportat rapid la primul spital de boli infecțioase, cel din Cluj.

A patra zi, tânărul este în delir și intră în comă, cangrena întinzându-se pe întreg șoldul. Către seară, autoritățile, respectiv comandantul, semnează evacuarea lui la spitalul din Dej.

Peste încă o zi, Rode Molai ne anunță, întunecat la față, că băiatul a murit și că fusese trimis retur, ca să iasă la număr.

Vor trece ani mulți și firul vieții mele se va depăna până la capătul lui. N-am să uit ochii rugători ai tânărului moț, care voia să afle de ce este sortit să părăsească viața?!

EMIL RITTI

De statură mijlocie, era originar dintr-o comună din centrul Ardealului, parcă aproape de orașul Blaj; absolvent de liceu, student strălucit la Facultatea de Teologie Greco-Catolică din Blaj și apropiat al Mitropolitului Ioan Suciu.

Și, nu în cele din urmă, unul din cei mai implicați preoți în misiunile clandestine, ce aveau ca scop continuarea sacerdoțiului greco-catolic după interzicerea cultului, din toamna anului 1948.

Preotul Emil Ritti a considerat că datoria sa îl duce către satele lipsite acum de prezența unei biserici încărcate de istorie. Mai era și ajutorul direct, material, în bani sau produse pentru zecile sau chiar sutele de gospodării de oameni care-și păstrasera credința în autoritatea Romei și refuzaseră, pe față sau în ascuns, contopirea cu Biserica Ortodoxă Română.

Fusese arestat de câteva ori și urmărit permanent. Învățase, însă, să ocolească capcanele Securității, care bănuiesc că s-a enervat pe el și l-a arestat, ținându-l aproape un an de zile în anchete, fără să-l agațe într-un proces public. Îndurase bătăi

crunte la Rahova, la Cluj și, mi se pare, la Oradea. Reușise performanța să nu i se găsească nicio sumă de bani în momentul arestării. *Și nu s-a găsit, cum spunea, nicio Iudă printre enoriașii mei, în zeci de sate.*

În cele din urmă, cu o condamnare fictivă juridic, l-au expediat în mormântul personalităților politice și culturale ale poporului român: la Sighet.

- Eram printre cei mai tineri *locuitori* ai penitenciarului pomenit, unde și-au găsit sfârșitul Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, academicianul Alexandru Lapedatu, generalii Sichitiu, amiralul Păiș, profesorul Gheorghe Brătianu și alte personalități din *areopagul* românilor.

Am stat de rând cu acești martiri ai poporului român - ne mărturisea Emil Ritti - cred că peste doi ani, nu mai știu, fiindcă, în pușcărie, mai ales la Sighet, nimeni nu-ți spunea când treci dintr-un an în altul sau în ce lună te afli. M-am pomenit, într-o zi, scos afară să fac curățenie pe celular cu încă doi preoți catolici. Mai mult decât atât, chiar căram hârdaiele cu mâncare pe care le lăsau cei de la dreptul comun jos, la parter, pentru distribuția meselor. A fost o ocazie dată de la Dumnezeu ca, împreună cu coreligionarii mei, să putem lua legătura cu cei pe care îi știam condamnați la moarte.

De aici începe o poveste incredibilă. Și dacă dimineața terciul a fost același, o apă subțiată, colorată vag de un mălai, surpriza, la prânz, pentru noi, a fost totală. În primul rând, apăruseră, jos, câte patru hârdaie pe fiecare etaj. Înăuntrul lor nu ne venea a crede ochilor... un lichid vâcos, o ciorbă în toată regula, ai cărei aburi ne gătuiau respirația. În celălalt hârdău zăcea o masă de

cartofi zdrobiți și atunci..., brusc, ne-am adus aminte că, în repertoriul curent al *bucătăriei*, preparatul se numea piure...

Gardianul șef de secție ne privea și el cu ochi amețiți de ceea ce vedea. L-am auzit murmurând:

- Ăștia sunt nebuni dacă dau la bandiți mai mult decât primim noi la popotă...

Am împărțit primul fel cu o satisfacție vecină cu nebunia. La al doilea, după pauză, am fost chemați jos și ni s-au predat două găleți pline cu bucăți de carne. L-am întrebat pe milițian de ce s-a petrecut schimbarea (în bine!...) a regimului alimentar. Mi-a răspuns sec și cu o vădită uimire, scăldată într-un ocean de ură:

- Nu știu, bă, dar știți voi de ce se-ngrașă porcul...

Părea emoționat și la câteva celule a uitat să mai închidă vizeta.

Seara, pe celular s-au încins comentariile și bătăile la morse. Discuțiile au pornit de la cele mai liniștitoare constatări. Majoritatea a optat pentru o simplă manevră, țășnită la nivel administrativ, unde se adunaseră stocuri prea mari de alimente și care ar fi fost supuse unui control și unor sancțiuni centrale. Soluția a fost să se salveze scheletele din celule și, evident că, peste câteva zile, depozitele ilicite vor dispărea în burțile flămânde ale deținuților. Asta era cea mai apropiată explicație și urma ca, în zilele următoare, în virtutea acestei concluzii, să intrăm în normalul nostru, asasin, de 700-800 de calorii pe zi.

Dar n-a fost așa, iar dezmățul culinar a continuat. Și culmea a fost când ne-am pomenit că meniul se dublase, la masa de seară!...

Ceea ce a fost, însă, pentru noi primul semnal îngrijorător și, în cele din urmă, hotărâtor în a lua o măsură transmisă tuturor *locatarilor* celularului nostru, a fost prezența unui strat gros de grăsimi ce acompania fiecă meniu oferit *bandiților*.

Pe urmă, a mai fost ceva care ne-a întărit convingerea că regimul voia să se scape de deținuți cât se poate de repede, într-o manieră care nu putea fi condamnată sau nici măcar bănuită: organismul uman este la fel de refractar atât la subnutriție, cât și la un regim supraalimentar violent, administrat ulterior.

I-am anunțat pe mai marii noștri și am pretenția să spun că, exceptând pe câțiva, care au făcut chiar ocluzie, majoritatea deținuților au știut să evite excesul de grăsimi, limitându-se la alimentele care nu le puteau pune viața în pericol.

După o săptămână de zile, sau poate mai mult, am revenit la normalul alimentar pauper, spre ciuda milițienilor, care ne încurajau *să lingem* gamelele.

Metoda criminală își făcuse efectul și câțiva dintre noi au pierit!

Tot Ritti mi-a povestit despre atmosfera de la Sighet, pe care îl botezase *temnița de gheață*, după iernile cumplite care aduceau, în pala viscolului zăpada, de o palmă, până în mijlocul celei!

L-am întrebat cum a murit Iuliu Maniu.

- Președintele, așa cum îi ziceam noi, a avut mai puțin noroc decât Dinu Brătianu, care nu s-a mai chinuit în Cetatea Morții, ci a murit pe drum, poate chiar în prima zi sau în prima săptămână, la Sighet! Maniu s-a stins în brațele unui preot de-al nostru: îl chema Rațiu. A murit cu zile, ucis premeditat. Un om care a participat direct la Marea Unire din 1918. Ne-am străduit să

aflăm pe unde i-au aruncat trupul. N-am reușit. Cei care l-au ridicat în pătură erau de la dreptul comun, care nu aveau nicio lege... Ne mângâiam cu gândul că acolo unde a ajuns, sufletul său stă de veghe la hotarul de nord al provinciei românești pentru care s-a luptat de când era tânăr...

Dumnezeu să-l odihnească în lumina Lui!

La Sighet au mai murit și alții, foști comandanți de mari unități militare, amirali, academicieni. O adevărată *intelighenție* care și-a păstrat verticalitatea, acceptând martirajul!

Peste câțiva ani, un zvon s-a urcat până la noi, la palierul III din Gherla, odată cu sosirea marilor prelați ai Bisericilor Greco-Catolică și Romano-Catolică: părintele Ritti fusese numit de Vatican episcop *in pectore*, iar episcopul Todea, cardinal al Sfântului Oficiu.

O UMBRĂ ÎN ÎNTUNERIC

Într-o zi, ordonată dintr-un calendar ascuns în memoria noastră, la circa un an în urma răzmeriței din vara lui 1958, fără niciun preambul m-am pomenit că îmi fac bagajul.

Era cam pe seară și cine mă împingea s-o iau înainte era Nichi cel scund și rău. Am coborât, parcă, două etaje, și-a scos cheia de la brâu și m-a împins într-una dintre celulele mari, cuprinzătoare, de 30-40 de oameni.

Înlăuntru era o mulțime de trupuri care aveau o vestimentație comună, compusă dintr-o cămașă țărănească și cioareci albi. Erau câteva zeci de țărani din lotul celei mai mari răscoale din Curbura Carpaților, ba chiar din țară, la care participaseră peste 2.000 de revoltați, comandată și provocată de zvonul, răspândit peste zeci de sate cum că, într-o anume zi - iar aceasta era indicată - vor veni trupe aeropurtate americane, iar satele vor fi eliberate și comuniștii risipiți.

Au fost 8 sau 10 loturi, înțesate de câteva sute de condamnați; colonelul Lupu, inițiatorul acestei răzmerițe, a fost arestat și

condamnat la moarte; ulterior, pedeapsa i s-a strămutat la m.s.v., însă bănuiala suprimării a fost confirmată de neîntoarcerea sa în penitenciar.

Ridicarea în masă a țărănimii i-a pus pe gânduri pe guvernanți și, cel puțin pentru o perioadă de câteva luni de zile, nu s-au mai făcut presiuni pentru intrarea în colectiv și predarea întregului avut către C.A.P.-uri.

Am intrat cu boceluța în mână. M-am recomandat și, spre surprinderea mea, nu am primit niciun răspuns. Nici formalul *bine ai venit*, nici recomandarea vreunui pat sau a vreunui loc pe prici. În cele din urmă, mi-am găsit un loc la etaj, pe un pat cu o saltea care fusese, cândva, burdușită cu paie, unde mi s-a confirmat, monosilabic, că aş putea să-mi petrec restul nopților.

M-am culcat cu gândul că a doua zi, pe lumină, voi descifra misterul indiferenței celor care formau noul meu inventar uman și cu care trebuia să conviețuiesc cât ar fi îngăduit Dumnezeu...

În zilele ce au urmat nu am reușit să închei un dialog cu noii mei companioni.

A trebuit să mai curgă câteva săptămâni, bune sau mai puțin bune, până când am aflat de misiunea ce mi se încredințase, evident fără asentimentul meu, anume, să asist un deținut ce fusese externat din infirmeria penitenciarului, întrucât se găsea la finalul vieții sale, fiind chinuit de un cancer generalizat.

Cel care m-a informat despre rostul meu la etajul întâi era chiar doctorul deținut Paul Iovănescu, din celebrul lot al evadaților de la Căvnic:

- Fă tot ce poți pentru el, este în fază finală și când îl vor cuprinde durerile mari o să încercăm să-i facem rost de calmante mai puternice, poate chiar morfină.

- Nu prea îmi vine a crede că v-ar da vouă pe mână așa ceva. Oricum, îmi voi face datoria și-l voi asista.

Paul m-a întrebat:

- Ce fac țăranii, îl ajută?

I-am răspuns sec:

- Aiurea, nici nu se uită la el, fiindcă au aflat că este evreu și că a fost mare mahăr cândva. Nu-i acuz, fiindcă au fost bătuți și chinuiți ca hoții de cai la Securitățile din Râmnicu Sărat și Galați, unde cel care hotăra viața sau moartea arestaților era faimosul colonel Ștrul Mauriciu, o bestie cu chip de om.

În săptămânile ce au urmat m-am convins, încă o dată, de comportarea liniară a țăranului român după condamnările de zeci și sute de ani care i-au împovărat conștiința.

Am reușit, odată, să stau de vorbă cu un vrâncean mai tomnatic. El mi-a dat o explicație cutremurătoare; la întrebarea mea dacă își mai aduce aminte de familie - și aflasem că aceasta era numeroasă, o soție cu trei copii - țăranul s-a uitat la mine și mi-a răspuns, fără niciun fel de tremur în voce și clipit de ochi:

- Nu, ce rost ar avea să ne mai gândim la cei pe care i-am lăsat fără o boabă de grâu în coșar. Dacă ne-am gândi ar trebui să ne punem toți ștreangul de gât. I-am lăsat însă lui Dumnezeu grija pentru ei și El va fi răspunzător de tot ceea ce se va petrece cu soarta lor. Întrebați-i pe toți cei din jurul meu și toți vă vor da același răspuns, că am predat grija familiilor noastre, supraviețuirea lor, Celui Prea-Înalt și Puternic. Este datoria Lui

acolo și a noastră aici să ne luptăm cu diavolul și să ne întoarcem la vetrele noastre!

- Și cu bolnavul ce facem?

- Păi, îi dăm apă și atât. Înțelegeți că am fost schingiuiți ca niște trădători de țară, fiindcă nu ne-am lăsat pradăți de ceea ce a fost al nostru. Și călăii șefi, care se uitau la noi ca la niște vite, ba mai și râdeau când gemeam, erau din același neam cu el!

Peste o săptămână sau două am asistat la o adevărată invazie a țăranilor, sosiți aproape din toate unghiurile țării, unii dintre ei având în spinare chiar și câte 6-7 ani de detenție petrecută, în general, pe șantierele Canalului sau în imperiul stufului și al bătei, la ultima găselniță a regimului comunist, colonia din Deltă, Periprava, unde mortalitatea, în urma unui regim de teroare, ajunsese la cote maxime.

Relațiile mele cu ei se încălziseră suficient pentru a încerca o cronologie a răzmeriței din Republica Populară. Toate aveau nu numai o unică justificare și țel, toate au fost suprimate în chipul cel mai brutal, folosindu-se armamentul de război din dotare și ordine date pentru deschiderea focului, fără încercări de mediere, mai ales acolo unde se constata un soi de linșaj românesc asupra autorităților statului comunist: primar, șef de G.A.S.

Am încercat chiar să fac un fel de cronologie a mișcărilor țărănești din perimetrul național și am pornit de la o răzmeriță petrecută în vara lui 1948, în județul Dolj, în comuna Siliștea Crucii. Am aflat, ulterior, că aceasta a recidivat în primăvara anului următor, reprimarea sa soldându-se cu victime. În vara lui 1949, în județul Timiș, în comuna Cenei și în satul Bobda, o ridicare a țăranilor, care au ocupat primăria, a fost reprimată de

trupele de Securitate după ce au fost împușcați mortal patru participanți. În luna iulie, în comuna Gura Râului, județul Sibiu, în urma refuzului de înscriere la întovărășirea agricolă, au fost arestați 64 țărani, în frunte cu preotul Brad. Tot în același județ, au fost devastate primăriile din câteva comune: Cefa, Balc, respectiv Cociuva Mare, incendiindu-se procesele-verbale de impunere a cotelor agricole. Cu acest prilej au fost deportați 240 țărani și executați 10.

Puternicele răscoale țărănești din cuprinsul județelor Bihor și Arad, din 1949, care au cuprins peste 10 comune, pot fi omologate drept cea mai importantă mișcare de revoltă țărănească. Aceasta a luat naștere printr-un protest față de confiscarea grâului direct de la batoze. Revoluția a fost aproape spontană și a atins forme violente în comuna Șomoșcheș. Au urmat comunele Apateu și Șepreuș, unde sătenii, înfuriați, au incendiat sediul Sfatului Popular și au tăiat firele telefonice. În comuna Șomoșcheș au incendiat arhiva primăriei, au tras clopotele bisericilor, determinându-l pe președintele Sfatului Popular Județean Arad să se prezinte la fața locului; într-un dialog nefericit cu țăranii, la plângerea acestora că nu mai aveau cu ce să se hrănească din cauza cotelor, acesta le-a sugerat, inconștient și criminal, să se apuce de păscut iarba de pe izlaz!...

Represaliile au fost sângeroase, fiind executați în Șepreuș 3 răsculați și arestați 57; în Apateu au fost 22 arestați, iar 5 executați; în Berechiu, 19 arestați și un executat; în ultima comună, Șomoșcheș, au fost arestați 50 și executați pe loc 4 opozanți. Ca măsură de intimidare au fost strămutate în Bărağan familiile celor executați.

În total au fost arestați 160 de oameni, iar în raportul către Ministerul de Interne, conceput de maiorul Aurel Moiş, şeful Securităţii Timişoara, acesta recomanda folosirea focului.

O răscoală cap de afiş, soldată cu zeci de morţi şi zeci de răniţi, s-a consumat în comuna Vultur, satul Vadu-Roşca din judeţul Vrancea, în decembrie 1957, unde s-a evidenţiat o *tânără speranţă a partidului*, Nicolae Ceauşescu. Au fost executaţi 10 ţărani şi s-au constatat zeci de răniţi. s-au făcut arestări atât de numeroase, încât comuna s-a depopulat!

Un martor ocular, pe care l-am întâlnit atunci, mi-a relatat că *tânără speranţă a partidului*, menţionată mai sus, Nicolae Ceauşescu, se adăpostise într-o maşină blindată şi de acolo indica asupra cui să se tragă. Ţăranii încercau, prin fugă, să se pună la adăpost.

Aceeaşi represiune, cu mai puţine victime, însă, s-a petrecut şi în comuna Răstoaca, cu două-trei zile înainte de carnagiul de la Vadu-Roşca.

Răscoala a mai cuprins zeci şi zeci de comune, din care tribunalele R.P.R. ne-au trimis tovarăşia a sute de ţărani din comunele: Moţăţei, pe care o cunoaşteam; Giubega, Băileşti, Urzicuţa, unde *chiaburul* Alecu Mitrănescu fusese apropiat de M.N.R.O.; la moara dosisem un mic depozit de armament.

S-au mai adăugat revoltele din 1960-1961, precum cea din judeţul Olt, soldată cu zeci de victime şi pacificată prin foc, respectiv din judeţele Dâmboviţa şi Teleorman; în comuna Tătăraşti, sat Negreni din acesta din urmă, ţăranii revoltaţi au dat foc la arhiva primăriei şi i-au bătut măr pe miliţienii şi activiştii de partid.

Am mai descoperit un ţăran din comuna Dobra, judeţul Dâmboviţa, care ne-a povestit despre rolul nevestelor, care au

contribuit la răsturnarea mașinilor echipelor de activiști de la Târgoviște.

Încercam, pe fondul *anchetei* mele, să fac un bilanț. Pornind de la faptul că nu cunoscusem nici măcar o zecime din totalul răskoalelor țărănești, apreciam că numărul victimelor executate fără proces, în mod criminal, se apropia, vizibil, de o mie, iar numărul celor arestați, în mod categoric, sărea peste 10.000.

*

M-a cuprins grija, dar și curiozitatea, legate de faptul că ajunseseam, după experiența de la etajul al doilea cu *bolnavii* mei, să fiu *pasat* la o altă secție pentru îngrijirea unui personaj căruia administrația, cu siguranță, îi acordase importanță.

Pacientul era un bărbat care trecuse de pragul senectuții. Când m-am apropiat, a deschis ușor ochii, închizându-i imediat, parcă în semn de autoapărare. Fața îi era colorată de acea nuanță gălbuie, specifică bolii sale.

Am rămas acolo până când a binevoit să mă *vadă*. M-a întrebat, pe urmă, cu o voce stinsă, cine sunt, de unde sunt și de ce sunt lângă el.

I-am răspuns cât mai rezumativ, încheind propria prezentare printr-o întrebare:

- Dar dumneavoastră cum de ați ajuns aici, din ce lot faceți parte și ce condamnare aveți?

- Tinere, ce pot să-ți spun este că n-am vrut să ajung aici și mai ales să-mi petrec ultimele zile din viață, care sunt cumplite, alături de oameni fără omenie, dar cu ură multă în suflet...

- Nu, nu, am sărit eu pripit, să nu-i judecăm pe cei care au lăsat tot ce aveau mai de preț, familie, vatră, vite și pământul de la părinți și bunici și s-au ridicat ca unul când au auzit că vor fi în curând liberi!...

Avocatul meu, orășean get-beget, era departe de a înțelege pe acei țărani care fuseseră jefuiți de tot avutul lor și constrânși să ajungă simpli lucrători ai unui colhoz condus, în majoritatea cazurilor, de venetici ce nu puteau nici măcar să deosebească un cal de un măgar...

- Nu se cuvine să-i condamnați, am continuat eu, fiindcă ei au pierdut cel mai mult din ceea ce reprezenta avutul lor, strâns din tată-n fiu; îmi permit să anticipez că, dacă va veni o zi a răfuielii – și am convingerea că va sosi, cândva –, mânia milioanei de țărani va întrece excesele bunicilor lor, de la răscoala generală a țăranimii din 1907.

Boala pacientului meu am asemuit-o cu un vas naufragiat, nu în mijlocul apelor, ca să-și găsească sfârșitul în câteva ore, ci eșuat, ajuns fără voia lui pe nisipul țărmului, care în fiecare clipă îl sorbea către adânc.

Erau zile când mă aștepta să batem împreună cei 7-8 m, pe lung, ai dalelor. Perfect conștient, cu un deosebit umor, pe care deseori îl folosea ca pe un rechizitoriu, avocatul apucase *La Belle Époque*, cu marii profesori ai Facultății de Drept din București; îi știa pe Gruia, Leon, ba chiar îl văzuse la față pe marele Dissescu.

- Dar pe Istrate Micescu l-ați cunoscut?

- Eram colegi la Barou, de multe ori i-am suflat clientela, iar el uneori îmi mulțumea că nu l-am făcut să-și piardă timpul cu toți neaveniții...

- Cum era?

- Genial! Tinere, să nu mă întrebi dacă avea și conștiință. Este ca și cum ai cere unui medic legist să plângă după fiecare decedat pe care-l are pe masă. Avocatul nu poate să aibă conștiință, fiindcă mi s-a întâmplat și mie să nu pot refuza deontologic pe cineva al cărui proces, în fază primară, îl câștigasem. Caracter, însă, da! Necesar, ba chiar obligatoriu! Și cu cât urci mai sus treptele, chiar până la Casație, cu atât trebuie să-ți pleci mai jos ochii spre cei care îți solicită ajutorul. Îmi pare rău de el, a murit la Aiud. Poate că la judecata faptelor sale, petrecută în timpul vieții, s-au drămuț și cele 2 milioane pe care le-a primit ca preț al unui efort de neimaginat când, în câteva zile, a elaborat Constituția din februarie 1938, care a purtat numele lui Buzilă.

*

Agonia pacientului meu a fost chiar mai lungă decât își închipuiau doctorii-deținuți.

Mă obișnuisem cu un program repetitiv: la trei zile normale urma una de criză care, în pofida unei demnități ce suprima geamătul, era marcată de convulsiile trupului și lacrimile ce șiroiau pe obraji și care îmi dădeau măsura unei suferințe atroce, aciuată în tot corpul.

Într-o seară l-am găsit crispat și legat la pat de o durere pe care încerca să o localizeze. Cu chiu cu vai am reușit să-i aflu dorința: îmi arăta picioarele, unde credea dânsul că se concentrase durerea cea mai acută. I le-am pipăit încercând să-i

domolesc chinul, iar el mi-a șoptit să cobor cu palparea până înspre falangele inferioare.

În noaptea pe care avocatul o dorea ca finală l-am asistat până la ultima suflare.

Atunci, spre dimineață, într-o clipă de luciditate, m-a rugat să transmit ceva familiei și, când l-am atenționat că mosorul vieții sale nu și-a depănat tot firul, mi-a răspuns tăios, strivindu-și un geamăt:

- Nu, nu, s-a terminat! Uită-te bine, tinere, acum suntem trei!...

Eram aproape de căpătâiul său, iar o eventuală prezență suplimentară nu o luasem în calcul.

- Uită-te bine - a venit un nou îndemn din partea lui. De aseară stă nemișcată lângă mine...

După ce m-am recules, am îndrăznit să-l întreb cum arată.

- O formă cenușie, nemișcată...

Peste o oră sau poate chiar mai puțin, avocatul și-a încheiat periplul existenței sale terestre.

A doua zi, doctorul Cornea (sau Paul Iovănescu?) mi-a pomenit despre identitatea lui:

- L-ai avut în grijă pe cel care a fost una dintre cele mai puternice personalități ale Baroului Ilfov, pe fratele amantei regale, Elena Lupescu. Din cele ce am auzit noi, avocatul a făcut mult bine!

UCENICII LUI AESCULAP

Fără ei, puțini la număr, dar profesioniști și luptători ce nu-și uitaseră credința în Hristos și drumul dintru început, nu știu ce soartă am fi avut!

Debutul lor s-a declanșat, cel puțin la Gherla, atunci când temnița ajunsese supraponderală, însumând peste 3-4.000 de *chiriași*; ba chiar a fost un moment de vârf, când populația ei vărgată a atins suma de 6-7.000!

De fapt, primii deținuți cu diplomă în Medicină au apărut pe celularul mare odată cu dispariția doctorilor criminali proveniți din fauna reeducării: Aristotel (Aligo) Popescu, Coriolan Gherman, Dan Dumitrescu, Aurelian Stoica, Nuti Pătrășcanu, Sobolevski etc.

Printre primii numiți din rândurile noastre, după 1955, în timpul doctorului oficial al temniței, Sin, s-au numărat câțiva proveniți din rândurile celebrilor evadați de la minele de plumb, precum Paul Iovănescu, de care mă legau amintiri de la Colegiul „Carol I” din Craiova. Altul era Gheorghe Cornea; înalt, cu o

alură de haiduc, chemat să profeseze medicina generală cu miile de deținuți, fiind dublat de colegul său de la Colegiul „Carol I”, doctorul Tudor Dumitru; Cornea era un dârz ardelean, condamnat la 15 ani temniță grea pentru legături subversive cu grupul studenților și elevilor din Munții Făgăraș ai Organizației Ion Gavrilă-Ogoranu.

Echipa sanitară a Gherlei s-a mai întărit și cu prezența tânărului chirurg Meyer, sas de origine, tânăr, curajos până la imprudență, fiind și o *bună stație* de transmitere în celularul mare al Gherlei.

Până în zorii Genevei, din 1955, farmacopeea asistenței sanitare era compusă din purgative, aspirine și câteva medicamente pe care noi le botezasem *populare*. Ulterior, asistența medicală a Gherlei a înregistrat un eveniment de clasă. Dintr-un ordin al D.G.P. s-a înființat, în 1956, un minispital, unde erau aduse cazurile mai grave din temnițele din jur, aria fiind cuprinsă între penitenciarele Sibiu, Brașov, Alba Iulia, Caransebeș, Timișoara, Arad, Oradea, Baia Mare.

Prezența unui spital cu multiple secții de asistență a fost categoric opera spiritului de la Geneva și a relaxării regimului penitenciar din România.

*

Dar inițiativa înființării unui spital pentru deținuții din Ardeal a produs, pe lângă problemele de inventar tehnic, și prezența unui personal medical adecvat.

Rezolvarea s-a ivit, în chip miraculos, când pe porțile Gherlei a apărut, într-o noapte, un lot masiv de medici cu diferite specializări, toți provenind din faimosul lot al personalului medical de la Spitalul Militar din Constanța.

Istoria lor părea scurtă, dar condamnările erau lungi și grele. În frunte cu șeful spitalului, colonelul-profesor Constantinescu, grupul cuprindea nume sonore din ierarhia militară medicală a garnizoanei Constanța. În baza unui denunț, evident, din *colegialitate*, ei au fost arestați și supuși unor interogatorii la Securitatea din fostul sediu al Băncii Naționale din Piața Ovidiu; au fost bătuți, judecați și condamnați la ani grei de închisoare; printre ei: lt.-col. Stere, maior-doctor Turculeț, Hurban, Șoșoiu, Tatoi.

Doctorul Turculeț era un om de talie mijlocie, cu ochi vii, iscoditori și s-a *încadrat* repede în climatul temniței. Învățase de la colegii săi, rutinați deja, că nu era suficient numai să pui un diagnostic corect și, eventual, să recomanzi internarea vreunui deținut cu maladie gravă, ci trebuia să-i susții și cauza (internarea) în fața medicului șef oficial.

Tot de la colegi aflate și că doctorii care vizitau celulele erau singurii reprezentanți ai zeului Hermes, anticul purtător de mesaje.

I-am prins dintru început șovăiala, învăluită în prudența noului sosit în peisajul Gherlei, unde cârțile și informatorii Biroului Operativ își găsiseră numeroși adepți.

Însă, cu timpul, doctorul nostru devenise unul dintre cei mai activi *poștași* pe celularul mare, fără să ajungă ventriloc sau să-și despartă privirea binoculară, așa după cum cerea regulamentul

nostru conspirativ atunci când cu un ochi urmăreai vigilența milițianului, iar cu celălalt te uitai la camaradul tău de suferință, care urma să-ți transmită un mesaj!

Într-un timp uimitor de scurt, Tiberiu se adaptase la cele două misiuni ale sale.

*

Într-o noapte, spre zori, m-a deșteptat o durere cumplită în zona ombilicală. Parcă lungi și încinse cuțite îmi sfârtecau pânțele. Durerile au intrat într-un *crescendo*, iar sudoarea, ca un giulgiu umed, mă năpădise pe întreg corpul.

S-a bătut în ușa metalică și s-a cerut intervenția doctorului. Din experiență, știam că porțile metalice ale celulelor nu se deschideau decât după *deșteptarea* de la orele 5.

Bătăile colegilor mei, în frunte cu Vladimir Boutmy de Katzmann, au devenit mai vehemente și, în cele din urmă, vizeta s-a deschis.

După câteva înjurături primite gratuit s-a ajuns la un compromis:

– Bine, bă, nebunilor, o să anunț ofițerul de serviciu și o să aduc un doctor de-al vostru de jos, de la spital dacă n-or dormi toți!...

Așteptarea mi s-a părut aproape de un veac. Durerile zvâcneau în burta mea și mi-am dat seama că am făcut o criză de apendicită acută, care poate să fie în prag de spargere, iar mie nu-mi revenea, în așteptarea asistenței, decât să mă rog Celui de Sus.

Când l-am văzut pe Tiberiu Turculeț n-am putut decât să-i zic să mă ducă jos, la cuțit!

M-a palmat ușor și i-a zis milițianului, Petrică, că este un caz grav și să-mi aprobe ieșirea din celulă. M-au luat pe o pătură dublă și m-am mai chinuit încă jumătate de oră până când s-au sterilizat ustensilele și mâinile doctorilor. Mi-au făcut numai o anestezie locală, mâna întâi fiind doctorul Stere și, dacă nu mă înșel, tânărul Meyer, asistent.

Stere, ca să mă încurajeze, mi-a șoptit:

- Cred că mama dumitale în noaptea asta te-a ajutat cu o rugăciune. Dacă mai zăboveai sus făceai o peritonită și nu mai aveam ce să-ți facem!

În ziua și în noaptea ce au urmat, durerile au mers în platou, dar am strâns din dinți și n-am primit niciun analgezic. Peste o săptămână mi-au scos firele și dr. Turculeț m-a curățat până la vindecare.

*

Cu ocazia rebeliunii din 1958, doctorii au fost în linia I, ba chiar unul dintre ei, al cărui nume nu-l mai rețin, a încasat un glonț în mușchiul unui picior. Intervenția lor, însă, a fost permisă după ce s-au descărcat lungi rafale de pistol-mitralieră, ba chiar de arme de calibru mai mare.

Bilanțul nu l-am aflat decât mult mai târziu. Au fost 15 răniți, printre care 3 sau 4 grav, iar unul a decedat într-o dubă, când a fost evacuat.

Munca anevoioasă îi aștepta pe medici în zilele ce au urmat, când aproape mai toți răsculații de la camera 87, etajul al treilea, aveau câte o luxație sau un os zdrobit. Bătăile nu au fost

focalizate numai pe cei care declanșaseră insurecția; directorul Petre Goiciu a găsit prilejul să plătească polițele vechilor săi clienți care, evident, se remarcaseră prin smulgerea obloanelor de lemn și proiectarea lor în curtea temniței. De la gardianul Petrică, pe care-l cunoșteam de câțiva ani, am aflat că printre primele victime se număra și tânărul meu prieten, Boutmy de Katzmann (Mache).

Schimbarea regimului a fost realizată în trepte, culminând cu deschiderea ușilor de fier și vizionarea unor filme cu realizările socialiste, printre care se mai strecurau și producții ale Cinematografului de Artă „Alexandru Sahia”, precum „Haricleea Darclée”, „Ștefan Luchian” și altele.

Tot acum s-a modificat, spre bine, și atitudinea doctorului oficial Baumgartner. Odată mi-a fost dat ochilor să-l văd într-un periplu general al întemnițaților, care a durat aproape o zi, cu pauză de masă.

Când a ajuns în fața mea a părut surprins:

- Dumneata, de ce boală suferi?

I-am răspuns, candid:

- Păi, domnule doctor, după cum vedeți, e o anemie care se datorează unei îndelungi încarcerări.

Pe un ton sec, mi-a ordonat să-i arăt mâinile. Mi-a pipăit epiderma și i-a șoptit ceva lui Cornea, care și-a însemnat ceva în carnețel.

- Dar ceva, acum, ai dumneata?

I-am răspuns pe loc:

- Am pulsul ridicat și, deseori, senzația de înăbușire.

S-a întors către doctori și a zis:

- Da, da, dispnee...

M-a interogat în continuare, poate și dintr-un orgoliul profesional:

- Te doare în gât?
- Uneori, da! Ca o senzație neplăcută.

A dat din cap – era înalt cam de 1,70 m, cu niște ochi cenușii, inexpressivi.

- Dați-i ceva iod și vedeți dacă se ameliorează. Dar căutați-l și pe la plămâni, să nu fie ceva!

Tratamentul cu iod și-a făcut efectul în mai puțin de o săptămână. Și, între timp, mi-au făcut și o radioscopie, care a fost discutată de slujitorii lui Aesculap... din temnița Raiului bolșevic.

Rezultatul mi l-a șoptit Turculeț fără niciun dram de invidie:

- Neamțul ți-a semnat actele pentru internare de urgență la Văcărești. Nu te speria, la plămâni n-ai nimic. Însă ești în pragul unei cașexii clasice. Eu îți urez drum bun!

Peste o săptămână, cred, am urcat, din nou, cu duba, Dealul Văcăreștilor!

LAZARET

Nu m-a întrebat nimeni dacă eram de acord să-mi părăsesc camarazii și să rup o filă dintr-un prezent, e drept, încarcerat, dar în care începusem să cred că oferă un mediu propice pentru evoluția mea intelectuală.

Era o zi de vară, copleșitoare prin căldură și criminală pentru noi, tinerii; foamea ne rodea pe dinlăuntru mai abtîr decât o sancțiune aplicată sălbatic, cu năduf și ură de către călăi, pe *salteaua fermecată* a izolării.

Gândeam și afirmam, cu ochii în viitor, că acela care va spune, cândva, că temnița îndelungată i-a adus și o atenuare, *prin obișnuință*, a torturii prin foame, fie va intra în rândurile mincinoșilor de rînd, fie va fi declarat amnezic...

Cu gesturi automate mi-am strâns puținul inventar și, într-un minut, m-am pomenit pe pasarelă, împins de Petrică milițianul.

Am poposit la etajul al doilea, în fața unei celule pe vest și, din ochi, după ce s-a deschis ușa de fier, am intrat într-un alt *univers*. Am făcut privirea roată și simțul olfactiv a fost izbit de o

duhoare ce m-a trimis înapoi cu câțiva ani buni, când pășisem în camera morții, în castelul lui Ioan Zápolya, sortit să fiu și eu o victimă a bacilului Koch acido-rezistent.

De data aceasta nu m-a întâmpinat nimeni să-mi arate unde să-mi fie culcușul, iar tăcerea părea să fie la opusul horcăiturilor și gemetelor din Celula 122, *hundertzweiundzwanzig*, din vechiul castel al voievodului Zápolya.

Într-un târziu, când noaptea învăluisse temnița tereziană, am spart gheața tăcerii și m-am recomandat celor 10-15 ființe care păreau sau erau suferinde. Predominau țăranii, amestecați cu meșteșugari și foști funcționari ai statului burghez, tolerați și folosiți de noul regim, ca *tovarăși de drum*. În puține zile am făcut cunoștință cu toți.

Cel care îmi părea cel mai bolnav se numea Nicolae Dănilă. Era, parcă, dintr-un oraș din Moldova și făcuse un accident vascular grav, ce-i paralizase unul dintre antebrate și-i afectase și graiul. De el m-am simțit atașat și încercam să-i ridic moralul.

Învățasem, de-a lungul anilor, că prima datorie a deținutului politic, dacă vrea să supraviețuiască este să spargă izolarea și să ia legătura cu confrății săi! Dar a trece la țeava caloriferului și a începe să bați presupune o obligatorie informare asupra celor ce te înconjoară.

Și, nu de puține ori, am avut prilejul, nefericit, să trăiesc clipe când o anchetă, chiar sumară, a milițienilor, își găsea imediat rezolvarea prin denunțarea celui care avusese curajul să-și spună identitatea prin grosimea zidurilor sau având complicitatea țevelor.

Dar acum n-a mai fost nevoie de inițiativa mea. Și primul semnal l-am primit prin perete, bătut de o mână versată, în *dublu exemplar* și emis la ora propice, în timpul cinei, când milițienii își reduceau efectivele și erau ocupați cu distribuirea mesei.

Apelul începea întotdeauna cu litera L din alfabetul morse, care era repetat în triolet, iar cutuma era obligatorie. Cel apelat, în orb, trebuia să-și spună numele complet, pedeapsa primită, anii executați și organizația din care făcuse parte. Cea mai mică defecțiune sau ezitare putea compromite linia de comunicare.

Mai exista un supliment, o așa-zisă cheie de siguranță când, pe lângă cele de mai sus, urma și prezentarea camarazilor din celula respectivă și, de preferință, erau cei *grei*, care aveau deja o rezonanță în universul nostru.

Apelul primit a mers conform regulamentului nescris, dar știut, iar numele celui care se afla de partea cealaltă îmi era, din păcate, pe de-a-ntregul, necunoscut.

– Mă numesc Rusan Sebastian, de meserie medic, sunt fiul Mitropolitului Rusan al Moldovei și Bucovinei, decedat nu de mult și am căzut cu o organizație de tineri, declarată de dreapta.

Legătura noastră s-a îmbunătățit simțitor când am trecut pe morse și ne-am recomandat mai bine. Într-o lună aflasem tot ceea ce se cuvenea în legătură cu prezența noastră. Acum știam de ce poposisem, în fapt de seară, într-o celulă de muribunzi. Și dânsul și eu aveam misiunea să-i îngrijim până la ultima suflare. Gândul mergea mai departe și mă întrebam cine ne hărăzise rolul de felceri sau asistenți medicali.

De la doctorii de serviciu deținuți nu obținusem nicio explicație, numai că Gherla se transformase într-un adevărat

abator uman, unde decesele lunare făceau până în 100-110 victime.

Exista o explicație pe care mi-a dat-o doctorul-deținut Paul Iovănescu: infirmeria era ticsită de bolnavi și găsiseră de cuviință să înființeze două depozite umane care, cât de cât, să aibă un regim special prin acordarea unei rații superioare de mâncare, însoțită de cele 10 ore de acces la odihnă.

Doctorul avusese o activitate subversivă îndelungată care, poate, a contribuit la asasinarea părintelui său, mitropolitul Moldovei, printr-o simplă cafea măsluită, servită în trenul care-i aducea pe chiriarhii români la București.

– A fost o crimă curată, pregătită cu grijă, iar tatăl meu, care a murit în brațele mele, prezenta toate simptomele unei grave intoxicații. El fusese finul lui Petru Groza și, cu toate că primise nenumărate avertizări de la București, continua, în predicile sale, în marea Mitropolie de la Iași, să-i condamne pe cei ce-și vând sufletul diavolului și se leapădă de neamul lor. După moartea tatălui meu, spunea Pilu - diminutivul lui Sebastian Rusan - au început necazurile pentru mine: urmăriri, percheziții etc. și care au culminat cu arestarea și născocirea unei organizații în care nu cunoscusem pe nimeni mai înainte.

L-am întrebat pe unde se ascundea.

– Pe la mănăstiri, pe unde tatăl meu lăsase o urmă de bunătate și credință.

În scurtul meu popas, de peste 3-4 luni de zile în acea celulă, am cunoscut un țaran voinic cât un urs, care se topea cu zile. Îl chema Horoșpincă. L-am întrebat pe doctorul Tudor, deținut, ce diagnostic i-au pus.

- Nu are niciun simptom clar și, fără analiza chimică de laborator, nu ne putem da seama.

Țăranul vorbea puțin și am reținut dorința lui:

- Și după ce voi trece de hotarul acestei vieți vă rog pe dumneavoastră să vă duceți la mine acasă și-l rog pe Dumnezeu Cel de Sus să strângă din suferința noastră tot ce-a fost bun și să le dea copiilor noștri.

A murit liniștit, fără vaiet, fără lacrimi și fără să știm de unde este și ce făcuse împotriva năimiților!

Celălalt, Nicolae Dănilă, a simțit moartea cum îi dădea ocol și m-a rugat ceea ce nimeni până atunci nu-mi ceruse... să-i păstrez amintirea și „s-o dau mai departe celor care vor veni după mine” – mi-a zis el cu ochii în lacrimi. A murit cu mâna paralizată, în semn de cruce.

Am tăcut și am plâns.

Când cele două celule s-au dizolvat și l-am văzut la față pe doctorul Rusan, el mi-a mărturisit că are datoria morală să afirme că printre cei care l-au adăpostit timp de aproape jumătate de an, urmărit fiind pentru a fi arestat, a fost și cel care se numea Justinian Marina, Patriarhul României.

POPAS DE SFÂRȘIT. CHIPURI DE NEUITAT

Nimic nu mi s-a părut, în imperiul fără granițe ale răbdării și suferinței, mai periculos pentru deținutul politic, doritor de îmbogățirea minții și... înmulțirea faptelor, ca obișnuința de toate zilele.

La început simți revolta cum te sugrumă: încetul cu încetul te obișnuiești, mai întâi cu zgomotele, cu simfonia neagră a ivărelor care se închid sau se deschid, cu cizmele potcovite sau mai târziu acoperite cu pâslă, cu zgomotul gamelelor, cu răcnetele milițienilor, cu înjurăturile lor singulare sau asociate cu tot orizontul sonor al unui spațiu menit să te chinuiască!

Pe urmă, pe alt registru, superior, apare vizualizarea, când fiecare privire se individualizează și se lipește de fundul retinei. Milițianul Corcodeanu nu are aceeași mutră cu Șomlea cel bătrân, cu toate că au aceeași înălțime... Milițianului Vășcan, una dintre bestiile cele mai reușite ale reeducării de la Gherla, șef de secție la etajul al treilea, greu ca un pachiderm, încerci să-i găsești pereche cu alt ipochimen având aceleași virtuți.

Sau atunci când faci galeria monștrilor directoriali și dai drumul unei categorii cu un comportament comun, violent

subuman, ba chiar criminal, când nu-l mai deosebești pe un Petru Goiciu de la Gherla de un Maromete de la Jilava, un Vâlcu de la Craiova, un Coler de la Aiud sau alte figuri patibulare de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, în frunte cu Albion și Ficior.

Și, în curgerea anilor, chipurile se contopesc și se varsă, fără oprire și distingere, într-o aglomerare uniformă, monocordă, pe retina oarbă și timpanul surd al obișnuinței: Ștefan de la Jilava nu e departe de Istrate de la Gherla, Crăciun colonelul îi juxtapune pe Filip de la Vâlcea, pe Moiş de la Timișoara, pe Oancă de la Craiova sau pe Brânzaru, pe Enoiu și alte făpturi care uitaseră, de mult timp, să mai poarte condiția umană *in spe*.

Aș fi vrut să-i adun într-o singură făptură, repetată uniform, într-o galerie de monștri, în care ochii erau aceiași, fruntea comună și brațele antropoide, răsărite din același trup.

Mă gândeam cum i-aș putea, totuși, identifica; răspunsul l-am găsit cu ușurință. Vășcan, zis *Bivolul de la Gherla*, îi avea concurenți în înălțime pe sadicul Șomlea cel Tânăr, pe Georgescu sau Măndreș din aceeași *locație*; ei erau din promoția lui Nicolae Maromete, fost portar la o primărie din Capitală, ca și Ionescu 22 de la Craiova, zis *Porcul* și *fratele* său în îndeletnicirea torturii, cel care va ajunge colonel în Regionala Securității, Marin Oancă. Următorii se adunau în frontul memoriei: Gabor, vigilantul sergent-major de la Gherla; Șomlea cel Bătrân, cu palma grea ca o cărămidă; aceștia erau concurați îndeaproape de sergentul Todea, zis *Subțirelul*, expert în lovituri scurte, care te aruncau degrabă pe ciment, urmate mai apoi de jocul cu cizmele pe pieptul și vintrele victimei.

Istrate, locotenentul-major, a încasat-o zdravăn de la deținutul Romulus Ionescu! El îmi rămâne, pentru ultimii ani de

temniță, un model perfect de milițian clasic, cu bâta în mână și cu înjurătura pe buze. Și el era din rândul *piticilor*. Printre pigmei se mai numărau câțiva criminali notorii, ce aparțineau temniței Jilava, în frunte cu țiganul Iamandi, negru la față ca un tuci de mămăligă; acesta practica un obicei sadic, întâi tolerat și pe urmă oficializat, acela de a executa condamnatul la moarte pe drum, fără ceremonialul de la locul execuției, cu citirea motivației de către procuror în fața plutonului, „justificând” condamnarea la moarte etc. Se economisea, pe această cale, *oboseala* până în Valea Piersicilor, făcându-se și o *cinstită* economie la muniție!...

Galeria monștrilor mari și mici de la Jilava își găsea, însă, întruchiparea și în nu mai puțin faimosul plutonier Ivănică, șeful caraliilor; tandemul lui cu locotenentul Ștefan, înalt și cu o mutră tâmpă, mereu surâzătoare, îi scotea acestuia în evidență ochii răi și mereu furioși, înjurătura țigănească și, din păcate pentru noi, lovitura dată cu sânge și forță.

Coborând în infernul lui Dante îi găseam, clocotind în cazane, în preliminarile unei Judecăți de Apoi, pe mai marii lor: Petre Goiciu, care-ți rupea brațul cum se frânge o creangă uscată; criminalul Ciolpan din temnița Sighetului, mormântul intelectualității românești; zecile de cadre ce și-au dobândit avansarea la Canalul Morții, Dunăre-Marea Neagră: colonelul Nicolae Doicaru, șeful Securității Constanța; căpitanul Cormoș, comandantul coloniei de muncă Cernavodă; faimosul prim-brigadier deținut, Nicolae Cârcu.

Alături de aceste figuri se înscriau alte zeci de torționari de profesie, din rândurile directorilor de structuri penitenciare, ca și alte zeci, provenite din șleahța ofițerilor politici care aprobau și

controlau regimul de muncă.

N-am să-i uit nici pe cei care, din ordinul lui Gheorghiu-Dej și al ministrului Alexandru Drăghici, organizaseră parodia de proces al unor așa-ziși *vinovați sabotori* din rândul deținuților politici, care au fost executați, în octombrie 1952.

Președintele Tribunalului Militar București, generalul Alexandru Petrescu, a fost una dintre cele mai sinistre îngemănări de însușiri, pe cât de inteligent, pe atât de slugarnic, el fiind acela care se putea mândri cu un palmares de peste 150 de condamnări la moarte pronunțate și tot atâtea *execuții!*...

Aș fi vrut să-i îngrop pe toți în adâncul uitării, să le pierd chipul pentru totdeauna. Dar memoria, ca o pasăre neagră, ce mă însoțea pretutindeni, mă avertiza că nu am dreptul să dau uitării victimele, pe martirii de la Pitești, Jilava, Văcărești, Aiud, Gherla, de la Canalul cu cele 48 de lagăre și colonii... și pe toți cei care, sute de mii, s-au împotrivit, în fel și chip, *nedreptății* și *dezumanizării!*

*

Dar medalia are întotdeauna două fețe; iar cealaltă creștea și se acoperea de sclipirea aurului în măsura în care trecea timpul. Învățasem de la mentorii mei, Nelu Becheanu și Marin Predoica și, ulterior, de la părintele Gherasim Iscu, starețul Mănăstirii Tismana, să nu-i confund pe eroi cu martirii. Ultimii nu pot ajunge să fie tratați ca atare decât dacă au luptat pentru o cauză pe care cel puțin doi o consideră dreaptă. Altfel, devii numai o victimă și te pierzi în anonimatul celor care, din *greșeală*, au ajuns

să vadă zidurile unei pușcării.

Treapta cea înaltă a eroilor este greu de atins și primul său chip este cel al dăruirii pentru aproapele tău, multiplicat într-o colectivitate sau pentru neam și țară. Așa am început să-i văd pe cei care îmi erau mai aproape. În istoria familiei mele, erou mi s-a părut și a devenit unchiul meu, Ionel Săndulescu, care s-a oferit voluntar în prima zi de război, la 17 ani, și a luptat undeva în Moldova, în 1917, ultimul refugiu al Statului Român. Eroi mi s-au părut și târgoveții din Târgu Jiu, care au apărut, în noiembrie 1916, preț de o zi, orașul lor, când trupele germane au încercat să-l ocupe. Eroi mi-au părut și luptătorii Grupului Cerna care, lăsați în afara liniei frontului în urma retragerii armatelor noastre din Oltenia, au luptat, în spatele inamicului, până după căderea Bucureștiului. Tot eroi i-am considerat și pe acei grăniceri ai prințului Cantacuzino care, în plină furtună de zăpadă, în toamna lui 1916, au nimicit, în Munții Făgăraș, la înălțimi ce depășeau 2.000 m, Grupul Alpin Bavarez. Și, pe urmă, câți alții nu s-au înscris mai târziu, în acest șir, în vara lui 1917, de la compania de mitraliere a căpitanului Ignat până la divizia generalului Popescu-Sanitaru, care a transformat Mărășești într-o victorie neîntrecută până atunci. Și alte zeci de mii din cele 380.000 morți care au știut să-și dea supremul dar al omului, viața, pentru împlinirea marelui vis, *stătit* de 4 secole, al nației române, Unirea cea Mare.

Și, apropiindu-mă de cei cu care am pus la cale M.N.R.O., m-am închinat cu evlavie și recunoștință în fața eroului colonel Gheorghe Căraușu, comandantul, în fapt, al organizației, dar și a ofițerului superior asasinat în Zarca Aiudului, unde au fost smulse geamurile și a fost lăsat, efectiv, să înghețe pe un ger cumplit: a generalului de divizie Iancu Carlaonț, veteran în Primul și Al Doilea Război Mondial. Și tot ca erou l-am asimilat pe alt comandant al meu,

colonelul Ștefan Hălălău, comandantul Școlii de Artilerie din Craiova, care a fost torturat de cei doi asasini, Oancă și Ionescu.

Nu în ultimul rând, un cuplu de egală valoare morală, căpitanul de Securitate, șeful T.S.F. al Regionalei Oltene care, timp de aproape doi ani, a transmis Comitetului Militar al M.N.R.O. zeci de ordine și dispoziții date de la centru pentru executare. A fost condamnat la 25 ani de temniță pentru înaltă trădare și ulterior asasinat! Al doilea, colonelul Petre Grigorescu, fostul comandant al Regimentului 8 Grăniceri s-a înscris, fără îndoială, în rândurile ofițerilor de elită, iar în timpul anchetei s-a comportat excepțional, fără să denunțe pe cineva.

Dar lista amintirilor se deapănă. Și n-aș avea dreptul să-l uit pe sergentul-major Călin, milițian la Direcția Generală a Penitenciarelor Craiova care, într-o noapte de Făurar, 1949, m-a purtat în brațe până la celula mea de la etajul al doilea, pe celular, așezându-mă cu grijă pe un pat de fier și, încercând să facă lumină cu niște lămpașe, după miezul nopții, a reușit, după ce mi-a dat să beau o băutură tare, să-mi extragă, cu ajutorul unor pensete improvizate, firele arse de bumbac care îmi intraseră în tălpi. Lui i s-a adăugat, la schimb, și, este drept, cu mai puțină îndemânare, sergentul-major Naidin. Operația cred că s-a sfârșit către miezul zilei și am reușit să-mi revin dintr-o stare de semi-inconștiență.

La inspecția de seară, șeful anchetelor, maiorul Vasilescu, a rânjit la mine, spunându-mi *duios*:

- Ai văzut, bă, că ăia de la București au alte metode...

S-a întors către caraliul din ușă și i-a ordonat, grijuliu:

- Să-i dați apă multă și să-l lăsați să doarmă... Să-l avem viu la proces!

O PARTIDĂ DE VÂNĂTOARE

Sosise toamna și, fără zăbavă, frunzele se îngălbeneau repede, iar norii se încărcau de apă ca bureții nesățioși. Frigul la Gherla, orașelul din centrul Transilvaniei, vine nepoftit și cu atât mai puțin dorit de noi, cei întemnițați.

Cu experiența celor 14 ani, bob numărat de compartimentul economic al persoanei mele, m-am uitat cu jale la inventarul preventiv: cămăși, pulovere, lenjerie. Bilanțul era de la dramatic la tragic; totul era peticit, iar cămășile se transformaseră în tricouri; cât despre textilele necesare, situația era pe de-a-ntregul tragică fiindcă, deși erau prezente, *lipseau cu desăvârșire*, iar pantalonii de la pușcărie, de culoarea șobolanului, erau purtați la piele.

Aveam însă un avantaj imens față de colegii mei de temniță: eram singurul care număram lunile transformate în zile, pe care câteodată le prefăceam în ore, până când, într-o zi, tot de toamnă, dar de început, urma să-mi aud numele strigat pe vizetă, însoțit de acea privire circulară asupra camarazilor mei și, dacă gaborul

m-ar fi lăsat, îmbrățișările ar fi fost obligatorii, fără lacrimi și efuziuni sentimentale.

Învățasem pe de rost regulamentul interior, care făcea și trimitere la despărțiri de gradul zero de cei care mergeau către plutonul de execuție!

*

Aveam printre noi doi generali de brigadă; unul în vârstă, care nu văzuse frontul în Al Doilea Război Mondial decât pe la vreun *comandament de Spate*.

Cel de-al doilea era tot brigadier și el; părea îmbătrânit mai înainte de vreme, *absolvis*e războiul din Est, fusese, parcă, prezent și în Cehoslovacia, în Munții Tatra, în fruntea unei mari unități; fusese închis după 2-3 ani, în urma unei delațiuni a unui... plutonier nenorocit, care declarase că generalul avusese de-a face, în Crimeea, cu o femeie căzută cu partizanii. A fost suficient atât ca să capete *zece coți*! După o Jilavă prelungită și după un recurs respins, oșteanul ajunsese la noi.

După câteva săptămâni de *conviețuire* l-am putut asimila cercului nostru. Din biografia sa am reținut faptul că locuise în București pe Calea Dorobanți, o stradă plină de amintiri subversive pentru mine, iar pe dânsul îl chema Borcescu și urma să-l scuturăm bine de amintiri, fapte și... convingeri.

Celălalt, de statură potrivită, era la antipodul primului. Glumeț, purtătorul unui zâmbet constant pe buze și doritor să afle câte ceva de la fiecare tânăr din echipa noastră. Dacă numele primului nu l-am reținut în mod voluntar, pe al celui de-al doilea

I-am reținut numai în urma unei porecle pe care i-am atribuit-o prin unanimitate de voturi: Vânătorul, și nu fiindcă fusese la un regiment de grăniceri în Primul Război Mondial, ci fiindcă, seară de seară, îl provocam să facă un tranzit între memorie și amintiri. Înamorat de zeița Diana la romani și Artemis la greci, generalul hălăduise prin codrii și munții României, cunoscând o mulțime de personalități politice și militare din România interbelică, pornind de la generalul Baliff, aghiotant regal, și până la regele Ferdinand, însoțiți de o pletoară de pădurari și ingineri silvici mărunți din *aurul verde* al Țării Românești.

Debutul generalului s-a produs prin explicarea semnificației vânătorii, atrăgându-ne atenția că, dacă focul și această îndeletnicire n-ar fi existat în istoria omenirii, lanțul trofic s-ar fi rupt, iar comunitățile primitive ar fi dispărut odată cu urmașii lor...

- O să mă întrebați dacă vânătoarea poate să ajungă o pasiune. Poate, și încă una care să te poarte toată viața.

- Și dumneavoastră o mai aveți? am sărit toți cu vorba pe general.

- Din fericire, nu! Ea s-a spulberat după zeci de ani de purtat pușca de pe un umăr pe altul, pe Valea Bâlei, în Făgărașul de Nord când, în anul 1938, mai păstrez în minte data, am împușcat un câprior care, atunci când m-am apropiat de el și i-am măsurat coarneau, am văzut nu numai că nu murise din glonteale mele, dar plângea precum plângem și noi, oamenii! Din clipa aceea mi-am jurat că nu voi mai pune mâna pe armă decât atunci când voi fi chemat să rădesc turmele de porci mistreți care, nu de puține ori, se năpusteau pe Valea Streiului, în Retezat, prin gospodăriile oamenilor, făcând blestemății. Am mai fost, pe urmă, tot așa,

rugat, în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial, să participăm, mai mulți vânători, la stârpirea unor urși care atacau stânele de pe Valea Lăpușnicului din Retezat. Până la accidentul care mi-a întors sufletul pe dos îmi găsisem o justificare prin prezența continuă a prădătorilor, în fruntea cărora se găseau haitele de lupi care băteau codrii din Dobrogea sau câmpiile Moldovei. Noi, vânătorii, ne consideram drept o asociație de ecarisaj menită să curățăm și să ajutăm la păstrarea unui echilibru cinegetic necesar, ba chiar obligatoriu. Eram militar în Basarabia când, din ordinul colonelului comandant, am ieșit la o vânătoare de lupi, care atacaseră, flămânzi, ultimele case ale unei comune de lângă orașul Bălți, făcând chiar victime omenești. Atunci am învățat ce legi nescrise are haita și cât de periculoasă poate să fie mai ales pe timp de iarnă: viteză, simț de orientare, urlat și mai ales... organizare: întotdeauna haita are un șef care-i dă direcția și nu este niciodată depășit de ceilalți. Tot pasiunea vânătorii mi-a dat un avantaj față de camarazii mei în război: am învățat că atunci când inamicul stă nemișcat și te pândește în cătare, ochii nu trebuie să-l fixeze pe locul pe care-l ocupă, ci să-i deplasezi ușor la stânga sau la dreapta acestuia ca să-l dobori dintr-un cartuș atunci când se mișcă. Tot vânătoarea m-a înzestrat cu acea abilitate de a citi urmele care, iarăși, mi-a fost de ajutor pe frontieră, unde pe timp de pace aveam de-a face cu braconierii care nu-și făceau scrupule să tragă chiar în noi, grănicerii.

Generalul ne mai spunea că fiecare anotimp își are vânătoarea sa.

- Dar care era cea mai periculoasă vânătoare?

- În afară de mistreți, de care v-am povestit, vânătoarea de urși se impunea. Noi n-am avut aici în Europa urșii *grizzly* americani de doi metri. Ai noștri erau cu puțin mai mici, mai ales masculii. Văzându-i cum merg, în șir indian, ai impresia că sunt inapți pentru fugă. Mulți vânători nepricepuți au plătit cu viața naivitatea lor fiindcă ursul, atunci când este provocat sau ușor rănit, devine ofensiv și poate să alerge cu viteză de până la 40-50 km pe oră.

- V-ați mai *întovărășit* după ce au venit tovarășii în 1944?

- Nici vorbă, nici nu trecuse bine o lună de când rușii ocupaseră Capitala și se instalaseră stăpâni peste tot, că s-a dat o circulară la radio și în presă din partea Comandamentului Sovietic al Capitalei prin care populația era obligată să predea, în termen de 48 ore, toate armele de foc, ce includeau și armele de vânătoare de toate calibrele! Atunci predat puștile mele Remington și Winchester, alături de câteva pistoale, de care m-am despărțit cu greu fiindcă aparținuseră tatălui meu, care fusese la Plevna și Rahova în 1877. Am păstrat, totuși, un pistol cu butoi, modern, pe care îl cumpărasem, cu o sută de cartușe, de la un ofițer polonez dintre cei veniți în România în toamna anului 1939.

Într-o seară l-am provocat pe bătrânul ofițer să ne evoce unul dintre momentele pe care le-a trăit în Primul Război Mondial. Ne-a strâns roată a doua zi, eram vreo cinci-șase tineri, doritori să aflăm câte ceva din cumplita încheștare a poporului român cu cea mai puternică și organizată armată din lume, cea germană, și, nu mai puțin, cu trupele maghiare din Dubla Monarhie Austro-Ungară. Fusese în Bulgaria, dar nu la Turtucaia, unde a fost un

dezastru, ci la capul de pod de la Flămânda, pe care l-a plănuit și executat după planul generalului Averescu, ce urma să întoarcă frontul bulgaro-german și să elibereze presiunea asupra Capitalei.

- Ajunsesem ofițer superior, trăisem momentul acela când s-a încercat manevra și o divizie chiar trecuse Dunărea, și aveam toate șansele, împreună cu cea care urma să vină, să ne luăm revanșa de la Turtucaia, unde pierdusem peste 25.000 de soldați și câteva sute de ofițeri. Eram în avangarda detașamentului și inamicul era pe de-a-ntregul surprins când a sosit ordinul de retragere. Nu am avut pierderi, dar ne-am pierdut moralul și încrederea în comandanții noștri! Mai târziu ni s-a spus că germanii sosiseră în Ardeal cu forțe importante, mai ales în artilerie grea, și ne amenințau trecătorile. Am luptat, pe urmă, în Moldova, cu păduchii și tifosul exantematic, care a secerat din unitatea mea aproape o pătrime.

- Dar cu rușii cum v-ați împăcat?

- Prost și din ce în ce mai rău. Intrase în ei morbul revoluției și împușcau ofițerii; la primul atac al nemților fugeau de mâncău pământul.

- Toți?

- Nu, nu toți! Artileriștii au rămas, nu de puține ori, pe pozițiile de luptă și, când porneam la asalt, ne puteam bizui pe intervenția lor.

- Ofițerii cum erau și cum păreau?

- Mândri, dar nu distanți, aveau însă darul beției, cum spunem noi, și erau mai toți speriați de ce se întâmplase în țara lor în februarie 1917, când țarul Nicolae al II-lea a fost arestat, iar

la Petrograd au fost lupte, cu mii de victime. Când s-au retras de pe front bolșevicii, că așa le ziceam, au făcut prăpăd pe unde au trecut: jafuri, violuri și asasinate. Am întâlnit, însă, și unități de-ale lor ce se retrăgeau ordonat, fără blestemății, dar se pierdeau în mulțimea ca un furnicar a acelui aproape un milion de ruși ce nu urmăreau decât *revoluția*.

Așteptam, cu sufletul la gură, să ne zugrăvească atmosfera și oamenii ce au întâmpinat primele unități ale armatei române în primăvara lui 1918. Am auzit numai povestea unui incident soldat cu morți și răniți, când o companie venită de peste Prut a fost prinsă într-o capcană, în gara Chișinău, și mitraliată.

– Ani de zile am trăit, în coșmar, uimirea ce se citea pe chipurile, răpuse de moarte, ale tinerilor ostași români ce fuseseră trimiși, din ordin, la frații lor basarabeni, asigurându-le paza și ordinea din prima capitală dezrobită care proclamase independența Basarabiei.

Într-o *remaniere* a celulei noastre, în care a intrat și generalul, acesta a plecat, luând cu sine amintirile ce-i umpluseră viața, iar noi, într-o infimă parte, contribuiseam la revenirea lor!

UN GENERAL GREU

Ne mai rămăsese în inventar celălalt ofițer superior, care fusese comandantul Regimentului 1 Greu din Garnizoana Corpului I Armată Craiova. De statură mijlocie, măsliniu la față, retras la vorbă, ajunsese în *purgatoriu*, cum obișnuiam noi să-i spunem ultimei perioade a detenției politice din România, tot în urma unei delațiuni, pe un suport, însă, de participare la o organizație subversivă. Luptase sub comanda generalului de divizie Marin Ceaușu, cu un palmares bogat pe Frontul de Est, unde în 1944 preluase comanda Artileriei Corpului 5 Armată.

Generalul a încercat, și în parte a reușit, să ne redea atât activitatea Regimentului de Artilerie Grea de sub comanda sa, cât și atmosfera ce o respirau ofițerii și în special cei din comandă, în ultimele luni ale rezistenței trupelor româno-germane din vara anului 1944.

- Totul a mers bine până când am auzit că generalul Racoviță, fost comandant al Corpului de Cavalerie în Est și care pe urmă a trecut la comanda Corpului Mecanizat, ajungând, în cele din

urmă, în prima parte a lui 1944, conducătorul Corpului IV Armată, a şters-o la Bucureşti. Moralul nostru era bun şi-i pisam pe ruşi fără milă, cu piesele de 105 şi 150.

Din auditoriu, intervine o voce:

- Aţi mirosit cumva că se pregăteşte o întoarcere a armelor?

- De ce să nu spun, am fost chemat la Bucureşti câteva zile şi nu mi-a plăcut deloc atmosfera de la Statul Major. Atunci l-am văzut şi pe Mareşal pentru câteva minute. Părea îngrijorat şi furios pe nemţi, că ne-au cerut să trimitem două divizii în Crimeea, când era de aşteptat că ruşii o să spulbere zăgazul de la Perekop. Am pierdut atunci, la evacuarea Sevastopolului, o treime din bravii noştri vânători de munte. Oricum, şi pe 24 august noi am mai tras în bolşevici şi am auzit, ulterior, că singura unitate care s-a făcut că nu aude de aşa-zisul Comunicat către Țară, care vorbea de un armistiţiu încheiat cu ruşii - în fond, a fost o farsă criminală -, a fost cea a generalului Radu Korne, cu rămăşiţele diviziei sale de blindate.

- Şi ce-a mai fost pe urmă?

- Ne-am retras cât s-a putut de repede şi n-am pierdut decât câteva maşini şi nicio piesă de artilerie. A fost şi va rămâne pentru mine cea mai ruşinoasă zi din viaţa mea de ostaş. Am pierdut şi oameni şi, din păcate, dintre cei mai buni ofiţeri de-ai noştri: observatorii din linia întâi, care ne dirijau tirul.

Colonelul a tăcut şi ne-a dat de înţeles că jurnalul său de front se încheiase!

VICTIMELE REBELIUNII

Era de statură potrivită și ne-am împrietenit conform unei alte legi, tot de fier, din viața temniței: cea mai bună recomandare a unui camarad este prima privire și primul glas.

De zeci de ori m-am convins că înțelepciunea și experiența multiplă a *universităților* mele mă îndemnaseră spre direcția bună, iar urmările s-au revărsat pe larg, când ursita m-a așezat față în față cu un camarad asupra căruia nu mă înșelasem.

Tânărul Ion Becheanu, alias Nelu, care ar fi împlinit deja, pe atunci, 19 ani, avusese ghinionul să se afle într-o școală unde, pe 21 ianuarie, unii profesori, cu orientare de *dreapta*, au îndemnat clasele superioare să se alăture manifestanților care înconjuraseră Prefectura Județului Dolj, în semn de apărare, când în toată țara generalul Antonescu dăduse ordin să fie preluate de către armată toate centrele administrative (prefecturi, primării).

Ordinul său, însă, punea în cumpănă autoritatea Mișcării Legionare, reprezentată prin prefecții instalați în toată țara. Conflictul era deschis și n-a întârziat să devină violent.

Tot din auzite, înțelesesem că dialogul dintre procurorul militar și inculpatul Becheanu nu ar fi durat mai mult de 5-6 minute.

Protagonistul ne-a relatat derularea interogatoriului:

– Recunoști că ai participat la rebeliune?

A făcut o pauză și, cu un aer distrat, dar care se voia sever, a continuat:

– Văd că ești tânăr, ce-ai căutat dumneata într-o mișcare asasină?

Nelu Becheanu spuse:

– Cu tot respectul, domnule colonel, vă contrazic! Din câte știu eu, mereu am fost provocați!

Colonelul, ne spunea Nelu, a schimbat foaia și s-a răstit la el:

– Ori ești prost ori ești prost informat! Ai auzit de Ion G. Duca, dar de Armand Călinescu, ori vrei să spui că s-au sinucis amândoi Președinții de Consiliu?

Becheanu, căruia îi mijise mustața, i-a răspuns înțepat:

– După câte am aflat eu, și cred că este adevărat, Duca, un om cinstit, a primit ordin de la Ocultă să scoată de la urne pe legionari, ceea ce era un act anticonstituțional și, deci, ilegal. Gestul, însă, l-am condamnat toți, cel puțin cei din garnizoana Craiova; nu-ți faci dreptate cu pistolul în mână, ci cu crucea în inimă.

Colonelul părea mulțumit de răspuns, dar pe urmă a încercat să îl înfunde cu asasinarea lui Armand Călinescu.

– Dar pe celălalt cine v-a împins să-l omorâți fără judecată?

Becheanu s-a simțit obligat, prin decența datorată vârstei procurorului, să refuze dialogul.

Colonelul s-a încruntat și a răcnit la el:

- Răspunde!
- Dacă mă siliți o voi face! Domnule colonel, aveți cunoștință de ce s-a petrecut în cursul anului 1938? Eu sunt prea tânăr și n-am posibilitatea să controlez cele întâmplare, dar toate au pornit de la o scrisoare pe care Căpitanul Legiunii, Corneliu Codreanu, i-a adresat-o profesorului Nicolae Iorga care, uitând că încurajase comerțul românesc când legionarii s-au apucat să se afirme pe plan economic, i-a condamnat; Căpitanul, prin scrisoarea deschisă, l-a acuzat că este *necinstit sufletește*. Profesorul Iorga s-a supărat și, cum era consilier regal, l-a dat în judecată pentru ofensă publică. Apoi a urmat ceea ce știți și dumneavoastră: strangularea în miez de noapte în pădure la Tâncăbești, lângă București!

Magistratul l-a ascultat fără să îl întrerupă. Parcă voia să afle ceva ce nu aflase nici el.

- Bine, să ne oprim aici. Ce-ai căutat dumneata să ataci Prefectura județului? Ai avut vreun ordin? Știai că acolo este Armata și se schimbaseră prefectul din ordinul generalului Antonescu!...

- Domnule colonel, nicio clipă n-am știut că între comandantul nostru, Horia Sima, și Conducătorul Statului ar exista vreun conflict. Noi ne-am dus acolo, un pumn de tineri, tocmai ca să apărăm instituția și să fim alături de Armată.

- Da..., răspunse în doi peri colonelul. V-ați dus să apărați Prefectura cu pistoalele în mâini...

- Vă înșelați, eu n-am avut niciun pistol fiindcă nu mi s-a dat. Cei care aveau pistoale în dotare era firesc să se ducă înarmați, doar nu-i chemase la zaiafet!

- Bine, bine, să zicem că ai dreptate, dar dacă ați vrut armata acolo, ce-ați mai căutat voi?

- Așa am primit ordin, domnule colonel!

- De la cine?

- Nu știu, trebuie să vă spun... Poate de la camarazii noștri mai în vârstă, din garnizoana Craiova; și ei, bănuiesc, îl aveau de la București.

- Ați fost mulți?

- Eu nu i-am numărat, dar nu cred că eram mai mulți de 20-30 înăuntrul Prefecturii.

- Și pe urmă ce-ați făcut?

- Păi, ce să facem, domnule colonel, când lucrurile au degenerat la București și au început luptele, ne-am retras, chiar dacă în Piața Prefecturii se adunaseră zeci și sute de manifestanți. Înăuntru au mai rămas unii care pe 22 ianuarie fuseseră reținuți.

- Ce meserie ai?

- Păi n-am niciuna, fiindcă tocmai am absolvit Liceul Industrial din Craiova, fosta Școală de Arte și Meserii, liceu de renume.

- Și cine te-a pus să îmbraci cămașa verde? l-a întrebat, acuzator, magistratul în uniformă albastră

- Convingerile mele, ce altceva putea să mă îndemne!...

Colonelul s-a uitat la el drept în ochi și a rostit:

- Tare mă tem că aceste convingeri ale tale le vei plăti scump!

Pe urmă a schițat un semn, s-a apropiat de Becheanu un subofițer cu fireturi galbene pe piept și care i-a spus, pe ton poruncitor, să-l însoțească. L-a condus, însă, pe altă ușa, de unde a coborât niște scări într-un subsol unde mai erau câteva zeci de anchetați cu care o noapte întreagă a stat de vorbă.

A urmat un proces fictiv, fiindcă avocatul din oficiu i-a făcut derbedei, iar singura frază de apărare a fost că solicită din partea Tribunalului Militar clemență pentru tineret, unde intra și camaradul nostru.

Când a auzit sentința a crezut că este vorba despre altcineva. Ulterior și-a revenit și a aflat că fusese condamnat la 5 ani de pușcărie... pe baza unui articol, parcă 209, emis în timpul lui Carol al II-lea. A urmat o ședere de o săptămână sau două la pușcăria de pe strada Vasile Alecsandri din Craiova, o temniță circulară, cu celule pe trei etaje, neiluminată pe timpul nopții și cu o teribilă invazie de ploșnițe, în care frigul ne îngheța pleoapele. Norocul lor a fost permisiunea de vizită pentru membrii familiei, care le-au adus mâncare și îmbrăcăminte călduroasă. Gardienii, în frunte cu primul, îi compătimeau...

Nelu Becheanu ne-a mai spus că atunci l-a cunoscut, îndeaproape, pe cel care i-a rămas prieten pe viață, dar și în pușcărie, Marin Predoaica, un om de aur, dar naiv ca și el...

A urmat, într-o noapte, drumul cel lung al dubei de fier... către temnița care ne va devora cinci ani din viață: Aiudul!

O DUMINICĂ CU TÂLC

Adusu-mi-am aminte: era o Sfântă Duminică, așezată în Sinaxarul Bisericii Ortodoxe Române între Înălțarea Domnului și Pogorârea Duhului Sfânt.

Slujba, ținută de părintele Ioan, se făcuse chiar cu un pic de sonor, după ce, însă, ne luaserăm toate măsurile de protecție și camuflaj.

Părintele Ioan Iovan își făcuse pe deplin datoria. Iar noi, la Prefacere, rămăseserăm îngenunchiați până la ultimele silabe ale Axionului Maicii Domnului.

Pe celular domnea o liniște, spuneam noi adesea, comparabilă cu aceea care a premers Facerea Lumii.

Predania, pe care o așteptam cu toții, a împărtășit alt tipar. Părintele Ioan ne-a supus unui veritabil interogatoriu, unde și când fiecare dintre cei care poposiserăm împreună la camera 45, se cuvenea să răspundem:

- Aș vrea să vă întreb: de ce Înălțarea Domnului a fost publică? De ce și-a luat El ucenicii martori la acest moment? Să fi

fost oare numai dorința Sa de a-și demonstra măreția, dar și încheierea misiunii Sale pământene, poate chiar și puterea dobândită prin Înviere? Sau poate a mai fost și altceva, care are o răsfrângere către noi. Nu de puține ori am afirmat că în viața Mântuitorului nostru sunt prezente toate evenimentele și trăsăturile umanului dintotdeauna și de pretutindeni! De la nașterea Sa până la împlinirea unei misiuni hărăzite, aceea de Întemeietor al unei religii universale. Pe parcursul vieții sale, Hristos, ca Om trăitor și Dumnezeu întruchipat, propovăduiește și convinge, vede, ascultă și vindecă. Mai mult decât atât, sfărâmă legile naturii și învie morții! Dar dubla lui identitate este cuprinsă între cele două trăsături caracteristice speței noastre: suferința și trădarea. Pe amândouă, însă, Hristos le acceptă, ca să se îplinească cele prezise cu șase veacuri înainte, dat fiind faptul că ele dovedeau, fără tăgadă, identitatea sa umană. Înălțarea, după mine, este nu numai o despărțire de lumea în care trăise și suferise, dar și un suprem act apologetic al propriei Sale Firi. Este, poate, și a doua înviere în glorie, a Mântuitorului!

Cât despre al doilea moment, cunoscut sub numele de Cincizecime sau Pogorârea Duhului Sfânt, el nu are decât o singura justificare și explicație. Este momentul când pescarii, oamenii simpli care îl urmaseră pe Hristos, ani de zile, sunt înzestrați de Duhul Sfânt cu o misiune apostolică, depășită nu numai de îndemn, dar și făptuită prin Duhul Sfânt, care le dăruiește autoritate și intelect!

*

A urmat un val de întrebări, la care părintele Ioan Iovan s-a străduit să răspundă.

În cele din urmă, disperat de mulțimea lor, l-am auzit grăind, înțelept:

- Aveți răbdare – care, de altfel, este o virtute creștinească – și, când vă veți întâlni, în iadul nostru pământean, cu părintele Dumitru Stăniloae, cel mai mare teolog al Bisericii Ortodoxe (am auzit că a ajuns chiar la Gherla...), rugați-l să vă asculte!

UN INGINER

Octavian Ilea era cap de serie (cap de distilare, în extracția petrolieră) în ceea ce poate reprezenta omul născut pentru o singură profesie: inginer.

Se născuse în comuna Horoatu Cehului, Cehu Silvaniei, odată cu începutul Primului Război Mondial. Tatăl său era învățător. Nu ajunsese să învețe maghiara, fiindcă era prea mic când se mutaseră granițele României Mici!

Ne-am înțeles din prima noapte, când am făcut un ping-pong de informații. Se trăgea dintr-o familie înstărită care-l trimisese mai târziu, în perioada interbelică, să se facă inginer în București.

Apucase frământările studențești din anii 1932-1938, îi cunoscuse pe Ionel Moța, Nicolae Totu, Gheorghe Clime, dar și pe alți fruntași legionari.

De Codreanu nu mi-a vorbit niciodată, nici de bine, nici de rău. Mișcarea, îmi spunea el, pornise dintr-un avânt juvenil, curat și dezinteresat și sfârșise în momentul când pășise în politică. A

mai avut și un ghinion, că în mijlocul Europei se dezvoltase un regim de dictatură și abandonare a democrației.

Fără să-l copieze pe Adolf Hitler, Corneliu Codreanu avea un exemplu al unei minorități ce reușise să obțină puterea în Germania, mizând pe credulitatea maselor, pe șomajul masiv, dar și pe formula care-i va purta pe toți către dezastru: *Ein Reich, Ein Volk, Ein Führer*.

Pe fundalul unei democrații anemice și private de marile personalități antebelice, partidul Totul pentru Țară nu-și putea găsi în Parlament un registru moralizator, înfrângând cei doi pilieri ai regimului democratic: Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc.

Legionarii au avut și ghinionul înfruntării unui adversar întruchipat de Carol al II-lea, rege venal, corupt până în măduva oaselor și cuplat cu un personaj feminin de calitate îndoielnică.

Dezastrul din 1938, după mine - îmi mărturisea inginerul, aparține în exclusivitate celor doi mentori ai dreptei naționale românești. Primul a fost Octavian Goga, îmbătat de titlul de fruntaș al ministerelor, acordat de Buzilă după alegeri; *subito*, noul prim-ministru trebuia să încheie o dublă alianță, cu Mișcarea Legionară, dar și cu țăraniștii lui Maniu.

Asta ar fi avut un triplu efect: concentrarea puterii politice și guvernamentale în mâna unor partide ce aveau și numărul de partea lor, dar și autoritatea de a-l bloca pe Buzilă în gândul său criminal de a demite guvernul Goga-Cuza, alături de desființarea partidelor democratice și, implicit, anularea ultimelor alegeri și instalarea dictaturii regale.

Toți trei, Goga, Codreanu și Maniu au subestimat pe Carol Caraiman, alături de curtea sa. Tot ceea ce s-a derulat ulterior, inclusiv dispariția vârfurilor legionare și asasinarea lui Codreanu, își are ca sorginte slăbiciunea unor oameni meniți, prin vot și încrederea milioaneilor de simpatizanți, să acționeze ferm și să bareze drumul lui Carol către partidul unic, dictatură și putere discreționară.

Octavian Ilea s-a înscris printre ultimii deținuți politici eliberați de la Gherla, în 1964. Adevărul este că el nu fusese niciodată legionar. La întrebarea, firească: de ce? el răspundea: *Fiindcă nu am acceptat niciodată un ordin fără să îl trec mai întâi prin conștiința mea. La Timișoara mi-au făcut curte, îndelung, în cadrul U.N.S.C.R.-ului, dar n-am semnat nicio adeziune.*

Terminase Facultatea de Mine și Metalurgie în anul 1941. Se specializase ca topometru și executase ani de zile activități în acest domeniu. Primul său conflict cu o figură sinistră a Securității a fost acela cu colonelul Patriciu, care la rândul său va fi mai târziu anchetat pentru crimele ordonate de el cu prilejul deschiaburirii.

- *Am fost condamnat la 25 de ani temniță grea pentru activitate subversivă în cadrul Mișcării Naționale de Rezistență în regiunea Dobrogea. Am fost și eu naiv, ca și voi, cei din Oltenia, ascultând posturile de radio occidentale, care ne îndemneau la rezistență și organizare subversivă. Plănuisem, cu câțiva prieteni, să aruncăm în aer, în caz de conflict, podul de la Cernavodă și tunelul care se află între stația Palas și portul Constanța. Sfârșitul îl bănuieți fiindcă am ajuns aici toți cei care am crezut în iminența unui război.*

UN MILITAR FILOSOF

Ursitoarele s-au certat îndelung la nașterea lui Gabriel Constantinescu. Una, mai firoasă, a prorocit că pruncul din fașă va ajunge *meletar* fiindcă și tat-su a îmbrăcat mundirul armatei și „să-l vedeți voi cum va ajunge peste 20 de ani, ce mândru va fi de epoletul cu fir de aur, de tânăr sublocotenent, când va depune jurământul față de țară și rege!...”

Căzuseră la înțelegere, toate, când ultima a sărit, de parcă ar fi fost atinsă de jar:

– Vă înșelați toate! Eu îi prezic un alt destin și nu mă îndoiesc că așa va fi! Acest copil va ajunge să judece lumea și să vorbească după gândurile lui bune și înțelepte!...

– Cum adică? au întrebat în cor celelalte. Ce va fi?! Dascăl... profesor, popă?!

Ursitoarea a scrutat viitorul și a spus ferm:

– Va fi de toate! Și ostaș și dascăl și om al lui Dumnezeu! Își va iubi țara.

– Și, și... ce mai vezi?

- Toate se vor împlini cum zic eu, dar va avea parte și de un necaz mare!

- Adică? Nevastă risipitoare, soacră clevetitoare, copii rătăciți?

- Nu, nu! Se va întâmpla altceva, ce voi nu vedeți! Să vă spun eu... Pruncul pe care-l vedeți va fi rob ani mulți și va fi chinuit și va îndura multe, dar nu-și va vinde sufletul și își va revedea din nou, după ani și ani, vatra și părinții!

Și toate s-au petrecut după proorocia ultimei ursitoare. A ajuns tânăr locotenent al Armatei Regale Române, șef de promoție. În acea iarnă a pătimirii ostașilor români, a lui 1943, a căzut prizonier, împreună cu peste 50.000 de soldați, la Cotul Donului.

Din câte am aflat, în timp și *stratificat*, din informații culese de-a lungul anilor de temniță, locotenentul Gabriel Constantinescu își merita cu prisosință faima de erou. Căzut prizonier, refuzase fără ocol și compromis să *iasă la muncă*.

Discuția cu *nacealnicii* sovietici fusese scurtă și ineficace. Pledoaria ofițerilor noștri arăta că, prin Convenția de la Geneva referitoare la regimul prizonierilor de război, era limpede interzicerea unui comportament abuziv din partea autorității suverane și se stipula, în primul rând, interzicerea muncii silnice și supravegheate, mai ales pentru ofițeri.

Răspunsul sovieticilor a fost pe măsura tradiției regimului bolșevic:

- *Nicevo...* nu știu ce vorbiți voi și nici ce pretenții aveți. Noi nu facem nici o deosebire între prizonieri, deși, e drept că pentru ofițerii în vârstă, colonei, generali, oferim alt regim, dar aș vrea să

vă aduc la cunoștință că noi nu am semnat Convenția de la Geneva și, în consecință, nu suntem obligați s-o respectăm. La noi, prizonierii muncesc și vă sfătuiesc să nu ne faceți probleme fiindcă veți suporta consecințele.

*

Urmările refuzului de a munci au fost imediat simțite, iar cei ce au refuzat să iasă la muncă au fost izolați și li s-a aplicat un regim restrictiv de micșorare a rației – hrișca, arpacașul zilnic - și a programului de aer liber, redus și el la circa jumătate de oră.

Locotenentul Gabi Constantinescu nu era singur în proces, iar din grupul său mai făcea parte Aurel Guran și alți *inflexibili*... Toți vor avea, în decursul anilor, parte de tot ceea ce putea să inventeze regimul Gulagului, ca metodă și aplicare, pentru zdrobirea oricărei opoziții în rândurile prizonierilor români și străini.

Întâlnirile lor cu faimoasa femeie-comisar, Ana Pauker, ajunseseră o legendă. Interogatoriul era același, presărat cu mici variațiuni de la un lagăr la altul. La Mînăstîrka, lagăr prin excelență al ofițerilor căzuți prizonieri la Cotul Donului și Stalingrad - peste 800 -, la început se scotea în evidență mărinimia puterii sovietice:

- Ar fi trebuit să vă fi împușcat de cum v-ați predat, aici ne sunteți o povară! Trebuie să vă adăpostim și să vă dăm de mâncare și, mai ales, să vă ferim de furia poporului sovietic, de femeile pe care le-ați lăsat văduve, de copiii orfani, de muncitorii cărora le-ați distrus fabricile. Ați făcut o grămadă de blestemății pe pământul patriei noastre!

Răspunsul era și el repetitiv:

– Am ajuns aici, în Rusia, dintr-un ordin și la armată știți prea bine că nu se discută, se execută! Noi am mai avut, însă, un motiv pentru care am luptat: voi ne-ați luat un pământ care nu vă aparține, numit Basarabia. Pentru el am ajuns să fim dușmani și să murim aici. Înțelegeți?

Sovieticii, în general, evitau confruntările istorice și repetau, obsesiv: *Kaput! Kaput! Ați pierdut războiul!*, iar până la capitularea noastră din 23 august, ne invitau să facem parte din rândurile unui corp de armată, compus din români, menit să lupte împotriva naziștilor, numit *Divizia Tudor Vladimirescu*, după numele pandurului oltean care luptase sub steagul imperial al Rusiei și declanșase marea răsccoală din 1821, din Țara Românească. Oferta părea avantajoasă, dar majoritatea ofițerilor au refuzat-o pe motiv că juraseră pe tricolor credință regelui Mihai și mareșalului Antonescu.

În toamna lui 1944 lucrurile s-au schimbat, iar la a doua divizie, *Horia, Cloșca și Crișan*, botezată după numele martirilor din revoluția moșilor din 1783, comandată de generalul Nicolae Cambrea și generalul Romulus Dimitriu, numărul aderenților s-a triplat, dar aceasta n-a mai apucat să tragă nici măcar un foc de armă, fiindcă pe 9 mai a urmat capitularea Germaniei. Prima divizie a suferit mari pierderi la Oarba de Mureș, unde, din ordinul comandamentului sovietic, a atacat o puternică poziție germană, fără pregătire de artilerie, pierzând aproape o pătrime din efectivele sale, iar apoi, întoarsă în țară, a participat activ la democratizarea armatei, dar și la evenimentele care au marcat sfârșitul regimului democratic și monarhic al României.

Prezența lui Gabi Constantinescu a fost o mană cerească pentru noi. În lunga sa *staționare* în răsăritul Gulagului avusese prilejul să fie aproape de un cunoscut profesor de Filosofie al Universității din Köln sau/și Tübingen; alături de un cerc de *ucenici* din toate neamurile, adunat în fosta mănăstire, el audiase cu nesaț *cursurile* unui autentic gânditor. Pe pământul patriei, în peisajul Gherlei, la camera 104, etajul al treilea, Constantinescu ne-a prezentat, cu dicție și metodă, o istorie generală a culturii greco-romane, dar și opiniile profesorului german, concentrate într-un sistem eșalonat, de la cadre de cultură restrânse pe un spațiu geografic delimitat la epocile de cultură care au cuprins vastele arii ale Europei, oprindu-se, îndeosebi, asupra Clasicismului, Renașterii și Barocului, în subdiviziuni naționale. Ceea ce am admirat la el era, pe lângă bogăția unor date circumscrise unor portretizări alese cu grijă și exprimate cu talent literar, curajul de a vorbi suficient de tare pentru a se face auzit nu numai de noi, ca și riscul asumat de a zămisli cu noi, tinerii ce făceam roată în jurul patului magistrului nostru, o adevărată școală de gândire și evenimente istorice. Mai târziu, peste 40 ani, după revoluția din 1989, fostul locotenent de cavalerie Gabriel Constantinescu își va lua doctoratul în Filosofie, *magna cum laude*, cu nota maximă, având ca șef de comisie un evreu!

24

MARTORUL LUI IEHOVA

- **D**ar dumneata de ce refuzi să mănânci?

Întrebarea era pusă domol și cu un dram de curiozitate în ton. Milițianul deschisese ușa de fier și voia să stea de vorbă cu cel care împinsese gamela îndărăt, anunțând că nu mănâncă.

În pragul ușii a apărut un personaj care se bucura de simpatia noastră, pe care-l poreclisem Rode Molai. Era maghiar, vorbea prost românește, dar, cu puțin efort din partea lui și a noastră, ne înțelegeam de minune, iar în *perioada albastră*, când bătaia era interzisă și vigilența în scădere, Rode Molai avea obiceiul să ne anunțe că ne paște o percheziție în noaptea sau în ziua următoare.

Metoda era simplă și o practica încruntat: intra peste noi și începea să se uite de jur-împrejur; pretextând necesitatea curățeniei, ne pomenea de creioane, ace, *gamele albe* (scrise), țigări ce ar fi trebuit aruncate, făcând semn către tineta din colț.

În ziua aceea ungurul nu a insistat, dar a spus:

- *Domneta ori mori, ori ești prost.*

La aceasta deținutul a răspuns, prompt:

- Sunt martor al lui Iehova și noi avem regulile noastre.

Rode Molai părea să fie în cunoștință de cauză și i-a răspuns interogativ:

- Dar, dumneata... numai astăzi?

- Da! Dar dacă mâine se va da aceeași mâncare, vom face la fel.

Rode Molai a părut mulțumit și, înainte de a închide poarta de fier, l-a întrebat aproape imperceptibil:

- Dumneata... și mai este cineva?

Înainte de a auzi pocnetul ivărelor de la vizetă, martorul i-a dat răspunsul:

- Doi suntem, domnule milițian. Doi!

Mai rămăseseră doi, deși cu o lună înainte fuseseră șase. Dintre ei, am reținut două persoane: unul, un bărbat vânjos, cu ochii limpezi și vorbă domoală - era bucovinean -, părea să fie șeful grupului.

Celălalt, un adolescent de vreo 18 ani, părea un personaj rupt dintr-o pictură renașcentistă, cu ochi sidefii, un păr ușor răsărit pe obraz, o frunte bombată și o tăcere ce se armoniza perfect cu întreaga sa înfățișare de mucenic.

O dată sau de mai multe ori l-am luat la întrebări pe bătrân. Mi-a răspuns fără ezitări și eschivă:

- Precum știți, noi suntem Martori ai lui Iehova, ne bazăm pe interpretarea Bibliei, îndeosebi pe Vechiul Testament. Suntem numeroși, vă pot da niște cifre, am pornit de la 3-4.000 în 1891 și am ajuns acum, după câte am aflat, la peste 300.000 și credem într-un conflict direct între Dumnezeu și diavol. Urmărim, de asemenea, forțele răului ce guvernează bisericile și guvernele statelor. Bisericile nu și-au respectat misiunea de a pregăti venirea lui Iehova. Credem că va exista o Judecată de Apoi care va fi precedată de o mie de ani,

credem totodată în Iisus Christos, care, însă, este inferior Tatălui Său. Avem un mijloc de cunoaștere și de recunoaștere printr-o revistă, *Turnul de veghe*, care apare în milioane de exemplare și mai există o revistă care, și ea, are un tiraj mare, dar care nu a reușit să pătrundă în România. Îi cunosc numai titlul: *Treziți-vă*.

- Ce restricțiuni aveți?

- Nu multe, dar unele ne-au adus aici, în temniță. De exemplu, noi nu recunoaștem existența drapelului național, care este o emanație a unui puteri civile, pe care o contestăm, în consecință, refuzăm să îndeplinim serviciul militar și, *ipso facto*, să mergem la un război în care să ucidem.

- Cum motivați?

- Preceptul evanghelic este să nu ucizi.

M-am gândit să-l întreb cum își explică faptul că Vechiul Testament este plin de războaiele pe care, sub diferite forme și împărțiri, evreii le-au susținut cu idolatrii.

Mi s-a rupt inima când tânărul, întrebat ceva de comandant, călăul Petre Goiciu, tovarăș de odinioară al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, nu a vrut să-i răspundă. Rezultatul a fost, pe loc, trimiterea la carceră, fiind ținut în picioare, într-un spațiu restrâns ce abia îți cuprindea trupul².

Mai târziu, spre sfârșitul temniței, am prins o știre care m-a cutremurat: din lotul iehoviștilor dispăruseră - fizic - și cei pe care îi avusesem, timp de câteva luni de zile, camarazi de suferință.

M-am întrebat atunci dacă jertfa lor va fi primită la cumpłita Judecată de Apoi!

² În 1969, Martorii lui Iehova aveau circa 1.221.000 adepți; la repartitia pe țări, Statele Unite și Brazilia dominau. În Europa, cei mai mulți adepți se găseau în Franța, Italia, Germania, Belgia și Olanda (n.a.).

DREPTUL CU MÂNA

În pușcărie nu se impune o cadență a anotimpurilor și nu poți să proclami și să apreciezi perspectiva unui anotimp decât atunci când o simți pe pielea ta.

Tot de la deținuții *ruginiți* și, ulterior, prin experiență personală, am perceput acele forme tranzitorii ale anului, anotimpurile, care vestesc fie vara, cu vîpiile sale, fie iarna, cu mușcătura gerului, cu viscolul care face să vibreze geamurile și cu frigul care te obligă să te zgribulești și mai mult noaptea, alături de vecinii de prici.

În acea zi, nimic nu părea să se schimbe și, după deșteptare și număr, a urmat degetarul de mălai fiert, cu o vagă îndulcire, care iarna avea un rol de încălzire, e drept, pasager, dar care îți deschidea, puțin mai larg, porțile spre supraviețuire.

Să fi fost la o oră sau două după strângerea gamelelor și încheierea *festinului* matinal, când ușile de metal au trosnit și milițianul de serviciu a fost urmat de un tânăr, parcă locotenent,

cu un nas acvilin, de cucuvea, și cu ochii bulbucăți, ca de batracian.

Conform regulamentului ne-am ridicat toți în picioare și am rostit un: *Să trăiți!*, crispat și reticent.

Ofițerul avea o atitudine cel puțin bizară, manifestă și niște ochi scrutători, ațintiți nu asupra fețelor noastre, ci cu precădere asupra încălțăminte. Ce ar fi putut să vadă în afară de câteva zeci de perechi de galenți de lemn și cam atât?!...

Glasul a sunat aproape strident:

- Bă, care dintre voi și-a însușit o pereche sau mai multe de cizme?!

Întrebarea a stârnit întâi zâmbete și, ulterior, chiar râsete. Boutmy, care era în spatele meu, și-a adus aminte că nu rostise niciun cuvânt în săptămâna care tocmai se încheiase și, drept urmare, l-a interceptat pe tânărul locotenent:

- Domnule locotenent, tot e bine, dacă nu ne întrebați dacă avem haine de velur și lenjerie de mătase!...

Răspunsul a fost brutal, dar fără gesturi contondente:

- Idiotule cu ochelari, n-am nevoie să-mi spui tu mie ce să întreb! Noi alergăm după o pereche de cizme pe care am auzit că ați cumpărat-o din fabrică cu *avantaje* și – a chicotit – știm noi...

Atunci am intervenit eu, fiind cel mai vechi *client* al celulei:

- Domnule locotenent, nu știm despre ce este vorba și vă asigur că în celula noastră nu s-a vândut și nu s-a cumpărat nicio pereche de cizme; de altfel, dacă n-ați fi venit dumneavoastră pe aici să ne împrăștiți memoria, nici n-am mai ști că există în republică astfel de încălțăminte...

Patruredul s-a apropiat și și-a înfipt privirile în fața mea:

- Bă, sfrijitură, tu să nu faci mișto de mine, adică de noi care vă păzim, ca să nu vă omoare clasa muncitoare!... Eu v-am pus o întrebare și voi mi-ați răspuns pe ocolite!...

M-a luat gura pe dinainte:

- Nu, domnule locotenent, nu v-am dat niciun răspuns pieziș, ci ne-am manifestat surprinderea că ați intrat într-o celulă a deținuților politici ca să aflați ceva ce mie mi se pare de domeniul imaginarului, dacă mă înțelegeți... Cel puțin pentru noi e greu de înțeles, iar mâine-poimâine s-ar putea tot atât de bine să ne întrebați dacă am cumpărat sau vândut o tunică din inventarul dumneavoastră...

Cred că individul n-a înțeles ironia strecurată și, după ce a mai aruncat o privire scrutătoare asupra noastră, a încheiat:

- Bă, dacă aud că ați vândut ceva în fabrică, că știu eu că voi folosiți măgăreața noaptea, vă fac o groapă pentru toți, să-i țineți de urât lui Rózsa Sándor.

Ușa metalică a trosnit din nou, iar haita a plecat.

Ne uitam unii la alții, încercând să dăm o explicație vizitei intempestive.

Parcă primul care s-a exprimat a fost Doru Novacovici.

Toți începusem să ne facem zâmbre.

- Nu râdeți, domnilor, mâine ne putem aștepta să vină cu ciomegele în mână sau chiar cu pistoalele și să ne întrebe dacă am negociat mai știu eu ce armament, ba chiar dolari și lire sau dacă avem sub saltea opera lui Corneliu Codreanu sau a lui Ionel Moța...

La prânz am intrat pe *telefon* și am aflat că același individ a inspectat și întrebat tot palierul nostru de la etajul al doilea. Spre

seară ne-a parvenit știrea că la frontieriști, la celula mare de la etajul al treilea, au făcut și o percheziție, în căutarea absurdă a cizmelor sau a altor efecte militare: centiroane, cămăși, pantaloni etc.

După cină, până în închidere, am avut o surpriză. După un tropăit consistent de cizme, ușa de fier s-a deschis și au dat năvală peste noi cinci indivizi, îmbrăcați în zeghe noi, făloși, bronzăți și cu ochii mirați.

Unul dintre ei s-a exprimat, revoltat, către locotenentul de serviciu:

- Da' ce căutăm noi aicea, tovarășe, pardon, domnule locotenent?... Țștia sunt deținuți politici!

- Noi n-am fost condamnați că am luptat împotriva regimului politic, a sărit un altul.

Și aproape în cor au spus:

- Dacă ne-ați vrut aici să știți că facem greva foamei!

Potcoavă i-a întrebat:

- Toți?

- Toți!

Același Potcoavă le-a tras apoi o înjurătură, *împletită* cu aluzii familiale, și a răcnit la ei:

- Țșta e locul pe care îl meritați, că sunteți mai bandiți decât... și și-a întors capul spre noi.

Ușa metalică s-a închis și a urmat scena *recepției*.

Parcă toți erau făcuți de-o mumă: peste 1,70 spre 1,80 m, cu niște mâini de lemurian, cu pieptul bombat, cu picioare vânoase și încălțări care ni se păreau de lux. Aveau și un numitor comun, pe care Boutmy ni l-a șoptit discret:

- Uitați-vă la ei, că toți au fruntea cât două-trei degete de ale mele...

Acum stăteau parcă aliniați și i-am luat, încrucișat, la întrebări.

Focul l-am deschis eu:

- Domnilor!

Am făcut o pauză și m-am adresat, apoi, candid:

- Bun venit în lumea deținuților politici! Au auzit protestul dumneavoastră și refuzul răspicat că nu sunteți deținuți politici. În consecință, uniforma pe care dumneavoastră o aveți e nouă. E drept că a noastră e peticită și făcută ferfeniță. Deci, suntem frați și împărtășim aceeași suferință și aceleași speranțe! Soarta însă v-a adus aici și, vrem, nu vrem, veți accepta regimul sever al nostru, al celor care ne-am împotrivit comuniștilor.

- Păi și noi am făcut la fel, dar noi i-am pocnit în felul nostru, a intervenit unul dintre ei.

Un altul a întregit exortația:

- Păi, noi i-am furat de unde am putut zi și noapte. Până la urmă ne-au găbit și ne-au băgat la bulău!

- Ce condamnări aveți? i-am întrebat eu, că la noi există o lege de fier, până la 5 ani dormi pe ciment, pe urmă, până la 10 ani ai dreptul să te urci pe prici și de-abia după 10 ani executați – și mi-am îngroșat autoritar vocea – ai dreptul să te urci pe pat și să beneficiezi și de o saltea cu paie măcinate în ea. După 15 ani de temniță, dacă mai rămâi în viață, te rogi la Dumnezeu să facă o minune cu tine și să te vezi iar liber.

A urmat un veritabil interogatoriu, susținut de o parte și de alta:

- Dar cum este mâncarea la dumneavoastră..., dar câte feluri se dau aici..., dacă se dă supliment la masă..., milițienii vă bat?!...

Răspunsul l-a dat, pe loc, doctorul Pleșa, susținut de arhitectul Eugen Mihăilescu:

- Nu, nu, ne mângâie cu... cureaua aia lată, cu douăzecișicinci de lovituri la fund, până când leșini...

S-a așternut o tăcere lungă, cât o zi de anchetă...

- Dar, așa, ce faceți până la stingere?

- Ne plimbăm, a venit prompt răspunsul, că nu avem voie să ne culcăm decât după număr.

- Dar pastile vă dau?

- Da, aspirină și purgative.

- Milițienii cum sunt, buni sau răi?

Răspunsul l-a dat Ilea inginerul:

- Și buni și răi, după ordinele pe care le primesc de sus.

- De la cine?

- De la Minister, de la Direcția Generală a Penitenciarelor, de la director... și nu întâmplător de la Biroul de Inspecții care îl supraveghează și pe director.

*

Într-o săptămână, dar nu mai puțin, am aflat misterul celor cinci. Toți erau suți, hoți, borfași, condamnați pentru diferite delikte și infracțiuni.

Toți erau până în 30 de ani și majoritatea, în pofida culorii tenului (unul dintre ei era chiar *albinos*), erau romi și legați prin multiple fire de marile familii ale rasei.

Fiecare își avea povestea sa, plină și de momente de umor, dar și de un tragism al unei tinereți canalizate exclusiv spre înșelăciune, furt și escrocherie.

Dintre toți cinci, numai unul știa să scrie și s-a recomandat drept șef pe întreaga pușcărie ce avea ca efectiv *dreptul cu mâna* de circa 50 deținuți, folosiți nu numai ca plontoane și *ospătari* pe celular, dar și în muncile de corvoadă, care nu erau deloc puține față de numărul de circa 3.000-4.000 de înțemnițați în bolgia Gherlei.

Îl chema Cocenitu și avea, pe cât ne-am dat seama, drept de viață și de moarte asupra celorlalți. Ba mai mult, chiar, am fost și noi beneficiari la distribuirea hranei. După o zi-două, am constatat că deja fuseseră *depistați* de colegii lor care împărțeau masa, întrucât după recomandarea *șefului* a mai primit încă cinci-șase porții în plus.

Adevăratul festin s-a consumat când ne-am pomenit cu o jumătate de ciubăr de cartofi, cu bucăți de carne rătăcite prin el!...

Nu am zărit mutra milițianului de serviciu, dar *operația* nu se putea face fără desferecatul și ferecatul porții.

Dar *asistența* lor a fost benefică și pe alt plan. În legea noastră de regulament intern, de supraviețuire, se împământenise o tradiție, respectată de-a lungul anilor, așa-zisa *rotație*. Ea se impusese după ce își pierduseră viața sau deveniseră invalizi camarazii noștri din linia întâi.

Cu timpul, în temniță – și am aflat și eu asta după cinci-șase ani de întunerice – ți se ascut câteva simțuri, iar din gama lor, primele trei sunt prioritare: auditiv, optic, olfactiv. Iar primul este de excelență și le domină pe celelalte două. Iar tandemul auz-miros ajunsese, după opt-zece ani, să-l compar cu faimosul radar din exterior. Practic, de zeci de ori, când eram de serviciu lângă poarta metalică, percepeam sunetul stins al păsărilor trași peste cizmele milițianului, măsură generală, luată după anii 1957-1958

și valabilă pentru toate penitenciarele D.G.P.C.U.M.-ului, care permitea gaborului să se apropie de vizetă fără zgomot. Cât despre miros, făceam rotație la număr în funcție de cei care urmau să fie *de serviciu* în săptămâna următoare; maximul era să poți depista olfactiv prezența unei tunici sau mantale...

Evident că aceste performanțe nu le putea împlini *puietul*...

Cât despre telegrafisti, de țeavă sau de perete, aceștia erau cei mai solicitați, deveniți cu timpul *maestri în comunicații*. Vigilența administrației, dezvoltată de-a lungul anilor cu ajutorul unei rețele de informatori, repurta câte o victorie printr-o izolare impusă, câteodată, chiar de opt-zece luni. Exemple au fost suficiente, începând cu bunul meu prieten Boutmy de Katzmann, apoi Gheorghe Cornea, Maier și mulți alții care, sub diferite forme, asigurau, în *vaporul* nostru, un veritabil *Diario* clandestin!

Dar suții ne-au mai înlocuit cu o veritabilă fervoare, dar și talent, asumându-și riscurile la mânăitul măgăreței, diurne sau nocturne, având chiar o predilecție pentru transporturile – este drept, minore – între etaje, efectuate în plină zi.

Tot atunci a devenit limpede pentru noi, politicii, că și *colegii noștri* își făuriseră propria lor organizare, având în fruntea lor o autoritate pe care nimeni nu o putea ignora.

Într-o zi ne-au cerut voie să-i ascultăm. Și, preț de aproape un ceas, ne-au ținut cu urechile ațintite:

- Am căzut fiindcă nu l-am ascultat pe *șef*. Am căzut fiindcă nu am știut să ne oprim la timpul potrivit. Am căzut fiindcă nu ne-am dumirit asupra datei când se va face, de la București, inspecția anuală. Am căzut fiindcă credeam că ne vom elibera înainte de aceasta.

- În fond, cu ce ați supărat conducerea? i-am întreat.

- Nu numai că i-am supărat, a sărit un coechipier al șuților, căderea noastră a antrenat zeci de sancțiuni care s-au aplecat fără zăbavă asupra celor care aveau menirea supravegherii preventive, dar și asupra celor implicați direct în inventarul preventiv lunar. Să vă spun pe scurt: în orice penitenciar, mai ales de gradul I, cum este Gherla, se varsă în fiecare an transporturi cu un inventar variat. Cred că m-ați înțeles. De la îmbrăcăminte până la lenjerie, șepci, chipie, tunici, unele chiar cu stele pe ele, până la... bocanci și cizme ofițerești. Pentru tot ceea ce v-am spus sunt câteva mari magazii, unele în incintă, altele în afară. Prin munca noastră de zi cu zi cunoșteam cam tot inventarul pușcăriei, chiar și unde era depozitul de arme și muniții... Nu ne-a fost greu să constatăm că, într-o remiză, se găsesc în inventar 200-300 perechi de cizme, care erau suspendate toate de plafon, perechi-perechi, cum se obișnuiește. Sub ele se întindeau cearceafuri care le despărțeau de o vedere de jos. Totul a pornit când, într-o zi, mie mi-a fost adusă o pereche de cizme ce se desprinsese din tavan. M-am prezentat la raport sergentului-major responsabil, care m-a trimis cu câțiva băieți ca să ne cățărăm și să o așezăm la loc. Atunci, am avut o vedere asupra zecilor și poate sutelor de cizme așezate la diferite înălțimi și a încolțit, mai târziu, în capul meu, ideea că am putea să le folosim în avantajul nostru! Și așa a început furtișagul nostru. În jumătate de an, poate și mai puțin, vândusem, în oraș, în târg și în alte diferite locuri, peste o sută de perechi de cizme cu piele bună și talpă de bovină. Am luat bani mulți pe ele și, curios, nimeni nu

și-a pus întrebarea de unde le avem... E drept că nu plecam pe poartă în zeghe și aveam niște haine ponosite. Banii s-au adunat...

- Și ce-ați făcut cu ei?

- Păi, ce să facem? Ne-am cumpărat țigări, băutură, mâncare aleasă și am mai trimis și acasă câte un mandat strecurat...

- Și câți ați fost?

- Păi, ăștia care ne vedeți, și încă vreo cinci-șase pe care încă îi anchetează.

- V-au bătut?

- Zdravăn! Și aici, și afară, la Miliție. Dar noi avem o lege: să nu vorbești de rău de nevestă, că tu ai ales-o, și împarți viața cu ea, și să nu scoți niciun cuvânt de rău despre cine ți-a stat alături!

Povestea lor ne-a îndemnat să ne uităm, la baia care venea o dată pe lună, după niște urme care erau încă vizibile pe spatele și pe pieptul lor.

Dar, dincolo de jurnalul lor de bord, *presărat cu interviuri* despre milițienii penitenciarului, în frunte cu sinistrul personaj Petre Goiciu, nelăsându-l deoparte nici pe Sucigan, mai puțin prost decât Avădanei, zis Schiopu, pe Vomir sau șeful fabricii, pe căpitanul Mihalcea și alții, atenția ne-a fost concentrată pe informațiile de natură externă. Din păcate, cei cinci afixau o *neștiință*, o totală detașare, poate dintr-o dispoziție a șefilor lor.

- Noi, care din tată în fiu învățăm o limbă și practicăm meserii variate, știm să ne păstrăm, ca și ovreii, viața noastră, obiceiurile, chiar și demnitatea pe care ne-a dat-o îndărăt Cuza Vodă, pe care îl pomenim mereu la sărbătorile noastre.

Dar câștigul *de neuitat* și de folos cândva a fost școala, instruirea și practicarea firește, între noi, a unui veritabil curs ținut de starostele nostru, Cocenitu.

Voi încerca să vă dau să învățați numai abecedarul deprinderilor noastre. Pentru a avea aceeași pricepere și îndemânare trebuie să te naști în comunitatea noastră și să ai dascăli buni. Pe mine, ani de zile, până am ajuns la 14-15 ani, când ești considerat matur, și ești obligat să te gândești la o familie, dascăl mi-a fost nașul meu, faimosul Bulibașă Mafoame, care stăpânea sute de romi și un cartier întreg din sud-vestul Bucureștiului, Rahova, plus și satele din jur, mergând până spre Mihăilești, Ordoreanu și chiar comuna Stâlpu. El m-a protejat și m-a învățat meserie!

După această introducere, apetitul nostru în cunoașterea unei populații minoritare ce se înscrisa cu 600-700.000 de locuitori, a crescut, încât, în fiecare zi, Cocenitu ne făcea roată în juru-i și-l ascultam mai abitir decât pe un preot în amvon!

Primele lecții au fost legate de prezentarea unui minim lexical, primit ca pe un adevărat limbaj ezoteric, cunoscut numai de cei care-l practicau. Astfel, în prima fază, am descoperit valoarea distorsionării conținutului prin atribuirea subiectului unei alte identități. De exemplu, o casă de bani care intra în obiectiv își traducea existența printr-o inocentă trimitere la regnul animal: *ursoaică*, mai slabă sau mai grasă, după conținut! Un simplu geamantan, care urma să-și schimbe stăpânul, era denumit *maimuță*. Un portofel poate fi semnalat ca *hârtie*, care poate fi săltată, cu abilitate, de jos sau de la piept.

Dicționarul era plin și de identități coercitive: jandarmi, polițiști, agenți de pază, preoți, vameși și, nu în ultimul rând, contabili.

Pe zi ce se epuiza tema se trecea cu ușurință la lecțiile de practică și ne amuzam cu ce dexteritate erau în stare șuții să ne exploreze buzunarele goale. Și ca să fie o *adevărată universitate* s-a hotărât, în unanimitate, să dăm și un examen pe partea teoretică, asistenții având ca șef de comisie pe numitul Cocenitu. Eu am luat nota 7, dar a fost un general, Epure, care a luat nota maximă, 9.

Trecusem de examinarea teoretică; urma acum examenul, cel mai dificil și periculos, al testului aplicativ. Și tot în unanimitate s-a votat și *proba de foc* pentru candidați. Această parte, cea mai dificilă, excludea pe cei mai în vârstă și necunoscători ai alfabetului morse, preschimbat, și aceștia erau peste jumătate din deținuții politici.

Și atunci a mai rămas o singură variantă, propusă însă de noi. În fiecare lună aveam una sau două perchiziții, ziua sau noaptea. Pe cele de zi le dibuiam cu ușurință fiindcă porneau de jos și ajungeau, într-o oră, la etajul al treilea. Noaptea era mai greu, dar organizasem, după '57-'58, un serviciu de pază nocturn.

Cu timpul, socoteam raidurile nocturne mai puțin nocive. Milițienii intrau și, pe un fundal de înjurături și *îndemnuri pentru vite*, ne puneau să întoarcem saltelele și, când praful se îngroșa, plecau grăbiți, sfârșindu-și numărul... Se întâmplase, de câteva ori, să piardă câte un obiect din inventar: odată chiar un chipiu, altădată o batistă și parcă și un carnețel... Toate au fost recuperate prin predare.

Hotărârea a fost a noastră. Cine reușește să sustragă un obiect aparținând unui milițian va lua nota maximă. S-a votat, dar foarte mulți s-au abținut fiindcă erau de părere că proba avea un risc prea mare pentru obținerea unui premiu verbal.

De la propunere și până la aplicarea abilităților însușite trecuseră două perchiziții. Și nimeni dintre cursanți n-a îndrăznit să-și arate îndemânarea!... A treia, o nocturnă cu milițieni care ne-au răsturnat și priciurile, cu înjurături în cascadă, s-a încheiat cu o pâclă de praf care a stăruit aproape un ceas până când s-a așezat...

Obosiți și prăfuiți, spre dimineață, ne-am culcat și ne-am trezit numai când a venit *numărul* peste noi. Dar ziua a fost una memorabilă: un colonel, Ștefan Niculescu, a făcut liniște în celulă și, după ce s-a asigurat că în spatele său se găsea o statură înaltă, a scos de la sân ceva alb și împăturit. Era ziarul *Scînteia*, pe care fostul militar îl „procurase” cu abilitate din buzunarul exterior al unei mantale de milițian...

L-am aplaudat cu toții și Cocenitu l-a îmbrățișat.

Luase nota 10!

MAREA SARGASELOR

După torentul arestărilor din 1957-1958, care avusese menirea să convingă *măreața* Uniune Sovietică de trăinicia regimului comunist din țara noastră, în temniță a urmat o epocă în care totul părea încremenit, inclusiv regimul alimentar, limitat la cele trei meniuri: degetarul de terci de la *micul dejun*, nelipsitul arpacaș zemos, câțiva cartofi ce se lăsau fugăriți de tradiționalul polonic și mult așteptata ciorbă de fasole căreia, din nefericire, îi număram boabele.

După evenimentele din 1958, raporturile cu administrația se mențineau încinse: bătaia cu 25 de lovituri la fund căpătase un caracter oficial, în context apărând un nou personaj, întruchipat de sergentul-major sanitar, a cărui prezență era pe cât de ridicolă, pe atât de inutilă!

Loviturile erau date, cu sete și mânie proletară, de câțiva călăi care, cu timpul, deveniseră plictisiți, fiind îndemnați și admonestați de către locotenentul-major Istrate, de curând ridicat la rangul de căpitan.

Răfuiala se consuma la Zarcă, adică la noi, la beci, iar urletele de durere ale victimelor erau percepute cu sonoritate până la etajul al doilea al edificiului.

Răzmerița din vara lui 1958 îmi întărise convingerea că o temniță mare, cum era Gherla, cu mii de deținuți, supuși aceluiași regim, poate să intre în criză și s-o plătească scump dacă nu are o organizare supusă unui regulament nescris, dar acceptat de toți.

Deocamdată, intrasem iarăși în acel regim cenușiu și repetitiv; zilele își pierduseră identitatea, iar viitorul devenise o ceață opacă pe care, din când în când, o strălumina speranța.

Totuși, s-a produs un eveniment, marcat de prezența unui tânăr înalt, cu ochelari, cu păr castaniu și cu o pereche de ochi albaștri în care se citeau curiozitatea și compasiunea.

Îl chema Meyer și cred că era neamț, din etnia sașilor; în plus, medic chirurg!

Dacă s-ar fi născut mai devreme, măcar cu un deceniu, ar fi avut prilejul – nefericit – să se înroleze *de bunăvoie și nesilit de nimeni* în faimoasa Divizie SS „Prinz Eugen”, cea mai solicitată unitate germană, formată, majoritar, din soldați de etnie săsească, culeși de pe meleagurile României, și care a însemnat cel mai redutabil adversar al lui Iosip Broz Tito.

Noul venit părea speriat și neîndemânat în ale subversiunii. Îl luase în primire, pentru învățătură clandestină, doctorul Cornea și evadatul de la Valea Nistrului, Paul Iovănescu. Iar prima informație pe care *noi* i-am dat-o a fost legată prezența constantă a informatorilor Biroului Operativ, respectiv a lui Avădanei și Sucigan care, fără îndoială, îi vor face fișa *politică*, în urma *periegezelor* sale, în halat alb, pe secția deținuților politici.

Nu a trecut luna și tânărul nostru medic chirurg ajunsese mâna a doua, alături de maestrul mănăitor ai bisturiului din rândurile camarazilor noștri, Tiberiu Turculeț și fostul lt.-col. Gheorghe Stere, de la Spitalul Militar din Constanța, *căzuți* printr-o infamă trădare a unui coleg.

Dar binele sau normalul, care reprezintă numai o parte tranzitorie a regimului carceral, s-a risipit. Și, într-o zi, Ghiță sau Tiberiu mi-au șoptit că tânărul lor companion a fost săltat după stingere și... n-a mai venit.

Am dat de știre *Urbi et Orbi* și, după câteva săptămâni de cercetare, chiar prin „antenele” fabricii, am reușit să aflăm ceva despre el. Nu plecase cu nicio dubă sau într-o mașină a Securității Cluj, ci se găsea, *rău – mersi*, din păcate, în subsolul nedoritei și des vizitatei Zărcii a Gherlei.

Am stat la sfat și am aflat, pe linia *vestoanelor*, că fusese anchetat de către ofițerul politic și, ulterior, chiar de către lt.-maj. Istrate, idiotul penitenciarului.

Luni de-a rândul, absența dintre noi și prezența sa în celula condamnaților la moarte din beciul Zărcii ne sfredelea creierii.

Ne întrebam, foarte des: ce săvârșise tânărul medic atât de grav ca să fie vârat și ținut luni de zile într-o celulă fără lumină și cu rația alimentară redusă la jumătate?

Spre sfârșitul verii și în pragul apariției frunzelor aurite ne-a parvenit vestea din fabrică: *ajunsese acolo*, slab ca un țâr, cu ochii duși în găvane și cu vorbă silabisită.

Din fericire, organismul său tânăr i-a dat din nou viață și, nouă, liniște.

Târziu-târziu, când firul temniței se subțiasse, iar lanțurile ruginiseră, misterul s-a deslușit: tânărul doctor căzuse într-o

organizație împreună cu tatăl său și amândoi *poposiseră* în împărăția tereziană.

Iar fiul a dorit și a realizat un gest de curaj, nepermis de regulament. A fost turnat și revederea a plătit-o cu cele aproape opt luni de carceră severă, a condamnaților la moarte, din subsolul Zărcii.

Un exemplu de urmat!

RĂZMERIȚA

21 ianuarie 1941 a fost prima zi a răzmeriței (rebeliunea legionară) și l-am rugat pe Nicolae Ghimbășanu să mi-o descifreze.

- Ați fost prezent?

- Bineînțeles, cu *arme și puțină convingere*.

Conflictul dintre Legiune și generalul Antonescu era previzibil, ba chiar așteptat; previzibil pentru cei care îl cunoscuseră îndeaproape pe fostul șef al Statului Major al Armatei Române sau, mai devreme, în timpul Primului Război Mondial, pe căpitanul și, ulterior, maiorul Ion Antonescu, șeful Biroului Operații al generalului Constantin Prezan. Militarul care, la trecerea Tisei, în 1919, l-a întâmpinat pe regele Ferdinand, acesta punându-i în piept propriul său Ordin „Mihai Viteazul”. Viitorul mareșal al României va intra în conflict, prin caracter și opinii, cu o bună parte a comandanților Armatei Regale Române. Până în 1940 făcuse o carieră strălucită; ofițer de Stat Major, comandantul Școlii de Război, general de brigadă, de divizie, de

corp de armată, temut prin severitatea sa și admirat în cercurile politice, ajungând chiar să-și permită o atitudine fățișă de respingere față de metresa regelui care, de-a lungul deceniului al patrulea, devenise un factor de disoluție a Statului. Carol, după ce primise de la Antonescu o epistolă celebră, plină de constatări defavorabile lui, îl izolase pe general într-un domiciliu forțat la Mănăstirea Bistrița. Scos de acolo, se zice de Fabricius, ministrul Germaniei la București, cu asentimentul lui Maniu și al lui Brătianu, Antonescu îi oferise lui Buzilă perspectiva unei retrageri dinastice și părăsirea României sub protecția lui, ca proaspăt conducător al statului. Pe urmă îl acceptase, în septembrie 1940, pe Horia Sima, după ce le oferise, fără succes, țărăniștilor și liberalilor o coabitare guvernamentală. Implicarea partidelor istorice, dacă este să folosesc sintagma bolșevică post 23 august, părea salutară pentru acele momente, în care se cerea o unitate a tuturor forțelor politice, iar în țară se găseau peste 1.500.000 de refugiați din cele trei provincii abandonate. Dar, în judecata lor, a șefilor celor două partide, un guvern de coaliție națională nu avea nicio șansă viabilă; după prăbușirea Franței, germanii veniseră, invitați fiind, să ne facă instructaj militar, iar Iuliu Maniu era privit ca un opozant tradițional al celui de-Al III-lea Reich; unii îl făceau chiar agent al englezilor, și cred că nu se înșelau! În concluzie, generalul nu a avut ce alege și a recurs la un compromis, invitându-l la guvern pe Sima, cu noua sa Legiune. Ba, mai mult decât atât, din dorința unei coabitări cu un regim care se dorea revanșard și răzbunător, a mai îmbrăcat, la sărbătorile de la Iași, și cămașa verde, la festivitate participând regele Mihai. A urmat, însă, o mulțime de manifestări care

depășeau cadrul legal pe care Antonescu voia să-l ofere țării îngenunchate! S-au petrecut, în noiembrie 1940, și fapte sângeroase, precum cele de la Jilava, unde au fost asasinați oponenții Mișcării, în frunte cu Gavrilă Marinescu.

Am intervenit:

- Din cele ce am aflat în temnița asta cam lungă, de la un aghiotant al mareșalului, un tânăr comandor de Marină, Popescu-Deveselu, asasinarea lui Nicolae Iorga a fost picătura care a curs peste buza paharului. În ședința de guvern, generalul i-a calificat drept asasini pe aceia care au vrut să compromită însăși viabilitatea guvernului pe care-l conducea, atrăgându-le atenția legionarilor. De amintit că, la acea ședință, Sima nu a participat, întrucât bănuia cât de furios era Antonescu și va desființa imediat Poliția Legionară, declarând răspicat că orice gest care sfida legile țării va fi aspru pedepsit. A urmat o moarte anunțată! Suprimarea unui maior german, Döring, mi se pare, în plin centrul Capitalei, lângă hotelul Ambassador, a dus la măsuri severe ce vizau conducerea Ministerului de Interne și revocarea ministrului legionar. Focul, pe urmă, s-a întetit. Sima a crezut că venise ceasul răsturnării generalului și a comandat ocuparea armată a prefecturilor de județe; Antonescu, având asentimentul lui Hitler, a intrat în conflict direct cu legionarii. Sosirea diviziei comandate, cândva, chiar de general, de la Pitești, în Capitală, în plină noapte, i-a permis, în două zile, să stingă focarele de insurecție din București. Au fost victime și de o parte și de alta. Este regretabil că acest fratricid nu a avut parte de un studiu exhaustiv. Dau un exemplu: apelul generalului Antonescu pentru

armată și populație, promițând celor revoltați o nouă Legiune, bazată pe ordine și credință.

Am adăugat:

- S-ar mai putea insera aici și faptul că tânărul rege Mihai, plecat la drum spre București, se presupune invitat sau din proprie inițiativă, a fost oprit la Ploiești și i s-a recomandat, politicos, întoarcerea la Peleş. De asemenea, se poate aminti implicarea generalului Dragalina, comandantul corpului de armată de la Brașov, într-o posibilă intervenție prolegionară. Și eu aş zice, în încheiere, că de puține ori, în Europa, o forță politică de masă, cu o ideologie bine conturată, cum era Mișcarea Legionară, a reușit astfel, în câteva zile, să-și sape propriul mormânt! Epilogul a fost mai trist decât se aștepta opinia publică: sute de tineri și chiar copii au luat drumul lung al temniței pentru motive neîntemeiate, precum, spre exemplu, un imn intonat cu ardoarea tinereții!

- Există, totuși, o explicație logică, mi-a răspuns Ghimbășanu, după o clipă de reflecție; Hitler, după ce primise afrontul lui Horia Sima că nu va vizita Germania chiar la invitația Führer-ului, în decembrie 1940, alături de general, s-a gândit imediat la participarea lui în campania din Est; Sima și Mișcarea sa nu erau bine văzuți de cadrele Armatei Regale Române. De partea cealaltă, existau, însă, legături cu Himmler, care le-au asigurat conducătorilor gardiști, în frunte cu Sima, transferul în Germania, operațiunea făcându-se atât prin Vest, cât și prin Bulgaria, fapt recunoscut de Conducătorului Statului, cu amărăciune, în următoarele luni.

- Ce a urmat? am întrebat.

- Hitler, care fără îndoială auzise că românii sunt flecari, s-a ferit până în ultima lună să-i transmită lui Antonescu data când vor bubui tunurile pe Prut, continuă Ghimbășanu. Notabil este și faptul că nici Casa Regală nu a fost ținută la curent cu ceea ce urma să se petreacă în noaptea de 21/22 iunie 1941. Atunci, ca și după 23 august, s-au ivit lătrători, unii chiar cu stele aurite pe umăr, alții cu cordoanele decorațiilor peste gât, care au protestat... în surdină. Armata fusese mobilizată, iar noi intrasem într-o stare de război cu o putere care-și întindea împărăția până în apele Pacificului; vina pe care i-o aduceam lui Antonescu era că, în convorbirile cu Hitler, trebuia negociată participarea românilor în conflictul cu U.R.S.S.-ul, aluzie directă și la faptul că politicienii noștri își închipuiau tratative și condiții acceptate de Reich pentru participarea noastră la efortul de război al Germaniei; dar, să fim serioși, cu Führer-ul nu se putea negocia nimic și chiar de către nimeni, când nemții ajunseseră, atunci, în vara lui 1940, stăpânii Europei și toți credeau că, după ce îngenunchease Franța în 40 zile, Hitler va ocupa și Anglia, care-și lungea rănile! Eu sunt convins că Antonescu credea ferm, în iunie 1941, într-un război-fulger derulat în Est și o victorie așteptată a Reich-ului, care ne-ar fi asigurat nouă reîntoarcerea Basarabiei și, în subsidiar, reîntregirea Ardealului, furat de unguri.

- Da, și pentru mine a fost o zi de neuitat. Populația Craiovei în acea duminică, de 22 iunie, s-a trezit în dangătul clopotelor ce băteau voioase în cuprinsul urbei. În câteva ceasuri, până la amiază, piața Prefecturii se umpluse ochi de zeci de mii de oameni, care se îmbrățișau și cântau *Deșteaptă-te române!*

După-amiază, orașul devenise o mare de oameni, predominând țăranii veniți *buluc* din comunele Șimnic, Podari, Breasta, Ișalnița, ba era chiar un grup de elevi și profesori sosit din Balș. Entuziasmul era general, cu atât mai mult cu cât se anunțase, bezmetic, nu știm de către cine, că trupele române deja trecuseră Prutul și ocupaseră Chișinăul, capitala Basarabiei. Eram elev al cursului inferior de la Colegiul „Carol I” și, împreună cu profesorii noștri, am improvisat un cor, intonând imnul regal. În crucea nopții s-au aprins mii și mii de lumânări, aduse din biserici sau din gospodăriile oamenilor încât, din depărtare, părea că orașul se scaldă într-o lumină purpurie. În zorii zilei am părăsit, cu brațele pline de flori, cu mama și fratele meu, îmbrăcat și el în uniforma Colegiului, piața centrală a Craiovei. Ajunși acasă, am primit un telefon de la București, prin care un unchi de-al nostru, militar, ne-a adus aminte că, începând din acea noapte, România se găsea în război cu o țară care stăpânea a treia parte din globul pământesc. Mama ne-a culcat, dar pe fața sa se așternuse o umbră de îngrijorare...

2 FEBRUARIE 1943. CATASTROFA

Era începutul lui februarie, în anul 1943. Afară, un ger sec și o zăpadă care depășea statura unui om obișnuit. Bunicul meu susținea că o astfel de răfuială a naturii nu mai prinsese din iarna lui 1916, când trupele Kaiserului invadaseră Oltenia, gonind rămășițele armatei române către Moldova, provincia de refugiu a guvernului și a Casei Regale.

Eram la ora de istorie națională, iar pe profesorul Costescu, doctor la nu mai știu ce universitate europeană, l-am văzut pășind grav pe ușa clasei către catedră, unde, cu aceeași grijă care-l caracteriza, a depus catalogul și și-a adunat privirile către noi.

În clasă amușisem cu toții, ca și cum ne-ar fi pus o întrebare la care nimeni dintre noi nu putea răspunde.

Bătrânul dascăl, care-l văzuse pe Carol I și participase la Primul Război Mondial s-a uitat, mai întâi, roată la noi și ne-a grăit, covârșit de tristețe:

- Copii, astăzi și în lunile care au trecut, Armata Regală Română a capitulat. Poate nu știți, dar la sfârșitul lui noiembrie,

rușii au aruncat în luptă mii de tancuri și peste un milion de soldați, încercuind trupele noastre și pe cele germane la Cotul Donului și Stalingrad.

Pe măsură ce vorbea, emoția îi copleșea timbrul vocal.

- Nemții au pierdut peste 300.000 de ostași, iar noi două armate, totalizând 70-80.000 de oameni. Să păstrăm un minut de reculegere pentru cei care au luptat până la ultimul cartuș și și-au dat viața la roata tunului sau în tranșeele pline de zăpadă!...

Ne-am ridicat în picioare cu toții și atunci am văzut pe obrajii bătrânului dascăl șirul lacrimilor, care curgea nestăvilit. A plecat din clasă parcă gârbovit de povara știrilor rostite.

- Și pe urmă ce s-a mai petrecut? m-au întrebat camarazii.

- Nimic important, numai că rușii au pornit o ofensivă din care nu s-au mai oprit până la porțile Berlinului.

- Și pe americani când i-ați cunoscut? m-a chestionat Nicu Ghimbășanu.

- A... da, uitasem, dragii de ei!... Întâi au venit cu păsări mari alb-cenușii, cvadrimotoare ce zburau la firul ierbii și sclipeau în soare. Și, cum era de așteptat, primul atac a fost asupra regiunii petrolifere de la Ploiești: rafinăriile. Benzina era sângele de preț al armatei germane, iar anglo-americanii doreau să gătuie această arteră roșie. Nu le-a reușit decât în parte, cu toate că atacul a fost o surpriză pentru antiaeriana româno-germană. Atacul ni l-a relatat un tânăr locotenent, comandant de baterie, Costică Greculescu, căzut cu partizanii lui Arsenescu din Făgărașul de Sud.

Am mai adăugat:

- S-au răzbunat, însă pe 4 aprilie 1944! Unde erai atunci când au venit, potop, sute de bombardiere, de au brăzdat cerul, pe la amiază, lăsând în urma lor dâre lungi, cenușii, de condensare, ca niște zebre? Au luat Bucureștiul de la un capăt la altul cu covoare de bombe, începând cu Chitila și aruncând câteva bombe și asupra Universității. Au zburat sus, la peste 6.000 m și n-au avut pierderi decât atunci când au fost atacate de vânătorii noștri și de germani. A fost o lovitură grea pentru Mareșal, care se străduia să scoată cât mai multe trupe din Crimeea. Poate viitorii istorici, printr-un liber acces la arhivele noastre, dar în special la cele anglo-americeane, vor afla misterul acestui bombardament, care a costat peste 10.000 de victime, fără nicio justificare militară.

- Îți recomand, dacă-ți va cădea în mână, articolul lui Pamfil Șeicaru din *Curentul*, apărut în zilele următoare, care va rămâne, peste timp, un adevărat rechizitoriu, spuse Nicu.

Apoi i-am pus lui Nicolae Ghimbășanu o întrebare încuietore:

- În august 1944 se putea rezista pe linia Nămolosa-Galați și pe Arcul Carpat de răsărit în fața revărsării sovietice, în fața trupelor lui Malinovski?

Mi-a răspuns prompt:

- Da și nu. Părerile au fost împărțite în mai multe discuții, când am ascultat părerile unor generali, pe tema rezistenței, atât la Jilava, cât și la Văcărești. Și unii și alții cădeau de acord asupra unui fapt de o gravitate excepțională: nemții, care aveau 11 divizii blindate pe frontul Moldovei, le-au retras în vară, ca să acopere frontul central, lăsând Moldova fără o apărare eficientă,

iar noi, românii, nu numai că ar fi trebuit să ne întindem aripile ca să ocupăm zonele atunci libere, și nu am făcut-o, dar am mai lăsat într-o rezervă strategică 12 divizii. Era peste logica sumară a unui Înalt Comandament ca rușii să atace imediat, folosindu-se de o supremație totală în materie de blindate. Acesta era primul punct asupra căruia toți înstelații noștri au căzut de acord. Dar a mai existat un aspect pe care l-au întors pe toate fețele: se putea încropi o concentrare de mari unități care să asigure prezența unei divizii pe 5-10 km? Discuțiile generalilor noștri se încheiau *faut de combattants* și-și aruncau unii altora întrebarea: de ce au abandonat fortificațiile? – după unii 800, după alții, 1.000 de cazemate – este drept, neînzestrate cu armamentul cuvenit.

Ba, chiar, un colonel stat-majorist a pus o întrebare, fluturându-și brațele, acuzator:

– Este adevărat că s-a îngropat un milion de mine înaintea pozițiilor noastre?

– Cifra e falsă și exagerată! Din cele ce am aflat eu de la generali, la Aiud, reușisem să avem zone întinse de câmpuri minate pe care rușii, după 23 august, le-au ocolit cu grijă! În tot cazul, au fost vreo câteva zeci de mii plantate...

– Dar ce, dumneata, ai crezut? De unde să le fi luat?

– Poate de la nemți.

– Dar nemții le presăraseră cu miile pe Zidul Atlanticului, unde știau că va veni furtuna debarcării...

AL TREILEA RĂZBOI MONDIAL NU VA FI!

- Știm că ați avut cursuri la Școala de Război și ați purtat cucul pe veston, ca ofițer de Stat Major. Ați prins Al Doilea Război Mondial. Puteți să ne spuneți care a fost conflictul cel mai costisitor în viați omenеști?

Întrebarea avea *sorginte* colectivă și făcea parte din subiectele dezbătute *sotto voce*, fie după masa de prânz, când milițienii picoteau sau chiar dormeau de-a binelea pe secție, fie în pauza care urma *cinei*, până la *număr* și stingere.

Cel care se oferise să ne țină o prelegere, pe care o așteptam de o săptămână – dar care s-a rezumat la numai câteva zile – se numea colonelul Ștefan Niculescu, având o condamnare de 15 ani temniță grea.

- În victime, al doilea, veni răspunsul. Aproape 50 de milioane de oameni au pierit, dintre care mai mult de jumătate au fost civili.

- La beligeranți, unde au fost victimele cele mai multe?

- Fără îndoială, rușii au avut cele mai mari pierderi, în soldați și ofițeri. După încheierea războiului, *generalissimul* Stalin a declarat că U.R.S.S.-ul a avut 25-26 de milioane de victime. Suma a fost fixată pur politic și, contrar unei tradiții de exagerare, obișnuită în estimările propriilor pierderi, cercetările ulterioare ale istoricilor din Occident au ajuns la alte aprecieri; cifra a fost mai mică, după opinia lor: pierderile umane ale U.R.S.S.-ului au fost cuantificate la circa 20 de milioane.

- Deci, Stalin a mințit, nu e de mirare... Dar există, totuși, vreo explicație logică?

- Există!... Cifra aceasta uriașă, care cred că este reală, rămâne ca un act de acuzare a celui mai sângeros despot din secolul nostru; au fost aruncate în luptă împotriva Wehrmacht-ului sute de unități neînarmate pentru a stăvili ofensiva germană din 1941. În fond, rușii au pierdut cam a cincea parte din populația U.R.S.S.-ului și zecile de milioane de oameni sacrificați au fost prețul scump al unei victorii, care i-a dus, e drept, până în Cadrilaterul Boemian și le-a permis ocuparea a cinci țări, odinioară independente și europene ca sistem politic!

- Dar americanii? a intervenit generalul Epure, proaspăt sosit printre noi.

- Americanii au avut și ei pierderi substanțiale, în conflictele de pe cele două continente, european și asiatic; cele de pe frontul Pacificului au fost superioare celor de pe frontul european, dar nu cu mult. Oricum, pentru ei, Războiul de Secesiune rămâne în frunte, cu peste 650.000 de victime.

- Dar noi, românii, cu cât ne-am înscris *per total*?

Colonelul a stat pe gânduri și ne-a dat un răspuns relativ:

- Încă nu avem o cifră oficială. Nici pe Răsărit, nici pe Apus, în cele două campanii, nu avem cifre precise. Adunându-le, am putea să ne apropiem de circa 350.000 de uciși și un contingent masiv de dispăruți.

- S-a făcut vreodată până acum o paralelă între prima și a doua conflagrație mondială?

Nea Fănică a intervenit pe loc:

- Da, cred că da! În prima conflagrație am avut o cifră groaznică, 380.000, oficială și ratificată de istorici, dar să ne gândim că, atunci, România se compunea din două mari provincii, Muntenia, împreună cu Oltenia și Moldova, contingentul armat dobrogean fiind insignifiant. Acum, însă, nici vorbă de anchetă fără asentimentul consilierilor sovietici. Poate, în viitor, Marele Stat Major se va pronunța asupra acestei probleme, dar numai sub geana consilierilor răsăriteni...

- Dar să păstrăm o cronologie și să discutăm despre Primul Război Mondial, considerat de mulți sorgintea celui de-al doilea.

Am ciulit urechile și am ascultat pe îndelete.

- S-o luăm, așadar, de la început: există o motivație care și-a găsit transferul în dorința unor conducători alienați, fără discuție, de a-și impune hegemonia și teritoriul în virtutea unui *drept istoric* al unui popor, al unei culturi *princeps* și al unui rasism aberant. În cazul celei dintâi conflagrații mondiale, Al Doilea Reich ajunge să trăiască prin mitul unui conflict armat, odată cu prezența lui Wilhelm al II-lea în fruntea Germaniei și a unor strategii militari aflați, încă, în siajul victoriilor din 1870 împotriva Franței; ei pregăteau o nouă *incursiune* care să pună capăt unei presupuse izolări a Germaniei, prin prezența Franței revanșarde

și a Rusiei Imperiale, unite amândouă printr-o alianță care, în cele din urmă, ajunge să-și completeze numărul prin adeziunea Marii Britanii, în formula din 1907, *Antanta Cordială*.

În consecință, apare reacția strategică a Statului Major Imperial, faimosul *Plan Schlieffen*, care prevedea – acum se cunoaște în amănunt conținutul său – o campanie fulgurantă asupra Franței, trecându-se, însă, peste teritoriul Belgiei, folosindu-se majoritatea corpurilor de armată disponibile.

S-a spus, pentru a se găsi o justificare facilă, că atentatul de la Sarajevo ar fi fost o motivație a declanșării războiului! Nimic mai fals! Conflictul era dorit cu ardoare de Ballplatz – Ministerul de Externe al Dublei Monarhii Austro-Ungare – și un prilej, considerat fericit, pentru Al Doilea Reich, în frunte cu Wilhelm al II-lea, care îl asigura pe Franz Iosif de întreaga sa asistență.

Desfășurarea acelor zile, în ore, s-ar putea asemui cu o scenă demențială, în care membrii unei familii, care nu de mult timp se îmbrățișau și-și împleteau destinele, acum se grăbeau să arunce milioane de ființe umane unele împotriva altora pentru satisfacerea unor orgolii și motivarea unor acțiuni îndelung pregătite!

Novacovici îl zgândăre pe colonel cu o intervenție:

- Dar în al doilea conflict mondial a existat aceeași uvertură?

- Da, pe anumite planuri de similitudine. Germanii lui Hitler se pregătiseră, odată cu ascensiunea NSDAP-ului la conducerea Reichului, de un conflict armat și, în consecință, de înzestrarea armatei. Din păcate pentru marile democrații, în special pentru Republica a III-a a Franței, în 1939, atmosfera era cu totul alta față de cea premergătoare Primului Război Mondial. *Pourquoi et*

pourqui era lozinca fluturată vehement și aflată pe buzele milioanelor de mobilizați. Dispăruseră entuziasmul și devotamentul, cerbicia și îndemnul la luptă al generației anterioare! Activitatea Frontului Popular își făcuse efectul, similar unui cutremur de grad superior, care zdruncinase temeliile morale ale Franței. Pe de altă parte, nu prea se scrie pe nicăieri despre asta: spre deosebire de 1914, când participarea engleză a fost imediată și masivă, în Al Doilea Război Mondial, cu toate că a avut la dispoziție nouă luni de zile în cadrul *Războiului Ciudat* (septembrie 1939 - mai 1940, când s-au tras mai multe rachete decât gloanțe), Albionul a avut o implicare socotită precară; ulterior, *Războiul-Fulger*, declanșat de Germania în mai, încheiat cu capitularea Franței, n-ar fi avut sorți de izbândă dacă binomul german tanc-avion ar fi fost lipsit de ultimul element, prin utilizarea celor peste cinci sute de avioane pe care Marea Britanie le avea la dispoziție imediată.

- Există o diferență între conducătorii politici din Primul și din Al Doilea Război Mondial?

- La bani mărunți, i-am putea compara prin înverșunare și perseverență în împlinirea țelului, indiferent de mijloace. Am putea să-l punem alături de Adolf Hitler și Iosif Vissarionovici Stalin și pe Winston Churchill. Nenorocirea noastră, a europenilor, a fost absența unui conducător, conștient și responsabil, al celei mai puternice națiuni mondiale, Statele Unite. Personajul Franklin Delano Roosevelt, care patrona simbolul democrației, libertății și luptei împotriva tiraniei, a fost un factor negativ, atrăgând grave consecințe pentru soarta Europei, făcându-și permanent un titlu de glorie personală din

relațiile sale amicale cu marele criminal al secolului, Stalin, căruia i-a asigurat, timp de trei ani de zile, cantități imense de armament și muniție. Și acum nu mai e un secret că acest nefericit personaj prezidențial era, înainte de declanșarea ostilităților, în relații directe cu Iosif Vissarionovici Stalin și, prin mesagerul său la Moscova, Dewey, făcea curte desăvârșitului călău gruzin pe care l-a dat secolul al XX-lea.

Dar să ne întoarcem la ceea ce ne-am propus, la vara anului 1914, când dintr-o nebunie, încă de neexplicat, a izbucnit un război care a cuprins aproape întreaga suprafață a globului.

Întrebarea a sunat pe mai multe glasuri:

- Cine se face răspunzător de această catastrofă?
- În primul rând, Dubla Monarhie Austro-Ungară (sau Imperiul Austro-Ungar), intrat în agonia propriului sfârșit!
- Au avut vreo consecință asupra opiniei publice mondiale carnagiile din primul an al conflictului?

- Da, e bine zis, a fost un măcel, fiindcă a retezat viața a peste zece milioane de tineri din toate taberele, iar bilanțul său nu se înscrie numai prin sacrificiul lor, ci și prin faptul, esențial pentru mine, că războiul a deschis porțile unor manifestări de violență și teroare necunoscute până atunci, și aici trebuie să amintesc comportarea neașteptat de brutală a trupelor germane în Belgia, unde au asasinat o comună întreagă de civili. Iar când ministrului de Externe al celui de-Al Doilea Reich i s-a reproșat violarea tratatului de neutralitate cu Belgia, acesta a dat un răspuns cinic, care a înspăimântat Europa – și nu numai –, anume că *Reichul nu se oprește în fața unui petic de hârtie!* Dincolo de pierderile umane și materiale, care au fost imense, Primul Război Mondial a rămas ca

un model oribil de cum poate umanitatea, răvășită de instincte negative și ură, să se manifeste în relațiile interumane și internaționale. Aici aş putea să adaug și leitmotivul celui mai mare diplomat al românilor, Nicolae Titulescu; el a încercat, prin dubla sa prezență la Liga Națiunilor, să impună definirea agresorului și înlăturarea conflictelor prin stabilirea unor relații interstatale de colaborare și compromis.

- Cine a declanșat ostilitățile?

Replica a venit imediat:

- Mai important este cine le-a provocat! La prima vedere, atentatul de la Sarajevo. Dar incidentul, tragic, de altfel, nu a provocat pe loc izbucnirea unui război mondial. Aici cred că a contribuit un set întreg de remanente, iar cele mai multe s-au adunat la Ballplatz, Ministerul de Externe Austro-Ungar, care dorea să lichideze micul stat sârb; acesta, la rândul său, nu era dispus să uite raptul Bosniei și Herțegovinei din trupul Serbiei, în 1907!

- Dar Germania ce rol a avut?

- Eu cred că a avut rolul cel mai important, alături de Imperiul Țarist. De două ori, până în 1914, Wilhelm al II-lea făcuse o demonstrație de forță prin prezența sa la Agadir și Tanger. Să nu neglijăm rolul presei germane, în permanentul său leitmotiv al victimizării Reich-ului, înconjurat de Tripla Înțelegere. Dacă istoricii consideră că Dubla Monarhie nu și-a închipuit niciodată că, dintr-o răfuială cu micul stat sârb va izbucni o flacără care va incendia tot globul, se înșală, întrucât premierul rus, Sazonov, îi avertizase deja pe austrieci că Imperiul Țarist nu va tolera eliminarea Serbiei din Balcani. Aici trebuie să

adăugăm că Brătianu, aflând de condițiile umilitoare ale ultimatului, a adresat Serbiei – de comun acord cu regele Carol I – un mesaj cu sfatul României ca să accepte acest ultimatum în toate condițiile impuse, intuind situația gravă a momentului. O vină o poartă și țarul Nicolae al II-lea, care a semnat mobilizarea armatei imperiale. Asta a fost a doua nenorocire: subestimarea Rusiei, care a răspuns cu intervenția *de facto* la bombardarea Belgradului de către austrieci. Un alt element, după mine, hotărâtor, a fost răspunsul Germaniei, imperiu considerat, prin armata și prin capacitatea sa industrială, drept cel mai puternic stat al Europei; nemții au emis asigurarea de asistență Vienei; se perfectează, astfel, comuniunea între cei doi împărați, Franz Iosif căpătând de *jure* sprijin în conflictul său cu Serbia.

- Pe ce au mizat nemții când au cerut să li se dea gaj două fortificații din teritoriul național al Franței?

- Natural, pe un conflict armat. Planul fusese de mult timp făcut de Von Schlieffen, care, printr-o mobilizare perfectă, a aruncat peste un milion și jumătate de soldați dincolo de frontiera Franței și Belgiei.

- Pe ce au mizat?

- Pe scurt, au crezut că se va repeta 1870, când armata franceză a fost distrusă, iar imperiul său s-a prăbușit lamentabil.

- Și ce a urmat?

- Defecțiunea majoră a lui Von Kluck și neașteptatul contraatac al francezilor, oprirea ofensivei și salvarea Franței prin *minunea* de la Marna, care a stupefiat întreaga Europă.

Întrebarea s-a repetat:

- Și pe urmă?

- Pe urmă, ce să vă zic? Au pierit milioane de oameni. Războiul tranșeelor, timp de aproape patru ani, a îngropat armatele de-o parte și de alta, presărând Franța cu peste trei milioane de victime și având ca exemplu de pierderi umane, *per dies*, 26 iulie 1914, când pe frontul Lorenei au pierit 27.000 de soldați francezi sub focul artileriei grele germane. Pe urmă au urmat marile hecatombe, de-o parte și de alta: Verdun pentru francezi, Somme pentru englezi și peste o duzină de ofensive purtate de beligeranți, care se soldau, în general, cu trei-patru kilometri câștigați sau pierduți. S-au folosit, în premieră, mijloacele cele mai sălbatice și inumane pentru anihilarea adversarului: gazele toxice, cu *regina* lor, *yperita* sau lansatoarele de flăcări.

Ați putea să mă întrebați cum de nimeni de pe front sau din spatele lui, de-o parte și de alta, nu s-a revoltat? Iar eu v-aș răspunde că au fost mii de cazuri de nesupunere sau dezertare, în ambele tabere. Cea mai explozivă a fost aceea care a cuprins flota militară a Germaniei Imperiale, cu revoltele de la Kiel și Wilhelmshaven, care au antrenat mii și mii de marinari, prin refuzul lor de a mai participa la o nouă confruntare navală cu Marina Britanică! Nu e de neglijat faptul că, după pacea de la Brest-Litovsk, care a permis Germaniei să-și transfere corpurile de armată pe Frontul de Vest, s-au produs în rândurile armatei masive dezertări, care au îngrijorat profund Înaltul Comandament German.

În concluzie, Primul Război Mondial a însemnat nu numai confruntarea unor armate, ci și prezența a zeci de milioane de oameni, care au crezut mai mult în victorie decât adversarul lor.

Și, în final, trebuie să recunoaștem că cea mai rezistentă națiune în efort și dăruire a fost cea franceză, chiar dacă aportul american a fost decisiv în finalul calvarului, cu cele aproape 2 milioane și jumătate de soldați debarcați pentru front.

Întrebările, pe urmă, au zburătăcit dintr-o parte în alta, ținând Al Doilea Război Mondial:

- Generalul Antonescu avea altă opțiune dacă refuza cererea lui Hitler de a se alătura așa-zisei coaliții?

- Nu, nici vorbă! La ora aceea, Germania lui Adolf Hitler era stăpâna Europei și demonstrase, prin armata sa, că poate să învingă în șase săptămâni o armată de peste 3 milioane de soldați mobilizați, iar argumentul decisiv a fost și recuperarea Basarabiei, furate de ruși cu un an înainte!

Glasurile s-au împreunat și întrebarea era aceeași:

- Basarabia noastră a fost predată sovieticilor în urma unui pact secret la care Al III-lea Reich a fost prezent. Câtă încredere mai putea să aibă Antonescu în Hitler?

- Evident că viitorul mareșal al României avea cunoștință de învoiala ticăloasă de la Moscova, dar în nici un caz nu putea să rateze prilejul de a reface frontiera legitimă pe Nistru. Ceea ce i se poate reproșa lui Antonescu este că nu s-a oprit pe malurile râului despărțitor, cu alte cuvinte, că nu i-am imitat pe finlandezi, care și-au reocupat în 1941 teritoriul pierdut în 1940, regiunea Petsamo, dar n-au făcut niciun pas mai departe. Pesemne că Antonescu a crezut, în mod indubitabil, în victoria Wehrmacht-ului și prăbușirea U.R.S.S.-ului, spre deosebire de mareșalul Carl Gustav Mannerheim, care și-a adus aminte de imperiul sovietic și imensitatea sa, precum și de viitorii săi aliați...

Discuțiile s-au angajat, apoi, pe un teren național:

- Ce părere aveți dumneavoastră despre actuala armată română?

Răspunsul a fost franc:

- Este o armată-caricatură. De altfel, am aflat în pușcărie că, în planul lui Stalin din 1953, care pregătea o invazie a Europei Occidentale, nouă, românilor, ni se rezervase numai rolul de armată de ocupație! Vă mărturisesc că a fost pentru mine o mare bucurie când am aflat aprecierea rușilor asupra potențialului armat al țării și care, bineînțeles, se baza pe dotările armate, dar și pe un nivel moral de asistență. Armata română este azi o ficțiune, odată ce și-a dobândit o conducere impregnată politic mie în sută; sovieticii, fără îndoială, nu au uitat că, în Al Doilea Război Mondial, Armata Regală Română a fost al doilea partener al Reich-ului, ca efective și efort, în campania din Răsărit.

- Au mai rămas cadre vechi?

- Foarte puține și numai acolo unde se cer profesioniști: geniștii, aviatorii, vânătorii de munte și parte din artileriști. Am aflat, nu demult, că au fost rechemati în armata populară toți șefii de promoție care au supraviețuit celor două campanii, pe Est și pe Vest.

În final s-a strecurat și o întrebare, șoptită:

- Ce rol a avut armata în reprimarea brutală a grupelor de rezistență din zonele muntoase ale țării?

Fața colonelului s-a luminat și s-a pronunțat imediat, cu o undă de satisfacție:

- Niciuna, guvernării nu au avut încredere în armată în luptele grele care s-au dat împotriva partizanilor români! Asasinii

adevărați au fost recrutați din batalioanele de intervenție ale Securității. A existat o excepție, care a întunecat gloria unei arme care, odinioară, ne-a apărut și a murit pe cerul României: aviația. S-au găsit câțiva nemernici, piloți tineri, de duzină, făcuți post 23 august, care au contribuit la urmărirea, în Masivul Cerna-Godeanu-Retezat, în 1951 și 1952, ultimelor formații de luptători anticomuniști!

- Ce credeți acum, ca stat-majorist: mai este posibil un al treilea conflict mondial?

- Este o întrebare la care eu și colegii mei am reflectat îndelung. Bombele de la Hiroșima și Nagasaki au avut și o parte pozitivă, au demonstrat că energia atomică nu poate intra pe mâna oricui și, în viitor, oricât de mari vor fi conflictele între puterile care conduc omenirea, nu se va folosi o armă care poate șterge de pe fața pământului, în câteva secunde, milioane de oameni și mii de așezări.

Cineva l-a descusut pe colonel:

- Asta ar însemna interzicerea fabricării și posesiei?

- Nu, nu se poate ajunge la așa ceva în relațiile internaționale între Marile Puteri, care vor avea acces la asemenea mijloace catastrofale; dar fabricarea mijloacelor atomice de distrugere se va transforma într-o cursă a înarmărilor, în gândul de a surclasa arsenalul adversarului și cel al fiecărei puteri, de la un an la altul!

- Atunci omenirea ar putea dormi liniștită?

- O să fiți mirați de ceea ce afirm și, logic, așa ar trebui să fie, dar există în istorie, și asta am trăit-o noi, acum, în era atomică, momente nefaste, când nebunia unui conducător poate provoca un cataclism! De acest moment mă tem eu... și dumneavoastră!

Deocamdată, războiul coreean a fost un exemplu elocvent de tatonare și exercițiu a capacității de ripostă și intervenție, executat pe terenul unei țări mici. Conflictul începea în iunie 1950, când nord-coreenii trec la un atac pe întreaga frontieră de pe Paralela 38, care definea existența celor două regimuri, Nord și Sud, primul fiind dominat de comuniști. Hotărârea ONU și a Consiliului de Securitate de a da o ripostă invaziei se concretizează prin implicarea contingentelor a 20 de state, în frunte cu S.U.A. Situația devine îngrijorătoare pentru aliați și sud-coreeni, împinși în sudul peninsulei, pe un teritoriu restrâns, după pierderea capitalei, Seul. Intervenția promptă a generalului MacArthur, comandantul suprem al forțelor americane din Pacific în Al Doilea Război Mondial, care debarcă în nordul peninsulei, în portul Incheon, provoacă intervenția unui masiv contingent, de peste un milion de soldați chinezi. Din fericire, prezența eficientă a flotei aeriene și navale americane, asociată cu eroismul unor trupe aparținând forței O.N.U., duce, în cele din urmă, la un compromis, dorit de Stalin, iar ostilitățile se încheie în vara anului 1953. Aparent, conflictul nord-coreean ar putea avea toate caracteristicile unui război civil între două regimuri cu ideologii contrarii și ostile, ceea ce ar fi pe de-a-ntregul fals. În fond, atât chinezii, cât și sovieticii au testat forța reactivă nu numai a S.U.A., ci și a aliaților lor din forța O.N.U. S-a mai strecurat un element asupra căruia se poate reflecta. Am aflat aici, în pușcărie, de la unii dintre colegii mei de breaslă că, la un moment dat, sub presiunea masei chineze, generalul MacArthur ar fi propus detonarea unei încărcături atomice.

Colonelul s-a uitat către noi și ne-a întrebat:

- Ghiciți care a fost răspunsul? În pofida prestigiului său, căpătat în anii grei de război, a respectului din armată și a celor cinci stele de pe umăr, generalul a fost revocat și înlocuit de Matthew Bunker Ridgeway, din înaltul ordin al fostului căpitan în rezervă Harry S. Truman, ajuns peste noapte președinte, după decesul președintelui Roosevelt.

- Concluzie și învățământ! I am intonat noi în cor.

S-a așternut tăcerea; colonelul și-a plecat capul și a grăit:

- Nimeni și nicicând nu va face uz de arma atomică într-un conflict major, iar cu cât ea va deveni mai dezvoltată și distrugătoare, cu atât Marile Puteri se vor feri s-o folosească!

L-am aplaudat în surdină pe colonelul Ștefan Niculescu!

FILOSOFII LA ZID

În data de 11 decembrie 1958 este emis mandatul de arestare al lui Constantin Grigore Noica, având numărul 570, care se prelungește de la 11 decembrie 1958 până la 10 februarie 1960, apoi până la 11 martie, apoi până la 10 aprilie și așa urmează șirul prelungirii mandatelor...

Iar acestea sunt semnate de procurorul militar șef, căpitan de justiție Mihai Molea, care prelungește mandatul de arestare preventivă al filosofului, din lună în lună...

De observat și de luat aminte la ieșirea dintr-o cutumă judiciară a Securității care, neobosindu-se prea mult în a fixa într-un calendar, de la o lună la alta, prezența arestatului, încheia mulțumită, ultima dată, când ancheta luase sfârșit.

În cazul filosofului român, recunoscut și prețuit și peste granițe, ancheta era condusă de către un *(ne)fericit* în incultura sa, locotenent-major Nicuțelu Constantin, care în mod sigur era surd la operele unuia dintre cei mai cunoscuți gânditori români; slujbașul regimului își rezuma interogatoriul la un dialog care

cuprindea: *cu cine te-ai întâlnit, cine știa de cartea ostilă regimului, câți au citit-o și dacă putea să obțină și păreriile celor care citiseră, participaseră și comentaseră dușmănos în timpul ședințelor subversive ale anchetaților!*

– Și dumneata cum ai ajuns în boxă și pentru ce?

Nicolae Bălău intrase pe ușa metalică în urmă cu câteva zile. Cam de 50-55 ani, cu o față smeadă și cu o calviție în curs de desfășurare. La *recepție* și-a spus numele și a întrebat, cu o nuanță grijulie, dacă își găsește vreun loc în care să-și odihnească oasele. L-am lăsat câteva zile să-și revine și să se *aclimatizeze* pe etajul al doilea al faimoasei ctitorii habsburgice...

– Păi, eu am fost poștașul, cum s-ar zice. Am dus volumul *Ispita de a trăi* de la Marietta Sadova, artista noastră de renume, la *andrisantul* cunoscut care, în cele din urmă, s-a dovedit a fi însăși *draga* și vigilenta noastră Securitate. Atât și nimic mai mult, dar a fost suficient ca să mă condamne ca dușman al clasei muncitoare și m-au încadrat la *milostivul* articol 209, cu un simplu *vațipeat* (= *doadțatipeati*, 25) pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale. În fond, cu această condamnare de 25 de ani m-au constrâns să trăiesc și să apuc venerabila vârstă de 85 de ani. De altfel, la ultima ședință, eu și alții am fost condamnați într-un lot adiacent, și m-am întrebat dacă am beneficiat de aceeași instanță din lotul I, al șefilor; componența instanței v-o pot spune fiindcă am învățat-o pe de rost: Dumitru Adrian, colonel, Petrescu Ion, maior și niște prăpădiți de asesori ca figuranți, în frunte cu colonelul Chimirel Iancu, colonelul Bob Horațiu și maiorul Coșniță Aurel. Și, ca pedeapsa să-și păstreze amintirea *ad personam*, au socotit că am o dentiție care mă poate deranja în cursul detenției și mi-au

mai rărit-o. Plus că m-au mai *mângâiat*, contondent, cu producere de vânătăi, de nenumărate ori, dar toate dintr-o generozitate pe care călăii lui Dej au manifestat-o față de intelectualii de rasă.

- Cine și când v-a bătut?

- Eu am picat într-un sfârșit de epocă; după 1960 și-au schimbat metodele de convingere și interogatoriu perlat! Tensiunea rămânea aceeași și rezultatele erau obținute fără urme și decese. Timpul le aparține și-l folosesc gradual, după țelul propus. Mai mult decât atât, făcând un bilanț contabil al proceselor din anii 1958-1960, am constatat, la Jilava, că numărul lor a scăzut la mai puțin de jumătate. Dacă vor continua așa, în doi-trei ani de zile vor fi șomeri și la tribunale și chiar la *sfânta* Securitate!...

Întrebarea următoare, de *peisaj*, i-am strecurat-o într-o duminică, ca să ne mai umplem golul amintirilor:

- Cine v-a însoțit, domnule Bălău, în *excursia* asta clandestină?

- Sunt obligat să vă repet că eu am avut un rol secundar, dacă nu chiar ridicol. De aceea nici n-am poposit în primul lot de criminali împotriva ordinii sociale, condus, fără îndoială, de doi *dușmani înrăiți* ai poporului: Constantin Noica și Dinu Pillat.

- Și despre Dinu Pillat ce ne puteți spune, fiindcă am aflat că a ajuns și el la *Universitatea* de la Gherla?

- L-am cunoscut și pe dânsul, dar numai în pușcărie și la proces. A fost personalitatea numărul doi din lotul lui Noica, de altfel procesul s-a numit procesul Noica-Pillat. Moștenise vâna literară a părintelui său, Ion Pillat și, se zice, că cel mai frumos roman de dragoste juvenilă, cu titlul *Așteptând ceasul de apoi* l-ar fi

scris el, în gând și faptă. Iarăși, din ceea ce am auzit, a fost foarte clonțos la interogatoriu și securiștii au avut mult de furcă cu dânsul. Prin sora sa, Pia Pillat, a păstrat o bună corespondență cu Occidentul, după ce aceasta a reușit să organizeze o evadare spectaculară pe calea aerului, împreună cu soțul său, liberalul Mihai Fărcășanu. La arestarea lui Pillat, din 1959, prin tradiționala percheziție, Securitatea și-a însușit romanul surorii sale, *Zilnic începe viața*. Pillat a căpătat 25 de ani temniță grea, din care a executat 5, fiind transportați amândoi în dubă către Gherla.

La întrebarea „Ce nume cu rezonanță în cultura română au mai ajuns în plasa strânsă a Securității?” nu mai rețin cine le-a împrăștiat memoria, pomenind și de Alexandru Teodoreanu, zis Păstorel, care era colegul nostru de suferință din camera alăturată și care, din când în când, mai dicta vecinilor noștri, de pe fundul unei gamele, presărat cu var, câte o epigramă.

Păstorel fusese supraponderal în *civilie*, iar acum colegii noștri de *dincolo* ne înștiințaseră că maestrul purta, cu mândrie, amintirea unei burți pantagruelice, numită la figurat, după o piesă a portului popular românesc, pestelcă³.

De celelalte nume consacrate în istoria literaturii noastre nu mai vorbim, precum un Acterian Arșavir, un Ranetti Constantin, un Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu; Alexandru Paleologu, scriitorul evreu creștinat, Nicu Steinhardt, alături de doi emeriți

³ Pestelcă, *pestelci*, s. f. 1. (Pop.) Șorț de pânză sau de postav pe care **il** poartă femeile peste rochie și care, uneori, este purtat și de bărbați; *spec.* fota dinainte; *p. gener.* fotă. 2. Bucată de pânză dreptunghiulară prinsă cu o latură de verga unei corăbii, care servește la păstrarea la adăpost a burții veleii, când aceasta este strânsă. - Din bg. prestilka (cf. Dexonline, <https://dexonline.ro/definitie/pestelc%C4%83>) (n.a.).

critici de artă, Remus Niculescu și Teodor Enescu și terminând cu cunoscuta artistă Marietta Sadova, despre care Nicolae Bălău a mai adăugat că avea o disponibilitate, oferită de Securitate, de a se întreține cu orice personalitate a Parisului, ofertă care (ne întrebam noi, veteranii), fusese acceptată, cu siguranță, *contracost*?!

Avalanșa intelectualilor puși în *obezi* a stăruit ca temă de dezbatere luni de zile. Noi, întemnițații, o vedeam, paradoxal, ca pe un simptom cert al unei despărțiri de Răsăritul bolșevic discreționar, pe care îl sesizam chiar mai limpede decât cohortele cititoare de *Scînteia*, încrezătoare încă în rândurile ei. Sfârșitul îl anticipam aproape cu exactitate, dar între el și viața noastră mai stăruiau, însă, anii de temniță.

După o pauză de notă întreagă de câteva săptămâni, tot așa, pe înserat, Nicolae Bălău ne-a mai înzestrat cu un portret al unei personalități cu un destin în zig-zag. A început de la mijlocul unei vieți de cărturar, a cunoscutului publicist Vladimir Streinu. Acesta și-a început activitatea literară după ce absolvise liceul *I. C. Brătianu* din Pitești, prin anii 1920. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie, Universitatea București, el urmase, în perioada 1926-1928, două stagii de specializare în Occident. Își luase doctoratul la Iași cu o lucrare care a fost în vogă, *Versul liber românesc*. În 1932-1938 se înscrie și activează în P.N.Ț., iar în anul 1933 deține funcția de deputat din partea acestui partid, fără să facă, însă, carieră politică. Studiul care îl face cunoscut este *Istoria literaturii române moderne*, gândit și muncit de trei pasionați ai literaturii noastre: Tudor Vianu, Șerban Cioculescu și Nicolae Iordache *alias* Vladimir Streinu. Intră sub incidența epurărilor din 1947 și până în 1955 șomează, prestând munci care-i uzează

organismul deja suferind. Este urmărit și considerat în rapoartele Securității drept un scriitor care încă speră în *redresarea situației politice interne și internaționale*, refuzând perspectivele de colaborare cu Securitatea. A fost arestat sub acuza, considerată gravă, de a fi fost membru al Mișcării „Rugul Aprins”, asociată cu legăturile politice ale unor opozanți ai Partidului Muncitoresc și, mai ales, cu participarea la întruniri unde se ascultau transmisiunile radiofonice ale transfugilor români din Occident, împletite cu citirea unor texte prohibite precum *Ispita de a exista* și *Pădurea interzisă*, opere introduse ilegal în țară. Toate acestea vor îngroșa rechizitoriul arestatului din septembrie 1959 și-l vor încadra la cunoscutul articol 209 din Codul Penal, fiind judecat în procesul grupului Noica-Pillat. A luat și el 7 ani pentru culpa de mesagerie.

La despărțire l-am lăsat pe Nicolae Bălău în nădejdea că nu va trece mult timp până când ne vom întâlni într-o libertate permisivă, dincolo de zidurile temniței.

Și acest fapt s-a petrecut peste 12 luni.

VASILE VOMIR

După experiența dramatică de la Văcărești, singurătatea îmi demonstrase explicit că, dacă-ți este ordonată și *supravegheată*, aceasta devine, în spațiul carceral, una dintre cele mai eficace maniere de tortură, care lucrează la început insidios.

În măsura în care cele trei simțuri – auditiv, optic, olfactiv – sunt suprimate sau atenuate, sistemul nervos devine vulnerabil, odată cu epuizarea rezervelor de memorie, ducând, în cele din urmă, la o stare de apatie ce poate evolua până la pierderea identității și a capacității reflexive și de raționare.

În concluzie, izolarea totală din celulele secrete ale temniței Văcărești își lăsase asupra-mi o a doua umbră însoțitoare a persoanei mele.

Când m-am întors, în toamna anului 1960, la domiciliul meu aproape stabil, la Gherla unde, după socotelile mele, urma să mai am, cu scurte întreruperi, un bilanț locativ de câteva zeci de luni, m-am bucurat precum naufragiatul ce-și află scândura salvatoare, întrucât îmi găsisem salvarea în persoana unui om cu o pestrîțatură

de zdrențe pe el, subțire la trup ca o trestie, cu o voce caldă, care m-a întrebat, contrar *cutumei*, după ce s-a prezentat afabil, cine sunt și ce condamnare am. Era șeful camerei.

- Mă cheamă Vasile Vomir, am căzut cu o organizație din Munții Apuseni, sunt din Agriș, județul Turda. Cândva am fost învățător, sunt căsătorit și aștept – a făcut o pauză de notă întreagă... - *învierea noastră*, adică eliberarea învinșilor.

Poate chiar am părut surprins.

I-am răspuns, cu o nuanță stereotipă:

- Mă numesc Radu Ciuceanu, am 13 ani făcuți, de temniță, și am fost condamnat și judecat în lotul generalului Carlaonț, M.N.R.O. Mai am încă doi ani de viață carcerală până la eliberare, asta dacă nu voi *beneficia* și eu de vreun domiciliu în Bărăgan.

Repauzam la etajul al treilea și iarăși mă năpădeau amintirile din iadul reeducării. Noaptea încă îl mai visam pe Țurcanu îndemnându-mă, cu glas mieros, să fiu sincer ca, într-o clipă, să-i văd răsărind niște colți monstruoși, cu care se repezea la mine, sfârtecându-mi gâtul. Din păcate, nu-mi pierdusem nici obiceiul de a mă scula în țipăt și geamăt.

Șeful camerei, Vomir, căpăta în ochii mei, pe zi ce trece, înălțime și respect.

Mergând pe o tradiție deja împământenită, ne-am luat fiecare din cei 18-20 de locatari obligația de a povesti câte ceva din viațuirea noastră anterioară.

Întâi au vorbit țăranii și în fruntea lor s-au găsit moldovenii, cu vorba lor lată și spusă domol. Ceasuri de-a rândul, după ce se dădea stingerea, uneori chiar în pauza de după masa de seară, începea *saga* noastră. Unii mai tineri ne-au îmbogățit serile cu amintiri din satul

lor, cu dragostea părinților și, cei mai cutezători, chiar cu amintiri despre patimile din Securitățile de la Huși, Vaslui, Focșani sau Iași.

Pe unii, învățătorul îi întreba direct:

- Măi Ionică, Vasile, în timp ce vă băteau nenorociții ăștia, la ce vă gândeați?

- Apoi, domnule învățător, la ce poate să se gândească un tânăr? La câte o codană... la o fugă pe cal sau la un purcel tras în țepușă..., însă majoritatea din cei chinuiți mărturiseau că-i încerca o sete de răzbunare pe care voiau s-o țină în piept și să n-o uite până la ziua socotelilor!

Învățătorul nostru avea, însă, și darul unui glas melodios și, când se brodeau duminicile în calendarul nostru *ad-hoc*, se organiza un fel de praznic, la care participau cei mai tineri, într-un cor improvizat - unde eu nu-mi găsisem loc din cauza vocii precare -, care cânta, în mai multe registre, *Tatăl Nostru* și *Axionul Maicii Domnului*. M-au mirat însă cunoștințele învățătorului privind săvârșirea Liturghiei; cât despre Sinaxarul Sfinților, îl știa pe de rost!

- Am fost concentrat, încă din anul 1939, la o unitate de artilerie din Alba Iulia și lăsat la vatră după ce ajunseseam tânăr sublocotenent la roata tunului. În toamna anului 1940 m-au luat din nou și-am prins, în dispozitiv de luptă, cedarea Ardealului de Nord. Deși nu-mi plăcea să plâng, dar atunci mi s-au umezit ochii când bieții români, mai ales cei de la sate, se rugau de noi să nu-i părăsim. Au aflat, mai târziu, de blestemățiile făcute, de urmașii hunilor, la Ip și Trăzneu. Apoi ne-au zvârlit în Basarabia sau mai bine-zis pe Prut, așteptând clipa în care nemții și rușii s-ar fi luat la harță. N-au întârziat mult și, în dimineața de 22 iunie, au început să bată

clopotele voioase că, în sfârșit, ne vom lua înapoi pământul furat de sovietici cu un an înainte.

Ce să vă spun, lupta Basarabiei a fost o joacă de-a războiul față de ce-a urmat... A venit asediul Odesei, unde am avut zeci de mii de morți și răniți, dintr-o ambiție a generalului Antonescu; acesta se încăpățănase să cucerească orașul și portul numai cu efective românești. Atunci, gândesc eu acum, a fost primul semnal de luat în seamă asupra capacităților de luptă ale colosului sovietic, portul fiind apărat și de zecile de nave, cu artilerie grea, ale Flotei Roșii. În Crimeea n-am participat la asediul de vară al Sevastopolului din 1942, dar ne-am ciocnit, în Peninsula Kerci, cu două-trei corpuri de armată rusești, pe care împreună cu nemții le-am făcut țandări. Comandantul suprem al artileriei armatei noastre era generalul Dăscălescu, un om pe cât de priceput, pe atât de omenos, văzut de noi de câteva ori în inspecție pe front; un general tânăr, fost cavalerist, Radu Korne, s-a evidențiat atât de mult, încât nemții i-au dat, în decembrie 1942, pentru bătălia de la Kerci, Crucea de Cavaler al Crucii de Fier, alături de Ordinul „Mihai Viteazul”, acordat de Antonescu pentru meritele sale în capturarea a peste 20.000 de sovietici.

Vara anului 1942 am petrecut-o în drum către Stalingrad, unde nemții, cu toate că dețineau cea mai puternică formație din Wehrmacht, ca număr și dotări, Armata a VI-a, cu aproximativ 300.000 de combatanți, s-au încrâncenat, din ordinul lui Hitler, să cucerească Stalingradul, dirijându-și ca atare efortul principal. Luptele au început în august, în suburbiile orașului, iar noi ne-am amplasat, cu regimentul nostru de artilerie, în sud-vestul acestuia; cealaltă armată română străjuia flancul simetric al nemților. Toată vara, însă, Stukas-urile bombardaseră cu înverșunare liniile sovietice

de apărare din oraș, unde rușii s-au dovedit capabili să reziste până la ultimul apărător. Mai mult decât atât, cu efective aduse noaptea peste Volga, ei au dat un contraatac, la care generalii germani nu se așteptau. Făceam parte din armata generalului Petre Dumitrescu, cu state vechi în rândul artileriștilor. Pe urmă, am fost azvârliți în Stepa Kalmucă, unde urma să apărăm un front al infanteriștilor noștri lung de 25 de km. În jurul nostru, pe distanță de zeci de km, poate chiar sute, nu se vedea așezare, nici țișenie de om. Era ca un pustiu în care urma să asigurăm un flanc al armatei germane.

Iarna a venit peste noi chiar de la începutul lui octombrie, cu un ușor îngheț, apoi cu revărsarea, din înaltul cerului, a unor șuvoaie de apă ce transformaseră tot pământul într-o mocirlă clisoasă, prin care numai caii mai puteau înainta. Ne-am pregătit pentru iarnă atât cât am mai reușit să scobim pământul și să facem niște tranșee, ale căror maluri se surpau mereu. În fața noastră făcusem rost de câteva zeci de mine pe care le așezasem la 1-2 km, circular în jurul tunurilor. Un regiment format din olteni, care cântau mereu, ne asigura fața; ca și noi, amărâți, potopiți de ploaie, vânt și, în final, de zăpadă, camarazii noștri se uitau cu teamă către pozițiile rușilor, mai mult ghicite decât văzute.

Începutul lui noiembrie a fost alb. Noaptea s-a lăsat înghețul și pe urmă, pe la jumătatea lunii, a urmat o vifornică ce ne astupa urechile în șuieratul continuu al viscolului care, în câteva ore, a așternut albul zăpezii peste tunurile noastre și prin tranșeele de apărare. Spre dimineață, somnul ne-a fost spart de un vuiet cumplit, de parcă mii de motoare porniseră către noi. Încă era întuneric când, din ceața albă ca laptele, au țâșnit coloane întregi de care blindate rusești.

- Dar minele n-au funcționat? a întrebat un țăran mai în vârstă.

- Ba da, bădie, au sărit câteva tancuri în aer de s-a ales puzderie de ele, dar nici nu le-au luat în seamă. Unele au mers drept spre noi! Au tras, dar nu ne-au nimerit. Spre prânz, însă, ne-am pomenit cu pâlcuri-pâlcuri de infanteriști de-ai noștri. Unii își pierduseră și armele. Păreau șocați de bombardamentul de artilerie și fugeau bezmetici, peste câmp. Am încercat personal să-i opresc, dar n-am reușit și s-au topit în ceață. Înainte de amiază am primit ordin de evacuare a poziției. Să tot fi fost ceasurile 9-10 când am încărcat camioanele și am pregătit caii la căruțe și atelaje. A rămas un pluton sau o companie de sacrificiu, care să apere poziția, pe care n-am mai văzut-o niciodată. Către seară, după un popas mai lung, ne-am orientat către sud și am reușit, după o zi și o noapte, să ajungem în preajma unui oraș asediat: era Stalingradul. Culmea ironiei, dacă am fi fost bine orientați, ne-am fi putut retrage către sud dintru început, evitând astfel încercuirea ce va duce la pieirea a zeci de mii de ostași români și a sute de mii de germani. Au urmat zile pe care le-am contopit într-una singură. Epopeea unei armate abandonate dintr-un ordin stupid al unui caporal, care putea fi salvată dacă în primele zile și-ar fi organizat o retragere către o mare unitate blindată, a generalului Hermann Hoth, care a încercat mai târziu să despresoare Stalingradul, dar fără succes fiindcă rușii deja reușiseră să concentreze mari unități de tancuri. Spuneam că toate amintirile mele s-au adunat într-o zi ce s-a transformat într-o clipă, atunci când, fiind detașat împreună cu câțiva sergenți la un 88 german, cel mai bun tun antiaerian, care bătea până la 9.000 m înălțime, ca nici unul dintre tunurile folosite în Al Doilea Război Mondial. În fiecare zi, mai ales în cele cu soare, nemții trăgeau în

tancurile rusești ca la poligon. Erau tancuri grele, pe motorină, cu șenile late. Aveau o tactică pe care nemții, am observat, n-o practicau niciodată: blindatele germane de tonaj inferior erau rapide și aplicau distrugerea țintelor printr-un tir încrucișat. Având un mijloc de comunicare între ele, ceea ce le-a lipsit rușilor mult timp, nemții mergeau pe principiul *fără greș* în distrugerea adversarului, prin jumelarea tirului. La tunurile 88 lucrurile stăteau mult mai clar: lăseau ca blindatul, în speță T34, să se apropie la 1.200 m pentru o ochire cât mai precisă, iar proiectilul era atât de puternic încât colosul de oțel de peste 45 t era aruncat pur și simplu în aer. La noi, din cele șase baterii care plecaseră din țară, mai rămăsese una, dar și aceasta plasată lateral pentru a pocni din flanc blindatele inamice. Într-o zi, fiind observator, a explodat în fața mea un proiectil de aruncător sovietic. Dintr-o dată, lumina ochilor s-a stins și m-am trezit, în toiul nopții, într-un adăpost german, unde era cald; un doctor, mai mult prin semne, m-a îndemnat să-i mulțumesc lui Dumnezeu că am scăpat cu viață. Am dus mâna la pântec, unde simțeam durere, și mi-am dat seama că eram grav rănit. În revărsatul zorilor m-am pomenit încărcat într-o dubă sanitară, unde zăceau pe tărgi și alți răniți, care gemeau și, când s-a luminat de-a binelea, am auzit puternice zgomote de motoare. De pe targă am observat silueta unui avion de transport german, un Junkers 52, ce nu-și oprise motoarele și o duzină de ostași ce duceau tărgile înspre acel avion, într-o grabă pe care mai târziu am găsit-o justificată. Observasem însă și silueta unui medic neamț, înalt, cu ochelari, ce era flancat de doi soldați cu automatele după gât, și care controla atent fiecare rănit, uitându-se cu grijă pe fișele legate de fiecare targă. Nu l-am auzit scoțând niciun sunet, dar l-am văzut cum a

oprit îmbarcarea unui suferind printr-un semn făcut soldaților, ca să-l scoată din rând. Auzisem, cu câteva săptămâni înainte, că avioanele lui Goering scoteau câte 2-300 de grav răniți pe zi, iar cei care simulau erau împușcați pe loc. Mi s-a părut curios că, în afară de câteva detunături la care am fost părtaș, drumul până la Kotelnikov n-a durat mai mult. Mă prinsese un somn adânc, pierdusem mult sânge și, nu mai știu cum, într-o zi sau două, am ajuns într-un tren sanitar ce m-a adus în țară, după un sejur mai îndelungat la un spital din Iași. Din regimentul nostru, am aflat mai târziu, n-au mai scăpat decât câteva căruțe încărcate cu ostași și câțiva ofițeri, printre care și comandantul divizionului nostru, care avusese norocul să prindă o mașină de comandament germană. Am pierdut atunci la Don și la Stalingrad 10-12 divizii, cu armament cu tot, formate din cele mai tinere contingente.

Într-un târziu, în ajunul plecării mele, am întâlnit un sătean care căzuse în plasa Securității o dată cu Vasile Vomir. Cum era și firesc, am avut numai cuvinte de laudă la adresa învățătorului din comuna Agriș-Turda.

- Ce învățător, domnule! mi-a dat peste nas săteanul. Domnul Vasile a fost preotul satului! E drept, la noi, la greco-catolici! Dumnezeu să-l țină mai departe în viață și să-l avem printre noi la Sfânta Liturghie când bat clopotele.

Am închis ochii și parcă l-am văzut aievea, întinzându-mi mâna și urându-mi drum bun către viața care mă aștepta, dincolo de ziduri!

UN CARDINAL ÎN PREMIERĂ

Lipsuri și greșeli în muncă am avut... Nu șapte ani, dar nici măcar un an nu m-ar fi lăsat partidul în fruntea Ministerului de Interne, dacă nu aș fi avut ură de clasă... În șapte ani, Ministerul de Interne a avut de îndeplinit sarcini grele. În cei șapte ani, peste 100.000 de bandiți au fost arestați și condamnați pentru că au uneltit împotriva regimului nostru.

Teohari Georgescu, declarație, 1963.

Aseară, telefonul clandestin ne-a transmis o știre-eveniment care ne-a lăsat pe toți încremeniți: Vaticanul, Sfântul Oficiu, Papa și cu tot conclavul său de episcopi și mitropoliți și-au adus aminte că Biserica lui Hristos, undeva, într-o țară cu rădăcini latine, este condamnată la un regim de teroare care are un singur țel: să rupă orice legătură cu Comanda Supremă, spirituală și materială, a celor două biserici surate, cea Romano-Catolică – Universală și fiica sa mai mică, dar mai puternică în România, Biserica Greco-Catolică.

Aceasta din urmă, număra aproape un milion de credincioși, iar existența sa fusese curmată în toamna anului 1948; printr-un simplu ucaz, de sorginte sovietică, i se confiscase întregul patrimoniu și dat B.O.R.-ului, alături de oferta *generoasă*, pentru preoți și chiriarii, de a opta pentru Biserica strămoșească!

Frământările au fost mari; chiar dacă se flutura justificarea acestui act ca o revenire și, totodată, o condamnare a celui din 1699 și a ceea ce a urmat; atunci, clericii români, în frunte cu mitropolitul Atanasie Anghel, acceptaseră un compromis, Unirea cu Roma, în urma căruia trebuie amintită apariția Școlii Ardelene și prezența unor români în Cetatea Eternă. Unirea cu Roma a însemnat și deschiderea unui orizont politic și cultural ce anula acel cumplit *Unio Trium Nationum – Fraterna Unio*, 1437 care, în mod tacit, excludea grupul etnic majoritar în Transilvania, românii, de la orice fel de participare socială sau/și politică și-i arunca în iobăgie!

Dar ceea ce a rămas pentru noi, majoritari ortodocși, în anul *desfintării* celor două biserici, 1948, a fost încă o dovadă că Moscova, accentua izolarea țărilor intrate în orbita U.R.S.S.

Într-o singură țară acest fapt nu s-a realizat, Polona. Îmi aduceam aminte de părintele greco-catolic Șușman care, vorbind de miracolul polonez și de împotrivirea la curentul ateu, dirijat de sovietici, menționa afirmația unui preot polonez, care i-a mărturisit că, orice ar face sovieticii, pe teritoriul național, în propagandă și măsuri antireligioase, este sortit eșecului fiindcă un polonez, înainte de a fi cetățean polonez, este catolic!

Știrea a fost scurtă, dar bubuitoare! Pentru prima oară în istoria Bisericii Catolice sau/și Unite de la noi din țară a fost declarat *in spe* un cardinal, în persoana lui Iuliu Hossu.

Cineva dintre noi i-a creionat o scurtă biografie: a făcut Liceul Greco-Catolic din Blaj, studii la Palazzo di Propaganda Fide din Roma și, ulterior, două doctorate, unul în Filosofie, celălalt în Teologie. În 1910 a fost hirotonit de episcopul Vasile Hossu al Gherlei. Ulterior a fost numit vicar și secretar al episcopului. În 1917 ajunge episcop în scaunul Episcopiei Greco-Catolice din Gherla, în urma decesului vărului său, episcopul Vasile Hossu. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, este delegat și citește proclamația de unire a Transilvaniei cu România. Un alt gest istoric îi este atribuit: împreună cu Miron Cristea, viitorul patriarh, și alături de alți doi fruntași ardeleni, Vasile Goldiș și Alexandru Vaida-Voevod, se duce la București și predă actul de unire Regelui Ferdinand, Întregitorul! Iar prim ministrul Ionel Brătianu rostește, cu lacrimi în ochi: *Vă așteptăm de o mie de ani și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată!*

Știrea a provocat și reacția noastră, a celor care eram la etajul al doilea al Gherlei și aveam pretenția de a afla, cu aproximație, cam tot ce se petrece în celular și în fabrică, unde se perindau două schimburi, de zi și de noapte, și de unde, din când în când, primeam știri, ba chiar și frânturi din *Scînteia* și *România liberă*.

Aflasem, de câteva săptămâni, că un lot masiv de prelați catolici și greco-catolici era concentrat și izolat la etajul inferior.

Încercasem, de câteva ori, să luăm legătura cu ei prin doctorii de serviciu, dar aceștia erau priviți cu multă suspiciune și s-au

scurs luni de zile prin vadul vremii până când s-a înfiripat o încredere în slujitorii lui Aesculap.

Printre cei mai *răsăriți* prelați se înscriau: Alexandru Todea, care, la rândul său, se va bucura, mai târziu, de un sacerdoțiu; Ioan Ploscaru; alții dispăruseră deja, în altă lume, mai bună: Vasile Aftenie, mitropolitul Ioan Suciu, Tit Liviu Chinezu și Traian Frențiu, făcând parte din cei 12 titulari ai Bisericii Greco-Catolice.

Aflasem că, după regimul de înfometare de la Sighet, episcopului Ioan Bălan și celui ce devenise cardinal, Iuliu Hossu, li se stabilise domiciliu obligatoriu la Mănăstirea Căldărușani.

Cealaltă Biserică, Romano-Catolică, prin existența sa istorică și autoritatea universală dobândită, a fost dintru început considerată ca un adevărat pericol pentru noul stat comunist. Represiunea a început încă prin conținutul Constituției din 1948, care, într-un articol de-al său, stipula că nicio confesiune sau congregație nu poate deschide sau întreține instituții de învățământ general, ci numai școli pentru pregătirea practicării cultului, sub controlul statului, măsură completată cu decretele din august, același an, care prevedeau trecerea în proprietatea statului a tuturor bunurilor bisericilor, comunităților și congregațiilor; măsura radicală a fost luată la mijlocul lunii iulie, când s-a trecut la *denunțarea Concordatului* încheiat între România și Sfântul Scaun în iunie 1929.

Zile de-a rândul, am discutat, pe îndelete, despre cine putea să fie în spatele acestor măsuri și lesne ne-a fost să ne apropiem de consilierii sovietici, care nu puteau să negligeze o Biserică aflată sub conducere *extra muros*, organizată la nivel global, precum Biserica Romano-Catolică. Declarația lui Gheorghiu-Dej,

imediat după plecarea regelui, din decembrie 1947, era concludentă: *Biserica Catolică este singurul obstacol solid în drumul organizării definitive a democrației populare în România.*

S-a declanșat o ofensivă care n-a cruțat nimic, de la confiscări și naționalizări până la desființarea diocезelor din întreaga țară, fiind salvate numai cele de la Alba Iulia și Iași. Toate eforturile guvernărilor de a aplica măsuri administrative de organizare a unor structuri romano-catolice supuse regimului, nu au dus la niciun rezultat, iar cele constituite ilegal au fost excomunicate de Sfântul Scaun. Bilanțul arestărilor a fost impresionant, începând cu episcopul romano-catolic, decedat martir la Sighet, János (Johann) Scheffler din Oradea și cu maghiarul Márton Aron din Alba-Iulia, pe care-l cunoscusem și eu, fiind împreună, pe durata câtorva zile, în întunericul Jilavei. S-a mai adăugat o figură emblematică a Bisericii Universale din țara noastră, episcopul de Iași de origine austriacă Anton Durcovici; arestat în 1949, acesta a fost, pur și simplu, lăsat să moară de foame și sete într-o celulă a cumplitei temnițe Sighet, decedând, un an mai târziu, la parterul pușcăriei, în decembrie 1951.

În procesele care s-au organizat au fost implicați de la membrii Nunțiatunii Apostolice din București până la funcționari români ai Legației Franței; lotul respectiv l-a avut în frunte pe preotul Sandu Matei și încă doi clerici, executați, ca martiri, în februarie 1951 la Jilava, în Valea Piersicilor.

Condamnările au avut în frunte și dieceza din Oradea, reprezentată prin episcopul clandestin Bogdanffy Szilárd, decedat și el la penitenciarul din Aiud.

În următoarele săptămâni, discuția noastră a căpătat și un caracter istoric, atunci când am aflat că printre noi se găseau și reprezentanți ai celor două Biserici-martir. În cele din urmă, am aliniat și B.O.R.-ul, cu cei 24 de ierarhi arestați și surghiuniți de bolșevici, dar și prin mărturia sutelor de martiri care se închinau lui Christos de la dreapta la stânga și aveau în preotul satului un slujitor permanent al credinței lor.

Cândva, ne gândeam noi, se vor scrie tomuri sau articole prin ziare și reviste și despre chiriarhii noștri care au pățimit pentru refuzul de a fi părtași și colaboratori la ceea ce a însemnat eforturile constante ale regimului comunist de a transforma Biserica într-un instrument de propagandă ateistă; lista, ziceam noi, putea începe cu Episcopul Nicolae Popoviciu, al Oradei, cu Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului, cu Ioan Suciu, Mitropolit al Ardealului, cu Rusan Sebastian, Mitropolitul Moldovei, cu Episcopul Hușilor, Leu, cu zeci de stareți luptători în Mișcarea de Rezistență, în frunte cu al nostru Gherasim Iscu și miile de preoți, din tot cuprinsul României, arestați și torturați în brigăzile de pedeapsă ale *Canalului Morții* Dunăre-Marea Neagră.

33

PODURI ȘI ȘOSELE

Într-o dimineață ne-am trezit cu un nou pacient.

Era un bătrânel de prin părțile Buzăului, distrofic până la vederea coastelor, dar vioi, chiar scăpărător la minte.

Amfitrioni educați și școliți în temnița lungă, noi nu l-am întrebat nici cum îl cheamă și, mai ales, cu ce căzuse: Legiune, partid sau singur-singurel... Am reținut o temniță executată pe câțiva ani, o *staționare* la Jilava și o *vizită*, de aproape un an, la depozitul S.S.I.-ului de la penitenciarul Pitești.

Ajunsese la spitalul-penitenciar de la Văcărești în urma unei scăderi ponderale masive, iar medicul Georgescu, care în mod bizar își propusese să-l recupereze, îl îndopa zilnic cu doze variate de vitamine.

Hotărâsem, cu prahoveanul meu, să facem o pauză în incursiunile noastre de politichie.

Inginerul, căci noul venit ne spusese că a absolvit, înaintea Primului Război Mondial, Școala de Poduri și Șosele a Regatului României (care s-a transformat, între timp, în Politehnica din

Polizu) din cartierul Gării de Nord, se specializase, susținea el, în construcția podurilor și nu uita să ne amintească faptul că tatăl său fusese muncitor și maestru la Cernavodă, construcția de fală pentru proaspătul Regat, *podul* care a unit, post-independență, Dobrogea de România.

Era un tip voios, plin de umor, câteodată cu nuanțe politice, pe care ni le strecura cu glas coborât.

Odată ne-a întrebat, ascunzându-și gândurile, dar pe o tonalitate gravă:

- Știți când se va prăbuși șandramaua asta comunistă?

Am ciulit urechile și, din lipsă de altă distracție, l-am ascultat.

Inginerul, cu ochii spre noi, a silabisit:

- Nici mai devreme nici mai târziu decât în clipa când Stalin va intra în conflict cu ovreii.

Am sărit amândoi ca arși cu fierul roșu:

- Păi acest fapt s-a petrecut!

Ne-a replicat scurt:

- Da, dar nu numai când se va lua de halatele albe, care cred eu că i-au pregătit sfârșitul la comanda lui Beria, ci atunci când va exista un curent răspândit peste toate popoarele sovietice, la care cred că se va mai adăuga o criză economică constantă și severă, și așa mai zice că și atunci când nu vor putea ține hangul cursei înarmărilor cu bandiții de americani.

În zilele următoare am abordat un subiect pe care-l aflasem și eu din *lumea inginerească* și care ne-ar fi scutit pe noi de cheltuiala aceluia pod metalic de la Cernavodă, primul ca lungime în Europa. Era vorba de o nouă soluție de unire a malurilor Dunării,

amenajare care nu putea fi distrusă prin bombardament și nici acoperită de ape... pentru că era deja... Un tunel subdanubian!

Poate că cei de atunci n-au avut de ales și, în mod cert, au fost și interese de ordin financiar pentru a opta pentru soluția clasică, a supratraversării.

- Cu siguranță, a rostit inginerul, numai că podul se putea face, într-adevăr, nu numai deasupra apelor, ci și... dedesubtul lor! Primul proiect al unui tunel sub apele unui fluviu i-a aparținut unui român și, prin această subtraversare, a fost concurentul cel mai disputat; ne costa și mai puțin, și-l puteam realiza și mai repede. Proiectul, unic în Europa la acea vreme, l-am văzut mult mai târziu și l-am studiat, admirativ, la Școala de Poduri și Șosele, când ieșisem deja inginer, prin 1910.

Tot de la el am aflat un lucru care ne-a uimit prin informația vizuală și sinceritatea mărturisirii:

- La podul de la Cernavodă au lucrat peste 50 de ingineri, dar corpul tehnic era asigurat de peste 100-200... Știm cu toții că părintele acestui monument tehnic, dar și de artă, aduceți-vă aminte de dantelăria sa de oțel, este celebrul Anghel Saligny, absolvent al Școlii Tehnice Superioare din Charlottenburg. Lui îi aparține metoda folosirii betonului armat la construcția podurilor și silozurilor din Brăila și Galați. Tot acest inginer a folosit, în premieră, formula oțelului moale. Inaugurarea podului s-a produs în septembrie 1895, în prezența regelui Carol I, când au trecut 50 de locomotive peste pod, iar Saligny și alți câțiva ingineri erau jos, între pile. România a căpătat, în sfârșit, un acces direct în vechea Dobroge, populată, cândva, de străbunii noștri geți, a văzut înființarea primelor cetăți-colonii din Pontul Stâng,

ale grecilor din secolele al VII-lea – al VI-lea a.Chr., mai târziu instalarea legiunilor romane și, ulterior, stăpânirea Imperiului Bizantin, ca și a lui Mircea Voievod, până la Marea cea Mare!

Atunci, cu siguranță, a fost pomenit și cel care a contribuit major la realizarea acelei opere, inginerul-șef de șantier Georgescu, ulterior, însă, uitat de biografi și biografii.

În următoarele zile, bătrânul ne-a mai *îndestulat* memoria cu câteva cimilituri din experiența sa ieșită din episoade pe care aveam convingerea că le-a trăit.

- În 1916 era să-mi pierd viața fiindcă pregătisem aruncarea în aer a podului metalic de la Stoenesti. Amplasarea încărcăturilor ne-a luat două-trei zile și așteptam, cu sufletul cernit, să distrugem ultimul pod, oprind armatele imperiale germane pe cursul tumultuos al Oltului, la vărsare. Ceață, ploaie, zloată și, deodată, ordinul primit de geniști ne somează să trecem la executarea deflagrației. Dacă mă mai ajută memoria, podul avea trei tronsoane metalice; am aruncat în aer pe primul și pe al treilea. Peste o zi, când ne pregăteam să trecem, cu restul bagajelor, peste apele involburate ale Oltului, am auzit glasul tunului, mai întâi îndepărtat, apoi, din ce în ce mai aproape. În curând am aflat tragedia grupului Cerna, lăsat în urmă prin străpungerea frontului nostru, prin pasul Surduc, de către trupele germane. După ce a recucerit, inutil, Severinul, ocupat de germani printr-o aprigă luptă, colonelul Stoenescu a fost înștiințat să se retragă cum va putea, printre unitățile germane de cavalerie, și să formeze ariergarda frontului românesc în retragere. Grupul Cerna, după ce a constatat, dezolat, că podul de la Slatina fusese deja distrus, a luat direcția sud, în nădejdea că va

găsi podul de la Stoenеști *în viață*. Dezamăgirea a fost totală, când a constatat *de visu* că și această ultimă traversare fusese anulată prin distrugerea podului.

Grupul Cerna urma să aibă un sfârșit tragic în următoarele zile, când s-a aflat că bătălia de pe Neajlov fusese pierdută, iar Bucureștiul urma să fie evacuat. Zi după zi, cercul german devenise tot mai strâns și orice rezistență părea inutilă. Regimentul de frunte Mehedinți și alte unități ce se alipiseră acestui grup-fantomă în *Anabasis*-ul său - care pricinuise pierderi însemnate în spatele frontului german -, au fost obligate să ridice steagul alb, după ce chiulasele tunurilor au fost îngropate, muniția aruncată în aer, caii împușcați, iar steagurile ascunse în desișul pădurii - dar, recuperate, din fericire, doi ani de zile mai târziu. Au căzut prizonieri peste 80 de ofițeri și peste 4.000 de ostași, dintre care numai jumătate au supraviețuit în lagărele de exterminare de la Marea Baltică.

34

ULTIMUL DIALOG

În temniță despărțirile au dublă valoare.

Prima se leagă, indiscutabil, de un fapt pe care ani de zile te-ai silit - fără să reușești - măcar să-l reduci, dacă nu chiar să-l elimini. Pentru pușcăriașul îmbătrânit în rele și în ani mulți de întuneric, înjurături, lovituri și foame, un camarad de celulă, intrat în zona empatiei și transferului de suferință, nu avea preț și fiecă despărțire îți smulgea din inimă câte o bucățică, lăsată acolo, în celula unde poposise, zile și nopți, câteodată luni de-a rândul și, poate, ani din viață.

Explicația era simplă și efectul nu se lăsa întârziat: *Sfânta Administrație* a D.G.P.-ului avea de grijă, în *menirea sa duhovnicească și milostivă*, prin organele sale de vigilență și control, să vânture bandiții în așa fel încât chiar mugurii prieteniei între *dușmanii clasei muncitoare* să se ofilească cât mai repede și fără urme...

Din păcate, chiar dacă se mai produceau amnezii și neglijențe din partea Biroului Politic, iar compoziția rămânea aceeași

într-un răstimp mai lung, *administrația* se căznea, în paralel, să introducă unul sau mai mulți informatori pentru a fi la curent cu ce gândesc sau fac *dușmanii înrăiți ai clasei muncitoare!*

A doua valoare. *Mutările* îți mai rupeau ceva din suflet și... din ochi. Te despărțeau nu numai de ființe cunoscute și dragi, dar pierdeai și ți se ștergea și imaginea celulară, ale cărei dimensiuni, cu cât erau mai mici, cu atât o considerai mai personală. La scară mare, pierderea aceasta o consideram similară cu abandonul unei case cu care te obișnuiseși și perspectiva *închirierii* unui spațiu mult mai agresiv și restrictiv.

Ultima vizită la Văcărești-Jilava mi-a dat de furcă. Discuția cu anchetatorii din fosta mănăstire mi s-a părut prea formală ca să-i dau importanța unei anchete preliminare proprii eliberări. Excluzând varianta unui *consult* al Securității asupra persoanei mele, cu accente pe gradul de pericolozitate pe care aş fi continuat să-l prezint și cu care m-aş fi întors în societatea care mă aștepta, entuziasă, mai rămânea o singură explicație în judecata mea: o *eliminare* într-un spital-pușcărie unde, într-o strânsă contabilitate, se numărau mai mult morții decât viii.

Dar experimentul cu mine dăduse greș, iar rugăciunile de *departe* mă salvaseră, pentru a nu știu câta oară, de tăișul nemilos al coasei lucitoare...

Așadar, fără explicații și scuze, într-o seară mi-am strâns bagajele, adică niște resturi peticite de cămăși și izmene, care reprezentau, în fapt, dubleta administrativă și conservatoare pentru fiecă deținut ce voia, totuși, să mai supraviețuiască.

Drumul a fost uimitor de scurt: de la *secret* la *salon*... cu repere fugare: câteva zeci de metri, o scară pe care o cunoșteam destul

de bine, o ploaie mărunță și rece, pe care am simțit-o adunându-și boabele pe obraji, frunte și în ceafă...

Înainte de a trece porțile aceleiași *salon 2* am zărit, în umbră, impozanta ctitorie mavrocordină și am rostit, în gând, o rugăciune. Apoi porțile salonului s-au deschis și ochii au mers roată asupra unei pestrițituri de fețe și ochi, în care nu am reținut pe nimeni.

Camera 2, cu intrare pe colț, pe care odinioară o asemuisem cu ultimul orizont carceral, cala unei corăbii în care erau ținuiți sclavii negri, era acum populată cam la jumătatea paturilor. Cunoscându-i bine topografia, mi-am ales un loc lângă fereastră, iar noaptea mi-am petrecut-o în alb, aducându-mi aminte de chipul hieratic al lui Teodor Poterașu, împodobit de o pereche de ochi din care țâșnea, ca dintr-o fântână permanentă, o bunătate fără țarmuri. Sfârșitul lui tragic mi se părea, după ani de zile, cea mai prețioasă cunună pe care a primit-o martiriul său.

Trecuse, poate, o săptămână de când eram *oaspetele* salonului de bolnavi. Mă străduiam să cunosc populația salonului, să prind firul vieții fiecăruia dintre internați, dar nu aveam niciun îndemn, nicio tragere de inimă. Parcă aveau, toți, o înfățișare comună și parcă vorbeau într-un dialect străin.

Într-o seară, după ce s-au revărsat în salonul nostru circa 15-20 de bolnavi, unii aduși chiar pe targă, s-a petrecut o minune. Ajutând la distribuirea lor și la schimbarea sumarei lenjerii, m-am pomenit cu o mână pe umăr și cu un glas având o nuanță autoritară.

Persoana îmi știa numele complet și a adăugat, malițios:

– Auzisem că la Gherla îi țineți de cald lui Rózsa Sándor...

Am pufnit amândoi în râs și i-am replicat:

- Nu numai la Gherla, domnule, dar chiar și pe aici, pe meleagurile Văcăreștiului s-a dorit dispariția mea și, drept să vă spun, nu prea știu de ce!...

A doua zi ne-am uitat atent unul la altul. S-a recomandat el mai întâi, scurt și fără temere:

- Mă cheamă Nicolae Ghimbășanu, sunt din Azuga și am fost ajutor de comandant... a făcut o mică pauză, legionar! În 1940 am avut chiar o funcție mai mare.

Era înalt, aproape de 1,80 m, slăbit însă, bănuiesc, de o îndelungată detenție. Curios că în răstimpul șederii noastre comune, nici eu și nici el, n-am aflat unul de la altul, de afecțiunile fizice. În contrapartidă, ne-am prezentat familiile, moșii și strămoșii, el fiind descendentul unei familii înstărite care odinioară își întindea proprietățile pe câțiva munți și-și număra cu miile capetele de cornute. Ne separau 15-20 de ani. Eu fusesem adolescent când el intrase deja în *ciclotronul* vieții politice.

Încă de la început am făcut un pact și repetam împreună condițiile pe care mi le impusese scurta mea întâlnire cu un *sfânt* în devenire, Francisc Xaverio Haider: indiferent de convingeri, să ne pronunțăm principiile; indiferent de faptele comise de liderii noștri politici, să fixăm, fără scrupul și sentimente, statura lor, cu alte cuvinte, să închegăm o istorie valabilă numai pentru noi doi, produs al confruntărilor unor evenimente ce nu și-au găsit și, poate niciodată, nu vor fi cunoscute până la capăt!

Discuția a avut un punct de debut: cui i-ar fi revenit meritul de monarh dintre cei patru regi pe care i-a avut România; adică numai doi au căpătat pe frunte coroana.

Răspunsul l-am dat la unison:

- Ferdinand Întregitorul și nu numai!

Portretul l-a făcut el, în câteva fraze:

- Modest până la timiditate, botanist nu din orgoliu, ci din pasiune, răbdător în mariaj și, ultima sa calitate, care i-a conferit veșnicia, alegerea și protecția celui mai mare bărbat de stat din istoria noastră, Ionel Brătianu. Fără el, Ferdinand nu ar fi putut să închege gândurile de stat și să rostească cuvintele de aur de la ultimul Consiliu de Coroană, din ajunul declarației de război împotriva Imperiului Austro-Ungar, când s-a proclamat român fără echivoc!

Am dat, pe urmă, o pagină înapoi și ne-am oprit asupra lui Carol I. A fost prințul de care noi chiar aveam nevoie: prusac până-n pânzele albe, ordonat ca un plutonier-major, tăcut până la a-l asemui cu Filip al II-lea Taciturnul, distant fără a fi orgolios!

- Dar ce păcate a avut? l-am întrebat eu insidios. Multe, grele?...

- Da. Și unele care nu se pot uita și care i-au umbrat domnia. Trecerea la monarhie pentru el a însemnat și alunecarea către un autoritarism neconstituțional, în care existența unei *rotative guvernamentale*, adoptate și profesate de monarh devenise o lege de guvernare personală. Al doilea mare păcat al său a fost patronajul criminal, pot spune, al represiunii armate asupra nefericiților de țărani care-și dăduseră măsura dragostei de patrie și nu numai la redutele Plevnei, dar și în cetățile de pe Dunăre. Vina a împărțit-o și cu cele două partide *fericite* care și-au dat mâinile, acceptând masacrul celor care umblau desculți până li se crăpau călcâiele și intrau greierii în ele!

- I-am prins și eu prin urbea Băniei, la Craiova, l-am completat.

- Câți au fost? l-am întrebat eu, precipitat.
- N-au fost 12.000, cât a afirmat Nicolae Iorga în Parlament, nu vom afla niciodată cifra exactă. Bănuiesc circa 2-3.000.

- De ce?

- Instituțiile statului au funcționat perfect, iar morții în mod categoric nu au fost numărați, iar răniții și mai puțin! De aici începe o acuză care va rămâne întipărită cu litere de foc asupra monarhiei, care a dat ordin ca toate procesele-verbale care au *existat* să fie strânse la București și să li se dea foc! Se știe și unde...

- Dar de partea cealaltă care a fost bilanțul?

- A fost fioros, peste 150 de conace au fost incendiate de către țaranii revoltați, iar o culme care nu-și găsește nicio rațiune este că 1.000 de pătule care gemeau de grâne au fost făcute scrum; pesemne că țaranii, în nebunia flăcărilor și a fumului, și-au impus și o revoltă asupra roadelor pe care tot ei le produsese!

- Dar de ce s-a tras cu tunul în niște cocioabe de lut? În Oltenia, la noi, au fost câteva comune unde s-a recurs la măsuri extreme și inumane. Poate că există o explicație, care spune totul: teama, frica de faptul că această răscoală ar fi putut cuprinde și orașele!... Și clasa politică? l-am mai întrebat eu, cu parapon. Ce-a făcut, în afară de a stinge flăcările și a ucide miile de victime fără... să le numere?

Ghimbășanu a mers mai departe în analiza unei tragedii naționale.

- După câte știu eu, mai nimic... Și în Parlament a răsunat glasul vehement al lui Nicolae Iorga, rostind acel înfiorător blestem asupra celor care folosiseră armele, uitând că printre revoltați se regăseau luptătorii de odinioară ce ne făcuseră liberi

și independenți și care, nu peste mult timp, vor fi chemați să treacă Munții Carpați.

- Dar de ultimul ce poți să zici?

- Ah..., da! De Carol Caraiman... Cu el povestea este mai lungă și mai grea. Prin el, monarhia în România s-a autoîngropat. Nenorocirea a fost că acest funest personaj a contribuit, major, la distrugerea frontierelor României Mari!

- Cum adică? l-am descusut eu.

- Păi, printr-o suită de fapte și prin orgoliile unor oameni politici ce-și doreau puterea ca pe o veșnicie politică! Faptele sunt prea cunoscute acum, iar eu aș zice că nimeni și nimic nu l-ar fi recomandat să fie dezertor pe principele moștenitor al unui regat supraviețuitor pe un petic de pământ numit Moldova. Or, se știe prea bine că și-a părăsit unitatea și a fugit la Odesa să se căpătuiască... să-și ia nevastă. Mă întreb, cum de pentru alte odrasle boierești a existat o pedeapsă capitală? De ce nu și pentru el? Tocmai pentru că era moștenitorul tronului nu i se admitea dezertarea. Pentru *fugari* nu se putea aplica aceeași măsură? Cred că dacă s-ar dori să se găsească un punct de plecare al dublei tragedii, dinastice și naționale, s-ar putea începe cu acest prim act! Restul se va înșirui precum mătăniile pe firul negru: dubla sa renunțare la tron, demiterea lui din demnitatea succesiunii...

L-am întrerupt cu o observație:

- Ați cunoscut epistola Reginei Maria prin care, în 1919, cu prilejul campaniei de dezrobire a Ardealului și trecerii Tisei, Carol era chemat să-și facă datoria pe front? Cred că a fost cel mai explicit și, în același timp, cel mai duios și ferm apel către un fiu rătăcit și indiferent!...

- S-a crezut, a continuat Ghimbășanu, că actul regal, confirmat de ambele Camere, în 1924, trăgea definitiv cortina peste destinul tânărului vlăstar, dar nu a fost așa, întrucât moartea regelui Ferdinand din 1927, și mai ales dispariția celei mai înzestrate minți politice a poporului nostru, Ionel Brătianu, a deschis perspectivele funebre, așa spune, anticipând, astfel, deceniul ce a urmat, marcat de repunerea în discuție a întoarcerii în Țară a exilatului Carol Caraiman.

- Cine a regizat-o în 1930?

- Din păcate, trebuie să răspund că cel care a dorit-o și a aprobat-o a fost chiar marea personalitate ardeleană, Iuliu Maniu.

- Vă invit să faceți un scurt popas. Știu că în Mișcarea Legionară a existat un curent pro-manist; Căpitanul ar fi declarat că, dacă el ar fi dispărut, Mișcarea și-ar fi găsit un nou conducător în persoana lui Iuliu Maniu. Așa este?

- Da și nu; n-am citit nicăieri despre această sugestie testamentară, dar cunoscându-l pe comandantul nostru, n-ar fi exclus s-o fi afirmat. Avea toate motivele. Maniu s-a impus ca un luptător de excepție pentru Unirea Ardealului, chiar dacă și-a exprimat unele rezerve față de necesitatea imediată a unui guvern de unitate națională. A fost ales drept Președinte al Consiliului Național Român, aflându-se pe 1 Decembrie la Alba Iulia, alături de Alexandru Vaida-Voevod; era făuritorul alianței cu Partidul Țărănesc al lui Ion Mihalache și mai ales, era împotriva celui care-și încălcase cuvântul în fața lui, în 1930, când fusese numit Rege al României. Relațiile cu Palatul erau pe un *platou rece*, iar cele cu Elena Wolf-Lupescu erau inexistente.

- Dar guvernele țărăniște cum au fost?

- Au avut ghinionul să coincidă cu marea criză economică din 1929, prelungită și în următorii 4 ani, iar Ion Mihalache i-a luat locul. Țărăniștii au făcut atunci și greșeli, care au grevat guvernele ulterioare prin politica *porților deschise* și a împrumuturilor înrobitoare. Și încă o dovadă a apropierei căpeteniilor a fost acel cartel pe care țărăniștii l-au acceptat împreună cu legionarii, în decembrie 1937, din dorința de a-l pune pe Guță Tătărașcu în dificultate. Poate că atunci s-a jucat ultima carte favorabilă nouă.

- De ce spuneți asta?

- Mi se pare normal, fără să fac o istorie contrafactuală, să cred că, dacă cineva îl inspira pe Carol al II-lea să-i aducă pe legionari la putere, aleși de peste un milion și jumătate de votanți, alta ar fi fost soarta fruntariilor României: Corneliu Codreanu, în ajunul alegerilor, făcuse o declarație fulminantă, dar, totodată, fatală pentru el: *Dacă voi ajunge la guvernare voi schimba în 24 de ore politica României.*

Atunci, la sfârșitul lui 1937, s-a hotărât soarta Basarabiei și, implicit, a Ardealului, înjumătățit prin actul samavolnic de la Viena; ungurii i-au avut alături numai pe Mussolini și Ciano în Arbitrajul impus, iar la Moscova, în august 1939, mie în sută, Hitler ar fi fost legat direct de o mișcare față de care-și manifestase fățiș simpatia și chiar interesul și n-ar fi acceptat ocuparea Basarabiei de către sovietici. A se vedea și interesele celui de-Al III-lea Reich de a-i ține pe sovietici cât mai departe de puțurile de petrol ale României.

În noaptea aceea am avut un coșmar și-mi aduc aminte că am văzut hoardele Armatei Roșii trecând de-a valma pe sub Arcul de Triumf din București.

*

În zilele ce au urmat l-am stors de informații pe legionar mai abiticr ca pe o lămâie:

- De ce l-a asasinat regele Buzilă pe Codreanu?
- S-o luăm de la început și fără ocolișuri: gestul Căpitanului din 1924, când l-a împușcat pe Prefectul Poliției, Manciu, creând un precedent periculos pentru Mișcarea în fașă, i-a fost fatal și l-a urmărit mereu, ca un blestem. Asasinarea prim-ministrului Ion G. Duca, pe peronul gării din Sinaia, indiferent de justificări și pretexte, a fost o veritabilă crimă, cu consecințe grave pentru Mișcarea Legionară, chiar dacă, în mod samavolnic și ilegal, Mișcarea ce prinsese aripi fusese exclusă de la alegeri. Dacă ne uităm înapoi în istorie, în afară de niște atentate nereușite, din fericire, asupra lui Ionel Brătianu, singura victimă politică de rang superior a fost prim-ministrul Barbu Catargiu, ctitorul reunirii celor două Camere, Iași și București, dar și un opozant vehement al curentului liberal, care viza rezolvarea problemei țărănești. A fost asasinat, când trecea cu trăsura pe sub clopotnița Mitropoliei, de către un individ care a și dispărut. Evident că nu putea fi vorba despre o similitudine între cele două asasinate, mai ales că tinerii care-l ucisese ră pe Duca s-au predat imediat. A fost

gestul care a impresionat întreaga țară, cu ecou peste granițe și care i-a lăsat lui Corneliu Zelea Codreanu o moștenire fatală, de plumb⁴.

A mai urmat un alt fapt, la fel de grav, hăcuirea cu topoarele și împușcarea trădătorului Mihai Stelescu, episod care a marcat ideea apariției unui partid politic ce-și rezolva problemele interne prin măsuri violente, sfidând cele mai elementare legi ale democrației și moralei creștine. Hai să-ți fac o declarație. Sunt și eu de acord să afirm că n-au existat în Țara Românească adevărate partide cognoscibile care să reprezinte clase deosebite. Poate țărăniștii lui Mihalache, erau mai numeroși în mediul rural, dar fără îndoială că ei reprezentau clasa avută din lumea satului, iar liberalii să nu ne închipuim că nu erau și ei prezenți în același univers rural. Deasupra lor exista o burghezie care, la rândul său, se împărțise între cele două partide rivale, profitând și de faptul că Partidul Conservator, după conflictul mondial, pierise de moarte bună, legiuirile împrumuturilor și noua Constituție asigurându-i un sfârșit onorabil.

Nu știu de unde m-a asigurat Ghimbășanu că a citit că viața partidelor politice are un monopol sigur al desemnării deputaților cât timp posedă o avuție proprie, e drept, dublată și de conducători luminați; dar, ceea ce rămâne un pericol real este

⁴ Cercetările istorice post 1940 au dovedit că Suveranul fusese înștiințat de generalul Gavrilă Marinescu, omul său, că asupra prim-ministrului Ion G. Duca se va încerca un atentat. Din păcate pentru acest om, de o înaltă probitate politică și morală, Buzilă nu a răspuns. Pesemne că era de acord cu ieșirea lui din scenă; cadavru prim-ministrului a fost ținut în gara Sinaia, într-o încăpere oarecare, aproape o zi întreagă. De adăugat că un premier ar fi trebuit însoțit, din oficiu, de o gardă personală, ceea ce nu a fost cazul, cu atât mai mult cu cât gestul său de a suprima prezența partidului Totul pentru Țară printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri stârnise un val de proteste din partea legionarilor (n.a.).

apariția unui partid sau a unei formații politice, gen mișcare, care să pornească financiar de la zero și să se afirme numai prin contribuții personale subsumate unor idealuri politice.

Aici ai dreptate și trebuie să mă opresc puțin și să spun că Mișcarea Legionară sau formele ei de tranzit, au împlinit acest deziderat. Nu cunosc să fi existat o bancă centrală sau un fond privat care să fi alimentat acest curent. Poate tocmai prin acest aspect, unde țărăniștii, dar mai ales liberalii, excelau, Mișcarea Legionară putea să se manifeste împotriva unor instituții statale, numite Parlament și accesoriile sale...

Profit de ocazie și strecor o *țâpligă*:

- De ce l-ați lăsat pe Codreanu în țară când ați aflat că zilele sale sunt numărate?

- După moartea lui Ionel I. Moța, dorită de acesta și eroică, dealtfel, desființarea partidului potrivit noii Constituții semnate de Rex l-au determinat pe Corneliu Zelea Codreanu să își prevadă sfârșitul ca pe o jertfă închinată Legiunii și poporului român. Dintr-o sursă apropiată mie, comandant al Bunei-Vestiri, propunerile de a părăsi țara au fost atât din sânul Mișcării, cât și din mediul politic, care-l vedea pus la adăpost într-una din țările apropiate unui regim totalitar. După victoria lui Franco, din primăvara lui 1938, locul cel mai potrivit părea să fie chiar Spania; dar totul a fost în zadar, și Codreanu a refuzat această alternativă, afirmând, ritos, că o plecare peste granița României ar fi fost egală cu o trădare a Mișcării. Și a urmat ceea ce știi: sugestia de desființare a comerțului legionar, propusă de Nicolae Iorga, răspunsul tăios al Căpitanului și interpretarea sa ca o jignire adusă unui *consilier regal*. Planul Palatului fusese deja

împlinit, dar numai pe jumătate, prin arestarea sa; condamnarea pentru înaltă trădare, în pofida unor mărturii de valoare la proces, l-a condus, în cele din urmă, pe Corneliu Zelea Codreanu, prin acel simulacru de evadare din pădurea de la Tâncăbești... la o execuție sumară și violentă, a lui și a camarazilor săi, aceia care îl împușcaseră, culmea ironiei și a sancțiunii divine, pe cel mai sărac prim-ministru din istoria noastră, Ion G. Duca. Ani de zile m-am gândit la această îngemănare a destinelor... Culmea este că amândoi au dorit binele României și păstrarea hotarelor istorice!

- Este adevărat că, din temniță, Codreanu ar fi interzis orice fel de manifestație împotriva Guvernului și Palatului?

- De necrezut, dar din păcate așa a fost, iar atentatele care s-au produs, în special acela împotriva rectorului Florin Ștefănescu-Goangă, au fost din dispoziția lui Horia Sima care, era de presupus, dorea să ajungă la comanda Legiunii după dispariția Căpitanului.

L-am întrebat mai departe:

- Dar, spuneți-mi, cine a organizat asasinarea lui Armand Călinescu?

Mi-a dat un răspuns iute ca săgeata:

- Legionarii au executat, nemții au ordonat, iar S.S.I.-ul, *recte* Moruzov, a acceptat și poate s-a și bucurat! În ajunul asasinatului, mașina premierului a fost schimbată, șoferul-agent a fost ferit de gloanțe, iar singurele victime au fost prim-ministrul și agentul Andone. Și să nu uităm că acest fapt s-a petrecut pe 21 septembrie 1939, după prăbușirea Poloniei și victoria, netăgăduită, în trei săptămâni, a celui de-Al III-lea Reich. S-a întâmplat atunci un fapt pe care românii niciodată nu îl vor uita:

ca represalii, Vodă Carol a ordonat împușcarea, fără nici un fel de sentință, în fiecare județ al țării (52), a câte doi-patru legionari. A fost un gest mai criminal decât cel al asasinării lui Armand Călinescu; teroarea s-a întins și asupra unor lagăre, de la Vaslui și Miercurea-Ciuc, în care se aflau peste 200 de intelectuali, considerați *staff*-ul Mișcării Legionare, care au fost răpuși cu mitraliera.

Iar Horia Sima, după ce a venit la putere și a proclamat Statul Național Legionar, în 14 septembrie 1940, a curmat existența fizică a celui mai mare istoric al țării, Nicolae Iorga, membru a 46 de Academii străine și un fenomen din zona geniului. Natural, îți spun că Iorga n-a privit cu ochi buni, de la început, un curent care-i răpea ce-i era mai scump: tineretul!

Am întărit și eu cu o amintire, din cele puține, transmise de tatăl meu:

- Tata era în trecere prin București, în 1914, și când a ieșit de la Universitate, o mulțime de tineri, parte universitari, îl ovaționau pe Iorga, călare pe capra unei trăsurii și care le vorbea, înflăcărat, despre obligația guvernului de a-și aduce aminte de cele 3 milioane de români care ne așteaptă dincolo de Carpați.

- Țsta era Iorga - adăugă Ghimbășanu -, tumultuos, naționalist, patriot până-n pânzele albe, dar orgolios, neadmițând niciun adversar, iar polemica sa vitriolantă cu Nicolae Titulescu a rămas o normă de neurmat. Dar mă întorc... și repet, suprimarea sa și a lui Virgil Madgearu nu cred că a fost comandată de Horia Sima; se pare că se datorează și unui gest al lui Iorga și care a fost mai târziu catalogat drept incalificabil pentru un savant mondial, dar și pentru un creștin declarat! Cadavrele celor ce îl executaseră

pe Armand Călinescu au fost aruncate în spațiul dintre Biserica Elefterie și Monumentul Eroilor Sanitari. Un cordon de jandarmi formase un cerc, destul de restrâns, în fața mulțimii care venise să-i vadă pe trădătorii neamului românesc. Atunci s-a petrecut un fapt *horribile dictu* care, cred eu, n-a țâșnit din sufletul unui om, ci a fost împrumutat dintr-o altă fibră, pe care o avem cu toții, o genă care ne poate preface, într-o clipă, în fiare. Tinerii fuseseră aruncați unii peste alții, parcă erau 9. Cadavrul unuia zăcea într-o baltă de sânge, la câțiva metri mai departe. Profesorul s-a apropiat de el și i-a lovit țeasta cu piciorul, disprețuitor și furios. Sunt convins că, mai târziu, în zilele și nopțile de veghe din vila sa de la Sinaia, în așteptarea morții, profesorul Iorga a regretat necugetatul său gest. Și mai cred că i-a cerut iertare și lui Hristos!

35

SFÂRȘIT DE REGAT SAU FUGA UNUI REGE

- **U**nde ai fost dumneata, domnule Nicu, în zilele premergătoare abdicării lui Buzilă, adică la începutul lui septembrie?

Îmi răspunde ca la interogatoriu:

- În ultimele zile ale lui august am fost consemnați să nu părăsim Valea Prahovei în niciun chip. Cu toții ne așteptam la evenimente care urmau să schimbe regimul despotic al lui Carol al II-lea.

- Erați mulți?

- Eram destui, și am dat raportul pentru 300-400 de camarazi, pe care aş fi putut să-i aduc la București, în câteva ore. După dezastrul Franței, care capitulase, aş zice eu, neașteptat și rușinos, și fuga trupelor britanice peste Mâneacă, ne așteptam ca Wehrmacht-ul să sară pe insulă, cu atât mai mult cu cât se spunea că englezii lăsaseră tot armamentul greu pe plajele de la Dunkerque și-și păstrasera doar căștile... pe cap. În țară fierbea totul și, după pierderea Basarabiei și a unei jumătăți de Ardeal, în cursul a trei luni, peste 2 milioane de români deveniseră refugiați,

abandonându-și, în retragere, tot avutul. În armată, nemulțumirile se transformaseră în revoltă, iar corpul superior al acesteia îl acuza pe suveran, fățiș, de lașitate. Victoria asupra Franței îi oferise lui Hitler un statut de hegemon pe întreaga Europă. Practic, nu mai era nicio națiune care să i se mai opună. La noi, Fabricius, ministrul Reich-ului, căpătase alt ton în discuțiile cu oficialitățile române. În 30 august, generalul Antonescu, în domiciliu forțat, este chemat la București și intră în tratative cu reprezentanții Palatului. Viitorul mareșal are o discuție secretă cu Maniu, asigurându-l că nu va accepta niciun compromis cu Buzilă. Sunt chemat la Ploiești pe 2 sau pe 3 septembrie. Pe 4 îmi aduc camarazii și încep manifestațiile, întâi la statuia lui Carol I și pe urmă la porțile Palatului. În noaptea de 4/5 septembrie 1940, Piața Palatului este plină de demonstrați antimonarhici. Dimineața sunt retrași soldații de pază din gherete. Aruncăm și câteva petarde, care, cum era normal, provoacă multă panică și mult zgomot. Observ o grămadă de saci de nisip pusă la intrarea din Știrbei-Vodă. Aflăm, în cursul zilei, că generalul Antonescu este deja la Palat și că negociază formarea unui guvern. Pe 5 suntem deja o mare de oameni, din care 3-4.000 de legionari. Aflu, cu bucurie, că prefecturile din marile orașe au fost cucerite de formațiile noastre, dar cu prețul pierderii unor camarazi, cum a fost la asaltul asupra Prefecturii Constanța. Încercăm să amplasăm mulțimea și pe lângă biserica Crețulescu, înconjurând complet Palatul. Tot pe 5 septembrie aflăm că Antonescu a dat un *ultimatum* regelui, după ce fusese numit șef al guvernului, prin care era somat să abdice și să părăsească România. Toată noaptea urlăm ca să mărim presiunea asupra

unui rege hoț și criminal. Dimineața aflăm că, după ce comandantul gărzii Palatului, generalul Coroamă, spre cinstea lui și a armatei române, refuză să tragă în manifestați, și după ce generalul Gheorghe Mihail este reținut în cabinetul lui Antonescu la Președinție, în Piața Victoriei – după ce-i promisesese, în ajun, regelui Carol o intervenție promptă și salutară pentru Rex –, actul de abdicare este iscălit, cu o mențiune verbală, dată de viitorul Conducător al Statului, că persoana regelui și personalul auxiliar, precum și bunurile ce-l vor însoți, au protecția garantată prin cuvântul de general al proaspătului prim-ministru.

Pe urmă, lucrurile s-au învălmășit. Trenul a încetinit în preajma gării Timișoara, apoi a accelerat la maxim, ajungând în câteva zeci de minute pe teritoriul iugoslav. Victoria era de partea lui Carol, ce să mai zicem... Pierduse tronul, pe care nu și l-a dorit, în repetate ocazii, dar își câștigase viața și ducea peste graniță șase vagoane doldora cu bunuri de preț. În balanță mai cântărea o speranță; fiul său, Mihai, cel pe care îl înlăturase, în iunie 1930, era lăsat moștenitor, iar perspectiva întoarcerii sale, repetând gestul de la începutul deceniului, apărea nu numai ca verosimilă, dar și legală. De partea cealaltă, legionarii fuseseră trași pe sfoară și, bineînțeles că, dacă-și propuneau o răfuială cu cel care fusese autorul asasinatelor din noiembrie 1938, nu reușiseră decât să se afirme cu câteva rafale de pușcă-mitralieră, care avuseseră menirea mai mult să sperie decât să lichideze *perechea regală* Carol-Duduia înainte de a ajunge la punctul de frontieră Stamora-Moravița.

Am sărit și l-am completat pe Nicu:

– Sarcina protecției trenului îi fusese dată lt.-col. Vladimir Sachelarie de către generalul Gabriel Marinescu, iar acesta gira Serviciul de Informații al suveranului detronat. Ani de zile am împărțit celula, prin diferite *universități*, cu el, dar nu am reușit să scot de la dânsul nici măcar o propoziție referitoare la natura ordinelor pe care le-a primit. Eu presupun că însuși Antonescu i-a ordonat să-l ducă teafăr peste graniță pe fostul suveran, cu toate bogățiile sale; colecția de timbre, faimoasă în lume, cea numismatică, tablouri de valoare, bijuterii etc.

O PROFEȚIE FĂRĂ TERMEN

- **C**âți ani îi dai?
- Cui? Regimului de la noi sau comunismului planetar în general?!

Dialogul l-am purtat în timpul orei de plimbare, pe care țineam să n-o pierdem, și care se petrecea în incinta a doua a fostei mănăstiri unde se amenajaseră *ad-hoc* câteva țarcuri străjuite de prepeleacuri.

- Ce pot să-ți răspund, tinere, e că la prima întrebare mă pot pronunța peripatetic, considerând că suntem în antichitatea greacă! Chiar dacă suntem închiși și izolați, binefacerile regimului comunist nu mă fac să dau acestui regim ani mulți de viață și propășire. Pot spune, convins, că sămânța roșie bolșevică la noi în țară nu a prins teren bun pe care să se dezvolte!

- De ce? l-am întrebat pe șoptite.
- Păi e simplu. Au imitat sau li s-a impus modelul sovietic. Ceea ce a lipsit din programul lor a fost NEP-ul de la ruși, din 1923-1929, o perioadă de relaxare a furiei revoluționare. Și chiar

primul pas a fost greșit, cu reforma agrară din 1945, pe care nu au făcut-o de dragul țărănimii noastre sărace, ci cu gândul atragerii populației rurale în vederea alegerilor generale din anul care a urmat. Dacă aș fi fost în locul lor și, în perspectiva a ceea ce ar fi urmat în programul impus de Moscova – care includea ca termen final *co-lec-ti-vi-za-rea* = confiscarea nu numai a pământului obținut prin reforma agrară din 1945, dar și însușirea întregului inventar al gospodarului român și transformarea lui într-un salariat agricol – aș fi mers pe o altă variantă!

– Și cum crezi că era mai bine?

– Eu aș fi mers cu ochii închiși pe formula lui Mihalache, de cooperativizare și participare de bunăvoie a țăranului, inclusiv și mai ales, a țăranului mijlocăș sau chiar înstărit, cu tradiție în cultura pământului. Dar regimul împrumutat din Răsărit a trecut la reprimarea gospodăriei rurale dezvoltate, născând termenul antisocial de chiabur, *recte* dușman al poporului și promovând, fără discernământ, pleava satului românesc, incompetentă și veroasă. Cu alte cuvinte, s-a pierdut o experiență, de sute de ani, a țăranului gospodar, care era nu numai înstărit, dar și un exemplu de înavuțire prin muncă.

– Dar cu moșierii ce-au avut?

– Cu ei lucrurile au mers pragmatic. Evident că sovieticii nu-i puteau lăsa proprietari în continuare în România, ca și în alte țări ocupate; proprietatea lor funciară a fost confiscată în două etape și a format prima *față* a gospodăriilor agricole socialiste. Și aici cred că s-a comis un pas greșit întrucât peste jumătate din proprietari realizau un bilanț pozitiv în producția cerealieră. Mai mult decât atât, și cu mult mai grav, este că, în majoritatea lor, au

fost trimiși la muncă forțată, pierzându-se cu această ocazie o experiență câștigată de-a lungul multor generații!

- Și până la urmă ce crezi că se va petrece când va lua sfârșit această nebunie dirijată statal?

- Cred că nu mai este mult până când vor sărbători finalul unui proces ce va rămâne în istoria poporului român ca unic, scump plătit și având consecințe dramatice pentru milioane de țărani.

- Și cât va mai trăi?

- Greu de gândit, greu de spus. Printr-o logică a bunului simț istoric cred că va înceta din viață atunci când cei care l-au inițiat și promovat vor fi obligați să-l abandoneze!

M-am uitat chiorăș la el și l-am întrebat, într-o dungă:

- Când și unde se va petrece minunea?

Ghimbășanu mi-a răspuns sec:

- Tot de unde a pornit, de la ruși, acum jumătate de veac!...

STRĂLUMINARE

Sunt iarăși singur.

Velula Șefchet și-a părăsit ucenicul în toiul nopții – e drept, fără voia sa!

Am călcat, totuși, *regulamentul* în picioare când ne-am îmbrățișat, preț de câteva minute.

Milițianul de serviciu, Corcodeanu, ne-a îndemnat părintește:

- Haideți, băieți, grăbiți-vă...

Iar când poarta metalică s-a închis m-a potopit un sentiment straniu, ca o pasăre neagră, ce voia să se așeze pe umerii mei...

- Oare ne vom mai întâlni vreodată?...

Întrebarea am pus-o tare și cred că i-am auzit până și ecoul...

În temniță învățasem că revederea este un adevărat dar oferit de divinitate celor merituoși.

Nu știu în ce măsură am *corespuns* când, după o despărțire de numai câteva luni de zile, mi-am revăzut prietenii vechi în beciul temniței castelului lui Ioan Zápolya din Gherla.

*

Primele zile le-am închinat rememorării figurii unui profesor-diplomat turc sau tătar (sau poate ambele), care-mi deschisese porțile către un orizont spiritual, neglijat intenționat, bănuiesc, de programa colegiilor noastre ante și interbelice: Islamul.

În mod cert exista o explicație: circa jumătate de mileniu, neamul meu îl avusese în coastă, iar avuțiile sale fuseseră socotite în mii și mii de pungi de galbeni și, poate și mai grav, în tributul uman, impus cu sălbăticie pentru a spori oastea cumpliților viziri și sultani.

Trecuseră câteva luni bune și magistrul meu mă învățase nu numai alfabetul arab de circulație contemporană, ci îmi *povestise* și secolul de aur al culturii otomane, cu emulii săi, nemuritorii Omar Khayam, Firdousi și alții.

Pierdusem nu numai un camarad de temniță de calitate, dar, pentru mine, și deschizător al unui orizont cultural neștiut sau ignorat mai înainte.

Apropierea de ziua izbăvirii patimilor mele, ca să o numesc așa, se apropiase, iar numărul anilor se topise într-o altă *socoteală*, în care lunile deveniseră, încetul cu încetul, repere la care judecata mea se raporta cu nesaț! Mai sunt zece..., mai sunt nouă... iar unitățile temporale se transformaseră acum din luni în săptămâni și zile.

Intrarea în ultimul an al detenției, de Revelion, s-a petrecut cu zgomot și detunături, iar în meniu a fost introdus chiar și un fel de desert.

Vizita doctorului Popescu, botezat de noi *ad-hoc* Mutu, s-a consumat formal, dar, în final, m-a întrebat-interogat dacă somnul mă ajută să mă refac.

I-am răspuns pe loc:

- Domnule doctor, pentru deținuți există un singur somn, care reprezintă și un final al suferinței și umilințelor din mediul carceral...

- Da, da, mi-a spus el, gânditor, dar noi trebuie să ne asigurăm că odihna este pe măsura tratamentului pe care ți-l aplicăm.

Îmi stătea pe buze să-i replic: *Ce tratament, domnule, câteva pastile de polivitamine și din când în când o injecție cu calciu gluconic?!...*

Discuția s-a încheiat și, după o pauză de câteva zile, la vizita medicală, doctorul Popescu m-a anunțat că în tratamentul meu va intra și un preparat nou, care îmi va regulariza somnul și, în general, se va comporta ca un calmant pentru sistemul neuro-vegetativ.

A doua sau a treia zi m-am pomenit cu o fiolă decapitată, cu o împunsătură și o seringă deșertată care, într-adevăr, au avut un efect benefic, iar câteva zile somnul meu a fost întrerupt numai de milițianul care mă invita să-mi consum rația...

Surpriza și-a făcut loc spre sfârșitul săptămânii, când somnul a dispărut, treptat-treptat, și m-am pomenit cu o trezie ca o stare de veghe și cu o fibrilație în tot corpul. De la o zi la alta, pofta de mâncare se atenua progresiv; spre groaza mea, urina începuse să se înroșească...

Am făcut apel la memorie și mi-am adus aminte de simptomele debutului unui icter.

Când sanitarii au venit, din nou, să-mi administreze injecția cu *phlegomazină* – aflasem, între timp, că era un produs unguresc, nefolosit încă în farmacopeea Văcăreștiului – am refuzat.

Cu prilejul unei vizite pe care o cerusem eu, doctorul Popescu părea mulțumit de evoluția mea:

- Am încercat un nou medicament cu dumneata și rezultatele sunt pe măsura așteptărilor noastre. Nu-ți face griji, vei rămâne în supravegherea noastră...

Mi-a întors spatele și a plecat.

În noaptea ce a urmat am îndrăznit, în nemernicia mea, să ridic tonul către Dumnezeu:

- De ce, Doamne, m-ai lăsat pe mâna dușmanilor?!... Să mă chinui și să mor în ultimul an de detenție, al slobozeniei mele?!...

Se făcuse târziu, spre miezul nopții, senzația de vomă se accentuase și descopeream, poate prea târziu, că fusesem supus unei testări și, poate, ales pentru dispariție, înaintea eliberării!...

Somnul m-a cuprins târziu, după ce, timp de două zile, refuzasem beneficiile *medicamentului-minune*. Am adormit cu aceeași întrebare ce-mi stăruia, ca un tăciune aprins, în minte.

La un moment dat, m-am trezit pe jumătate; eram parcă într-un dialog; în orice vis, vocile dispar și se percepe mesajul, care poate să fie însoțit și de imagine.

L-am văzut pe Iisus Cristos, Mântuitorul nostru, în fața mea purtându-Și crucea și l-am auzit îndemnul: Și tu să-ți porți crucea!

Imaginea era aievea și mesajul limpede!

Când m-am trezit eram lac de sudoare și, în egală măsură, liniștit și speriat...

Căpătasem imediat răspunsul dorit prin acea prezență divină!

Mi se părea de necrezut!

S-a încropit în mine ferma convingere că imaginea cristică de la penitenciarul Văcărești mă va însoți de-a lungul întregii vieți!...

FINAL DE CRONICĂ. ÎNTÂLNIRE CU APOSTOLII REGIMULUI

Ultima lună de detenție a fost grea precum plumbul într-un aliaj. Număram zilele într-o scurgere cumplit de leneșă; chiar și soarele mi se părea că, în loc să scurteze sorocul zilelor de toamnă, ce păreau frumoase ca într-un basm ce-și împletea chipul cu porțile care acum se desferecau în fața mea, se poticnea pe bolta cerului nepermis de mult!

În pușcărie, săptămâna este cuprinsă într-un obroc ferit de văzul lumii, pe care numai tu îl aveai în rugina rutinei: începea cu Sfânta Duminică și se sfârșea peste șase zile, fără să le mai știi numele.

Apropierea eliberării îmi introdusese în calendar și o altă percepție a timpului: săptămâna își deschidea drumul și începeam să-mi aduc aminte că se prefirau zilele în ordinea binecunoscută: luni, marți, miercuri... până când se revărsau în Duminica Domnului.

Mai simțeam o *prefacere*. Simțeam că mă depărtez, de la o săptămână la alta, de cei care mă înconjurau, camarazii mei de

suferință și speranță. Avusesem chiar un vis, care mă tulburase zile și nopțile de-a rândul. Se făcea că mă plimbam, în cerc, în curtea închisorii și, deodată, a venit o vijelie, care ne-a măturat într-o clipă. Pe mine m-a dus, însă, sus, de unde priveam la camarazii mei, doborâți de vânt.

- Te rog să nu uiți adresa mea, era implorarea repetitivă a celor care-și puneau speranța în sufletul și memoria mea.

În ultimele săptămâni îmi organizasem adresele pe orașe, comune și sate. Ultimele mi se păreau greu de atins întrucât vigilența Miliției și a Securității mă putea iscodi cu ușurință. În forfota orașului sau în *codrul citadin* - așa cum botezasem noi Bucureștiul -, vizitele se puteau face acceptând un risc mai mic. Mă străduiam să iau de la fiecare *lăsat în urmă* un mesaj către cei dragi, cât mai aproape de cel preluat în celulă, presupunând chiar învățarea pe de rost a unor gânduri și dorințe intime. Exista și un numitor comun: toți, absolut toți, aveau convingerea că vor fi, în curând, liberi, iar prezența în mâinile noastre a cotidianului *Scînteia*, precum și conferințele unor propagandiști care *lătrau* săptămânal despre *marile cuceriri și izbânzi ale clasei muncitoare românești*, creaseră un ambient al unei libertăți apropiate!

Printre cei de care avusesem prilejul să mă apropii și să le cunosc chiar biografia, se număra maiorul George Vlădescu, comandantul unui batalion cu o misiune specială: repara și monta, de multe ori, în condiții foarte grele, chiar în zona de luptă a frontului, tot ceea ce era avariat tehnic. Era la a doua condamnare, de prima *bucurându-se* doar doi ani. Căzuse printr-o delațiune care-l transformase într-un dușman al poporului. Scăpase ușor întrucât la proces, îmi spunea, *însuși informatorul lipsise*. A doua condamnare îl

transformase în recidivist și *încasase șase coți*, motivul fiind un jurnal găsit la percheziție, tot în urma gestului unui binevoitor-informator; în jurnal, maiorul Vlădescu, devenit peste noapte prozator, își scria amintirile de pe front, zugrăvind Armata Roșie *eliberatoare* în cele mai stridente culori. La a doua confruntare cu Securitatea avusese ocazia să cunoască și *tiribomba*, adică bătaia la tălpi în vederea activării memoriei *banditului*. Vlădescu și-a ținut bine gura și a rămas singur în lot.

Mesajul său era către soție, franțuzoică la origine, fiica administratorului secund de la Țarskoe Selo, refugiat în România cu familia și pe care o cunoscuse la București într-o împrejurare de excepție. Avusese parte de câțiva ani de fericire conjugală; Georgette era nu numai o ființă sensibilă, după spusele maiorului, dar și posesoarea unei zestre culturale și a unui vădit apetit pedagogic. Cu sprijinul ambasadei franceze, obținuse aprobarea întemeierii unei școli particulare, pe care o frecventau copiii până la vârsta de 15-16 ani, în dorința de a învăța nu numai limba franceză, dar și un uzaj al manierelor alese.

Maiorul ne povestea:

– La început a fost greu, dar pe urmă am avut surpriza să constatăm că, printre cei 20-30 de copii care veneau în strada Maior Giurăscu nr. 8, la etajul al doilea, se aflau și vlăstarele noii burghezii cu pretenții proletare.

Învățasem pe de rost mesajul empatic al luptătorului din Est și mă gândeam că vestea cea mai bună pentru o soție iubitoare era iminența unei eliberări în masă a deținuților politici. Toate mișcările din penitenciar și evenimentele, de care cu greu și întârziere aflam din exterior, curgeau pe același scoc!

Era semnificativă prezența, aproape cotidiană, a ziarelor, ca și filmele, care veneau săptămânal și pe care eram obligați să le vizionăm; aveau un conținut fie artistic, fie – majoritatea – propagandistic, înfățișând evoluția societății condusă de Partid, cu realități palpabile care se revărsau peste o societate care începuse să-și piardă caracterul de clasă și care reușise să ofere celor ce muncesc peste un milion de apartamente și, în concurență, patru mii de unități industriale. Se mai fluturau și avantajele unui concediu gratuit, asigurat în stațiuni balneare, la munte sau la mare!

În concluzie, gândeam noi, cei târșiți de pușcărie lungă, că Gheorghiu-Dej și șleahța lui își pregătesc încet, dar sigur, o îndepărtare uniform accelerată de Marele Frate de la Răsărit!...

Zidurile Gherlei începuseră să devină permeabile, iar vizitele pe care Gaston Marin și Bârlădeanu le făcuseră pentru a reînoda legăturile tradiționale cu Occidentul, în speță cu S.U.A., erau considerate de bun augur. Semnalul cel mai sigur era comportamentul gaborilor noștri: dispăruse înjurătura care preceda, îndeobște, lovitura, perchezițiile se făceau rar și numai în timpul zilei, se înlocuise apelativul *banditule* cu cel de *deținut* sau chiar *domnule*.

Printre cei care îmi saturaseră memoria cu apeluri către casă era și Doru Novacovici, student la Politehnică, condamnat la 10 ani pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale. Avea circa 26 de ani când l-am cunoscut; optimist până la entuziasm, creștin până la devoțiune, dornic de a lupta pe mai departe, chiar dacă mâinile îi erau încâtușate, iar trupul zidit în temnița Mariei Tereza.

M-am apropiat de el imediat ce a pășit în celula de nord-vest de la etajul al doilea. Și lui i-am rezervat o părticică din moștenirea

temniței, ce urma să fie predată părinților săi, tot ingineri, pe o stradă aproape de cimitirul bucureștean Reînvierea.

Doru se exprimase laconic și precis:

- Spune-le alor mei, în special mamei că, în primul rând, sunt sănătos. Doi la mână, mă pregătesc să-i revăd cât de curând și aștept cu aceeași dragoste să-i îmbrățișez. Și, în sfârșit, să stea la locul lor, fiindcă zilele și lunile exilului nostru carceral au ajuns în faza finală!

Camaradul meu vorbea cu atâta patos întrucât i-am mărturisit că în fiecare dimineață mă simțeam slobod ca pasărea din înaltul cerului și doar *numărul* mă trezea la realitate.

Cu el am făcut puțină școală:

- Care sunt legile de fier ale pușcăriei? m-a întrebat, strecurând și o nuanță de curiozitate topită în umor.

- Sunt mai multe, băiatule. Ți-o dau pe cea mai importantă, pe care, dacă o uiți sau o neglijezi, temnița îți va fi mormântul: *obișnuința*. Tot ceea ce te întâmpină cu un caracter repetitiv, clipă, ceas sau zi, oameni sau bestii, camarazi sau stucaci, toți și toate vor alcătui universul tău pe care trebuie să-l asimilezi, fără tăgadă și împotrivire. A doua lege de fier este să *nu-ți numeri niciodată zilele* până la eliberare. Poate numai în ultimul răgaz, când ești aruncat la parter într-o cameră, unde ți se dă porție dublă și ești scos la soare de două ori pe zi *ca să arăți bine*. Că, de... D.G.P.-ul și regimul său nu trebuie să transmită în afară că transformă deținuții în schelete ambulante, care au avut parte ani și ani de zile să vadă soarele numai prin spărturile obloanelor ce îi obturau razele ci, dimpotrivă, că deținuții s-au bucurat de „grijă” și de o plimbare regulamentară umană zilnică...

Al treilea personaj pentru care trebuia să fiu un veritabil *olăcar* era prietenul meu mai tânăr, Vladimir Boutmy de Katzmann, impetuosul și curajosul deținut, care dorea să comunice familiei că nu-și va pierde niciodată afecțiunea pentru ea și nici amintirea caldă a provinciei românești unde se născuse, Basarabia. Mesajul era adresat atât mamei sale, verișoarei Lizi, cât și restului familiei sale, cu adânci rădăcini în nobilimea basarabeană. Mi-a mai dat o adresă pentru colonelul Barozzi, care locuia într-un apartament pe strada Frumoasă.

Pentru o mai bună memorare, mesajele înregistrate pe scoarța cerebrală le ordonasem pe calupuri, într-o ordine ce se voia alfabetică.

Mă apropiam de eliberare cu viteza unui marfar tras de o locomotivă care oprea, în fiecare ceas, zi sau lună, nepermis de mult în stațiile unui Bărăgan fără cuprins...

Într-o zi, însă, mi-am auzit numele pe vizetă, și un milițian cu chip necunoscut m-a preluat, împingându-mă înainte, regulamentar, cu doi pași. Nu m-a înjurat, nu m-a bruscă, dar fața îi era întunecată ca un nor prevestitor de ploaie...

M-a dus departe, tocmai la poarta întâi. Am trecut peste pod; m-a vârat într-o cameră spațioasă, luminată de soarele unei zile frumoase de toamnă. Înăuntru, doi civili m-au poftit pe un scaun, aflat dincolo de o masă; se făceau sau chiar erau interesați de un dosar destul de voluminos din fața lor. N-au scos o vorbă preț de cinci-șase minute, timp în care își pasau unul altuia foi din cuprinsul acelui dosar. Amândoi păreau în jurul vârstei de 35 de ani. Costume de calitate, priviri alunecoase, autosuficiență vizibilă...

- Domnule, ai ajuns la *capătul căii*! Nu te mai întrebăm cât de greu ți-a fost și nici nu te compătimim că ți-ai pierdut anii tinereții

numărând penitenciarele pe unde ai fost. Nu arăți prea bine, dar te vei mai întrema în cele două-trei săptămâni care te despart de o libertate pe care dumneata ai pierdut-o acum cincisprezece ani! Nu-ți va fi ușor să te alături, ba chiar să te integrezi într-o lume împotriva căreia dumneata și alții v-ați răzvrătit, zicem noi, chiar fără motiv. Ce zici, este așa?

Cu viteza luminii am judecat: tipii veniseră (bănuiam, chiar trimiși de la București) într-o ultimă evaluare, intempestivă, asupra gradului meu de periculozitate. Văzusem pe coperta dosarului cenușiu litera T, inițiala cuvântului terorist. Nu era bine deloc, iar perspectiva unui domiciliu obligatoriu, aruncat cine știe pe unde, nu mă încânta câtuși de puțin. Se cuvenea să-mi cântăresc nu numai cuvintele, dar și privirea. Poate băieții învățaseră, cândva, de la consilierii sovietici ultraspecializați în anchete, că înainte de a pune întrebări victimei trebuie să-i lași timp să se frământă și să se trădeze prin gesturi.

Ajunsesem în anul de grație 1963, iar iubirea noastră față de *Fratele-mai-Mare-de-la-Răsărit* se topise precum ceara la para focului. Trebuia să joc subtil, dar ferm.

Le-am declarat, din scurt și pe un ton neutru:

- Pentru noi, cei care am pus mâna pe armă și ne-am organizat, există o singură explicație, chiar justificare: poporul român și România intraseră în posesia unei puteri ce nu ne-a fost niciodată prietenă, mai mult chiar, ne-a mai luat și o parte din teritoriul național.

- Bine, bine, m-a întrerupt cel care părea mai înalt, cunoaștem asta... Toți spuneți la fel, însă voi ați luptat și împotriva clasei

muncitoare, care pornise pe un drum bun... Ce le puteţi voi reproşa conducătorilor de atunci?

Mi-a scăpat o frază pe care cred că au pus-o la dosar:

– Ascultarea, obedienţa! Ţara era condusă de la Kremlin şi ordinele erau executate fără tăgadă.

Au râs amândoi:

– Nu prea ştii istorie, cu toate că ai prins multe evenimente când erai încă afară. Dumneata ştii ce s-a petrecut în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, ba chiar şi în Bulgaria, cu deviaţionişti? Ai auzit de Traicio Kostov, Rudolf Slánský, Clement Gottwald, ca să nu-ţi mai pomenim de cele petrecut în 1956, când Imre Nagy a vrut să se rupă de Kremlin. Aţi fost naivi şi manipulaţi de americanii care v-au lăsat de izbelişte, ca să vă fugărim noi prin munţi şi codri, până la ultimul rătăcit! Noi putem acum să vă spunem că s-au irosit vieţi fără folos...

Au făcut o pauză. Bănuiam că mă apropii de sfârşit. Au vorbit apoi tare, răspicat şi cu ochii pe mine, aproape în acelaşi timp:

– Peste câţva timp vei fi liber, ce gânduri ai? Cum vei privi lumea de afară şi pe noi, care te-am ţinut atâţia ani prin puşcării?

Le-am răspuns imediat, aducându-mi aminte că mai fusesem supus unor întrebări de aceeaşi speţă:

– Voi da cezarului ce i se cuvine şi lui Dumnezeu ce este al său!

Cei doi s-au uitat unul la altul pe de-a-ntregul miraţi şi neştiutori ai răspunsului dat de Christos fariseilor:

– Cum adică?

Am prelungit pronunţia:

– Păi... nu rămâne pentru ce-aţi făcut bine şi în folosul ţării să constat că suferinţele a sute de mii de oameni, poate milioane, au

avut o rațiune. Și nu putea o țară întreagă să cânte la unison oda de proslăvire a lui Stalin, care ne luase Basarabia susținând că a fost dintru început pământ rusesc.

Au continuat pe aceeași strună:

- Ce rost are să ne mai întoarcem în trecut? Pe noi ne interesează dacă vei accepta, peste câteva săptămâni, să vezi cum arată Capitala, să te duci, pe urmă, pe litoral și să numeri hotelurile care s-au ridicat, nu numai pentru străini, ci și pentru muncitori și intelectuali. Va trebui să admiți că arestarea voastră nu a oprit cursul firesc al unei națiuni și că poporul nostru a mers mai departe. În limbajul vostru s-ar putea zice că a supraviețuit și voi, acum, vă întoarceți înfrânți în convingerile voastre, indiferent de ce-ați fost, legionari, țărăniști, liberali. Mai greu pentru noi a fost să-i convingem pe părinții noștri să intre la colectivă și nu știm dacă am reușit încă!

Finalul, însă, a venit în altă cheie: pe ușă și-a făcut apariția locotenentul-major Istrate, de reputată faimă în potolirea revoltei din 1958, care, văzându-mă, a izbucnit, adresându-i-se direct unuia dintre cei doi anchetatori:

- Tovarășe maior, nu vă mai pierdeți timpul cu banditul ăsta! Ne-a făcut multe necazuri!...

Mi-a stat pe limbă să-i spun că exagerează, dar tot în aceeași clipă mi-am adus aminte că mai am câteva zile de *ospeție* în temnița Mariei Tereza.

Peste câteva minute băteam cu pași zdraveni podul către celular.

În încăperea de la etajul al doilea, camarazii mei lecturau *de bunăvoie și nesiliți de nimeni* ziarul *Scînteia!*

39

ULTIMA ZI

Începusem să intru într-o fibrilație involuntară, dar absolut normală. Așteptam, dintr-o clipă într-alta, să-mi aud numele strigat la vizetă, ușa căptușită cu fier să se deschidă, să mi se ordone pregătirea bagajului, eu să-mi arunc roată ochii peste camarazii mei, să-i îmbrățișez din priviri și *să trec pragul*.

Voiam să fiu calm, să nu mă grăbesc și să par că nu m-a cuprins emoția momentului; dar n-a fost așa...

În celula mare, de 20-30 de persoane, se așternuse tăcerea, încă din primele ore. Simțeam privirile camarazilor mei, ce fugeau de la mine la ușă și viceversa. După ce soarele se ridica de o sulită, cum bănuiam noi, normalul se așternea, iar discuțiile își recăpătau tema obișnuită: când se vor deschide porțile pentru toți?...

Între timp, colonelul Ștefan Niculescu, fostul aghiotant al premierului Mihai Antonescu, și-a adus aminte că mai are ceva de adăugat:

- Te rog, Radule, insistă, fără să le lași alor mei impresia că-i încurajezi, că peste câteva luni de zile în mod sigur îi voi îmbrățișa!

Atunci, pe loc, am făcut o constatare care m-a copleșit: preluasem mesaje de la aproape toți *colocatarii* mei, cu o excepție: aveam în celulă trei sau patru țărani din Întorsura Buzăului și niciunul dintre ei nu mă rugase să fac ceva.

Cu o săptămână-două înainte îi *vizitasem*.

Răspunsul a fost același:

- Nu-i nevoie, tinere, eu mă rog pentru ei în gând, iar ei se roagă cu tot satul pentru mine în biserică. Să mă aștepte, că voi veni! Noi, țărani, nu ne prea deschidem sufletul ușor...

Despărțirea a fost cum n-am gândit-o, chiar înaintea prânzului. A venit, mai întâi, un milițian cu mutră boccie, care m-a *identificat*, apoi a intrat un ofițer de serviciu cu alți doi-trei milițieni, printre care l-am recunoscut pe Potcoavă, care a considerat de datoria sa să mă recomande *Urbi et Orbi*:

- Acesta - prefăcându-se că nu-mi mai știe numele - este cel mai vechi din Gherla. A făcut peste doisprezece ani numai la noi!

Parcă a și zâmbit și a continuat:

- Să-l ducem să-l îmbrăcăm ca pe un ginere, că hainele lui de mult au putrezit...

Milițienii, ca la comandă, au rânjit; parcă li se alăturase și tânărul Șomlea, ticălos până-n măduva oaselor...

Într-o clipă m-am pomenit pe culoar.

Adio, rămas bun și lacrimi strivite în colțul ochilor!

Am coborât scările lent și mi-am recăpătat stăpânirea de sine. Mergeam acum înconjurat de caralii zgomotoși și nepăsători la frământarea mea.

La parter, însă, m-a așteptat o surpriză. După ce am făcut o vizită la grefă, am fost băgat într-o celulă, unde am mai găsit câțiva ortaci care, și ei, așteptau eliberarea de câteva zile. Aflasem câte ceva rău despre informatorii de serviciu, care își făceau rondul cu cei care urmau să ia drumul peste podul cetății Gherla.

Am pus lacăt gurii mele și, într-un gest de scârbă și protest, nu m-am atins de gamela plină ochi cu terciul de dimineață.

Până în prânz m-a vizitat sanitarul și m-a întrebat, formal, de sănătate. I-am răspuns și eu, în doi peri, că mă simt mai bine decât am intrat în temniță. Mi-a șoptit că peste câteva ore am să fiu liber.

Și așa a și fost...

M-a preluat, parcă, gardianul Nichi și m-am pomenit în fața magaziei, unde mă aștepta, cu un aer plictisit, un plutonier hârșit în meserie:

- Măi băiatule, nu prea am ce să-ți mai predau... Nici n-am mai găsit inventarul zdrențelor tale.

M-am întrebat, în gând, pe ce mâini murdare o fi încăput cojocul pe care mi-l trimiseseră mama și mătușa Iuca de la Craiova.

Am dat din umeri și am zis să-mi găsească, totuși, ceva ce s-ar potrivi staturii mele.

S-a urcat pe niște maldăre de saci și și-a cules mințile:

- Măi băiatule, să-ți dau de la morți, că am o magazie întreagă...

Zis și făcut! Peste câteva minute s-a întors, purtând în mâini câteva efecte care păreau că aparținuseră unor militari: bluze, vestoane, pantaloni, cămăși. Le-am probat pe loc și m-am ales cu o pereche de pantaloni de marinar, largi, cu un veston uzat și peticit și cu două cămăși, pe care le-am pus una peste alta, ca să nu-mi fie frig. Mai greu a fost cu încălțărilor fiindcă nu puteam alege o pereche. Cu chiu cu vai am găsit niște opinci, aproape noi, și m-a pufnit râsul cât m-am străduit să fac rost de niște sfoară ca să le pot ajusta pe picior.

La despărțire, plutonierul, *darnic din fire*, mi-a urat să nu ne mai vedem și s-o iau mai pe marginea drumului, că de mult timp opincile ieșiseră din uz!...

Înainte de a păși dincolo de poartă s-a apropiat de mine un ofițer, parcă locotenent, care, după ce m-a identificat, m-a condus într-o coșmelie de la poarta întâi și m-a întrebat sever:

– Ascultă, deținut, pentru mine ești încă așa până când pășești peste pragul de fier. Să-ți ții gura când te vei întoarce într-o lume pe care n-ai făcut-o tu. Înțelege?

Am dat din cap aprobator și mi-a dat să iscălesc o declarație prin care mă obligam să nu fac cunoscut nimic din ceea ce se petrecuse în detenție. Am citit-o și am iscălit-o.

Ultimele cuvinte ale acestuia au fost puțin încurajatoare:

– Îți dau foaia de drum și ceva bani pe care i-ai strâns în fabrică. Să ai grijă să nu-i pierzi!

Mi-a întors spatele și am fost condus către poartă, pe drumul pavat și mărginit de flori de toamnă!...

TRENUL ÎNvingĂTORILOR. GARA DE NORD. THALASSA!

Pierdusem mii de ore închipuindu-mi cum vor fi primii mei pași când mă voi afla, nesupravegheat, pe aleea de circulație a penitenciarului *rezident*. De multe ori, imaginația, care este adevărata oglindă a supraviețuirii deținutului, prin puterea sa de restituție a unei realități pierdute, mă făcea să cred că are și ea o limită în care se poate obtura și chiar... stinge.

Ceea ce s-a petrecut cu mine în primele ceasuri ale acelei dimineți de septembrie a încins la roșu capacitatea simțurilor de a percepe și reține.

În primul rând, retina a fost lovită de un spectru de culori uitat de mult timp. Mai văzusem la Târgșor, mai zărisem în hruba Jilavei, ne mai încălziseră razele soarelui de-a lungul plimbărilor noastre în Țarcul de la Văcărești, dar acolo și atunci, banda cromatică se rupea și dispărea odată cu întoarcerea în universul cenușiu și permanent al pușcăriei.

Trecând pe lângă lanurile de porumb necules sau pe lângă iarba, încă verde, a pășunilor, invazia nuanțelor mă amețise de-a binelea. Era o zi splendidă de toamnă – sau așa mi se părea mie –, cu un cer albastru, parcă sprijinit în marginile sale de proptelele Pământului, iar eu pășeam singur pe un drum șerpuitor către șoseaua principală, unde mă hotărâsem să ajung, în speranța unui vehicul care să mă culeagă în drumul spre Apahida, nodul de cale ferată unde trenurile rapid spre București se opreau obligatoriu.

Am stat pironit pe marginea șanțului, iar brațele mele au fluturat în zadar de câteva ori. Obosisem și m-am așezat jos. Apoi, am auzit un scrâșnet de frâne și un glas tânăr m-a întrebat unde merg. I-am răspuns bucuros, iar invitația în cabina camionului s-a produs pe loc.

S-au scurs câteva minute până când tânărul m-a întrebat, reticent:

– Veniți de *acolo*?

Ce puteam să-i spun, să ocolesc adevărul, care era atât de evident?! Hainele îmi miroseau a mucegai de la o poștă, iar eu aduceam cu o stafie în plină zi.

– Da, de la Gherla, am răspuns.

A făcut o pauză și m-a întrebat, cu o nuanță de duioșie:

– Vă e foame? Pot să vă ofer ceva...

Înainte de a apuca să-i răspund mi-a întins tradiționalul dărab ardelenesc de slănă.

L-am refuzat din ochi.

– Dar brânză, puteți?...

Am zis, din toate puterile mele:

- Da!

Drumul până la Apahida a durat mai mult de o oră, iar tânărul s-a abătut din drumul său pentru a mă lăsa chiar în gară-nod feroviar.

În cele din urmă mi-a declarat că avea și el pe cineva încarcerat la Aiud!

La despărțire mi-a întins o hârtie de 25 de lei. Am păstrat-o ani de zile...

Era ceasul de amiază mare. Gara părea moartă precum o *oază pustie*! Mi-am tras sufletul, am băut apă de la cișmea și, pâș-pâș, m-am apropiat de casieria stației, pivotată chiar pe peron.

Înlăuntru era o duduie blondă, cu ochi frumoși, care și-a aruncat privirea spre hainele mele și spre căpățâna tunsă de curând.

- Unde vreți să ajungeți?

M-am umflat în glas și am zis:

- La București!...

- Cu ce tren?

Avusesem de grijă să mă uit pe afișul cel mare de pe peron ca să-mi aleg un rapid pentru destinație.

S-a uitat, pe urmă, drept în ochii mei și m-a întrebat, cu o șovăială în glas:

- Aveți bani sau ordin de deplasare?

- Am unul, dar, după cum văd, este bun pentru trenuri personal...

I l-am pus sub ochi și s-a dumirit imediat.

- V-au dat și bani?

I-am zis:

– Puțini...

Și i i-am numărat în față.

– Nu vă ajung decât până la Brașov.

Am ridicat din umeri și i-am spus:

– Atunci nu rămâne decât să iau personalul, i-am răspuns resemnat.

Au urmat câteva minute de pauză de notă întreagă. A clătinat din cap și mi-a spus, după ce și-a aruncat ochii de-a lungul peronului:

– Mai există o soluție...

Am sărit cu parapon:

– Ba nu mai e niciuna! Iau personalul și asta e! Ajung mâine dimineață în București...

Mi-a tăiat-o scurt:

– Uite ce facem, domnule! Nici nu vreau să vă știu numele, dar știu de unde veniți!...

A cotrobăit puțin printr-un sertar, am văzut-o cu un bilet în mână pe care ulterior l-a perforat degrabă, apoi mi l-a întins:

– Vedeți că este dus-întors la Cluj. Peste zece minute aveți un personal, iar peste patruzeci de minute sunteți în Cluj. Stați acolo toată după-amiaza, vă odihniți, luați masa și la nouă seara veniți înapoi în Apahida. Din păcate eu nu voi mai fi în tură. Dumnezeu să vă ajute! Ocoliți milițienii, care sunt peste tot. Drum bun!

Mi-a împins o bancnotă, a închis geamul și mi-a zâmbit.

Audiența se sfârșise!

Din gara Cluj, unde am ajuns în jurul prânzului, am luat-o pe jos, apostolește, spre centru, zgâindu-mă, ba chiar zăbovind, minute întregi, în fața vitrinelor magazinelor.

Am intrat chiar și într-o librărie și m-am oprit la standul de carte contemporană, până când o vânzătoare mai în vârstă m-a întrebat dacă nu căutam o carte anume. După gestul doamnei, de ducere la nas a batistei, mi-am dat seama că veșmintele mele trădau proveniența și am ieșit cu regret.

Am intrat, apoi, într-o patiserie și am înfulecat de-a valma pateuri și fursecuri, *stropindu-le* cu un suc care mi s-a părut delicios.

Am plecat și de acolo, tot în urma prezenței unor ochi iscoditori, de data aceasta opincile mele făcând efectul negativ.

În cele din urmă, după o serie de rătăcirii și ezitări, firești - mai fusesem o singură dată la Cluj -, am poposit pe o bancă, în fața statuii lui Mathias Rex.

Mă furase somnul când, în jurul meu, am auzit niște glasuri de femei. M-am trezit de-a binelea când o doamnă, cu un copil în cărucior, mi-a oferit o pungă cu biscuiți. Am refuzat-o politicos și greșeala mea s-a consemnat pe loc:

- Dar, dacă nu vă supărați, de unde veniți? m-a chestionat tânăra doamnă.

M-am bâlbâit fiindcă judecata mea a refuzat să accepte minciuna și am răspuns, fără eschivă, pe un glas neutru:

- De la temniță, doamnă, de acolo...

Replica m-a surprins:

- De la Aiud sau de la Gherla?

- De la Gherla.

S-a așezat imediat pe bancă lângă mine și în câteva minute s-au strâns în jurul meu circa trei-patru cărucioare cu odraslele lor, iar în următoarele 10-15 minute eram înconjurat de zeci de persoane, de data aceasta și bărbați, care mă întrebau dacă i-am întâlnit pe Vasile, pe Gheorghe sau pe Dragomir, cu atât mai mult cu cât făcusem mărturisirea longevității detenției mele.

Peste o oră se mai petrecu, însă, ceva ce, treptat, mă îngrijora. Toți sau aproape toți se credeau datori să-mi aducă, fără să mă mai întrebe, câte ceva din ceea ce considerau că-mi lipsise ani de zile, de la fructe până la cele mai variate prăjituri.

Când potopul întrebărilor directe s-a mai ostit, a urmat un dialog prin care, în cele din urmă, nu am reușit decât să-i încurajez, asigurându-i că în penitenciare regimul se schimbase în bine și nu ar mai fi fost mult până și-ar fi văzut pe cei dragi acasă.

Apariția a doi milițieni îndesați, conduși de un civil, m-a făcut să-mi arunc ochii în jur și să apreciez la peste o sută de persoane mulțimea ce mă înconjura în vastul parc al catedralei romano-catolice.

Cei trei s-au apropiat de mine, cerându-și scuze, zâmbind și m-au întrebat dacă am nevoie de ajutorul lor fiindcă sunt slăbit și bolnav. Strivindu-și printre dinți o înjurătură, pe care cred că numai eu am auzit-o, milițienii m-au luat de brațe, de o parte și de alta și m-au condus la o stație de taxiuri, unde i-au spus șoferului să mă ducă la gară.

Eram pe de-a-ntregul emoționat încât, pe lângă movila de alimente pe care o lăsasem în parc, am pierdut și bruma de albituri pe care o căpătasem la Gherla. Eram însă, plin de bucurie când am constatat că a fost suficient să mă dibuiască o singură

ființă pentru ca, în decurs de câteva ore, parcul să fie plin de oameni care nu numai că doreau să afle de soarta celor dragi întemnițați, dar și să întâmpine pe foștii deținuți politici!

Gara Clujului foia de milițieni și experiența avută, nu cu mult timp în urmă, m-a condus la o margine a sa, unde mi-am găsit un culcuș destul de confortabil, pe câțiva saci de produse agricole. Așteptam rapidul, care urma să mă ducă, în jurul orelor 21, către *stația terminus* a aventurilor mele de cincisprezece ani!

Se înserase de-a binelea, când megafonul a anunțat sosirea trenului de la **Oradea**. Mi-am umplut o mână cu pungile dăruite cu generozitate de interlocutorii mei din piața catedralei. Și cum urma să prind vagonul de clasă al rapidului, care staționa numai câteva minute, mi-am zgâit ochii la vagoanele de lux ce-și micșorau viteza pe măsură ce ajungeau la peron.

Forfota călătorilor care coborau sau urcau grăbit mi-a dat un sentiment ce m-a copleșit. Eram acum liber, nimeni nu mă îndemna cu înjurătura sau cu patul puștii să urc mai repede și îmi simțeam picioarele libere să meargă unde vor!...

Am ajuns, în cele din urmă, la vagonul meu și am controlat cu grijă biletul corespunzător. Eram într-un con de lumină, când am simțit cum o mână ușoară mi se așează pe umăr:

- Tu ești?

Când am întors fața, recunoașterea a fost instantanee. Era doctorița Viorica Anghel, care mă îngrijise, cu sârg și pricepere, la Văcărești. De acolo ne legase o amiciție, prețuită în nenumăratele sale gesturi de curaj și participare la ceea ce a însemnat epopeea carcerală din ctitoria mavrocordină.

M-a luat repede în primire și am fugit de-a lungul vagoanelor până la cele de *prima* clasă. S-a uitat amuzată la pungile îndesate de alimente și m-a îndemnat să le dau celor nevoiași. N-a fost cu puțință fiindcă semnalul de pornire al trenului ne-a somat să urcăm.

Ajunși în compartiment m-a îmbrățișat și și-a făcut semnul crucii:

– Să știi că te-am recunoscut ușor. Ai văzut...

Râdea încontinuu și mă pipăia pe față, parcă aș fi fost un înviat! Pe urmă m-a luat la interogatoriu: când am ieșit de la Gherla? Când i-am spus că am ieșit chiar în ziua respectivă, se tot întreba cum avusese ea această șansă de a mă întâlni...

Aceeași interogație stăruia:

– Ești singur?

Am dat afirmativ din cap și am adăugat:

– Păi, se eliberează zeci și zeci de deținuți de la Gherla și Aiud și n-au ei atâtea cadre care să ne însoțească pe fiecare.

Ne-am apucat apoi, pe rând, să ne povestim cele petrecute de-a lungul anilor scurși.

– Știi că am o fată pe care o îngrijesc singură fiindcă am divorțat.

Nu am avut curajul s-o întreb dacă mai are serviciu la penitenciarul Văcărești. Mai târziu am aflat că încă mai lucra acolo.

La Brașov, compartimentul s-a umplut, mai ales de tovarăși și tovarășițe bine îmbrăcate, care afixau un aer de vădită superioritate. Încă o dată, mirosul epidermei și al hainelor mele m-a trădat. Și dacă la început erau mirați de prezența

companionului meu, pe urmă începuseră să-și manifeste vădit indignarea; mai mult chiar, la controlul biletelor, la observația imediată a funcționarului că mă aflu la o clasă necorespunzătoare, muierile au sărit în cor că n-am ce căuta acolo!

Doctorița Anghel, însă, a ieșit pe culoar și a avut o discuție discretă cu organul de control. Mai mult chiar, s-a exprimat autoritar, deschizând ușa:

– Dumneavoastră rămâneți aici până vă găsesc un loc liber la clasa a doua!

După ton și privire am avut convingerea că Viorica îi șoptise cine sunt și de unde vin, dar n-am mai zăbovit în compartiment și am ieșit pe culoar.

Greșeală de gradul zero! Nu intrasem bine în tunelul de la Predeal, că în jurul meu se și produsese un blocaj de pasageri care imitau, în gesturi și interogații, pe aceia părăsiți de mine, cu câteva ore înainte, la umbra marelui rege Matei Corvin. Vociferările au devenit chiar apostrofări, când unii dintre cei care-și găsiseră un răspuns pozitiv în mărturisirile mele, doreau să-mi rămână în preajmă și participau la un fel de asalt, de o parte și de alta, unii din față, iar alții din spate.

La Sinaia, culoarul trenului era blocat total, iar eu a trebuit să mă refugiez în compartiment, ca să descongese zona.

Înăuntru se așternuse tăcerea; excepția o făcea un tânăr, care mi se recomandase inginer și care era, pe cât de intrigat, pe atât de curios:

– Ați venit de la Aiud?

- Nu, i-am răspuns precipitat. De la altă temniță, de la Gherla!...

- Și cum a fost acolo?

Cu zâmbetul meu ironic i-am tăiat fraza...

Apoi s-a petrecut un fapt care mă putea costa viața: doctorița Anghel și-a căutat, bănuiesc, în bagaje, unde a găsit o sticlă de coniac. Mi-a oferit un căpăcel de licoare; iar eu, la îndemnul tânărului inginer, l-am sorbit dintr-o dată.

Reacția organismului meu a fost, însă, nimicitoare. Membrele inferioare și, pe urmă tot corpul, au intrat într-o fibrilație care m-a făcut să-mi pierd cunoștința. Mi-am revenit, însă, destul de repede, sub ochii îngrijorați ai celor de față și, în special, ai prietenei mele.

Accidentul a avut și o parte bună. Toți *tovarășii* din compartiment au ieșit, iar accesul înlăuntru se făcea sub supravegherea inginerului.

Alcoolul a avut și un alt efect benefic. Mi-a impulsionat memoria; pe oamenii de curând părăsiți îi aveam, parcă, aievea lângă mine...

La Ploiești am aflat că nu eram singurul deținut scăpat din incinta unei închisori pentru politici. În același tren se mai găseau încă doi supraviețuitori, dar care aparțineau, însă, Aiudului și care fuseseră la fel de insistent interogați. Am aflat pe loc proveniența politică a celor doi: unul, legionar, îndurase șaptesprezece ani de pușcărie, iar celălalt fusese student, arestat în timpul rebeliunii maghiare din 1956.

Mijeau zorile când am intrat în Gara de Nord.

Am coborât, condus de cei doi însoțitori ad-hoc. Pe peron, însă, mă așteptau zeci de călători; unii dintre ei constatam că mă însoțeau în tăcere și parcă cu gândul de a mă proteja.

La tampoane mă aștepta mătușa mea, soția prim-concert maestrului Filarmonicii, Firulescu și care, îmbrățișându-mă, cu lacrimi în ochi, mi-a atras atenția că în șuvoiul de oameni ce mișuna, în dimineața zilei de 22 septembrie, în gară se afla și fratele meu, care se împotrivise categoric prezenței mamei noastre la sosirea mea în Capitală.

Înconjurat de zeci de persoane, l-am așteptat pe Constantin, cel care fusese citat la Tribunalul Poporului, la Craiova, în rândurile *bandiților*, în vara anului 1949; reușise să se ascundă, după câte am aflat ulterior, la centrala hidroelectrică Vidraru, printre miile de muncitori!

Revederea a fost spartană! Fără lacrimi, fără îmbrățișări, ci numai cu o mână întinsă, e drept, tremurândă, de ambele părți!...

M-a condus, alături de cei doi protectori ai mei, către ieșirea de la coloane. În spatele meu se făcuse un mic convoi de 20-30 de persoane, care mergeau tăcute, parcă dorind să mă vadă la adăpostul familiei!

Am mers bătând pasul pe lungul peron al Gării de Nord, spre Palatul C.F.R.-ului.

Atunci l-am auzit pe fratele meu îngânând ceva, repetitiv:

- Ați învins, ați învins voi..., chiar dacă sunteți niște umbre...

Și-a întors privirea către mine și a adăugat:

- Uită-te în spate!

Cei care te însoțesc nu sunt numai câțiva, ci sunt mii și zeci de mii! Țara și poporul nostru n-au trecut de partea *lor* și așteaptă o minune! Pentru ei, milioane de români, veți rămâne mucenicii neamului românesc!...

Câți ați mai rămas!...

LISTA ABREVIERILOR

ÁVH/AVO	Departamentul pentru Securitatea Statului al Ungariei
C.C.	Comitetul Central (al Partidului Comunist Român)
C.F.R.	Căile Ferate Române
CEKA	<i>Ru.</i> ČK – Črezvyčainaja Komissija (Comisia Extraordinară); denumire întreagă: <i>ru.</i> Vserossijskaja Črezvyčainaja Komissija po Bor'be s Kontrrevoljuciej i Prestuplenijam po Doljnosti (Comisia Extraordinară pe Întreaga Rusie pentru Combaterea Contrarevoluției, Speculei și Abuzului de Putere)
d.	decedat
D.G.P.	Direcția Generală a Penitenciarelor, Ministerul de Interne
D.G.P.C.U.M.	Direcția Generală a Penitenciarelor, Coloniilor și Unităților de Muncă, Ministerul de Interne
FRONTOTDEL	<i>Ru.</i> Sectorul Frontului Român al Mării Negre și al Odesei
G.A.S.	Gospodărie Agricolă de Stat
Gulag	<i>Ru.</i> Glavnoe Upravlenie Ispravitelno-

	trudovih Lagherei (Administrația Generală a Lagărelor de Muncă Forțată)
Komintern	<i>Ru.</i> Kommunisteskkii internațional ((Internaționala Comunistă)
lt.-col.	locotenent-colonel
M.A.I.	Ministerul Afacerilor Interne
M.N.R.O.	Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia
M.St.M.	Marele Stat Major
n.	născut
n.a.	nota autorului
N.K.V.D.	<i>Ru.</i> Narodnyi Komissariat Vnutrennyh Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
NEP	<i>Ru.</i> Novaja Ekonomiceskaja Politika (Noua Politică Economică)
NSDAP	<i>Germ.</i> Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Partidul Muncitoresc Național-Socialist German)
Ohrana	<i>Ru.</i> Otdelenie po Ohraneniuu Obșcestvennoi Bezopasnosti i Poriadka (Departamentul pentru Apărarea Securității Publice și a Ordinii)
O.N.U.	Organizația Națiunilor Unite, New York
P.C.R.	Partidul Comunist Român
p.m.	Post meridian
P.N.L.	Partidul Național Liberal
P.N.Ț.	Partidul Național Țărănesc
R.P.R.	Republica Populară Română
S.S.I.	Serviciul Special/Secret de Informații
S.U.A.	Statele Unite ale Americii
SS	<i>Germ.</i> Schutzstaffel (Eșalonul de Protecție)
T.S.F.	<i>Fr.</i> Transmission sans fil, Télégraphie

	sans fil (sistem de radiotransmitere, telegrafie fără fir)
U.N.S.C.R.	Uniunea Națională a Studenților Creștini Români
U.R.S.S.	Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice
Wehrmacht	<i>Germ.</i> Forță de apărare; numele oficial al forțelor armate ale Germaniei naziste

PUBLICAȚII ÎN COLECȚIILE INST

„Arhivele Totalitarismului”

Nr. 1-4/1993, Nr. 1-2/1994, Nr. 3/1994, Nr. 4/1994, Nr. 1/1995, Nr. 2/1995, Nr. 3/1995, Nr. 4/1995, Nr. 1/1996, Nr. 2-3/1996, Nr. 4/1996-1/1997 – ediție internațională, Nr. 2-3/1997, Nr. 4/1997, Nr. 1/1998, Nr. 2-3/1998, Nr. 4/1998, Nr. 1-2/1999, Nr. 3-4/1999, Nr. 1-2/2000, Nr. 3-4/2000, Nr. 1-2/2001, Nr. 3-4/2001, Nr. 1-2/2002 – ediție internațională, Nr. 3-4/2002, Nr. 1-2/2003 – ediție jubiliară „Un deceniu de activitate”, Nr. 3-4/2003, Nr. 1-2/2004, Nr. 3-4/2004, Nr. 1-2/2005, Nr. 3-4/2005, Nr. 1-2/2006, Nr. 3-4/2006, Nr. 1-2/2007, Nr. 3-4/2007, Nr. 1-2/2008, Nr. 3-4/2008, Nr. 1-2/2009, Nr. 3-4/2009, Nr. 1-2/2010, Nr. 3-4/2010, Nr. 1-2/2011, Nr. 3-4/2011, Nr. 1-2/2012 – ediție internațională, Nr. 3-4/2012, Nr. 1-2/2013, Nr. 3-4/2013, Nr. 1-2/2014, Nr. 3-4/2014, Nr. 1-2/2015, Nr. 3-4/2015, Nr. 1-2/2016, Nr. 3-4/2016, Nr. 1-2/2017, Nr. 3-4/2017.

Colecția «Biografii»

■ Ion Constantin • *Cazul Ryszard Kukliński. Un Pacea a Poloniei?*, 2009.

Colecția «Dezbateri»

■ Ana-Maria Cătănuș (coord.) • *Sfârșitul perioadei liberale a regimului Ceaușescu: Minirevoluția culturală din 1971*, 2005.

■ Dan Cătănuș (coord.) • *România și „Primăvara de la Praga”*, 2005.

■ Felician Duică (coord.) • *„Solidaritatea” – Revanșa poloneză*, 2007.

■ Corneliu Beldiman (coord.) • *Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – 20 de ani de activitate (1993-2013). Fenomenul totalitar: realități istorice și abordări istoriografice. Conferința internațională aniversară a INST, București, 26-27 septembrie 2013*, 2015.

Colecția «Dicționare»

■ Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Ștefan Iloaie • *Mărturisitorii de după gratii. Slujitori ai Bisericii din temnițele comuniste*, INST – Arhiecezana Cluj, 1995.

■ Alesandru Duțu, Florica Dobre • *Eroi români pe Frontul de Răsărit 1941 – 1944*, vol. I, INST – Editura Eminescu, 1995.

■ Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu

• *Biserica în temnițată. România 1944 – 1989*, 1998.

■ Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu • *The Imprisoned Church. Romania 1944 – 1989*, 1999.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. I. A – C, 2001.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. II. D – G, 2003.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. III. H – L, 2004.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. IV. M, 2005.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. V. N – O, 2006.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. VI. P, 2007.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. VII. Q – R, 2008.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. VIII. S – Ș, 2009.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. IX. T – Z, 2011.

Colecția «Documente»

■ Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. I. 1917 – 1918, 1995.

■ Ioan Scurtu (coord.), Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dragoș Zamfirescu, Ion Bucur • *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție*, vol. I. 1919 – 1927, 1996.

■ Radu Ciuceanu (responsabil), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratcă • *Misiunile lui A. I. Vîșinski în România. Din istoria relațiilor româno-sovietice 1944 – 1946. Documente secrete*, 1997.

■ Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. II. 9 decembrie 1918 – 31 decembrie 1919, 1997.

■ Adrian Brișcă, Radu Ciuceanu • *Rezistența armată din Bucovina*, vol. I. 1944 – 1950, 1998.

■ Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă • *Începuturile Mișcării de rezistență în România*, vol. I. 11 aprilie 1945 – 31 mai 1946, 1998.

■ Adrian Brișcă • *Rezistența armată din Bucovina*, vol. II. 1 octombrie 1950 – 10 iunie 1952, 2000.

■ Dan Cătănuș, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. I. 1949 – 1953, 2000.

■ Florica Dobre, Alesandru Duțu • *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România*, vol. I. 20 august 1944 – 28 decembrie 1946, 2000.

■ Ioan Scurtu (coord.), Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dana Beldiman • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. II. 25 iunie 1927 – 2 ianuarie 1931, 2000.

■ Vitalie Văratîc • *Preliminarii ale raptului Basarabiei și nordului Bucovinei*, 1938 – 1940, I.N.S.T. – Editura Libra, 2000.

■ Dan Cătănuș • *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă și iredentism bulgar 1919 – 1940*, 2001.

■ Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă • *Începuturile Mișcării de rezistență în România*, vol. II. 1 iunie – 18 noiembrie 1946, 2001.

■ Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. I. 1947 – 1949, 2001.

■ Radu Ciuceanu • *Regimul penitenciar din România 1940 – 1962*, 2001.

■ Florica Dobre, Alesandru Duțu • *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România*, vol. II. 1 aprilie 1947 – 27 iulie 1964, 2001.

■ Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu • *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I. 1945 – 1958, 2001.

■ Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. III. 1 ianuarie 1920 – 3 februarie 1921, 2001.

■ Ioan Scurtu (coord.), Dana Beldiman, Natalia Tampa, Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. III. 5 ianuarie 1931 – 7 iunie 1934, 2002.

■ Mioara Anton, Ioan Chiper • *Instaurarea regimului Ceaușescu. Continuitate și ruptură în relațiile româno-sovietice*, INST – I.R.S.I., 2003.

■ Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. II. 1949 – 1952, 2003.

■ Radu Ciuceanu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), Florin Constantiniu (responsabil volum), Sever Catalan • *Stenogramele ședințelor conducerii P.C.R. 23 septembrie 1944 – 26 martie 1945*, INST – A.N.R., 2003.

■ Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu • *The Romanian Orthodox Church under the Communist Regime*, vol. I. 1945 – 1958, 2003.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Natalia Tampa, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. IV. 7 iulie 1934 – 30 martie 1938, 2003.

■ Adrian Brișcă • *Rezistența armată din Banat*, vol. I. 1945 – 1949, 2004.

■ Dan Cătănuș, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Represiunea*, vol. I. 1949 – 1953, 2004.

■ Dan Cătănuș • *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*, vol. I. 1957 – 1965, 2004. Premiul Fundației Naționale pentru Știință și Artă a Academiei Române, 2004; Premiul „Eudoxiu Hurmuzachi” al Academiei Române, 2006.

■ Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. III. 1953-1980, 2004.

■ Marian Cojoc • *Rezistența armată din Dobrogea, 1945 – 1960*, 2004.

■ Cristian Troncotă, Alin Spânu • *Documente S.S.I. privind spațiul sovietic, 22 august 1939 – 23 august 1944*, 2004.

■ Adrian Brișcă • *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu și Rezistența armată din Bucovina*, 2005.

■ Constantin Buchet • *Social-democrația încarcerată. Evoluții politice interne și reacții internaționale, 1946 – 1969*, 2005.

■ Dan Cătănuș, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. II. 1953 – 1956, 2005.

■ Radu Ciuceanu • *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod: Artistul*, vol. I. 1963 – 1970, 2005.

■ Camelia Ivan Duică • *Rezistența anticomunistă din Maramureș. Gruparea Popșa*, 1948 – 1949, 2005.

■ Dana Honciuc Beldiman • *Statul Național Legionar. Septembrie 1940 – ianuarie 1941. Cadrul legislativ*, 2005.

■ Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spânu • *Documente S.S.I. despre poziția și activitățile politice din România în perioada regimului autoritar. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, 2005. Premiul „Aurelian Sacerdoțeanu”, acordat de Romanian International Bank S.A. în cadrul Premiilor oferite de Fundația Culturală „Magazin Istoric”.

■ Adrian Brișcă, Gabriel Ciuceanu • *Rezistența armată din Bucovina*, vol. III. 1952 – 1958, 2006.

■ Radu Ciuceanu • *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod: Cucu*, vol. II, 1970 – 1989, 2006.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. V. 30 martie 1938 – 6 septembrie 1940, 2006.

■ Cristian Troncotă, Alin Spânu, Florin Pintilie • *Documente S.S.I. despre poziția și activitățile grupurilor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, vol. II, 2006.

■ Adrian Brișcă, Puica Buhoci • *Rezistența armată din Munții Apuseni. Gruparea maiorului Nicolae Dabija*, 1948 – 1949, 2007.

■ Adrian Brișcă, Radu Ciuceanu • *Rezistența armată din Munții Făgăraș: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu*, 1949 – 1968, 2007.

■ Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. IV. 1945 – 1976, 2007.

■ Radu Ciuceanu, Puica Buhoci • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. V. 1948 – 1952, 2007.

■ Octavian Roske, Dan Cătănuș, Florin Abraham • *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ, 1949 – 1962*, 2007.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Dana Honciuc, Tiberiu Tănase, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. VI. *Septembrie 1940 – februarie 1941*, 2007.

■ Gavriil Preda, Petre Opreș • *România în Organizația Tratatului de la Varșovia, 1954-1968*, vol. I, 2008.

■ Gavriil Preda, Petre Opreș • *România în Organizația Tratatului de la Varșovia, 1954-1968*, vol. II, 2009.

■ Pavel Moraru • *Momente din activitatea serviciilor secrete ale armatei române pe Frontul de Răsărit, 1941 – 1944*, 2009.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Puiu Dumitru Bordeiu, Dragoș Zamfirescu, Florin-Răzvan Mihai, Badea-Florin Pintilie, Vasile Ciobanu, Tiberiu Tănase, Pavel Moraru, Florin Șandru • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. VII. *Ianuarie 1941 – februarie 1943*, 2009.

■ Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Nicolae Georgescu • *Frontul Plugarilor. Documente*, vol. I, 1944 – 1947, 2011.

■ Camelia Moraru, Constantin Moraru • *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. V, 1953, 2012.

■ Vasile Buga • *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, 2012.

■ Emil Rus • *Delictul de opinie. Procesul ziariștilor*, 1945, 2012.

■ Ion Bălan • *Colectivizarea în regiunea București, 1950-1962*, 2012.

■ Dan Cătănuș, Vasile Buga (editori) • *Gh. Gheorghiu-Dej la Stalin: Stenograme, note de convorbire, memorii, 1944-1952*, 2012.

■ Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Nicolae Georgescu • *Frontul Plugarilor. Documente*, vol. II, 1948 – 1951, 2012.

■ Andrei Șiperco (ed.) • *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: Rivalități, represiuni, crime...* Arhiva Alexandru Șiperco, vol. I, 2015.

■ Camelia Moraru, Constantin Moraru • *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R., vol. VI, August-decembrie 1953*, 2015.

■ Andrei Șiperco (ed.) • *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: Rivalități, represiuni, crime...* Arhiva Alexandru Șiperco, vol. II, 2016.

Colecția «Enciclopedii»

■ Octavian Roske (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. I, A-E, 2011. Premiul „Nicky Chrissoveloni” acordat de familia Chrissoveloni în cadrul Premiilor oferite de Fundația Culturală „Magazin Istoric”, 2012.

■ Octavian Roske (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. II, F-O, 2012. Premiul „Nicolae Iorga” acordat de Besta Group în cadrul Premiilor oferite de Fundația Culturală „Magazin Istoric”, la Banca Națională a României, 29 aprilie 2013.

■ Dan Cătănuș (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Instituții de partid, de stat, obștești și cooperatiste*, 2012.

■ Octavian Roske (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. III, P-R, 2016.

Colecția «Memorii»

■ Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. II. *Potcoava fără noroc*, INST – Meridiane, 1994. Premiul „Liviu Rebreanu” acordat de Centrul Internațional Ecumenic

■ Lucian Plapșa • *Memorii*, vol. I. *Soarele de la nord*, INST – Editura Helicon, 1996.

- Gheorghe Jurebie • *Memorii*, vol. I. *Pe frontierele identității*, 1998.
- Constantin Pantazi • *Cu Mareșalul până la moarte. Memorii*, INST – Editura Publiferom, 1999.
- Andrei Bontaș • *Cronica pierdută a unui om regăsit*, 2001.
- Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. III. *Pecetea diavolului*, 2002.
- Lucian Plapșa • *Memorii*, vol. II. *Popas în iad*, INST – Editura Artpress, 2004.
- Mihai Marcu • *Cincinalul unui primar comunist (1975 – 1979)*, 2005.
- Mihai Timaru • *Memorial din cotul Carpaților...*, 2005.
- Șerban Milcoveanu • *Vârf de lance. Secolul XX. Depoziții de martor al epocii și relatări de participant la evenimente*, 2006.
- Constantin Lățea • *Memorii pe trei fronturi*, 2007.
- Vasile Velisaratu • *Destine de artiști în secolul XX*, 2007.
- Ion Brichiuș • *Strajă la Nistru*, 2009.
- Ion Pavel • *Dincolo de aparențe*, 2010.
- Gherasim Țic • *Tinerețe furată*, 2010.
- Alexandru Budișteanu în dialog cu Flori Bălănescu • *Între istorie și judecata posterității*, 2010.
- Ion Baurceanu • *O viață ratată: un deținut politic în România: 1951 – 1964*, 2010.
- Alexei Vakulovski • *În gura foametei – Mărturii ale supraviețuitorilor*, 2011.
- Gabriel Țepelea • *Întâlniri la răscrucea unor destine*, 2011.
- Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. IV. *Prea mult întuneric, Doamne!*, 2012.
- Ion Baurceanu • *O viață ratată: un deținut politic în România: 1951 – 1964*, Ediția a doua revizuită, 2013.
- Alexandru Budișteanu • *Sub patru regimuri pe toate continentele*, 2014.

- Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. V. *La taină cu diavolul*, 2015.
- Ion Baurceanu • *O viață ratată: un deținut politic în România: 1951 – 1964*, Ediția a treia revizuită și adăugită, 2016.
- Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. VI. *Thalassa! Thalassa! Thalassa!*, 2017.

Colecția «Sinteze»

- Mioara Anton • *Ieșirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, 2007.
- Vasile Buga • *Apusul unui imperiu: URSS în epoca Gorbaciov: 1985 – 1991*, 2007.
- Ion Constantin • *Polonia în epoca „Solidarității”: 1980 – 1989*, 2007.
- Pavel Moraru • *Urmașii lui Felix Dzerjinski. Organele Securității Statului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească 1940 – 1991*, 2008.

Colecția «Studii»

- Dumitru Șandru • *Reforma agrară din 1945 în România*, 2000.
- Petre Țurlea • *8 Noiembrie 1945*, 2000.
- Dana Beldiman • *Armata și Mișcarea Legionară 1927 – 1947*, 2002.
- Cristian Troncotă • *Istoria Securității regimului comunist din România*, vol. I. 1948 – 1964, 2003.
- Florin Abraham • *Transformarea României: 1989 – 2006. Rolul factorilor externi*, 2006.
- Dan Cătănuș, Vasile Buga (coord.) • *Putere și societate. Lagărul comunist sub imperiul destalinizării*. 1956, 2006.
- Liu Yong • *Sino-Romanian Relations: 1950's – 1960's*, 2006.
- Corneliu Beldiman, Dana Honciuc • *„Ostaș credincios Țării și Regelui”. Aspecte ale relațiilor dintre Armată și Mișcarea Legionară (1927 – 1947)*, INST – Editura Pro Universitaria, 2007.

■ Ion Constantin • *Polonia în secolul totalitarismelor, 1918 – 1989*, 2007.

■ Gheorghe Onișoru • *Operațiunea Tămădău: Desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)*, 2008.

■ Pavel Moraru • *La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia, 1918 – 1940*, 2008.

■ Radu Ciuceanu, Ion Constantin • *Masacrele de la Katyń*, 2008.

■ Dumitru Șandru • *Reforma agrară din 1945 și țăranimea germană din România*, 2009.

■ Minodora-Maria Cioban Someșanu • *Epurări în Universitatea Clujeană, 1944 – 1958*, 2010.

■ Dan Cătănuș • *Tot mai departe de Moscova... Politica externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez, 1956 – 1965*, 2011.

■ Brândușa Costache • *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc. 1949-1974*, 2012.

■ Aurel Lup • *40 de ani de agricultură în Dobrogea (1949 – 1989)*, INST – Editura Ex-Ponto, 2012.

■ Alexandru-Murad Mironov • *Vremea încercărilor. Relațiile româno-sovietice: 1930-1940*, 2013.

■ Vlad Mitric-Ciupe • *Arhitecții români și detenția politică: 1944-1964. Între destin concentraționar și vocație profesională*, 2013.

■ Vasile Buga • *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice: 1965 – 1989*, 2013.

■ Ana-Maria Cătănuș • *Vocația libertății. Forme de disidență în România anilor 1970-1980*, 2014.

■ Gheorghe Onișoru • *Pecetea lui Stalin. Cazul Vasile Luca*, Editura Cetatea de Scaun – INST, Târgoviște, 2014. Premiul „Mitiță Constantinescu” al Fundației Culturale „Magazin Istoric”, 2015.

■ Ion Constantin • *Problema Basarabiei în discuțiile româno-sovietice din timpul Războiului Rece 1945-1989*, 2015.

■ Vasile Buga • *Sub lupa Moscovei. Politica externă a României 1965 – 1989*, 2015.

■ Iuliu Crăcană • *Dreptul în slujba puterii. Justiția în regimul comunist din România 1944 – 1958*, 2015.

■ Alesandru Duțu • *Armata Română în vremuri de cumpănă 1945 – 1965*, 2016.

În afara colecțiilor

■ Florin Constantiniu, Dalila-Lucia Aramă, Dan Cătănuș (coord.) • *Un destin și o viață. Omagiu profesorului Radu Ciuceanu la 75 de ani*, 2003.

■ Florin Constantiniu, Dalila-Lucia Aramă, Dan Cătănuș (coord.) • *Un destin și o viață. Omagiu profesorului Radu Ciuceanu la 75 de ani*, Ediția a doua revăzută și adăugită, 2004.

■ Anca Beatrice Todireanu (coord.) • *Civilizația Epocii Brâncovenești*, INST – Monitorul Oficial, 2014.

Publicațiile editate de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului pot fi comandate la telefon 021-230 6992, fax. 021-230 7682 sau pe adresa de e-mail: inst.academia@gmail.com.

Volumele comandate sunt expediate prin poștă cu plata ramburs.

Publicațiile pot fi achiziționate și de la sediul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului: Str. Arh. Grigore Cerchez Nr. 16, Sector 1, 011876 București.

